NAŠ ZBORNIK 1989

NAŠ ZBORNIK

1989, leto 22, št. 1

YU ISSN 035-655X

UDK 376.3

lavna tema: govorni razvoj

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE — LETO 22 — ŠT. 1 — FEBRUAR 1989

VSEBINA

Otrokovemu govornemu razvoju moramo posvetiti vso pozornost — *Ante Kotar* 1
POTA MOŽNOSTI
Govorni razvoj — spodbude in ovire — *dr. Marija Lipužič* 2
Logopedska obravnava duševno manj razvitih otrok — *Franc Smole* 8
Ne pozabimo na pomen poslušanja — *Angelca Žerovnik* 10
Delo logopeda na šoli s prilagojenim programom v Črnomlju — *Mija Bostič* 13
Prve delovne izkušnje — *Jožica Vončina* 14
STARŠI PIŠEJO 16
IZ PRAKSE ZA PRAKSO
Delo s starši na šoli s prilagojenim programom — *Majda Schmidt* 21
Metoda žetoniranja kot pozitivna spodbuda — *Olga Zelenič* 23
Agresivno vedenje pri duševno manj razviti osebi — *Peter Skuber* 26
PREDSTAVLJAMO VAM 29
IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV 37
PO JUGOSLAVIJI IN SVETU 44

SUMMARY

ZBORNIK is the periodical of the Union of various associ
ations committed to giving help to mentally handicappe
people in Slovenia. The union is an organization of volun
teers, including parents and professionals. The periodical i
published six times a year.
Each number has its main theme. The central theme thi
time is development and promotion of speech. The rest o
articles contain the problems of behaviour of moderately re
tarded young people at elementary schools. The publicatio
brings regularly contributions with news from the organiza
tion as well as contributions of parents and children.
This time we are presenting our establishment Miha Pinte
Dobrna (Zavod Mihe Pinterja iz Dobrne).

*Likovne izdelke so prispevali otroci iz zavoda za delovno uspo
sabljanje Miha Pinter Dobrna.*
*Svoja mnenja o uživanju alkohola so nam poslali učenci i
osnovne šole Minka Namestnik Sonja iz Slovenske Bistrice i
osnovne šole Cvetko Golar iz Ljutomera.*
*O tovarišu in tovarišici so pisali učenci 7. a razreda vzgojneg
zavoda Elvira Vatovec iz Strunjana.*

Naš zbornik izhaja 6-krat letno. Izdaja ga Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova ul. 9. telefon 325 245

Izdajateljski svet: Anton Brejc, dr. Franc Hrastar, dr. Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Silva Škof, Zdravko Tomažin, Eva Tomc-Jekovec, Jan Ulaga

Uredniški odbor: Janja Cotič, Dora Jelenc, Stojana Kratochwill-Jerman, Anton Kotar, Tonči Koželj, Marija Mursa, Tanja Plemenitaš, Sandi Sitar, Milojka Srebrnič-Györfi, Jan Ulaga, Lidija Wagner

Glavna urednica: Aljoša Vodnik

Odgovorni urednik: Anton Kotar

Letna naročnina . . . . . 18.000 din
Za dijake in študente . . . . . 9.000 din
Posamezna številka stane . . . . . 3.000 din

Številka žiro računa je 50102-678-50022, pošilja se na naslov: Naš zbornik, Ljubljana, Samova 9

Po mnenju republiškega komiteja za kulturo št. 4210-190/88 av z dne 15. 3. 1988 je glasilo oproščeno davka od prometa proizvodov.

Tiskala tiskarna Ljubljana v Ljubljani

OTROKOVEMU GOVORNEMU RAZVOJU MORAMO POSVETITI VSO POZORNOST

Vsi se še spominjamo časov, ko smo posvečali duševno prizadetim otrokom največ skrbi, ko so dozoreli za šolo. Danes je strokovnjakom in staršem jasno, da je to mnogo prepozno in da smo na ta način pri otroku veliko ali vse zamudili. Pred tremi, štirimi desetletji, ko smo pričeli graditi sistem vzgoje, izobraževanja in usposabljanja otrok z motnjami, ni bilo mogoče tako misliti in delati kot danes. V današnjih časih želimo, da so otroci z motnjami vključeni v ustrezno obravnavo že v predšolskem obdobju, najboljše že v zgodnjem predšolskem obdobju, ki je v otrokovem razvoju najpomembnejše, zato z obravnavo ne smemo odlašati. Vsi otroci v predšolskem obdobju zorijo po naravnih zakonitostih, kar pa je v otrokovem razvoju manj pomembno kot pa vpliv sistematične vzgoje in usposabljanja. Če delujeta na otroka oba dejavnika, je pri otrokovem razvoju opazen velik napredek.

Še posebej pa je pomemben otrokov govorni razvoj. Glede na to, da v reviji Naš zbornik že dalj časa nismo pisali o govornem razvoju in o govorni vzgoji duševno prizadetih otrok, smo se na uredniškem odboru revije odločili, da bomo bralcem ponovno predstavili to pomembno področje otrokovega razvoja.

Zdrav otrok že zelo zgodaj razumeva govor, zato v svojem govornem razvoju zelo hitro napreduje, kar je najbolj očitno po drugem življenjskem letu. Iz dneva v dan bogati svoj besedni zaklad in oblikuje stavke. Žal pri duševno prizadetem otroku ni tako in prav na področju govora zasledimo večji ali manjši zaostanek, pojavijo pa se tudi različne govorne težave in motnje, pri težko duševno prizadetih pa se govor sploh ne razvije.

Sistematična govorna vzgoja lahko govorni razvoj zelo pospeši, zato ji moramo posvetiti veliko pozornosti. Potrebna navodila pa bomo dobili pri logopedu.

Govor je za duševno prizadetega otroka zelo zahtevna dejavnost, zato mu preko težav morajo najpogosteje pomagati strokovnjaki in predvsem starši. Otroci, ki se bodo kasneje vključili v osnovno šolo s prilagojenim programom, bodo imeli mnogo manj težav pri začetnem branju in pisanju, če bodo v predšolskem obdobju deležni govorne vzgoje. Branje in pisanje, predvsem pa začetno, zahteva določeno stopnjo govornega razvoja. Posebno skrb moramo nameniti tistim otrokom, ki so teže duševno prizadeti. Ti otroci se verjetno nikoli ne bodo mogli naučiti branja in pisanja in jim bo tako govor edino sredstvo za sporazumevanje v okolju, v katerem bodo živeli in se po svojih sposobnostih vanj tudi vključevali.

Ante Kotar

pota možnosti

GOVORNI RAZVOJ — SPODBUDE IN OVIRE

Posamezna obdobja govornega razvoja bomo opisovali z namero, da ob zakonitih javljanjih pokažemo na pomembne vplive okolja, ki s svojim ravnanjem razvoj lahko spodbuja, ga prepušča samemu sebi ali celo ovira.

1. Predgovorna-prelingvalna obdobja

Jok

Jok novorojenčka je najprej povsem refleksna (nehotna) dejavnost, kasneje pridobi izrazno vrednost in postane le sredstvo za izražanje neugodja. Jok prvič razgiba govorne organe pri dihanju, tvorbi glasov, delno pa tudi pri oblikovanju glasov, artikulacije in sozvočja. Nekdaj zelo znano mnenje, da bo dojenček, ki mnogo joka, dober pevec, moramo ovreči. Še več: preveč joka utegne zaradi prenapenjanja, preobremenjevanja glasilk okvariti nastavo za lep, zvočen, mehak glas. Nekaterim hripavostim ne odkrijemo izvora, le mnenje matere, da je otrok kot dojenček veliko jokal, lahko vzročno povežemo s hripavostjo.

Na jok kot prelingvalno predgovorno obdobje moramo gledati še kot na način sporazumevanja: otroka je okolje prisililo, da je šele z jokom priklical svoje skrbnike, ker se le-ti niso odzvali na negovorne znake. Za pozorno mater so ti znaki zadostna znamenja neugodja (premikanje telesa, ko je dete mokro; oblizovanje, nakazovanje sesalnih gibov, ko je lačno; povišana telesna temperatura, kašelj ipd., ko je bolno itd.). Nevšečno je, da bo otrok jok kot izrazno sredstvo obdržal tudi v času, ko bi se že mogel sporazumevati na višji ravni.

Verjetno za večino današnjih mater velja, da opazujejo svojega otroka in odgovorijo na negovorna znamenja, sicer ne bi kar vsevprek hvalili današnjih otrok, ki manj, malo ali sploh ne jokajo. S svojim ravnanjem so matere izničile strah, ki so ga jim nekdaj vcepljali, češ da bodo otroke s takim ravnanjem preveč razvadile in vzgojile v male tirane. Pri tem o pomembnosti čustvene zveze matere in otroka niti nismo govorili!

Čustveno zvezo potrjuje in krepi tudi pristen stik, ki se ustvarja med dojenjem. Za razvoj govornega aparata pomeni dojenje najboljše urjenje. Sesalni gibi urijo ustnice in jezik v mnogo večji meri kot »požiranje« iz steklenice, saj ima ta največkrat preveliko luknjico.

Vokaliziranje

Drugo predgovorno obdobje je vokaliziranje (oglašanje s samoglasniki), ki se pojavi v drugem meseccu starosti. Oglašanje v tem času je znamenje dobrega počutja dojenčka, ki se oglaša s samoglasniki, ko je zdrav, sit in previt, pa tudi, ko je blizu matere ali osebe, ki ga neguje.

Vokaliziranje je prirojeno, na podoben ali skoraj enak način se oglašajo tudi od rojstva gluhi dojenčki, ki se šele kasneje začno vse bolj razlikovati od svojih vrstnikov, ki slišijo, takrat, ko čutno-zaznavni značaj oglašanja postaja pomemben.

Vokaliziranje in vse druge oblike prelingvalnega govornega razvoja so dobra vaja govoril, ki jo okolje s svojo navzočnostjo lahko podpira: otrok se vse več oglaša, ko nas vidi, se dotika.

Za predgovorna obdobja je značilna tudi težnja širjenja glasovnega izražanja. Otrok pridobiva in se oglaša z glasovi, ki bodo kasneje iz njegovega glasovne zakladnice izginili. Otrok se torej najprej pripravlja za vstop v katerikoli jezik in šele kasneje nastopi opuščanje glasov, ko izbor glasov zoži le na glasove svojega jezika.

Bebljanje

V času bebljanja slišimo enozložne zveze lažjih soglasnikov in samoglasnikov, predvsem zloge: ma, ba, pa, wa, vrisk kot poseben izraz veselja ter zveze z glasovi k, g in h. Bebljanje dojenčka, ki se je rodil gluh, je sicer nekaj manj melodično, ker se že začne večati vpliv slušne pobude, a večina ljudi ne more opaziti razlike v oglašanju gluhih in otrok, ki slišijo, v starosti pred pol leta.

Čebljanje

Čebljanje je izraz, ki ponazarja ritmično ponavljanje najprej dveh, nato več zlogov zapored. Prve oblike čebljanja slišimo tudi pri gluhem dojenčku, ki pa po šestih mesecih začenja izgubljati prej pridobljene oblike oglašanja, saj se v tej dobi začne eholalija — ponavljanje govora, posnemanje — imitiranje oglašanja. Otrok ponavlja za seboj in ponavlja za materjo. Tudi tu lahko govorimo o strnjenem krogu medsebojnega sporazumevanja: mati, vesela, da sliši iz ust svojega otroka nekaj, kar je podobno pravim besedam, se igra z otrokom tako, da besede ponavlja, otrok pa spet za materjo. Samodejnem posnemanju še ne moremo reči učenje, a za razvoj naslednjih obdobij je nepogrešljivo. Vpliv okolja se veča, razlike med zanemarjenim, zapuščenim otrokom se večajo. Veselje do sporazumevanja verjetno dobi svoje korenine že v teh zgodnjih, predgovornih obdobjih.

Razumevanje prve besede

Približno v starosti osmih mesecev nastopi zadnje prelingvalno obdobje; razumevanje prve besede. Če je razvoj v prejšnjih obdobjih vsaj do neke mere tekel sam od sebe, otrok prve besede ne more razumeti, če mu je okolje ni mnogokrat ponovilo in pokazalo v isti zvezi. Prva razumljena beseda pomeni navadno nekaj stalnega, otroku znanega iz njegovega bližnjega okolja. Pogosto je to luč, kasneje deli telesa, razne želje okolja. Otrok dokaže razumevanje tako, da motorično odgovori (z gibom). Tako na vprašanje, kje je luč(ka), obrne pogled proti stropu; pokaže nos, oči, pomaha papa; pokaže, kako je velik, močan ipd. Obseg razumljenih besed je predvsem odvisen od časa, ki smo ga otroku posvetili, in v kolikšni meri smo ga k taki izmenjavi informacij spodbujali. Zanemarjen, bolan otrok ne bo znal pokazati ničesar, otrok, ki se z njim igramo, bo začenjal razumeti vse več in več. Pogoj za dobro uresničitev te zadnje predgovorne faze je **stalnost, nespremenljivost pobude.** Otroka bi zmedli, če bi vsak družinski član drugače imenoval isti predmet. Otrok se tudi ne more odzivati tujim ljudem, tudi če bi uporabljali iste besede. Odtod razočaranja mater, ki bi se pred znanci rade z napredkom svojega otroka postavile, pa ta »noče« sodelovati. V tem obdobju se začne pojav, ki ga bomo lahko spremljali še nekaj časa: otrok igro prav vzljubi šele ob dolgotrajnem ponavljanju, ko jo povsem osvoji.

Seveda v istem času slišimo še prejšnje oblike oglašanja. Otrok v obliki monologov-samogovorov spremlja svoje gibe in gibanje ter oglašanje vpne v isti ritem. Taka povezava med govorom in gibi ostaja v nekem smislu človeku vse življenje, predvsem ob avtomatiziranih gibih: hoji, mahanju, zibanju ipd. To povezanost pa lahko uporabimo tudi kot ugodno obliko govornega spodbujanja.

Obdobje razumevanja prve besede malega človeka v nekem smislu šele »očloveči«. Otrok spozna, da imajo predmeti, osebe in pojavi njegovega sveta imena. Odločilni premik v samostojnem poseganju v okolje: otrok s svojimi gibalnimi odgóvori na izrečena vprašanja in želje povzroči veselje, navdušenje, doseže hvalo. To mu zbudi veselje za nove oblike sporazumevanja. H. Myklebust piše, da na tej stopnji otrok,

ki je bil deležen spodbud, že doživi prvo vprašalno obdobje, le da vprašanja izrazi motorično: z gibi nakazuje nove predmete in počaka, da mu povemo njih imena.

Zdravniki pediatri vključujejo v obvezen pregled za otroke, stare okrog leta, tudi vprašanja materam: Kaj vaš otrok zna pokazati? Izbor odgovorov ni določen, otrok kaže največkrat po zgledu materinega doma tisto, kar je za posamezen dom značilno. Pomemben je odgovor, da zna že nekaj pokazati. Zdravnik v tem primeru mora verjeti materi, ker otrok v okolju, ki se v njem ne počuti varnega, ne bo mogel pokazati svojega znanja. Pa namen tega? Otroci, ki ničesar ne znajo, morajo na poseben pregled. Ta morda odkrije kakšno prizadetost: slušno, težjo duševno, motorično, ki je prej niso opazili. V primerih, ko gre za zanemarjanje otroka, potrebuje mati ustrezno svetovanje, to je glede na materine sposobnosti bolj ali manj nazorno. Otroka uvrstijo v posebno kategorijo, ki potrebuje skrbnejši nadzor, pogostejše obiske strokovnjakov.

Mnoge prednosti zgodnje detekcije bi lahko našteli, pa naj gre za resnične prizadetosti ali »samo« neugodno okolje. Govorni zastoji v prelingvalnem obdobju torej lahko nastanejo zaradi organskih ali psihosocialnih vzrokov. Podatek, da je bil otrok v prvem življenjskem letu mnogo bolan, tudi največkrat pomeni razvojno oviro, še posebej, če je bolezen zahtevala zdravljenje v bolnišnici. Pozorni starši opazijo, da otrok ob povratku iz bolnišnice »ne govori« niti tega, kar je prej znal. Tudi druga neugodna doživetja — daljša odsotnost matere, obremenjenost matere s skrbmi, ki preprečujejo, da bi se posvečala otroku ipd. povzročijo zastoj —(stagnacijo) ali celo nazadovanje (regres).

Zastoj posebne vrste povzroči gluhota. Za posnemanje govornega zgleda je namreč potrebno:

1. točnost akustičnega (slušnega) sprejemanja,
2. optično (vidno) zaznavanje glasov in glasovnih zvez,
3. spretnost govorne motorike.

Slepota, ki pomeni oviro v vidnem zaznavanju govora z obraza sogovornika, vendarle ne zadrži govora do take mere, kot gluhota. Sprego vori pa slepi z zaostankom in prav to dokazuje pomen vida v govornem razvoju.

Resneje slušno prizadeti — gluhi otrok brez posebne strokovne pomoči govora ne razvije. Zato v našem svetu zvoka in besede nekako lebdi. Mnogih pojavov nikoli ne odkrije, njegove zaznave so pomanjkljive predvsem zato, ker jih ne spremlja, ne pojasnjuje besedna razlaga. Kljub razmeroma enostavnemu, normalnemu poteku prelingvalnih obdobij govornega razvoja gluhi otrok z veliko zamudo spozna, da imajo predmeti in pojavi okrog njega imena. Kdaj šele pride do abstraktnih pojmov in do posrednih izkušenj? Tudi najmodernejši slušni aparati sluha v celoti ne morejo nadomestiti in presledek med prelingvalnimi in lingvalnimi obdobji gluhega otroka traja kljub zgodnjem odkritju še vedno predolgo. V obdobju razumevanja prve besede gluhi otrok povsem onemi, saj je to čas, ko začenja to, kar je slišal, stopati povsem v ospredje.

2. Govorna-lingvalna obdobja

Obdobje prve izgovorjene besede — samostalniško obdobje

Okrog leta se pojavi otrokova prva prava izgovorjena beseda. Resda je bilo naključno oglašanje (igra z govorili) v dobi čebljanja na videz kot prave besede, le da niso ničesar označevale. Seveda imajo matere in očetje čebljanje že za pravi govor in menijo, da že polletni otrok kliče mamo in očeta, če slišijo iz njegovih ust »mama«, »tata« ipd. Ob letu zveni oglašanje enako, a beseda resnično pomeni očeta ali mater ali kak ljub predmet, žival in podobno. Mnogi avtorji navajajo, da je prva beseda otrók moderne dobe avto. Naj bo beseda ta ali ona, vedno pomeni določen predmet, ki smo ga v otrokovi navzočnosti mnogokrat imenovali in ga je znal pokazati — torej na besedo odgovoriti z gibi.

Otrok je nagnjenost za govor podedoval, ali jo bo uspel razviti v govorne zmožnosti, je odvisno od vplivov okolja.

Čas oblikovanja prve besede je različen. Otroci, ki se tudi sicer hitreje razvijajo, posebno motorično, lahko spregovorijo že v devetem mesecu. Darley in Winitz navajata, da največ otrok spregovori v dvanajstem mesecu, a da se samostalniška doba lahko zavleče tudi do 18. meseca. Otrok, ki z letom in pol še ni spregovoril, a je sicer zdrav (da ga torej razvojno ni zadržala bolezen), ima najbrž kakšno motnjo. Busemann piše, da se tudi v govornem razvoju menjavajo obdobja hitrejših korakov in navideznih zastojev.

Navidezen zastoj v govornem razvoju pomeni čas, ko otrok shodi. Pozorni starši opazijo, da v tem času otrok »neha« govoriti. Zastoj je res le navidezen. Otrok osvaja prostor in to je zanj gotovo pomembno, a tudi naporno, dokler hoje ne avtomatizira. Pozornosti v istem času **ne more** usmeriti na dvoje tako bistvenih področij, zato novih besed sicer ne pridobiva, ne izgovarja, napreduje pa pri razumevanju; posebno se usposablja za razumevanje besed v zvezi s hojo: pridi!, počakaj!, stoj! itd.

Izbor prvih izrečenih besed, samostalnikov le po pomenu, ne tudi po slovnični obliki, sega na troje področij:

1. čustvena stanja in v zvezi z njimi izrečene želje

Ton teh besed včasih izraža tudi zahteve. Beseda »ato« je lahko izražena kot izrecna zahteva: Tudi jaz želim, hočem v avto ali: Avto (igračo) mi daj! in podobno.

2. Asociativno reproduktivna stopnja (posnemanje na osnovi povezovanja sorodnih pojmov)

Otrok je spoznal, slišal določeno besedo v vedno isti zvezi in jo tako uporablja, seveda pri tem še ne dojema celotnega obsega vsebine pojma. Zagleda muco in jo poimenuje: »muta«. Nadoleczny navaja s tem v zvezi, da otrok na tej stopnji še ne loči med posameznimi vrstami besed in jih zato lahko označuje z eno besedo, npr. vse pernate živali »tiv« (čiv). Nekaj podobnega srečamo tudi pri nekaterih govornih motnjah zaradi oškodovanosti centralnega živčnega sistema npr. pri afaziji, kjer gre za izgubo abstraktnega poimenovanja — pojmovanja.

3. Logično-vsebinska stopnja nastopi ob bolj razumski uporabi govora proti koncu drugega leta, ko otrok natanko poveže simbol z besedo in pri tem začenja posploševati. Ta stopnja se v samostalniškem obdobju šele začne in zaživi v polnosti na kasnejši »zgovornejši« stopnji.

Pogosta napaka okolja se začne v tem in nadaljuje v naslednjih govorih obdobjih

Starši se skušajo približati otroku na napačen način. Otrok natančno izgovarja le redke, lahke besede. Vse težje in daljše besede poenostavi, skrajša, težje glasove spremeni, nadomesti. Na lepem začne tako otročje — infantilno govoriti vse otrokovo okolje. Tej napaki se pridružijo še pomanjševalnice in take družinske latovščine niti ni mogoče razvozljati. Res je mali govornik prisrčen in so igre z njim človeku, ki je malo pedagoško navdahnjen, pravo razvedrilo. Toda tako približevanje in prilagajanje pomeni razvojno oviro. Otrok vendar razume čisto pravi in lep govor, le govorila mu za natančno posnemanje še povsem ne služijo. Če posluša lep, pravilen govor, ki uporablja pomanjševalnice, le kadar govori o res majhnih predmetih ali ljubkovalno, potem ga dober zgled vleče in mu kaže pot naprej. Mnogi otroci se ne znebijo infantilnega govora niti ob vstopu v šolo, kar jih na neki način loči od vrstnikov, ki so ob pravem času osvojili prave besede. Zanimivo je, da pred to vzgojno napako staršev ne obvaruje niti višja stopnja izobrazbe. Spol je pri govornem zorenju dejavnik, ki ga ne kaže prezreti: deklice govorno hitreje napredujejo tako po obsegu govora kot po kvaliteti izreke. Vsi avtorji navajajo tudi podatek, da so govorne motnje vseh vrst pri fantih pogostejše kot pri dekletih.

Poznejši začetek govora se pri nekaterih dečkih opazi kot družinska značilnost. Seveda je pri zapoznelem govornem razvoju treba to družinsko posebnost, ki se deduje po moški strani, ugotoviti. Tudi v tem primeru ne kaže prekrižati rok, pač pa starše takega otroka usmerjati, da bodo gradili, razvijali razumevanje govora. Ob vsakem govornem zaostajanju je nevarno, da bi starši začeli otroka h govoru siliti, nanj pritiskati. Zakonitost, ki smo jo spoznali že v prelingvalnih razdobjih, še vedno velja in bo veljala: govor in oglašanje se pojavi v sproščeni, naravni obliki v vedrem razpoloženju, v sproščenem vzdušju. Pritiski, zahteve, nezadovoljstvo z govorom, ki ga otroku kažejo nespametni, neučakani starši in vzgojitelji pogojuje kasnejšo govorno negotovost. Ta utegne spremljati otroka tudi v obdobjih, ko bi sicer govor lahko povsem gladko tekel.

Drugo obdobje: samostalnik in glagol

Dvobesedni stavek se pojavi po osemnajstem mesecu starosti. Tudi v tej dobi ne gre za slovnične oblike glagola, temveč pomen. Otrok izrazi akcijo. »Bala lala« npr. pomeni: Barbara poje. Predhodnik dvobesednega stavka je dvakrat različno glasovno izoblikovana ista beseda — »Mama mama« lahko pomeni (matere tak pomen razumejo): Mama, takoj pridi!

Pod pravim dvobesednim stavkom pa seveda pojmujemo tako zvezo, ki ima samostalnik in glagol (z že imenovanimi omejitvami!). Ne gre ponavljati opozoril glede nevarnosti napačnega prilagajanja otrokovemu govoru, ki je v drugi govorni fazi še enako pogosto.

Neupoštevanje jezikovnih zakonitosti je v dobi okrog dveh let otrokove starosti povsem fiziološki (naraven) pojav. Otrok posnemaje sprejema govorne modele, ob tem pa še ni sposoben povsem spoštovati slovničnih in skladenjskih pravil. Pri večini otrok sicer lahko občudujemo spretnost, s katero se spoprijemajo z jezikom in lahkotnost ob premagovanju težav. Lahko jim zavidamo naglico in natančnost pri dojemanju materinščine. Take jezikovne prilagodljivosti, kot jo ima predšolski otrok, kasneje ne srečamo v nobenem življenjskem obdobju več. Ob učenju tujih jezikov to resnico lahko na lastni koži spoznamo, ko rezultati učenja tudi ob veliki vnemi niso podobni uspehom majhnega otroka.

Včasih srečamo — tako navaja Arnold — izjemne majhne otroke, ki govorno izredno hitro napredujejo. V tej skupini so lahko otroci edinci, katerih starši so se splošnemu in govornemu razvoju svojih otrok povsem posvetili. Tak je bil tudi Nobelov nagrajenec za kibernetiko Norbert Wiener. Njegov oče je bil jezikoslovec in se je s sinovim razvojem povsem načrtno ukvarjal.

A. Luchsinger svari, da utegne naglo napredovanje pomeniti tudi patološko znamenje. Omenja pubertas praecox, ki je lahko posledica povečanega delovanja hipofize in drugih žlez z notranjim izločanjem. Tudi pri otroški shizofreniji je lahko eno zgodnejših znamenj tako prehitevanje razvoja.

Spodbujanje govornega razvoja dobiva v lingvalnih obdobjih lahko tudi neustrezne vsebinske in metodične oblike. Hitro govorno zorenje ne pomeni mehaničnega ponavljanja, pa čeprav gre lahko tudi za dolga in zahtevna besedila, ki so se jih otroci naučili na pamet, a jih ne razumejo. Mehanično učenje govora zahteva le nadpovprečno spominsko sposobnost in ustrezno govorno spretnost. Seveda starši, včasih celo pedagogi takemu otroku napovedujejo izjemno gladko napredovanje v šoli, čemur neredko sledi razočaranje. Spominsko osvajanje in ponavljajoče se vezanje besed brez pravega razumevanja zmorejo tudi laže duševno prizadeti otroci, kar delno dokazuje majhno medsebojno odvisnost inteligentnosti in spominskih sposobnosti.

Tribesedni stavek: znanima oblikama otrok doda še pridevnik

Razlike med otroki v govorni sposobnosti in vsebini se vse bolj večajo, besedni zaklad otrok narašča, značilnost tretjega življenjskega leta pa je tudi prva prava vpraševalna doba. Otrok vprašuje po imenih predmetov in se ob tem igra. Nestrpnim in nerazumevajočim staršem ne gre v glavo, da otrok po istem imenu lahko vpraša večkrat. Opazimo tudi, da se s pridobljeno besedo otrok igra kot z odmevom. Kolikor bolj se prilagajamo otrokovim željam po govornih igrah te vrste, toliko več storimo za njegov govorni razvoj. Žalostno je opazovati starše, ki otrokove poskuse pogovora prezrejo, jih zaradi prezaposlenosti (?), utrujenosti ali lagodnosti zavračajo. Ob tem razumni starši lahko časovno izkoristijo mnoge priložnosti, ki jih sicer namenijo povsem nepotrebnim stvarem. Potovanje z javnimi vozili, čakanje v zdravniški čakalnici, pot v vrtec in nazaj, gospodinjski opravki, to so priložnosti, ki pomenijo več kot le govorno vzgojo: otrok ob pogovarjanju ne napreduje le govorno. Starše doživlja kot svoje, ob njih se sprosti, z njimi zapoje, jim pripoveduje. Tu dejansko ne gre za neprestano ukvarjanje z otrokom, saj se ta v starosti treh let že igra, se ukvarja z raznimi dejavnostmi, toda iz vsakdanjega življenja vemo, da mnoge priložnosti za pogovore z otrokom ostajajo neizkoriščene. Isti starši, ki utegnejo tožiti, da nimajo časa, da je otrok nadležen, se z neznanci lahko zapletejo v neskončno dolge pogovore.

Prva vprašalna faza je torej lahko bolj ali manj izkoriščena. Otrok, ki ni imel priložnosti za dvogovor, bo lahko govorno manj spreten vse življenje. Ni okusil užitka v sporazumevanju z ljudmi in bo morda v stikih z ljudmi vedno bolj ob strani.

Doba zakajčka

Praviloma nastopa v četrtem življenjskem letu. Zanjo veljajo iste resnice kot za prvo vprašalno dobo. Utegne biti oslabljena, ne dovolj jasna pri tistem otroku, ki že prve ni uspel dobro izkoristiti. Seveda lahko neprestano vpraševanje starše tudi utrudi, saj se javlja verižno. Toda iz prvih, navideznih iskanj vzročno-posledičnih zvez prehaja otrok vse bolj k iskanju pravih vzročnih zvez. Vpraševanje ugaša, komuniciranje slabi, če okolje vprašanja zavrača. V starosti štirih let lahko otrok že govori v pravilnih, slovnično in skladenjsko urejenih, vsebinsko smiselnih stavkih.

Fiziološko (razvojno) bebljanje, značilno za čas do četrtega leta, vse bolj izgineva. Razvojno bebljanje ni govorna napaka ali motnja, je le posledica slabe slušne pozornosti ali nespretnosti govoril.

Oblike razvojnega bebljanja:

1. Elizije — izpuščanja

Otrok izpušča posamezne glasove, ker jih še ne zna izrekati ali pa jih presliši. Elizije nastopajo predvsem pri soglasniških skupinah: bl, dr, st, sk. (tol namesto stol, Daga namesto Draga ipd.)

2. Intruzije — vdor — dopolnjevanje

Pojav parazitskih glasov v besedah, ki se končujejo na soglasnik, ker ta izreka zahteva večjo spretnost govoril (zoba namesto zob, miša namesto miš ipd.).

3. Asimilacije

Prilagajanje naslednjemu ali prejšnjemu glasu:
(kokavica nameto rokavica, vevevica, namesto veverica).

4. Metateze — zamenjava zlogov
(zaminivo namesto zanimivo, mokolotiva namesto lokomotiva).

5. Kontaminacije

Ustvarjanje novih besed, podobnih po zvenu in pomenu:
(škarjati namesto striči, vlakati — voziti se z vlakom itd.)

O ocenjevanju govornega razvoja in o postopkih pri usmerjanju tega razvoja pa bomo spregovorili kdaj drugič.

dr. Marija Lipužič

Dragi dedek Mraz!

Najprej te vsi lepo pozdravljamo, otroci 3.a skupine.

OLGA: " Jaz si želim kakšno knjigo, pa tudi sladkarije."
DUŠAN: "Uro".
ERNI: "Želim si knjigo, kuli, pa bonbone, čokolado."
ZVEZDANA: "Želim si eno kaseto, pa žvečilne, pa ene bonbone, pa eno čokolado, pa kekse."
MATEJ: "Želim si avtoček, cuker, čokolado, kekse, čik-gumi.
ZVONKO: " Jaz si želim dve kaseti-dve: Marjana Smodeta s Svati in ansambel Stoparji, pa še eno čokolado" (potem sem pa fertik).
JANI: "Dragi dedek Mraz kupi mi kaseto: Moj očka ima konjička dva, cukre, napolitanke , smokije, čipsa, pa čokolado."
ŠTEFAN: "Žogo, cukre, čik-gumije, čokolado, liziko."
SIMON: "Puško leseno, cukre, čokolado."
JOŽICA: "Jaz ne vem."
ROBI: "Avto, čik-gumi, kekse".

Dedek Mraz prosimo te, če nam kupiš vse kar si želimo, če boš imel dovolj denarja.

Še enkrat te lepo pozdravljamo:

ERNI
SIMON
MATEJ
DUŠAN
ZVEZDANA
ZVONKO
JOŽICA
ROBI
ŠTEFAN
OLGA
JANEZ

Dobrna, 22.12.1988

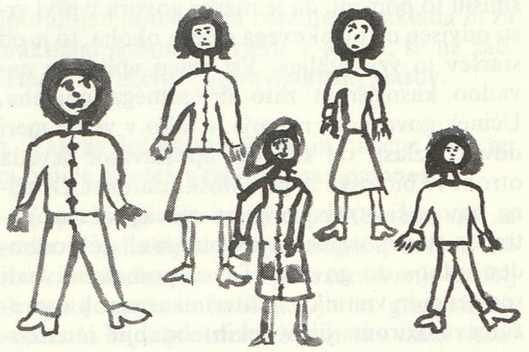

Darinka Dajčman

LOGOPEDSKA OBRAVNAVA DUŠEVNO MANJ RAZVITIH OTROK

Z ozirom na stopnjo duševne (manj) razvitosti je govor naših otrok različno (ne)razvit in je zato tudi govorna patologija raznotera. Tako ugotavljamo pri otrocih različna stanja: od ustreznega govora do odsotnosti govora, različne vrste govornih napak, eno ali večvrstno govorno motenost, prisotnost želje in volje do učenja govora do bojazni pred govorom, lažje in težje oblike govornih napak. Ugotavljamo torej dvoje: skupina duševno manj razvitih otrok nima kakšne posebne govorne motnje in vsi našteti vidiki govornih težav niso vedno v povezavi s stopnjo duševne razvitosti. Prav zato je težko ugotoviti zakonitosti govora naših otrok in narediti pravilne klasifikacije, ki bi veljale za različne skupine otrok. Še vedno so namreč znanosti o govoru v razvoju in zato seveda metodika govorne obravnave naših otrok še ni izdelana. Obstajajo pa prakticistični (iz vsakdanje prakse izvirajoči) napotki za delo, ki jih je potrebno sproti prilagajati.

Govor nam ni dan, govoriti se naučimo. Zato je razvoj govora v ozki povezavi z vsakršnim, zlasti pa s socialnim učenjem. V praktičnem smislu to pomeni, da je razvoj govora v prvi vrsti odvisen od otrokovega ožjega okolja, to je od staršev in vzgojiteljev. Vsi drugi vplivi so navadno kasnejši in zato drugotnega pomena. Učinek govornega razvoja je tako v veliki meri odvisen zlasti od staršev, upoštevajoč seveda otrokove biološke in psihološke danosti. Družina omogoči otroku prijeten ali neprijeten, potreben ali nepotreben, spodbuden ali nespodbuden odnos do govora. Tu so pomembni tudi sorojenci in vrstniki, s katerimi se otrok sporazumeva oziroma jih v nekih obdobjih intenzivno posnema. Nato pridejo varuhi in vzgojitelji, ki otrokove prve govorne korake sprejmejo in ga vodijo v svet žive besede. Otrok mora dobiti zase tudi povratno sporočilo o tem, kako drugi razumejo in doživljajo njegov govor, kakšen vpliv ima njegov govor na ravnanje drugih. Ko pa sami starši ali kdo drug opazi, da prihaja v razvoju govora do težav, vstopajo v obravnavo govora strokovnjaki: otroški zdravnik, psiholog ali celo logoped. Menim, da bi vsak od njih moral biti v vseh obdobjih razvoja govora pozoren nanj. Zlasti seveda takrat, če bi se z opustitvijo nasvetov ali ukrepov naredila otroku škoda.

Ker je govor kot visoko razvita človekova biološko-psihološko-socialna dejavnost prisoten na vseh področjih njegovega udejstvovanja, je uvrščen v enega pomembnih pokazateljev razvoja človeške vrste. Zato je prav, če ob odstopanjih od pričakovanih norm razvoja govora pomislimo tudi na psihofizični razvoj otroka nasploh. Logoped mora v sodelovanju z drugimi strokovnjaki obravnavati govor in tako informirati tudi starše. Pogosto so lahko starši zavedêni, ker mislijo, da gre pri otroku le za specifičen zaostanek na področju govora, in šele kasneje zvedo, da otrok zaostaja tudi v duševnem razvoju. Za pravilno in uspešno pomoč otroku je potrebno namreč starše sproti informirati, saj so ti pomemben dejavnik pri govornem usposabljanju otroka.

Logoped lahko prične obravnavati otroka že zelo zgodaj. V začetku je potrebno starše poučiti, kako naj z otrokom ravnajo. Ker razvoj govora našega otroka tudi poteka po zakonitostih, ki so značilne za govor pri vseh otrocih, je potrebno upoštevati trenutne dosežke v govoru oziroma določeno fazo. Govor je namreč funkcija človekove dejavnosti, ki je nastala v razvoju zelo pozno in zajema vse dosežke in znanje, ki so se razvili pred njim. Pomeni, da za govor ni razvit neki poseben organ, razen glasilk. Vsi drugi organi služijo prvotno drugim funkcijam: dihanju, sesanju, žvečenju hrane, požiranju. Zato je razen čustvenih, umskih in socialnih stopenj razvoja tudi telesna razvitost za govor zelo pomembna. Saj je govorjenje tudi gibalna dejavnost in je v veliki meri odvisna od splošne motorične dejavnosti človeka. Tako predgovorne kot govorne logopedske vaje obsegajo vaje za razvijanje teh fizičnih pogojev govorjenja. Z otrokom, ki ne zna žvečiti hrane, piti, ustrezno požirati, torej vadimo najprej te aktivnosti in šele nato oblikovanje (artikulacijo) glasov govora.

Govorne spodbude prihajajo v začetku v otrokovo igro in v druge aktivnosti: hranjenje, oblačenje, gibanje in drugo. Treba se je izogibati kabinetnim načinom vadbe ali prevelikemu siljenju, saj otrok lahko hitro dobi odpor do naših dobrih namenov. Vsak otrok spontano »pove«, kako daleč lahko s spodbudami vztrajamo. Vedeti pa je seveda treba, da je določena napetost pri učenju potrebna, saj je osvajanje novega in popravljanje neustreznih govornih navad vedno naporno.

Pri učenju govora ugotavljamo, kako otrok vedno več razume kot pa lahko aktivno pove. Pomeni, da lahko pri besednem (verbalnem) govoru ločimo nivo razumevanja od nivoja sporočanja in da je ta prvi nivo zgodnejši in višji. Pri govorni obravnavi v vseh fazah razvoja govora je torej zelo pomembno, da imamo ta dva nivoja vedno v mislih. V začetku to pomeni, da otroka spodbujamo v govoru tudi takrat, če našim navodilom in sporočanju lahko le aktivno sledi, kasneje pa to, da z otrokom ne vadimo tistega, česar ne razume.

Upoštevaje vsa ta izhodišča in zakonitosti razvoja je potrebno prilagoditi tudi logopedske vaje za govor naših otrok. Vaje morajo vsebovati korake, ki upoštevajo zahteve učenja in otrokove sposobnosti. Terapevt mora spremljati tudi učinke svojega dela in s povratnimi informacijami popravljati ali dopolnjevati svoje postopke.

V vsebinskem smislu je potrebno opozoriti na nekatera področja logopedske obravnave, ki pa se v praktičnih izvedbah dopolnjujejo in prepletajo:

1. Vaje za razvijanje splošne motorike in motorike govoril

Pri naših otrocih je razvijanje motorike, tako grobe kot drobne, silno pomembno. Zlasti pomembna je koordinacija (usklajenost) drobnih in specializiranih gibalnih shem. Artikulacija glasov govora pomeni namreč visoko razvito in usklajeno motorično dejavnost. Prav je, če se take vaje, zlati pri otrocih z nevrološkimi okvarami, dopolnjujejo z delom fizioterapevta in korektivnega gimnastika.

2. Vaje za razvoj vidnega in slušnega zaznavanja

Tako vid kot sluh sta pomembna organa za učenje govora. Omogočata stik s svetom besede in s svetom predmetov. Otrok posluša sebe in druge, loči glasove od zvokov, ugotavlja nosilce glasov, prepoznava značilnosti glasov.

3. Vaje za razvijanje sposobnosti koncentracije in pozornosti

Preko celovitih in privlačnih zvočnih in vizualnih slik omogočimo otroku, da se pri določenih zaposlitvah (čim) dalj časa zadrži. Koncentracija in pozornost sta pomembna pogoja tudi za zapomnitev besednih in gibalnih vtisov.

4. Vaje za razumevanje navodil in vsebin

Začetek govora je poslušanje in razumevanje. Otroku preko različno zahtevnih besednih sporočanj omogočimo, da poveže zvočne vtise besed s pojmi in aktivnostmi.

5. Vaje za artikulacijo in fonacijo (tvorjenje glasov)

Pri otroku izhajamo iz že dosežene stopnje sposobnosti za artikulacijo (izgovorjavo) glasov materinega jezika. Vaje obsegajo v začetku razlikovanje in ugotavljanje določenih fonemov (glasovnih prvin), nato pa artikulacijo glasov in glasovnih zvez, zlogov in različno težkih besed. V začetku so to vaje posnemanja naravnih zvokov in glasov. Seveda vključujemo tudi ritem, naglas, intonacijo in melodijo.

Pri govornih nivojih, ko otrok še ni sposoben uporabljati določenega besednega zaklada in za praktično sporazumevanje v jeziku, še ne začnemo s korekcijo (popravljanjem) glasov.

6. Vaje za določene besedne in stavčne člene ter za oblike govora z različno namembnostjo

To področje vaj obsega najzahtevnejše vaje za govor. Uporabljati jih je mogoče takrat, ko otrok obvlada osnovno sporazumevanje (z bolj ali manj ustrezno artikulacijo in gramatiko), vendar to še ne gre brez težav in ni v vsaki situaciji primerno.

Zgodnje obdobje razvoja našega otroka je tudi obdobje razvoja govora. Zato je pomembno, da se v tem času z govorom veliko ukvarjamo. Po končani izhodiščni diagnostiki mora logoped narediti okvirni načrt za govorno obravnavo. Ta načrt mora sproti spreminjati in dopolnjevati. Z njim naj se seznanijo tudi starši, ki dobijo navodila, da tudi sami izvajajo vaje za spodbujanje govora.

Staršem je potrebno v času vadbe nakazati tudi verjeten potek (prognozo) razvoja govora.

Franc Smole

PONOVNO O PARTICIPACIJI ZA ZDRAVSTVENE STORITVE

V drugi polovici lanskega leta je ob raznih spremembah pri plačevanju participacije za zdravstvene storitve prišlo do mnogih nesporazumov glede teh prispevkov za odrasle duševno prizadete osebe. Čeprav smo takoj, ko smo zvedeli, da ponekod to participacijo zahtevajo tudi od staršev duševno prizadetih oseb, opozorili strokovno službo skupnosti zdravstva in socialnega varstva na pomanjkljivost, je preteklo kar precej časa, da se je zadeva uredila.

Šele konec decembra so namreč poslali vsem občinskim zdravstvenim skupnostim priporočilo za oprostitev participacije duševno in telesno prizadetih oseb. Kot razlog za oprostitev navajajo, da se z zakonom o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb tem osebam zagotavlja popolno zdravstveno varstvo na podlagi njihovega statusa invalidne osebe. Poudarjajo tudi, da njihovi prejemki na osnovi tega zakona ne dosegajo ravni, ki je dogovorjena za oprostitev participacije. Na podlagi 92. člena samoupravnega sporazuma o uresničevanju socialnovarstvenih pravic so namreč oproščeni participacije občani, ki s svojimi dohodki ne presegajo 45% čistega osebnega dohodka na zaposlenega v SRS v preteklem letu.

Upamo, da zdaj ne boste imeli več težav pri uveljavljanju oprostitve participacije.

NE POZABÍMO NA POMEN POSLUŠANJA

Iz raziskovalnih izkušenj

Tudi pri otrocih s posebnimi potrebami (hendikepirani otroci) ne pozabímo na razvijanje zmožnosti poslušanja. Res je, da se tedaj, ko učimo otroka govoriti in še drugače komunicirati (kretnje, mimika . . .), skorajda ne zaustavimo pri poslušanju. Poslušanje nam je tako samo po sebi umevno, kot da se ga ni treba učiti.

Kaj pomeni problem poslušanja, nas opozarjajo učitelji v šolah. Pogosto pravijo: otrok ne sliši, čeprav je očitno, da posluša (pa ima zdrav sluh); kar sliši, ponovi netočno; težko si zapomni, kar je slišal, pa je bister. Običajno te težave učencev povezujemo s problemi pozornosti, s slabo koncentracijo, intelektualno nezmožnostjo in drugim.

S tem problemom pa se srečujemo tudi v vsakodnevnem življenju, ko nas ljudje navidezno poslušajo, a ne slišijo, kar jim govorimo.

Da se lahko poslušati tudi učimo bodisi v vzgojnih bodisi v učnih procesih, kar pozabljamo.

Poslušanje je proces interpretacije živčnih impulzov v skladu s človekovimi sposobnostmi, njegovimi izkušnjami, njegovimi načrti in proces odzivanja nanje. Torej je poslušanje rezultat vzajemnega delovanja socio-kulturnega okolja, umskih in osebnostnih lastnosti posameznika in navsezadnje tudi namerna vzgoja dejavnosti.

Poslušanje je zahtevna umska in čustvena dejavnost, pridobljena s posnemanjem, in jo je moč razvijati.

Wolvin in Coakley definirata poslušanje kot proces slišanja, usmerjanja pozornosti in pripisovanja pomena slišanemu podatku. Človek sliši več podatkov, kot pa jih more osvojiti.

Bistvene poteze njune definicije so:

1. Poslušanje je miselna in ustvarjalna dejavnost: miselna zato, ker ni mogoče poslušati, ne da bi bil poslušalec miselno dejaven (prepoznavanje slišanih podatkov in določanje pomena le—tem); ustvarjalna dejavnost pa zato, ker je sprejeto poročilo plod dejavnega součinkovanja preteklih izkušenj, znanja, čustev itd. poslušalca v nekem govorno-poslušalskem odnosu. (Zato je lahko isto govorno sporočilo za vsakega poslušalca drugačno.)

2. Poslušanje je namensko. Običajno poslušamo z nekim namenom: da bi sporočilo razumeli, se neke vsebine naučili, jo spoznali itd. Ni pa mogoče poslušati na tak način, da bi hkrati zadostili več namenom. Ne moremo poslušati nekega sporočila, da bi ga hkrati razumeli in vrednotili (potreben je »latentni« čas). Vrednotenje je proces, ki mora slediti razumevanju sporočila. Če bi sporočilo hkrati vrednotili, sprejeto sporočilo ne bi bilo objektivno, saj vrednotenje vpliva na izbiro, zapomnitev in miselno predelavo sprejetih podatkov. Da bi bil poslušalec uspešen, se mora odločiti, čemú bo poslušal.

3. Poslušanje je dinamičen proces, ki vključuje ločene, vendar močno soodvisne miselne procese (slišanje, razumevanje, vrednotenje). Procesi se sicer pojavljajo zaporedno, vendar tako hitro, da jih zaznavamo kot en sam proces — poslušanja.

Poslušanje je dejavnost, ki jo otrok razvija pred branjem in ki dejansko ustvarja osnovo za osvajanje jezika prek branja.

Nekateri raziskovalci menijo, da je uspeh pri učenju branja v 1. razredu bolj odvisen od slušnega razlikovanja glasov kot pa od otrokove inteligentnosti. Nekateri otroci pridejo v šolo z bolj razvitimi poslušalskimi sposobnostmi kot drugi. Pri slednjih je pogosto najprej potrebno razviti poslušanje, preden se lotijo branja. Ko otrok dobro osvoji branje, sta branje in poslušanje dva sprejemna procesa, kjer se napredek pri enem odraža tudi pri drugem. Poslušanje in branje sta si podobna procesa tudi v tem, da sta uspešnejša, kadar je otrok sproščen in potekata v okolju, ki je otroku vsaj delno znano.

Zmožnost človeka, da vidi in sliši, sta temeljna pogoja, da more človek brati in poslušati — razumeti jezik. Brown je pokazal na vzporednice med procesoma in pravi: »Če je branje videnje, prepoznavanje in interpretiranje (tolmačenje) pisanih simbolov, potem je poslušanje — slišanje, prepoznavanje in interpretiranje govorjenih simbolov.« Pa vendar ni povsem tako. Tudi slepi berejo, prepoznavajo simbole prek tipa, torej gre za »videnje« in ne »vid«.

Splošna pripravljenost za poslušanje je pridobljena lastnost, ki naj bi bila sestavni del socialne zrelosti in razvite osebnosti. Pripravljenost za poslušanje je lastnost, ki jo otroci pridobijo s posnemanjem odraslih in jo ponavadi osvojijo nezavedno.

Kaj pomeni znati poslušati, se zavedajo nekateri narodi bolj, drugi manj. Poseben pomen pripisujejo poslušanju Judje, ki so vtkali v svojo kulturo vsakodnevnega življenja poslušanje branih besedil. Pomemben razvoj poslušanja branih besedil je povezan tudi z razvojem protestantizma. Pa celo v daljno zgodovino bi lahko pogledali. Zapisi iz 7. stoletja nam prikazujejo posebno spoštljiv odnos arabskega sveta do »ljudstva s knjigo« (Rode).

Zanimive so tudi ugotovitve **Irwina** o vplivu poslušanja literarnih besedil na malčke, ki se govorno hitreje razvijajo v primerjavi s tistimi, ki te spodbude okolja niso imeli.

Še bolj poznana in pogosto uporablja se psihoterapija s knjigo (biblioterapija), ki se uporablja pri motnjah učenja, čustvenih in drugih motnjah otrok, mladine in odraslih.

Pomislimo tudi na ugotovitve že skorajda iz vsakdanjega življenja, da, bolj ko so ljudje izpostavljeni hrupu (na delovnem mestu, doma — TV, radio, glasovi iz soseske), več težav opisujejo pri poslušanju in večje želje po miru (zunanjem in notranjem) izražajo. Seveda se pridružijo lahko še okvare sluha, le-te pa tu ne obravnavamo.

Za vaje poslušanja v otroški dobi so zelo primerna leposlovna besedila, ki jih v slovenski umetnosti ne manjka. Zakaj prav leposlovna besedila za vaje poslušanja?

Ker leposlovna besedila pomagajo tudi k **uvajanju v kulturno življenje,** ki kasneje daje zrelemu človeku dobršen del zdrave življenjske radosti. Globoka človekova doživetja, ki so izražena s prodorno umetniško besedo, lahko znatno bogatijo življenje v družinah, vrtcih in šolah. Zlasti poezija je najpristnejši človekov spomin, še posebej **spomin na čas otroštva,** v katerem imajo

vse reči, vsi ljudje in vse besede drugačno težo, drugačen pomen in drugačne razsežnosti, kot pa jih imajo za odraslega človeka, ki skuša v rečeh odkriti smisel in zakonitosti, ki gredo mimo otroške duše (Poniž).

Pomembno je učenje s poslušanjem. Otrok se lahko **uspešno uči samo skupaj s svojo družino in vzgojitelji oziroma učitelji.** Skupaj z njimi zato, ker otrok vsrka vzorec družinskega življenja in življenja v vrtcu, šoli, kar se odraža v aktivni, pozitivni usmeritvi ali pasivni usmerjenosti. Na primer, če je komunikacija v družini, vrtcu, šoli le povelje, nerganje, bo otrok ta vzorec prenesel v življenje; če so v navadi razgovori, pripovedovanje, skupno branje, se bo otrok naučil poslušati, pa tudi pogovarjati, njegov besedni zaklad bo bogatejši, kot če bi teh spodbud v družini, vrtcu, šoli ne bilo.

Le malokdaj pomislimo na pomen **telesne bližine in žive besede odraslega.** Nisem proti televiziji, radiu, kasetam ..., le za bralno kulturo in ukvarjanje z otroki mi gre. Sodobna »masovna občila« sama razodevajo zanimivo dialektično navzkrižje. Človek jih sprejema zvečine sam, v osamljenosti (sam gleda film, televizijo, posluša radio, sam bere časopise, knjige), ne da bi se pri tem z drugimi pogovarjal. Posameznik je sam pod psihičnim vplivom masovnih medijev, ki so navzoči samo simbolično, po komunikativnem vplivu, po govorici, ne pa po telesni bližini in čustvenem okolju. Otrok pa potrebuje bodisi telesno bližino bodisi živo besedo odraslega in ugodno čustveno okolje in noben sodobni medij tega ne more nadomestiti. Zato starši pravilno ugotavljajo, da s kasetami pravljic otrók ne morejo zadovoljiti.

Poudariti pa moramo tudi **pomen doživljanja.** (Doživljanje je neposrednost in celovitost pomembnega dogajanja in vsebine v človekovi zavesti; Ramovš). Literarna dela nam omogočajo doživljanje lepote opisa, umevanje sveta, ljudi, življenja, razmišljanje o osebah v literarnem delu, razreševanje avtorjeve misli, vznemirjeno doživljanje razlik med tistim, o čemer govori literarno besedilo in vsebino življenja, psihološko analizo likov, vzročno posledične zveze ... **Bogastvo spodbud v otroški dobi je podlaga bogastva doživljanja odraslega.** Kajti spomin nekega dogodka more priklicati spominske zbirke s področja vida, sluha, tipa, čustev in časovnega zaporedja. Ni vseeno, kaj nosi otrokov spomin s seboj v odraslo dobo.

Da se moramo zavedati pomena poslušanja leposlovnih besedil, se zavzemam tudi zato, ker menim, da so pogovorni stiki v mnogih družinah zelo skromni, že kar revni, opažam pa tudi, da je volja po ukvarjanju z otroki tako oslabela, da nima nobene odporne sile več (raziskovalni rezultati — Gnamuš, Lešnik, Žerovnik).

Za poslušanje leposlovnih besedil v družinah, vrtcih in šolah se zavzemam tudi zato, ker je v **šoli nezmožnost poslušanja eden od osrednjih problemov učencev** (Plut, Žerovnik) in ker je **učenje branja in pisanja za nekatere otroke zelo težaven proces** in rezultat tega napora je tudi odpor do knjige.

Poslušanje je dejavnost, ki jo otrok razvija pred branjem in ki dejansko ustvarja osnovo za osvajanje jezika pred branjem.

V komunikacijskem krogu jezika je **pisanje** najbolj oddaljeno od poslušanja. Toda ko otrok pa tudi odrasli pišejo, se pogosto pojavi **notranji govor, kateremu prisluhnejo.** Notranji govor pa se pojavi tudi pri govorjenju in branju. (Slušni besedni vtisi, ki jih predstavljajo elektrokemični impulzi, potujejo z veliko hitrostjo in človek se teh procesov ne zaveda). Jasno je, da poslušanje ni samo začetni temelj jezikovnega razvoja, temveč spremlja tudi ostale jezikovne komunikacijske procese.

In katere najbolj pozitivne izkušnje iz raziskovalnega dela bi priporočili družinam?

Predvsem dve obliki branja literarnih besedil. Večerno branje mlajšim otrokom (ko se otrokovi številni interesi pomirijo) in skupno družinsko branje (v nadaljevanjih, ob večerih, eden je bralec, drugi poslušalci) literarnih del, katerih naše slovensko leposlovje resnično veliko premore. Del tega bogastva lahko prenesemo v prijetno družinsko okolje. Najbolj doživete prijetne spomine na otroštvo so nam številni odrasli opisovali (pri zbiranju empiričnih podatkov), kako so mame, očetje brali pravljice, zgodbe, romane, povesti, oni — otroci — pa so bili poslušalci.

Angelca Žerovnik

DELO LOGOPEDA NA ŠOLI S PRILAGOJENIM PROGRAMOM V ČRNOMLJU

Letošnje šolsko leto bo že šesto, odkar na osnovni šoli Milke Šobar-Nataše v Črnomlju sistematično skrbimo za odpravljanje govornih napak naših učencev. V šolskem letu 1983/84 smo namreč na šoli odprli logopedsko ambulanto, jo sodobno opremili in delo je steklo po najnovejši verbotonalni metodi.

Potreba po razširitvi dejavnosti šole se je pokazala, ker se je pojavilo večje število laže in teže prizadetih otrok, ki zaradi odsotnosti logopedske službe v občini niso bili vključeni v predšolsko obravnavo in so prihajali v šolo z nerazvitim govorom. Ni treba poudarjati, kakšno dodatno obremenitev za učitelja in učenca pomeni, če se z govorom ne moreta sporazumeti. Tako je sedaj v obravnavi kar 22 % otrok naše šole, pri vseh gre za težko obliko govornih motenj, saj se poleg nerazvitega govora in artikulacijskih motenj kažejo še motnje fonacije, ritma in tempa. Zaradi nizkih intelektualnih sposobnosti je njihovo napredovanje zelo počasno in večina bo v obravnavo vključena vsa leta šolanja.

Obstoj logopedske ambulante na šoli s prilagojenim programom ima več prednosti. Otroci so stalno dosegljivi in jih lahko vključujem v terapijo vsaj enkrat tedensko, po potrebi pa tudi večkrat. Sem v stalnem stiku z njihovimi razredniki, jim dajem navodila in tako vključujemo v učni proces korektivne vaje, predvsem pa vaje utrjevanja. Stalni stiki z učitelji mi omogočajo, da poznam sposobnosti vsakega učenca, njegove posebnosti in laže zanje planiram korektivni postopek. Delo je uspešno predvsem zato, ker je logopedska obravnava del učnega procesa, saj brez stalnega utrjevanja in doslednega uporabljanja naučenega pri naših otrocih ne moremo pričakovati uspehov.

Naslednja prednost pa je tudi to, da se je šola s to dejavnostjo odprla navzven, saj je naša logopedska služba organizirana za občino Črnomelj in Metlika in jo obiskujejo vsi, ki so kakorkoli potrebni govorne korekcije. Tako se velik del naših občanov neposredno seznani z delom na šoli in odpadejo marsikateri predsodki o duševno prizadetih, ki so žal med ljudmi še vedno razširjeni.

Mija Bostič

NOVOLETNA OBDARITEV

Družno s tovarišicami smo okrasili razrede, jedilnico in avlo pri vhodu, da bo dedek Mraz vedel, kako težko ga pričakujemo.

Obiske pa smo dobili že teden dni pred novim letom. Obiskali so nas pionirji osnovnih šol iz ajdovske občine. Prišli so s tovarišicami in prinesli s seboj velike kartonske škatle.

Povedali so nam, da so zbrali igrače, ki jih sami ne potrebujejo več. Še nikoli nismo videli toliko lepih igrač!

Zahvalili smo se jim, jih pogostili in pripravili kratek program.

Najlepše pa je bilo potem, ko so tovarišice odprle škatle: koliko punčk, živali, avtomobilov, kock, knjig so nam prinesli! Marsikdo od nas je prvič videl toliko različnih medvedkov, kužkov, muc. Učenci 7. razreda iz osnovne šole Vipava so vse igrače izdelali sami.

Vsak otrok v našem zavodu je dobil svojo igračo, kocke in avtomobile smo razdelili po vseh skupinah, pa še je veliko igrač ostalo za soboto in nedeljo, ko se lahko ves dan igramo.

S tovornjaki, lopatami, žogami in lončki pa se bomo spomladi igrali v peskovniku.

V zavodu doživimo veliko lepega, toda ta dan si bodo zapomnili prav vsi otroci. Tovarišice že vedo, kaj si kdo od nas želi, in prav s tako igračo so nas osrečile.

Hvala, dragi pionirji!

Nataša Oblak, Slavko Mirkovič
Literarno-novinarski krožek
zavoda za usposabljanje invalidnih otrok
Janka Premrla Vojka, Vipava

PRVE DELOVNE IZKUŠNJE

To je moje prvo delovno mesto, bolnišnica za predšolsko invalidno mladino Stara gora. Sprejeli so me vprašujoči pogledi malih varovancev, češ: Kdo pa si? Kaj delaš? Boš naša? Se bomo igrali? Hiteli so mi pripovedovati, kaj vse se učijo v vrtcu, katera je njihova tovarišica, pa katera sestra je bila nočna, kdo še vedno lula v hlače in kdo nič ne govori. Kot da bi se že dolgo poznali in se vračam mednje vsak dan.

Niso bili vsi tako živahni. Nekaj otrok, težko prizadetih, je negibno ležalo na posteljah. Stisnilo me je pri srcu . . . Bom zmogla? In nekateri so bili tako majhni. Dojenčki. Pristopila sem k posteljici, v kateri je spal majhen fantek, star leto in pol. Prebudil se je in me nezaupljivo pogledal. Vzela sem ga v naročje, a je tako hudo jokal, da sem ga položila nazaj.

Seznanila sem se s popisom njegove bolezni, anamnestičnimi podatki, s poročili drugih članov strokovnega tima, ki ga sestavljajo zdravnik specialist fiziater, specialist pediater, psiholog, socialni delavec, višja medicinska sestra, fizioterapevt, ortopedagog in logoped.

Premeščen je bil s pediatričnega oddelka zdravstvenega centra Celje z diagnozo: retardatio psychomotorica, hydrocephalus st. post op., myelomeningocelae st. post op.

Opazovala sem otroka v vzgojni skupini, pri igri, poslušala sem ga, kako se oglaša, spoprijateljila sem se z njim in ga hranila.

Nato sem ga vzela v logopedsko obravnavo. Zavedala sem se, da si ne smem postaviti previsokih ciljev, da morajo biti v skladu z njegovo motenostjo, umsko razvitostjo, razvojem govora. Z njim sem delala na blazini ali pa v naročju pred ogledalom. Pri spodbujanju razvoja govora sem sledila tudi stopnjam fiziološkega in jezikovnega razvoja normalnega otroka.

Tedaj še ni hodil. Oglašal se je s posameznimi besedami, razumel je enostavna navodila. Psihologinja je poročala, da je zaostanek v razvoju en mesec in da je na testiranju dosegel spodnjo mejo poprečja. Razmetaval je igrače, ni jih delil z drugimi otroki. Pri hranjenju je potreboval pomoč.

Delo je temeljilo na psihomotornih aktivnostih, ki pogojujejo razvoj in razumevanje govora, da se začne otrok spontano oglašati. Te aktivnosti so:

— vaje za razvoj motorike rok in govoril,
— vaje za razvoj slušnega zaznavanja (zbujanje pozornosti za razne šume in zvoke),
— vaje za razumevanje besed (povezujemo predmete z besedami),
— vaje za izpolnjevanje navodil,
— vaje za razvoj fonacije (oglašanja), govornega posnemanja in začetnega govora.

Vse to sem izvajala v sproščenem vzdušju, neprisiljeno, z nenehnimi spodbudami, obilico igrač in slikanic. Plazila sem se z njim po tleh, posnemala njegovo govorico telesa. Trudila sem se ustvariti jezikovno zaznavanje in jezikovni spomin, notranji govor. Delala sva z žogo, jo klicala, iskala . . .

Spominjam se, kako hudo mi je bilo, ko sem ga učila, kaj pomeni NE. Nisem hotela dati žoge, nisem dala bonbona, nisem ga vzela v naročje. Skoraj bi me premotile solzice, ko je hotel doseči svoje. Potem je razumel. Ponujal mi je žogo, in ko sem jo skoraj prijela, jo je odmaknil. Klicala sem ga, naj pride k meni, pa je samo nagajivo odkimal. Ne! Kolikšno veselje!

Zanimale so ga vse igrače. Poznal je osebje. Ne po imenih, po srečnem nasmehu in vrisku ob pogledu nanje je vsakdo vedel, da jih pozna. Poimenovati je začel posamezne predmete, po svoje sicer. Zahteval je vse več pozornosti zase. Lepo je napredoval.

Rezultati psihološkega testiranje čez pol leta so pokazali — poprečje. Razumel je iz dneva v dan več. Poimenovala sva dele telesa, predmete v našem okolju, klicala osebje v bolnišnici, živali v slikanicah.

Danes, po enem letu logopedske obravnave dela specialnega pedagoga in fizioterapevta, je deček shodil, sam pije iz lončka, skuša jesti z žlico, veliko razume in uporablja dvobesedni stavek. Izgovarja vse glasove razen R, sičniki in šumniki so še zabrisani. Rad se igra sam in tudi z drugimi. Na izvid psihološkega testiranja pa je psihologinja napisala — nadpoprečen.

Ne morem si kaj, da ga zjutraj, ko stopim v vrtec in zaslišim iznad igrač njegov »Jodita, opa!«, ne bi stisnila k sebi in ga poljubila.

»Laule ni, Anita lumpa, mene lulat,« vre iz njega. Jaz pa se zazrem preko njega v starogorska drevesa in se vprašam, ali ga bo mati sploh kdaj prišla pogledat, tega ljubljenčka nas vseh, ali pa bo nanj za vedno pozabila. Tako kot pozablja že vse od njegovega rojstva.

Jožica Vončina

ANKETA

Kateri dan tednu ti je najbolj všeč?

Nedeljko: *Petek, ker me včasih na ta dan starši vzamejo iz zavoda domov.*

Saša: *Sobota in nedelja, ker mi ni treba tako zgodaj vstati in se še zjutraj malo pogrejem v postelji.*

Nataša: *Petek, ker imamo v šoli likovni pouk.*

Katka: *Sobota in nedelja, ko ni pouka in imamo obiske.*

Kateri dan v tednu ti je najbolj zoprn?

Katka: *Torek in četrtek, ko imamo tehnični pouk.*

Nataša: *Vsi tisti dnevi, ko imamo na urniku matematiko, ki je ne maram.*

Saša: *Že od nekdaj sovražim ponedeljke, ker je treba po dveh dneh počitka znova začeti delati: v šoli, na vzgoji, po terapijah.*

Nedeljko: *Torek, ker imamo tehnični pouk in moram kar naprej prepletati. To pa je zelo dolgočasno.*

Člani literarno-novinarskega krožka

Zavod za usposabljanje invalidnih otrok
Janka Premrla Vojka, Vipava

O ČEM BOMO PISALI LETOS

Prva letošnja številka Našega zbornika obravnava predvsem govorni razvoj duševno prizadetih otrok in poti za spodbujanje tega razvoja. Precej prostora smo namenili tudi vedenjski problematiki. Začeli smo s predstavitvijo naših zavodov in delavnic — take članke nameravamo vnaprej stalno objavljati, da bi čim širši krog bralcev spoznal te organizacije. Vabimo vas — predvsem starše otrok, ki so vključeni v te ustanove — da tudi sami kaj napišete o njih. Letos nameravamo podrobneje predstaviti še zavode v Črni, Dobrni in Dragi ter nekaj delavnic za delo pod posebnimi pogoji.

Spomladanska številka bo ponovno namenjena prikazu naše najobsežnejše dejavnosti — seminarjev in letovanj. Napišite nam kaj o svojih izkušnjah, vtisih, sporočite nam svoje predloge in vprašanja. Ob letošnjem razpisu seminarjev bomo izdali tudi letak o seminarjih in letovanjih.

Lotili se bomo tudi doslej nedotaknjene teme o bioenergetiki in drugih področjih alternativne medicine. Vabimo starše in strokovnjake, da opišejo svoje izkušnje, sporočijo svoje mnenje ali nas opozorijo na vprašanja, ki bi jih kazalo podrobno osvetliti.

Posebno pozornost bomo ponovno namenili že večkrat obravnavani, zdaj spet zelo žgoči temi — zaposlovanju laže duševno prizadetih otrok.

Oglašajte se s svojimi predlogi, povejte svoje pomisleke, zastavite vprašanja! Skušali bomo poiskati odgovore.

Uredništvo

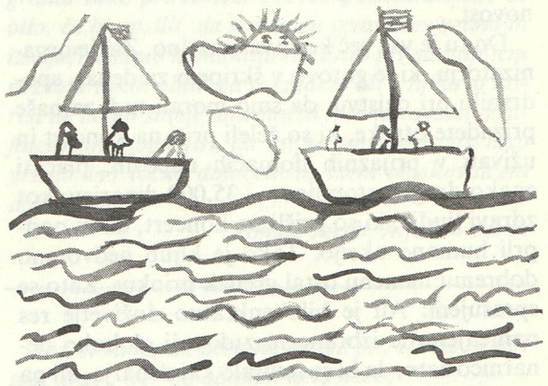

Darinka Dajčman

starši pišejo

KONCERT — ZARADI DENARJA ALI ZARADI OTROK — TO JE ZDAJ VPRAŠANJE

Meglenega novembrskega dne me je prijateljica razveselila z novico, da bo v Cankarjevem domu dobrodelni koncert znanega ansambla Avsenik za prizadete otroke. Avseniki so namenili ves dohodek koncerta domu za prizadete Draga, ki je bil tudi tehnični organizator koncerta. Ker se je v akcijo vključil tudi Cankarjev dom, ki je dal brezplačno na voljo veliko dvorano, je bila to za vso slovensko javnost, posebej za nas, starše prizadetih, zelo razveseljiva novost.

Do tu je vse več kot hvalevredno. Žal je organizatorju, ki je gotovo v škripcih za denar, spodrsnilo pri dejstvu, da smo morali tudi za naše prizadete otroke, ki so želeli priti na koncert in uživati v prijaznih domačih napevih, plačati enako drago vstopnico — 35.000 dinarjev, kot zdravi ljudje, ki so prišli na koncert, da bi podprli humano akcijo. Tako je kljub nedvomno dobremu namenu ostal grenak priokus. Zato se sprašujem: Ali je bilo enkratno doživetje res namenjeno le izbrancem z dovolj globoko denarnico zato, da bi se nabralo kaj denarja, ali pa bi nemara kazalo enkrat stvar ponoviti in prav te — »naše drugačne«, za drugačno ceno povabiti na koncert — saj so prikrajšani za toliko doživetij, ki jih v decembru doživijo zdravi otroci.

Olga

MNENJA O DOBRODELNIH PRIREDITVAH SO RAZLIČNA

Pismo, naslovljeno na uredništvo Našega zbornika, v katerem tovarišica Olga razmišlja o namenih dobrodelnih koncertov v korist duševno prizadetih, nam je bilo zelo dobrodošlo. Zakaj?

Že dalj časa, predvsem pa v lanskem letu, opažamo, da je vse več različnih koncertov ali drugačnih prireditev v korist prizadetih oseb. Ponekod so bili organizatorji naši zavodi, drugje občinska društva, nekaj primerov pa je bilo, ko so kulturne prireditve pripravili različni organizatorji v povezavi z drugimi organizacijami (Društvo invalidov, Društvo za cerebralno paralizo ipd.). Čedalje pogosteje prihaja do tako imenovane lastne pobude tako ustanov kakor društev. Zato je potrebno nekoliko razčistiti ***pojmovanje namena*** *tovrstnih prireditev. V prvi vrsti gre namreč za opredelitev poglavitnega cilja, ki pri takih prireditvah pravzaprav nikoli ni en sam.*

Komu so te prireditve namenjene, kaj je sporočilnost, kaj želimo doseči ipd.? Če organiziramo kulturno prireditev za duševno prizadete, je cilj in namen vsekakor drugačen, kot če organiziramo prireditev v njihovo korist ali morda za njihove starše; našteli pa bi lahko še več takih opredelitev.

Že v lanskem letu se je pokazalo to, kar bi nas v nadaljnjem razvoju takih prireditev lahko začelo motiti. Neusklajenost med različnimi organizatorji lahko privede do tega, da bomo pri tistih, katerim je prireditev namenjena, dosegli nekaj zmede. Če je cilj in namen jasen, če ponudba teh prireditev ni prepogosta in če dosežemo to, kar smo nameravali, potem je taka dejavnost uspešna. Nastaja pa bojazen, da bi v današnjem času, ko vsakdo išče prostor pod soncem na svoj način, lahko prišlo do prenasičenosti te ponudbe in do odklonilnega odnosa v javnosti.

Mislimo, da je potrebno na te prireditve pogledati tudi v luči celotne družbene skrbi za prizadete osebe in njihove družine. Izkupiček večine teh prireditev je bil doslej namenjen predvsem hitrejšemu zbiranju sredstev za programe, ki niso bili dokončani v okviru izgradnje ustanove (vodovod, zobna ambulanta), ali za nabavo osnovnih sredstev za delo (stroji za delavnice, didaktični material ipd.). Torej gre tudi za izravnavanje napak in pomanjkljivosti rednega sistema pri ustvarjanju primernih delovnih in življenjskih razmer v naših ustanovah, ne le za izboljšanje kvalitete življenja.

Dobrodelni koncert ansambla bratov Avsenik v Cankarjevem domu v Ljubljani je lep primer, ko je bilo jasno, za kaj in komu je namenjen izkupiček in sporočilnost prireditve. Zavod Draga, Cankarjev dom in ljubljansko društvo so se namreč na pobudo sveta staršev prizadetih otrok v zavodu Draga dogovorili, da se ta koncert priredi ***v korist duševno prizadetih*** *v Dragi. To pomeni, da njegov osnovni namen ni bila predstavitev kulturnega programa samim prizadetim, niti ni bil namenjen izrecno staršem duševno prizadetih. Cilj prireditve je bil na eni strani, da se denar, ustvarjen s prodajo vstopnic, nameni za potrebe duševno prizadetih v Dragi, hkrati pa da se prireditev izkoristi za širše osveščanje javnosti in oblikovanje odnosa do duševno prizadetih, vključujoč željo, da ob prireditvi tudi zavod predstavi svojo dejavnost. Zato koncert ni predstavljal edine dejavnosti, ki se je v tednu pred njim odvijala v Ljubljani. Med te vzporedne, toda zelo pomembne dejavnosti, vsekakor spadajo različni razgovori na radiu, pisanje v časopisih, tiskovna konferenca in končno tudi ves postopek reklamiranja koncerta s plakati in v drugih sredstvih javnega obveščanja. Zelo pomemben vidik pri tej organizaciji pa je povezan z načinom prodaje vstopnic. Zavzetost staršev otrok, ki so v Dragi, delavcev zavoda samih, delno pa tudi ljubljanskega društva, je veliko pripomogla pri razvoju lastne organiziranosti, krepitvi potrebne samozavesti, predvsem pa védenje, da delamo prostovoljno in brezplačno v korist prizadetega otroka. Zato dilema, ali je bil koncert namenjen prizadetim ali v njihovo korist, v tem primeru ni sporna.*

Tako društva kakor različne ustanove same pa v svojih programih izvajajo tudi ***čedalje več kulturnih dejavnosti za prizadete*** *ali za njihove starše. V teh primerih so cilji, načini in končno tudi materialne obveznosti povsem drugačne. Ker je teh prireditev že kar precej, je bila morda v začetni zagnanosti marsikdaj napravljena napaka, da organizatorji predvsem staršem in drugim članom društva teh niso predhodno jasno in razumljivo obrazložili.*

Povsem drugače pa je, kadar gre za ***širšo predstavitev problematike duševno prizadetih*** *v nekem ožjem okolju ali predstavitev dejavnosti občinskega društva, ki je lahko izvedena tudi v okviru kulturne prireditve, pri kateri pa je materialni vidik drugotnega pomena. Nekatera naša občinska društva so v preteklem letu zelo uspešno izvedla take prireditve, kjer so bili doseženi oboji cilji. Prireditve v Slovenskih Konjicah, Lendavi, Kranju in še marsikje drugod so imele tak značaj.*

Seveda pa je potrebno razumeti, da pri teh dejavnostih ni vedno enega samega cilja, da se ti cilji prepletajo in da je težišče na pridobivanju dodatnih sredstev včasih bolj, drugič pa manj izraženo, odvisno od vrste prireditve.

Pozornost je treba nameniti še izvajalcem programa take prireditve. Preveč poenostavljeno bi bilo, če bi mislili, da je namen izvajalcev vedno in izključno samo humanitaren. Zato pri nadaljnjem razvoju takih oblik za prizadete ali v njihovo korist ne bomo smeli zanemariti niti kakovosti izvajalcev niti dopustiti, da vsi že omenjeni cilji niso predhodno točno določeni in vsem obiskovalcem dobro znani.

Tomaž Jereb, Aljoša Vodnik

Jaz bi rada, da atek ne bi več pil. Da ne bi pili tudi drugi, ker jih alkohol dela nore.

Dragica

ZAVOD HRASTOVEC-TRATE

Ob gledanju televizijske oddaje, ki so jo snemali v zavodu Hrastovec, sem bila tudi jaz prizadeta in me je močno zabolelo ob besedi — čeprav resnični — ljudnica, še bolj pa ob besedi norišnica.

Vse to občutim sama, ko prihajam k sinu enkrat mesečno v zavod Trate. Nekoliko bi se res morale izboljšati razmere, če bi bilo dovolj denarja in nekoliko več razumevanja od družbe same. Vse preveč denarja gre po mojem mnenju za manj pomembne stvari. S tem bi bilo več zaposlenega osebja. Kot opažam, so ljudje, ki bivajo v zavodu, vsebolj prepuščeni sami sebi in se res med seboj napadajo, ker včasih opažam na sinu manjše praske.

Drugače glede zavoda ne bi imela pripomb. Vedno je čist in lepo urejen. Saj sem lahko zadovoljna, da skrbijo zanj, kolikor se le da.

Dobro pa razumem voditeljico oddaje, ko je omenila, da ne bi mogla vzdržati še nekaj časa med njimi, da bi se ji »utrgalo«. Jaz se prav čudim, da osebje v vseh zavodih za duševno bolne vzdrži toliko ur, dni in let med njimi. Meni je tesno pri srcu že nekaj dni, preden se odpravim na obisk. Čeprav sem z mislimi pri sinu sleherni dan, kjerkoli sem. Vendar se najraje kmalu poslovim od tega nesrečnega kraja.

Zadnje čase opažam, da nekoliko bolje skrbijo za počutje varovancev. Seveda za tiste, ki so nekoliko manj prizadeti. Moj sin pa mora biti vedno pod nadzorstvom, ker je težko prizadet. Uvedli so premestitev oddelkov, da so laže prizadeti skupaj in da se lahko sprehajajo po dvorišču.

Kako z veseljem mi je pripovedoval neki varovanec, da so sedaj dobili za jedilni pribor tudi vilice — ker jih doslej zaradi varnosti niso smeli uporabljati. Kakšna malenkost — in vendar zanj nekaj novega, da mu zaupajo.

Še to bi rada omenila, kar mi že dolgo leži na srcu. Vsepovsod opažam, kako skrbijo za duševno prizadete otroke in mladostnike po delavnicah. Le za mladostnike in starejše osebe po zavodih — tega pa nikjer ne zasledim. Menda je bila to prva oddaja po televiziji. In prav ti so najbolj potrebni pomoči, ker so pozabljeni od vseh. Samo tisti ne, ki imajo še starše — do kdaj, pa se ne ve.

Binetova mama

NAŠA ZMAGA

Reportaža

Včeraj, 19. 11. 1988 zvečer, je bila na stadionu JNA v Beogradu ob 19. uri tekma med Jugoslavijo in reprezentanco Francije. Zmagali so naši 3 proti 2. Selektor francoske reprezentance je bil dolgoletni igralec Michel Platini. Najboljši pri naših je bil Safet Sušić.

Že v tretji minuti je padel prvi gol. Žogo je imel Tzigana, ki jo je po neumni intervenciji Stanovkovića podal do Pereza, ki je brez večjih težav premagal Ivkovića; in že je 1 : 0 za Francoze. Nekaj minut kasneje je z desne strani izvajal Sušić kot. Natančen je bil Predrag Spasić; izid 1 : 0. Tako se je končal prvi polčas.

V drugem polčasu je naš selektor Ivica Osim zamenjal Spasića z Juričem. Dolgo časa ni bilo zadetka. Potem so naši naredili napako in Francija je vodila z 2 : 1. Michel Platini je zamenjal Babeta. Potem je Safet Sušić poslal po levi strani žogo v mrežo in premagal vratarja Batsa; rezultat 2 : 2. Platini je zamenjal še drugega igralca, v igro je prišel Papini. Tako je tudi Ivica Osim zamenjal Cvetkovića z Savičevićem. Kazalo je že, da to ni dovolj in da bodo Francozi zmagali. Nekaj minut pozneje je Savičević z leve strani dal lep predložek v kazenski prostor. Iz neke daljave je pritekel Stojković, imenovan Piksi, ki je popeljal do zmage 3 : 2 in tako je bila zmaga za nas končana.

Naslednja tekma za kvalifikacije bo 11. 12. 1988 v Beogradu; takrat bo igrala Jugoslavija z reprezentanco Cipra.

Reporter: Jure Korbar
ODU Gustav Šilih Maribor

NAŠ ENAD

Enad se je rodil kot prvi in zaželen otrok v naši družini. Še slutili nismo, da se bo z njegovim rojstvom naše življenje v marsičem spremenilo.

Takoj ob rojstvu smo ugotovili, da z njim nekaj ni v redu, da se ne razvija tako kot drugi njegovi vrstniki. Prejokal je cele dneve in noči, le s težavo je zaspal in težko se je odzival na naše klice. Na vprašanje, kako se bo razvijal, ali bo hodil, govoril, zdravniki niso znali odgovoriti. Pa tudi spraševali več nismo.

Sčasoma smo spoznali, da bo naš otrok vedno drugačen od vrstnikov in da jih v svojem razvoju nikoli ne bo dohitel. To spoznanje je bilo za nas težko in zvrstila se je cela kopica vprašanj: Kaj zdaj?, Kako z njim ravnati?, Kako mu pomagati?.

Prve napotke za delo z njim smo dobili v dispanzerju za otroke z motnjami v razvoju v Mariboru od dr. Erike Dovnik-Udovič. Vsakodnevne fizioterapevtske vaje pa smo vadili pod vodstvom fizioterapevta otroške bolnišnice v Rakičanu. Po treh letih vsakodnevnih vaj se je naš trud obrestoval, saj je Enad naredil prve samostojne korake.

Do tretjega leta njegove starosti nam je bila v veliko pomoč babica, ki ga je varovala in negovala v času naše odsotnosti zaradi zaposlitve. Velikokrat pa sta nam oba z dedkom priskočila na pomoč in ga varovala in nas tako želela razbremeniti, saj od njegovega rojstva nismo imeli niti trenutka časa zase, pozabili smo na druženje z drugimi ljudmi, pozabili na stvari, ki so nas včasih razveseljevale.

Z zadovoljstvom smo ugotovili, da v domačem kraju v VVO Murska Sobota v enoti Štefana Kovača deluje razvojna skupina pod strokovnim vodstvom specialnega pedagoga, kamor bomo lahko vključili Enada in kjer ga ne bodo samo varovali, ampak tudi strokovno vodili in nam dajali napotke za delo z njim.

S četrtim letom je bil Enad vključen v to skupino in skupaj s specialno pedagoginjo nam je uspelo, da se je naučil sam spretno ravnati z žlico in se samostojno hraniti. Dosegli smo tudi, da je postal popolnoma čist. Danes Enad zna sam obuti čevlje, obleči hlače, plašč. Postal je umirjen, rad čisti in ima rad čistočo. Ko se neha igrati, pospravi igrače. Naučil se je stvari, za katere si niti misliti nismo upali, da jih bo z ozirom na težo njegove prizadetosti kdaj obvladal. Dobil je tudi sestrico, ki jo ima zelo rad.

Dolga leta je obiskoval razvojno skupino in njegov nasmejani obraz, ko smo se bližali njegovemu »drugemu domu«, nam je dal vedeti, da je srečen in srečni smo bili tudi mi.

Vendar je čas tekel in Enad je bil star že skoraj 10 let in prevelik za razvojno skupino. Misliti je bilo potrebno na vključitev v nadaljnje usposabljanje.

Sedaj je že poldrugo leto vključen v delovno usposabljanje v zavodu dr. Marjana Borštnarja v Dornavi. Odločitev za zavod ni bila lahka in pomeni veliko prelomnico v našem in Enadovem življenju.

Spet so se pojavila vprašanja: Ali se bo vživel v novo okolje? Ali bodo z njim lepo ravnali? Ali bodo razumeli njegove želje?

Iz razgovora s specialno pedagoginjo in vodjo oddelka smo izvedeli, da se je Enad lepo vživel v novo okolje, da je prizadeven pri zaposlitvi, skratka, da je srečen med svojimi vrstniki, kar nam potrjuje njegov vrisk in smejoči obraz, ko se ob koncu vsakega vikenda, počitnic in praznikov vrača v zavod.

In z njim smo srečni tudi mi, saj si več kot srečnega in nasmejanega otrokovega obraza starši res ne moremo želeti.

Draga Kalač

Naš tovariš ne kadi cigaret. Rad prireja plese.

Tovariša imam rad, ker nas ima rad tudi on.

Zvečer, ko gremo spat, je tovariš siten, če si ne umijemo nog. Drugače je dober.

NAŠ SAŠO

Kako minevajo leta! Tako zelo odmaknjen se mi zdi čas, ko je bil naš Sašo star eno, dve, tri leta... Prav tako odmaknjeni so dnevi, ko smo zvedeli za bolečo resnico, da naš Sašo zaradi posledic prepozno ugotovljene bolezni, zaradi česar je prišlo do trajnih okvar možganskih celic, ne bo nikoli tak, kot so vsi drugi otroci, da ne bo nikoli odrasel... Koliko vprašanj brez odgovorov se nam je takrat zastavljalo ob misli na to, kako bo jutri, čez leto, dve... Kako bo, ko Sašova babica ne bo zmogla več varstva in nege? Ali bo res vse breme varstva in nege obležalo na ramenih družine?

V dispanzerju smo zvedeli, da je začel delovati pri vzgojnovarstveni ustanovi v Murski Soboti oddelek za razvojno motene otroke. Ob priporočilu psihologinje, naj bi Saša vključili v ta oddelek, smo se srečali z novim problemom, kako Saša vključiti, ko pa mora glede na diagnozo bolezni imeti strogo dieto, pri kateri je treba biti zelo dosleden in vztrajen, sicer se lahko splošno stanje samo še slabša.

Odločili smo se. Sašo je bil s tremi leti vključen v razvojni oddelek, hrano pa smo prinašali od doma.

Vključitev v vrtec ni bila lahka, to je pomenilo zanj veliko spremembo, kot za vsakega otroka! Toda po mesecu, dveh, ko je spoznal svoji tovarišici — vzgojiteljico Miro in varuhinjo Miro, ko se je navezal nanju, ko je spoznal, da ima v vrtcu družbo sovrstnikov, smo iz dneva v dan presenečeni ugotavljali, da se vedno rajši odpravlja v vrtec, da napreduje, počasi, vendar opazno. Vsakega njegovega uspeha smo se veselili skupaj s tovarišicama, ki sta z veliko potrpljenja in volje delali z otroki v tem oddelku. Na ta način je tudi naša družina zaživela skoraj tako, kot živijo druge družine z zdravimi otroci.

Sašo je z leti odraščal, prehana ni bila več problem, saj so se prijazne kuharice v vrtcu zelo trudile, da bi ob skromni izbiri živil, ki jih je lahko vključevala dieta, jedila zanj pripravile čimbolj okusno. V razvojni oddelek so prihajali novi otroci, nova tovarišica. Vsakodnevni odhod v oddelek je sprejemal že kot prijetno obveznost, nerazumljivo mu je bilo, zakaj v soboto in nedeljo te obveznosti ni... Veliko prepričevanja je bilo treba, da takrat pač ni treba v vrtec.

Danes je naš Sašo že velik fant. Za življenje se usposablja v zavodu Dornava.

Ko se ob koncu tedna vrne v svoj dom, ko obišče babico in dedka v Murski Soboti, nas na sprehodu po mestu velikokrat »usmeri« na pot, ki pelje mimo »njegovega« vrtca, kjer je preživel pet let svojega otroštva.

Po veselem izrazu na obrazu, s katerim se ozira na znani vhod, ki vodi v razvojni oddelek, vidimo, da se še vedno s prijetnimi občutki spominja kraja, kjer je začel prve, samostojne korake v življenje.

Černelovi

iz prakse za prakso

DELO S STARŠI NA ŠOLI S PRILAGOJENIM PROGRAMOM

Vloga staršev v procesu vzgoje in izobraževanja duševno manj razvitih otrok

Izkušnje nam kažejo, da tudi potem, ko je duševno manj razvit učenec vključen v strokovno obravnavo v organizaciji za usposabljanje, ostaja večji del odgovornosti za njegov uspeh še vedno na ramenih staršev. Pomena družine ni mogoče dovolj poudariti. Družina je prva šola socialnih odnosov. Način življenja v družini, zaščitna vloga družine in njen pomen pri vzdrževanju ravnotežja posameznika, ko je obremenjen ali oviran, določata družino kot posrednika med posameznikom in družbo (Strang, 1974).

Na uspešnost reševanja problemov, ki se pojavijo v procesu vzgoje in izobraževanja duševno manj razvitega otroka, vplivajo različni dejavniki. Omenim naj vsaj nekatere: socialno-ekonomsko stanje družine, kulturna raven družine, osebnost staršev, povezanost družine z okoljem, stopnja prizadetosti otroka in drugi. Družinske značilnosti oblikujejo pomembna stališča staršev, ki usodno oblikujejo njihov odnos do otrok in vplivajo na razgibanost celotnega družinskega življenja. Ta razgibanost družinskega kroga odnosov se prekriva s širšim, družbenim gledanjem na problematiko duševno manj razvitih. Medsebojno vplivanje je vzajemno. Odnosi in stališča pomembno oblikujejo možnosti za vključevanje duševno manj razvitih oseb v okolje. Oblikovana stališča do določene mere uravnavajo stalnost odnosov v družini. V procesu oblikovanja stališč starši pogosto zaidejo v nestvarna stališča, prav tako prihaja do izkrivljanja in izbiranja lastnih želja in zamisli, kar neugodno vpliva na otrokov razvoj. Srečamo se celo z zanemarjanjem otrok, da o socialno-kulturni prikrajšanosti niti ne govorimo. Posledice so škodljive v čustvenem, socialnem in intelektualnem pogledu. Spoznavanje stališč staršev nam je pomembna opora, ko planiramo delo z otrokom, in tudi pozneje med obravnavo.

Uspeh usposabljanja je vprašljiv, če pri starših obstajajo stališča, ki nasprotujejo ciljem samega usposabljanja.

Problem motiviranosti

1. Pri starših

Velik del staršev učencev naše šole je manj izobraženih in poklicno usposobljenih. Vzgojno so nerazgledani, togih stališč in polni bojazni. Večinoma so manj motivirani za spremljanje otrokovega učnega in vzgojnega napredovanja. Veliko se jih ni sprijaznilo z vključitvijo otroka na šolo s prilagojenim učnim programom ali na oddelek za delovno usposabljanje. V ozadju so prisotni občutki krivde, krivice, razvrednotenja.

Ni jim jasna bodočnost otroka po končanem usposabljanju. Otrok ni nikoli popolnoma sprejet takšen, kot je.

Pomembna so pričakovanja staršev v zvezi s šolanjem, pa zahteve, ki iz njih izvirajo. Veliko je vprašanj in nejasnosti, kot na primer: ali je najbolje otroka kar prepustiti šoli in se ne meniti zanj, ga je zaradi prizadetosti potrebno pretirano zaščititi, ga šola usposablja celostno, kaj bo z otrokom po zaključenem šolanju, kako se obnašati v neštetih vsakodnevnih življenjskih okoliščinah in številna druga. Odgovori na vprašanja nam veliko povedo o motiviranosti staršev za sodelovanje. Na roditeljskih sestankih učitelji opažajo odsotnost staršev tistih otrok, ki so vzgojno zanemarjeni, čustveno prikrajšani, vedenjsko teže vodljivi. Kako motivirati te starše? Praksa kaže pogosto nemoč vseh sodelujočih. Pa kljub vsemu, kaj bi se dalo še napraviti? Oživiti sodelovanje s centrom za socialno delo, s patronažno službo in drugimi vključenimi ustanovami ali pogosteje obiskovati družino, vztrajati?

2. S strani šole

Učinkovitost dela s starši je odvisna tudi od motiviranosti pedagoških delavcev za sodelovanje s starši. Prisotno je vprašanje odgovornosti do staršev za potek usposabljanja, odgovornosti do stroke, sodelavcev. Je pristop dovolj celosten, realen, pa hkrati dovolj občutljiv, da je vzpostavljeno sodelovanje, prava povezanost za majhne korake do velike sreče obeh strani? Postavljajo se številna vprašanja: kolikšna je naša potreba po sodelovanju s starši, kaj je v ozadju te potrebe, kakšna so naša pričakovanja, razočaranja, kolikšna je sistematičnost prizadevanj, koliko so prepuščena samo naključju, kaj menimo o pomoči družbe, priznanosti, nagrajevanju dela in številna druga.

Možne oblike dela s starši

V pedagoški praksi lahko zasledimo naslednje možnosti:

1. Stikov ni.
2. Stiki so omejeni le na neposreden poziv staršem s strani šole, intervencijski obisk na domu in podobno.
3. Stiki, ki omogočajo reden prenos informacij v obliki rednih govorilnih ur, roditeljskih sestankov, pisnega sporočanja z odzivom staršev. Starši se oglašajo na šoli redno in šoli sporočajo vse, kar je pomembno. Informiranje je obojestransko.
4. Pedagoško vodenje in spremljanje staršev, ki je planirano in usmerjeno ter usklajeno z usposabljanjem otroka. Na potek vodenja bistveno vpliva sodelovanje med šolskim svetovalnim delavcem in učiteljem. Vodenje obsega številne dejavnosti otroka in staršev.
5. Pedagoško svetovanje kot proces, v katerem je sodelovanje s starši okrepljeno, prilagojeno ravni možnega sporazumevanja, ko dajemo nasvete, pobude, predloge, družine pa ne spreminjamo, ampak samo pripomoremo k določenemu uvidevanju, ki učinkuje po lastni zakonitosti. Takšno svetovanje lahko nudimo posameznikom ali v okviru skupine.

S starši delamo šolski svetovalni delavci (psiholog, socialni delavec, pedagog) in učitelji. Sodelujemo toliko, kolikor je možno in potrebno zaradi učenca samega. Izkušnje na šoli Gustava Šiliha v Mariboru kažejo, da je sodelovanje s starši najpogosteje omejeno na najnujnejše stike, ki so občasni in na poziv ter na uradne stike (govorilne ure, roditeljski sestanki, pisno sporočanje, telefonski klici). Te utečene oblike sodelovanja s starši nam onemogočajo vzpostavitev tesnejših in učinkovitejših stikov. Smo na dveh bregovih, mostovi pa so krhki. Motivirano je nezaupanje. Običajno ne dobimo vpogleda v celotno družinsko dogajanje.

6. Različne socialne in finančne pomoči v zvezi s prehrano otroka v šoli, prevozom v šolo, stanovanjskimi zadevami, napotitvijo na zdravljenje in drugo.

Skupinsko delo s starši

S skupinskim delom s starši sem pričela v šolskem letu 1987/88. Potreba po takem delu je izhajala iz spoznanja, da je potrebno pomoč učencem izvajati bolj smotrno in v delo s starši vnesti kakovostno nove elemente.

V skupino staršev, ki je štela osem članov, so bili vključeni starši po naslednjih merilih:

— starši otrok, ki so že obravnavani (posamič ali skupinsko), ker so bili vedenjsko teže vodljivi, nemirni, nasilni, čustveno neuravnoteženi,

— otrok je moral biti diagnosticiran in timsko obravnavan,

— starši so prostovoljno pristali na sodelovanje v skupini.

Nisem vključevala alkoholikov in hudih nevrotikov.

Povabljena sta bila oba starša in sprva so tako tudi prihajali; pozneje je redno prihajal le eden od staršev. Skupinski razgovori s starši so bili načrtovani in izvedeni redno enkrat mesečno. Dopolnjevala sem jih po potrebi z individualnim delom (s posamezniki) in pa tudi z obiski na domu. Med starši je prihajalo do medsebojnega vplivanja, ki je očitno delovalo »terapevtsko«. Določene naloge, dogovori in cilji so postali sprejemljivejši za druge starše. Šibkejši člani skupine so se poistovetili z bolj iznajdljivimi. Njihove vzgibe sem prepoznavala in usmerjala, tako se nihče ni počutil izrinjenega, napadenega ali da ima prednost. Vodenje skupine je težavno, posebej ob prevladovanju jedra nasilnih (agresivnih) ali drugače zahtevnih staršev. Pri starših duševno manj razvitih otrok, ki so bili vključeni v skupinsko delo, sem zasledila naslednje značilnosti: s svojim otrokom so osamljeni, izločeni iz okolja, vzgojno nemočni, hladni, razdražljivi. V odnosu do otrok je bilo opaziti ali pretirano zaščitniški ali pretirano oblasten odnos, skrajno nestrpnost ali pa neverjetno ravnodušnost.

Cilji skupinskega dela s starši so bili usmerjeni v omilitev teh skrajnosti, v izboljšanje sodelovanja s šolo na vseh področjih, v večjo usklajenost med šolo in družino. Skupaj s starši smo razčlenjevali različne postopke v šoli in doma, se učili opazovati otroke, se pogovarjati z učiteljem, nagrajevati in kaznovati, vodili smo beležke, se pogovarjali o prostem času otrok in staršev, odgovarjali so na vprašalnike, lestvice, skupinski sestanki so bili tudi tematski itd.

Potrebno je poudariti, da je bila skupina izbrana, motivirana, z delom v skupini so bili starši zadovoljni in so izražali željo, da bi s podobnim delom nadaljevali. Vsekakor se je delo v skupini ponovno izkazalo kot dobra možnost za vzajemno učenje tudi na tem področju.

Majda Schmidt

METODA ŽETONIRANJA KOT POZITIVNA SPODBUDA

Uvod

Na vedenje in uspeh v šoli vplivajo najrazličnejši dejavniki. Pedagoška psihologija jih je razdelila na pet skupin:

— fizični ali zunanji
— organski ali fiziološki
— socialno ekonomski
— psihološki
— dejavniki, ki se nanašajo na metode, organizacijo in tehniko učenja.

Za uspešno učenje in tudi vedenje so najbolj pomembni psihološki dejavniki, ki pa se prepletajo z dejavniki iz vseh prej naštetih skupin.

Najpomembnejši so naslednji:

— delo in delovne navade pri učenju
— načrtovanje dela in počitka
— ogrevanje in koncentracija za učenje
— padec zbranosti med učenjem
— cilj in namen učenja
— rok in želja, da se nekaj naučimo
— interes kot motiv za učenje
— budnost, napetost organizma
— prijetnost in neprijetnost gradiva (vsebina)
— uspeh in neuspeh
— stopnja aspiracije (stremljenje k uspehu)
— »jaz« motiv.

Specialni pedagog pri svojem delu upošteva seveda vse te dejavnike. Vseeno pa se dnevno srečuje z nemirnostjo, nepazljivostjo, premajhno zbranostjo, neuspehi in še najrazličnejšimi drugimi problemi v razredu.

Iz omenjenih razlogov sem v šolskem letu 1987/88 pričela v svojem razredu uporabljati **metodo žetoniranja s pozitivnimi spodbudami.**

Cilj in naloge

Uporaba te metode mi je prvenstveno služila za poboljšanje vedenja in uspešnejše učenje ter prijetnejše počutje učencev v razredu. Še precej časa po začetku šolskega leta so bili učenci med delom zelo nemirni, nekateri tudi agresivni, družili so se v pare ali manjše skupine. Za delo jih je bilo težko navdušiti, med poukom so klepetali ali se prerekali in niso kazali zanimanja za delo.

Domneva

Domnevala sem, da bo metoda, ki sem si jo zamislila, ugodno vplivala na vedenje, interes in storilnost posameznikov in celotne skupine ter da se bodo s tem izboljšali tudi medsebojni odnosi.

Metoda dela

Pred pričetkom izvajanja izbrane metode smo se z učenci temeljito pogovorili o stanju v našem razredu. Razčlenili smo posamezna dejanja: pozitivna in tudi negativna. Poskušali smo skupaj najti najprimernejšo rešitev. Med rešitvami sem predlagala tudi metodo žetoniranja, za katero so se učenci v večini ogreli.

Sestavili smo lestvico vrednotenja vedenja in rednega pisanja domačih nalog in drugega dela doma. Izbrali smo tudi barve in določili pomen posameznih barv:

BARVA ŽETONA	VEDENJE	DOMAČE VAJE, ZADOLŽITVE
zelena	ves teden primerno	redno opravljene
zeleno-rumena	1 x neprimerno	1 x neopravljena
rumena	2 x neprimerno	2 x neopravljena
rumeno-rdeča	3 x neprimerno	3 x neopravljena
rdeča	ves čas neprimerno	večkrat neopravljene

Žetoniranje smo izvajali tedensko, vsak ponedeljek. Vrednotenje je bilo izvedeno za vsakega učenca posebej na osnovi dnevnih zapiskov in razgovora v razredu.

Tedensko in mesečno smo ugotavljali spremembe posameznika in se ob padcu storilnosti in poslabšanju vedenja pogovorili o vzrokih ter tudi o morebitnih domačih problemih posameznika. Ob spremljanju napredka posameznikov smo ugotavljali tudi spremembe v razredni skupnosti.

Žetoniranje smo izvajali v mesecih: november, december za prvo polletje in marec, april in maj za drugo polletje. V ostalih mesecih je bilo manj dni pouka glede na šolski koledar, zato smo jih izpustili. Rezultate smo vrednotili v prvem in drugem polletju. Nagrade so bile: knjiga, svinčniki, čokolada, bonboni.

Vzorec

Skupino so sestavljali učenci 6. razreda. V razredu jih je bilo 13. Med seboj so se dobro poznali, ker so že skupaj obiskovali 5. razred, nekateri pa že tudi 4. in 3. razred. Tako problema z medsebojnim spoznavanjem in prilagajanjem ni bilo.

V razredu je bilo 8 dečkov in 5 deklic; po starosti je bil sestav skupine takšen: 13 let je bilo starih 8 učencev, 14 let pa 5. Po intelektualnih sposobnostih so bili učenci precej izenačeni: 10 je bilo mejno inteligentnih, 2 podpoprečna, 1 laže duševno prizadet. Vsi učenci žive pri svojih starših. Za vse, razen za eno učenko, je značilna pretirana živahnost (hiperaktivnost) in težave pri koncentraciji (zbranosti).

Ugotovitve in zaključki

Iz podatkov je bilo razbrati, da se je vedenjska slika in zanimanje za šolo tako posameznikov kot tudi skupine boljšalo.

Domneva, da bo izbrana metoda ugodno vplivala na storilnost in vedenje ter hkrati tudi na izboljšanje medsebojnih odnosov, se je potrdila, čeprav nisem podatkov statistično obdelala.

Kot sem že navedla, je bil moj cilj le izboljšanje dela in medsebojnih odnosov v razredu. Uspeh pri tem je zadostoval in mi poplačal trud ter vsakodnevno skrb pri vrednotenju vedenja in domačega dela učencev.

Olga Zelenič

VEDENJE

UČENCI	I. POLLETJE – NOVEMBER					I. POLLETJE – DECEMBER					2. POLLETJE – MAREC					2. POLLETJE – APRIL					2. POLLETJE – MAJ				
1.		x	x		x		x x x	x x				x x	x	x	x	x x x		x			x x x				
2.	x x x		x			x x x					x x x					x x x					x x x				
3.	x x x					x x x	x x				x x x	x x				x x x					x x x				
4.	x	x	x		x	x x x	x x				x	x x	x x			x x	x x				x x x	x			
5.			x x x		x		x x x	x			x x x	x	x				x x x	x			x x x				
6.			x x	x	x	x x x	x x				x x x	x				x x	x x				x x x				
7.	x	x	x		x	x	x x x				x x	x	x		x	x x	x	x			x x x				
8.			x	x	x x	x	x x x	x				x x x	x		x	x x	x	x			x x x				
9.	x x x	x				x x x					x x x	x				x x x	x				x x x				
10.	x x x	x				x x x					x x x	x				x x x	x				x x x				
11.	x x x	x				x x x					x x x	x				x x x					x x x				
12.	x x x	x				x x x					x x x	x				x x x					x x x				
13.	x x x	x				x x x					x x x	x				x x x					x x x				
ŽETONI	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

LEGENDA: 1 - ZELEN
2 - ZELENO-RUMEN
3 - RUMEN
4 - RUMENO-RDEČ
5 - RDEČ

DOMAČE VAJE, ZADOLŽITVE

UČENCI	I. POLLETJE – NOVEMBER					I. POLLETJE – DECEMBER					2. POLLETJE – MAREC					2. POLLETJE – APRIL					2. POLLETJE – MAJ				
1.	x	x x x				x x	x x x					x x	x x	x		x x x				x	x x x	x			
2.	x x x	x				x x x	x x				x x x	x	x			x x x	x				x x x				
3.	x x x	x				x x x	x x	x			x x x	x x				x x x					x x x				
4.	x x x	x				x x	x x x				x x x	x				x x	x x				x x x	x			
5.	x x	x	x			x x	x x	x			x x x		x			x	x x x				x x x	x			
6.	x x	x x				x x	x	x x			x x x	x x				x x	x x				x x x	x			
7.	x	x	x x			x x x	x x				x x	x x	x			x	x x x				x x x	x			
8.	x x x					x x x	x x				x x x		x			x x x	x				x x x				
9.	x x x					x x x					x x x	x				x x x					x x x				
10.	x x x					x x	x x x				x x x	x x				x x x		x			x x x				
11.	x x x	x				x x x	x				x x x	x				x x x					x x x				
12.	x x x	x				x x x	x				x x x	x				x x x	x				x x x	x			
13.	x x	x	x			x x x	x x				x	x x x	x			x x	x x				x x x	x			
ŽETONI	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

LEGENDA: 1 - ZELEN
2 - ZELENO-RUMEN
3 - RUMEN
4 - RUMENO-RDEČ
5 - RDEČ

AGRESIVNO VEDENJE PRI DUŠEVNO MANJ RAZVITI OSEBI

Običajen razvoj agresivnosti

Določena stopnja agresivnosti* je pri otroku povsem normalen pojav, čeprav so med otroki precejšnje razlike. Nekaj razdiralnega je pogoj za dober osebnostni razvoj. Ob spremljanju razvoja agresivnosti opazimo, da otrok najprej brca, kriči, zadržuje dih — to se pojavlja dnevno. Otrok je jezen, se tepe, vrne udarec; nato nastopi besedna agresivnost. Brez pravega povoda prične prepir, je nemiren, razbija igrače, loputa z vrati. Male dolžnosti prične odklanjati, že sprejeta pravila zavračati. Z vzgojo (socializacijo) se otrok uči, kdaj je primerno biti agresiven in kdaj ne. Tako se nauči, da je določena stopnja agresivnosti potrebna, če hoče priti do ljubljene igrače ali pa se ubraniti pred drugim; med sovrstniki se odvija borba za mesto v skupini, družbi. Z določeno mero agresivnosti otrok vzpostavlja odnos do okolnih predmetov in oseb.

Starši opažajo, kako je naš otrok često neaktiven dojenček in se prične učiti šele takrat, ko prične z določeno mero agresivnosti posegati v svet, kar ugodno vpliva na njegov razvoj. Dokler otrok ne razvije vsaj minimalne sposobnosti besednega izražanja, je telesna agresivnost edino sredstvo za uveljavljanje; otrok preizkuša lastno moč in vpliv, ki ga ima na predmete in osebe v okolju. Agresivnost omogoča otroku, da se nauči uspešno premagovati ovire pri zadovoljevanju svojih potreb, pripomore k samostojnosti in osebnostnemu razvoju, saj mu nudi prve podatke o lastni učinkovitosti odnosno omejitvah. Če se bo odvijal proces vzgoje in učenja nevsiljivo, s postopki, ki ustrezajo otrokovi stopnji razvoja, bo malo agresivnosti. Pomembno je v otroku zbuditi pozitivno motivacijo, usklajevati zahteve z otrokovimi možnostmi ter se izogibati kazni in prisili; otroku omogočimo, da tudi sam odloča o sebi.

Okolje in vzgoja agresijo kultivirata, socializacija pomeni odpovedovanje agresiji.

Motena agresivnost

Na žalost pa večkrat opažamo, da imajo starši odklonilen odnos do agresivnosti: otroka kaznujejo in je učinek prav nasproten. S kaznovanjem v otroku še povečamo potrebo po agresiji. Nasploh velja: če je vzgoja nasilna in so zahteve staršev prevelike, se bo napetost v otroku stopnjevala.

V isti družini naletimo na različno agresivne otroke; tu je v ozadju biološka posebnost otroka (različen temperament, pretirana živahnost...). Za vzgojne ukrepe predvidevamo, da so med sorojenci le na začetku enaki, pozneje pa otrokovo vedenje sproži različno odzivanje staršev in okolja.

K. Horneyeva se je veliko ukvarjala s problemom agresivnosti. Menila je, da je agresivnost povezana z občutkom tesnobe. V ozadju je občutek nemoči, ki nastane kot posledica pomanjkanja ljubezni v zgodnjem otroštvu in odklonilnega ali celo sovražnega odnosa do otroka. Na občutek tesnobe se ljudje odzivamo na tri možne načine: usmerimo se k ljudem, proti ljudem ali pa proč od ljudi.

V prvem primeru otrok spozna svojo nemoč in išče naklonjenost drugih tako, da se jim povsem podredi. V usmeritvi proti ljudem otrok uvidi sovraštvo okolice in se zavestno ali podzavestno odloči za borbo. Usmeritev proč od ljudi pomeni umik, osamitev (izolacijo). Običajno se pri ljudeh vse tri oblike izmenjujejo, nevrotik pa se oklepa le enega načina.

Sch. Hencke meni, da se agresivne težnje najprej odražajo v razdiralnih igrah in v ugodnih razmerah pomenijo le prehodno obdobje, nato jih zamenja ustvarjalna igra. Starši često prično agresivnost omejevati, otrok pa se temu upira. Zavestno ali podzavestno starši zahtevajo, naj bi se otrok odrekel lastnim željam. Takšno ravnanje je še posebno usodno za otroke, ki so po naravi živahni.

* agresija — izraz izvira iz latinske besede aggressio, kar pomeni napad; beseda agresiven nam običajno pomeni: nasilen, napadalen

Pri odpravljanju pretirane agresivnosti bo potrebno pogledati, katere temeljne čustvene potrebe so pri otroku nezadovoljene. Potrebno bo sodelovanje staršev, ki pa se pogosto odtegujejo, ker so že sami nevrotsko moteni, ali pa je sodelovanje le navidezno in pričakujejo od terapevta, da bo sam vse opravil. Včasih bo potrebno otroka zaradi tega premestiti v drugo okolje.

Avtoagresivno vedenje

Agresivnost pa se lahko obrne tudi na osebo samo: udarja se z glavo, grize, se praska, pritiska na oči, požira neužitne predmete... V tem primeru govorimo o avtoagresivnosti. Podatki o pogostnosti so različni in se število giblje od 2,6 % pri osebah v dnevnih ustanovah za duševno prizadete do ene tretjine v nekaterih zavodih. Bolj ko je oseba prizadeta, več je avtoagresivnega vedenja, čeprav ni nobene prave povezanosti med nastankom takega vedenja in nizkimi intelektualnimi sposobnostmi. Le redko se avtoagresivno vedenje pojavi izolirano, kot samostojen pojav, temveč je povezano z navzven obrnjeno agresijo.

Fenser opredeljuje avtoagresivno vedenje za okolje sicer nesmiselno, osebi pa pomeni način obvladovanja sveta.

Med raziskovalci ni poenotenega mnenja, odtod tudi različna tolmačenja:

a) organska pogojenost

Avtoagresivno vedenje naj bi bilo posledica npr. motenj v presnovi.

Tako vedenje se lahko pojavi tudi v povezavi s telesno napetostjo, slabim počutjem, bolečinami...

b) posledica motenj v zaznavanju

Vsak organizem potrebuje čim večjo mero spodbujanja (stimulacije). Če je stimulacija nezadostna, pride do kompenzacije (nadomestitve) z avtoagresijo. Npr. slepi stiska oči, da bi pojačal vidni dražljaj.

Vedenje se bistveno izboljša, če osebi omogočimo dejavnost: igro, delo, zaposlitev, gibanje. Avtoagresivno vedenje se takole odrazi na posameznih čutilih:

— na čutilih za tip (udarjanje, praskanje, grizenje, puljenje las),

— na čutilu za vid (vrtanje v oči, udarjanje po očeh),

— na čutilu za ravnotežje (udarjanje po bradi, sencah),

— na čutilu za sluh (udarjanje po ušesu),

—na čutilu za voh (sproženo bruhanje).

Do nezadostnega dražljaja pride tako iz organskih razlogov kot zaradi razmer v okolju (hospitalizem kot posledica dolgega bivanja v bolnišnici ali zavodu).

c) avtoagresivnost kot naučeno vedenje

Fenser meni, da je avtoagresivno vedenje oblika avtističnega vedenja. Nastala stereotipija (stalno ponavljanje giba ali vzorca vedenja) je sredstvo za hitro prilagajanje (adaptacijo) v informacijski zmedi, s tem pa se tudi zmanjšuje strah. Za avtistične otroke je namreč teže kot za ostale ustrezno dojeti zunanje pobude. Stvari, osebe so zanje vedno znova problem.

Drug vzgojitelj, obisk staršev v zavodu, drugačen vzgojni način — vse to lahko sproži avtoagresivno vedenje. Majhna ovira — in že je tu staro vedenje. Pri avtističnih otrocih često niti ne moremo predvideti, kateri zunanji povodi bodo povzročili negotovost in stereotipno reakcijo.

Za avtoagresivne osebe velja, da jim manjka sposobnost komunikacije (sporazumevanja) z okoljem. Oseba ni sposobna vzpostaviti z okoljem takih odnosov, ki bi ji omogočili zadovoljiti bistvene potrebe.

Sporočilo avtoagresivnega vedenja je: »Potrebujem pomoč!«

Nemoč se kaže tudi v pomanjkanju zaupanja, da bi problem sploh lahko rešil. V tem je vedenje podobno depresivnemu. V primeru izboljšanja opazimo očiten porast samozaupanja in izboljšanje razpoloženja.

Diagnostika in obravnava avtoagresivnega vedenja

Avtoagresivno vedenje je torej nezrel način iskanja pomoči, vendar ne gre, da bi se proti temu kar povprek borili. Cilj obravnave je zapolniti vzgojne primanjkljaje, zmanjšati občutek nemoči in pospešiti zaznavanje lastnih spo-

sobnosti. Zato ne odpravljamo vsakega avtoagresivnega vedenja, ampak ga obravnavamo le takrat, če onemogoča novo učenje ali pa gre za hude samopoškodbe.

V diagnostični fazi upoštevamo življenjske okoliščine osebe: ali so dovolj strukturirane (sestavljene na razne načine), razumljive in ali omogočajo zadovoljevanje bistvenih potreb prizadete osebe. Pri osebi ocenjujemo: kakšen pomen ima avtoagresivno vedenje za osebo, kaj hoče s tem doseči, kakšne so možne alternative (drugačen izbor).

Na osebo s takšnim vedenjem dobro vpliva: možnost, da se umakne, jasna sporočila, uglašenost vzgojiteljev, stalnost v ravnanju, enoznačna pravila, pomoč pri orientaciji v prostoru, možnost, da oseba tudi sama odloča, dopustitev agresivnega izražanja, podpora v pridobivanju novih sposobnosti, predvsem v komunikaciji, zaposlitvi, gibljivosti.

Vzgojitelji morajo vedeti:

— ali je opustitev avtoagresivnega vedenja v interesu osebe,

— ali se je oseba pripravljena učiti novega vedenja (alternativnih oblik) in se odpovedati dosedanjemu, ali obstaja nevarnost samopoškodbe in ali je avtoagresivno vedenje sploh ovira za razvoj,

— pripravljenost vzgojnega okolja, da na tem področju sploh kaj spremeni.

Odločitev obsega:

— katere pogoje bo potrebno spremeniti v okolju,

— razvoj katerih sposobnosti je sedaj v ospredju,

— ali naj postopek poteka individualno ali pa v skupini.

Proces obravnave poteka v dveh smereh: da to vedenje namerno prezremo (ignoriranje) ali pa se lotimo učenja novih sposobnosti. Učenje novih sposobnosti obsega:

— otroku izpolnimo želje in ga učimo izražati jih z gesto, besedo,

— postopoma podaljšujemo čas do izpolnitve želje (tako da se uči počakati),

— učimo ga igre z različnimi igračami,

— učimo ga izražati želje, se prepirati,

— učimo ga postopoma sprejemati telesni stik,

— boljše zaznavanje lastnega telesa ...

V ospredju je učenje sposobnosti za orientacijo, spoznavanje okolice in oseb, navezovanje stikov, spodbujanje komunikacije (sporazumevanja) in odločanja o sebi, kopanje, svež zrak, gibanje, glasba.

Če odpovedo pedagoški in terapevtski prijemi, se poslužujemo zdravil in »mehaničnega fiksiranja«. Nevroleptiki so zdravila, ki zmanjšujejo jakost avtoagresivnega vedenja, kar je v pomoč vzgojitelju. Uporabljajo tudi antidepresive (pomirjevala). Mehanična sredstva so: zaščitna čelada, plastični naramnik ...

Pri odpravljanju avtoagresivnega vedenja vedno ne moremo računati na popoln uspeh. Gre za to, da ublažimo to vedenje do znosne mere, da osebo obvarujemo pred popolno osamitvijo in občutkom nemoči in vplivamo na okolje, da bo imelo večje razumevanje za potrebe prizadetih oseb. Osnovna ovira za terapijo je močno zmanjšana sposobnost za učenje prizadetih oseb.

Peter Skuber

Povzeto po:
Geistige Behindrung 2/87, Fachreitschrift der Bundesvereinigung Lebenshilfe für geistige Behinderte.

NAŠ OČE

Naša družina šteje štiri člane. Očetu je ime Ivan, mami Nada, bratcu Marjan in meni Mateja.

Oče je visok in močan, ima črne brke. V službo se vozi v Celje, dela pa v Klimi. Tam prenaša železo.

Do nas otrok je oče prijazen in do mame tudi. Rad gleda televizijo. Najraje gleda košarko in nogomet, pozimi pa smučanje.

Oče ne pije kave zato, ker je ne mara. Mama pije kavo vsak dan po kosilu.

Očeta imam rada, kadar pomaga mami pri kosilu. Nimam ga rada zato, ker noče kupiti hlač in čevljev za otroke, mami noče kupiti ničesar.

Mateja Anderluh
Osnovna šola
Ljuba Mikuš, Žalec

predstavljamo vam

ZAVOD ZA DELOVNO USPOSABLJANJE MIHA PINTER DOBRNA

V Dobrno sem se odpravila sredi januarja, ko je letošnja čudna zima kazala svoj neprijazni megleni obraz. Avtobus je vijugal po cesti od Celja proti Dobrni, meglene koprene so se začele trgati in na cilju me je pozdravilo prekrasno sončno vreme. Malo pred zdraviliščem sem v starinskem parku zagledala na vzpetinici ljubek dvorec, ob njem pa hišico kot iz pravljice o Janku in Metki. Tu so torej »graščaki«, h katerim sem namenjena, sem posmilila in začela iskati vhod. Otrok ni bilo veliko, saj so med počitnicami večinoma odšli po svojih domovih, ogledala pa sem si njihovo domovanje in se pogovorila z ravnateljico in tovarišicami.

Utrinki iz zgodovine zavoda

Dvorec si je leta 1774 postavil baron Dienerberški, ker se mu je Kačji grad rušil. Zadnji lastnik Johann Frohner je stavbo obnovil leta 1890. Nekaj let pred prvo svetovno vojno ga je zaradi velikih stroškov moral prodati in je bil dvorec nato spremenjen v hotel. Med drugo svetovno vojno je bil spremenjen v okrevališče nemških oficirjev.

Po vojni, junija 1946, so v dvorcu ustanovili Dom dece padlih junakov; v njem so za začetek nastanili sedem partizanskih sirot. Leta 1947 je upravljanje doma prevzelo Ministrstvo za prosveto LRS in ga poimenovalo Mladinski dom Miha Pinter Dobrna. Tedaj je bilo v domu že 64 gojencev. Leta 1954 je postal dom finančno samostojen zavod. V šolskem letu 1960/61 so ustanovili prvi oddelek posebne osnovne šole v okviru zavoda Ivanke Uranjek Celje; 1963. leta pa je bil dom priključen celjskemu zavodu. Značaj zavoda pa se je še vedno spreminjal: leta 1974 so poskusno uvedli prvi oddelek za delovno usposabljanje, leta 1980 so bili že štirje taki oddelki in končno v šolskem letu 1985/86 samo še oddelki delovnega usposabljanja.

Večje posege v zgradbo so morali napraviti leta 1960, ker je 24. 12. 1959 požar uničil ostrešje in podstrešne prostore, in leta 1974, ko so napeljali centralno kurjavo. Predlanskim pa so podstrešne prostore povsem na novo uredili, tako da so tam zdaj najprijetnejši prostori v vsej hiši.

Vsaka skupina ima svoj dnevni prostor, v katerem se igrajo, učijo in delajo, ter nekaj spalnic, v katerih so štirje do šest otrok. Prostori so čisti in skrbno vzdrževani, vendar bo v kratkem potrebno opraviti temeljita vzdrževalna dela in obnoviti vsaj pode, strope in okna. Pred leti so za gradom prizidali še eno krilo, v katerem so kuhinja, jedilnica, igralnice, telovadnica, a bi ga želeli povečati, da bi v njem lahko izvajali še hidroterapijo. V preurejenem gospodarskem poslopju ob robu grajskega parka pa imajo še delavnice.

Komu je zavod namenjen

Uradni naziv zavoda je Zavod za delovno usposabljanje Miha Pinter Dobrna; hišni naslov je Lokovina 10, 63204 Dobrna; telefonska številka pa 063/778-073.

Osnovna dejavnost zavoda je delovno usposabljanje zmerno in teže duševno prizadetih otrok in osnovno usposabljanje težko duševno prizadetih otrok.

Zdaj je v zavodu 70 otrok, kar je tudi najvišje možno število glede na prostorske zmogljivosti. Optimalno — najugodnejše — število pa je (po kriterijih financerjev seveda) 62 do 65 otrok. Otroci so stari od 7 do 18 let; izjemoma sprejmejo kdaj tudi kakšnega mlajšega otroka. Zavod je regijski, kar pomeni, da sprejemajo predvsem otroke iz širše celjske regije, nekaj pa jih je tudi iz Slovenske Bistrice, Maribora, Lenarta in Sevnice.

Vse otroke napotijo v zavod pristojni centri za socialno delo. Skoraj vsi so v zavodu zato, ker v njihovem domačem kraju ali v neposredni bližini ni možnosti za njihovo usposabljanje, nekateri pa zato, ker so tako težko prizadeti, da starši ne morejo več sami skrbeti zanje. Le kdaj pa kdaj pride k njim tudi kak otrok zaradi izredno neurejenih socialnih razmer v domači družini.

Razporejeni so v sedem skupin delovnega usposabljanja in tri skupine osnovnega usposabljanja.

Življenje v zavodu

Večina otrok, zmerno in teže duševno prizadetih, je vključenih v usposabljanje po programu delovnega usposabljanja. Ta program ima štiri temeljna področja: skrb za samega sebe, razvijanje čutil in splošna poučenost, telesna in glasbeno-ritmična vzgoja in delovna vzgoja, izvaja pa se na treh razvojnih stopnjah glede na starost otrok in razvoj njihovih sposobnosti.

Težko prizadeti otroci pa so vključeni v program osnovnega usposabljanja, ki je oblikovan na osnovi prilagoditev programa delovnega usposabljanja in izkušenj pri delu s takimi otroki.

Strokovna skupina zavoda pripravi za vsakega otroka okvirni individualni program usposabljanja, podrobni program pa izdela specialni pedagog, ki vodi posamezno skupino, v sodelovanju z logopedom, fizioterapevtom in zdravnikom.

Ker so otroci v zavodu cel dan, je tudi izvajanje programa razdeljeno na ves dan. Razen skupinskega dela, ki prevladuje, so otroci vključeni tudi v individualne oblike usposabljanja, ko posamezni strokovnjaki delajo z vsakim otrokom posebej. To delo opravljajo logopedinja, fizioterapevtka in socialna delavka. Tako so otroci enkrat ali dvakrat tedensko po pol ure pri logopedinji (posamič ali po dva skupaj), v skupini za težko prizadete otroke pa je delo organizirano skupinsko 4 ure tedensko. Enako je organizirana tudi obravnava pri fizioterapevtki. Socialna delavka pa je 5 ur tedensko v skupini težko prizadetih otrok.

Fizioterapevtsko obravnavo želijo razširiti še s hidroterapijo, zato pa bi bilo potrebno dograditi ustrezen prostor, kjer bi jo lahko izvajali.

Vse te specialne obravnave izvajajo strokovne delavke tako, da so za otroke čimbolj privlačne, zato uporabljajo pri svojem delu veliko igrač, ne samo posebnih pripomočkov.

Starejši otroci (na III. stopnji delovnega usposabljanja) se pripravljajo na odhod v delavnice pod posebnimi pogoji, zato program zanje vsebuje obvladovanje različnih delovnih tehnik. V delavnicah se ukvarjajo z obdelavo tekstila (šivajo, vezejo), tkanjem na ročnih statvah, obdelavo lesa in kovin; učijo se preprostih gospodinjskih opravil v učni kuhinji.

Otroci dobijo po pet obrokov dnevno. Jedilnike sestavlja medicinska sestra, pregleda pa jih tudi zdravnik.

Poskrbljeno je tudi za zdravstveno varstvo otrok. Stalno sta zaposleni v zavodu dve medicinski sestri, otroški zdravnik prihaja enkrat do dvakrat tedensko, če je potrebno tudi večkrat, ortoped enkrat mesečno, k zobozdravniku hodijo dvakrat mesečno v ambulanto pri osnovni šoli v Dobrni, pedopsihiater jih obišče enkrat mesečno.

V prostem času lahko gledajo televizijski spored, poslušajo radio, se igrajo, hodijo na sprehode, vsak drugi teden gredo plavat v zdraviliški bazen.

Vsako leto ob koncu šolskega leta odidejo za deset dni na letovanje v Strunjan, kjer so gostje tamkajšnjega vzgojnega zavoda Elvire Vatovec. Na letovanje povabijo tudi starše otrok, ki so bili v posameznem letu na novo vključeni v zavod.

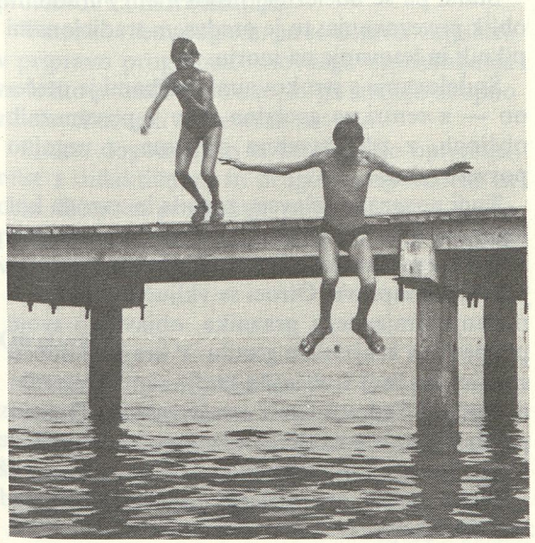

Razen tega vsako leto ob zaključku šolskega leta priredijo zaključni piknik za družine vseh otrok, ki so v zavodu. Prireditev je kar v grajskem parku, kajti že okolica sama ponuja obilo možnosti za prijetno počutje in različne sprostilne dejavnosti.

Pogosto s svojimi izdelki polepšajo tudi zdraviliške prostore, saj imajo tam razstave.

Ob pomembnih praznikih priredijo proslave (za dan republike, ob 8. marcu, pred 1. majem). Poveselijo se tudi ob drugih praznovanjih — na novoletnem rajanju, ob pustovanju, ob prvomajskem kresu. Vsako leto gredo na orientacijski pohod, imajo zimski športni dan, spomladi obrambni dan, praznovanje jeseni ... Vedno tudi sodelujejo na proslavi krajevnega praznika. Ko so slovenski zavodi za zmerno in teže prizadete lani organizirali prve športne igre, so priprave na to tekmovanje terjale bolj živahno športno aktivnost, saj so priredili izbirno tekmo in dodatni trening za najboljše športnike.

Večina otrok se vrača na obiske k svojim domačim vsake tri tedne, bližnji pa tudi vsak teden ali na štirinajst dni. Vsi gredo domov vsaj trikrat letno (ob državnih praznikih). Nekateri starši so si tudi uredili skupinski prevoz — s kombijem prihajajo vsaka dva tedna po otroke iz Mozirja in Slovenskih Konjic; spotoma se oglasijo še v Celju na Golovcu in odpeljejo tudi mladostnike iz delavnic. Tak prevoz pomeni veliko razbremenitev za otroke in za starše, saj lokalni avtobus iz Celja vozi le enkrat na uro, vožnja do Dobrne pa traja približno pol ure.

O življenju v zavodu so posneli tudi videokaseto, na kateri so podrobno predstavljene vse dejavnosti — in vsi otroci.

Po končanem usposabljanju, ko dopolnijo 18 let, mladostniki običajno odidejo v delavnice pod posebnimi pogoji v Celju oziroma v domači občini, če delavnice tam delujejo. Večina otrok še ni pripravljena na vključitev v delavnice (so premladi), približno četrtina pa je takih, ki se glede na svoje sposobnosti ne bodo mogli vključiti v delavnice pod posebnimi pogoji in bo zanje treba poiskati kakšno drugačno rešitev.

Kdo skrbi za otroke

V zavodu je zaposlenih 40 delavcev; od teh jih 29 dela neposredno z otroki, 11 pa je tehničnih in administrativnih delavcev. Z otroki se ukvarjajo specialni pedagogi (razredniki in vzgojitelji), 10 varuhinj, logopedinja, fizioterapevtka, socialna delavcka, dve medicinski sestri, ravnateljica. Drugi zaposleni so še: čistilke, kuharice, perice, garderoberke, hišnik (ki je tudi ekonom) in tajnica. Računovodstvo pa imajo skupno z združenimi osnovnimi šolami v Celju.

Zunanji sodelavci pa so zdravniki (pediater, pedopsihiater, ortoped) in psiholog (iz celjske vzgojne posvetovalnice).

Sodelovanje s starši in okoljem

Sodelovanju s starši dajejo delavci zavoda velik pomen. Skupne roditeljske sestanke organizirajo trikrat letno, skupinske pa dvakrat letno. Še posebej pa izvedejo roditeljske sestanke s starši absolventov, tj. otrok, ki zaključujejo usposabljanje; ob tej priložnosti si starši ogledajo tudi delavnice na Golovcu v Celju.

Razen tega prirejajo še roditeljske sestanke za manjše skupine staršev glede na ožjo tematiko,

ki te starše zanima (na primer o spolni vzgoji, o problemu mongolizma, o telesni prizadetosti, povezani z duševno prizadetostjo, o epilepsiji).

Govorilne ure v zadnjem času izvajajo tako, da starše vsakega posameznega otroka dvakrat letno povabijo na razgovor; izberejo tak dan, da se starši razgovora zanesljivo lahko udeležijo. Zadovoljstvo s to obliko je obojestransko.

Starši pa se udeležujejo tudi manj »uradnih« oblik povezovanja; to je predvsem tradicionalni piknik in letovanje na morju.

Sodelovanje s strokovnimi službami je utečeno — s centri za socialno delo v posameznih občinah, z zdravstvenim centrom, z vzgojno posvetovalnico.

Tudi povezave delavcev zavoda in zavoda kot ustanove v kraju samem so trdne in mnogotere. Delavci zavoda so aktivni v raznih oblikah krajevne samouprave. Otroci se vključujejo v praznovanje krajevnega praznika, objavljajo svoje prispevke v krajevnem glasilu. V kraju so dobro sprejeti, in če je treba, jim ljudje radi priskočijo na pomoč. Sedmošolci iz osnovne šole v Dobrni pa jih vsako leto obiščejo v zavodu, da se pobliže spoznajo.

Letos bodo organizirali prvi odprti dan zavoda.

Tesno so povezani tudi s celjskim društvom za pomoč duševno prizadetim, ki se jih navadno ob novem letu spomni tudi s kakšnim darilom (televizor, kasetofon).

Z delovnimi organizaicjami pa se povezujejo predvsem zaradi pridobivanja primernih materialov za delo v delavnicah (Toper, Tekstilna tovarna Prebold, Aero in drugi).

Financiranje

Pri financiranju se jim godi podobno kot vsem takim ustanovam. Odvisni so od različnih »botrov« in vsak dinar morajo trikrat obrniti, preden ga dajo iz rok.

Približno 60 % vseh sredstev dobivajo od občinskih izobraževalnih skupnosti (za delovno in osnovno usposabljanje in vzgojno delo); za oskrbo, varstvo in nego poskrbijo občinske skupnosti socialnega skrbstva; občinske zdravstvene skupnosti pa zagotavljajo sredstva za preventivo, sistematske zdravstvene preglede, nego obolelih, specialistične obravnave, logopedsko in fizioterapevtsko obravnavo.

Načrti za prihodnost

Del načrtov je povezan z izboljšanjem bivalnega standarda v zavodu, predvsem s sanacijo zgradbe, kar je nujno zaradi zagotavljanja varnosti prebivalcev v dvorcu, in pa z dograditvijo prostorov za hidroterapijo.

V strokovnem pogledu pa so delavci vključeni v pripravo programa osnovnega usposabljanja za težko prizadete otroke, ki ga snujejo skupno z delavci drugih slovenskih zavodov.

Stalno dopolnjujejo in izboljšujejo opremljenost z didaktičnimi in drugimi pripomočki za delo. Iščejo in preskušajo nove načine za boljšo povezanost s starši vključenih otrok in s prebivalci Dobrne.

Ob slovesu

Obisk v zavodu, kakšen je v Dobrni, vselej zapusti prijeten vtis — delavci radi opravljajo svoje delo in stalno iščejo načine, kako bi delo še izboljšali in ponudili otrokom v zavodu čimbolj prijeten dom.

Aljoša Vodnik

MLADI NOVINARJI V GOSTEH

Kresnice, glasilo pionirjev in mladincev osnovne šole XIV. divizije Dobrna, so v prvi letošnji številki obširno predstavile zavod Mihe Pintarja. Prispevek mladih novinark v celoti objavljamo in jim želimo še veliko uspehov pri njihovem delu.

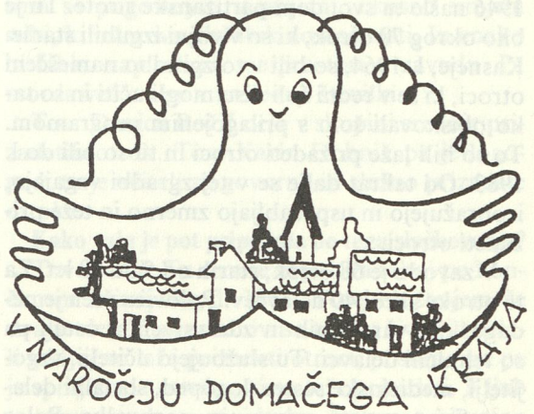

V tej rubriki predstavljamo **zavod za delovno usposabljanje Miha Pintar Dobrna.**

Zakaj? Gotovo je več razlogov za takšno odločitev — najpomembnejša pa je tale:

Šolarji premalo poznamo življenje in delo zavoda. Nepoznavanje pa lahko povzroči neprijetne izkušnje tako za ene kot druge. Le z dobrim poznavanjem bomo postajali zrelejši v odnosu do motenosti v katerikoli obliki, ki je del naše vsakdanjosti, stvarnosti. In nenazadnje bomo v tem zorenju postajali sposobnejši za sprejemanje in premagovanje vsega grenkega, ki ga prinaša življenje.

Nepoznavanje dela zavoda pa ni opaziti le pri nas — šolarjih, ampak tudi pri drugih krajanih,

zato bomo veseli, če bodo po tem branju posegli tudi vaši starši.

Želimo, da bi vez med zavodom in šolo postala še bolj trdna, in trudili se bomo, da bi v vsako številko našega časopisa vključili prispevek iz življenja in dela zavoda.

In na koncu tega uvodnika želimo izreči zahvalo vsem delavcem zavoda, ki so nam omogočili pripravo materiala.

Kaj boste našli v rubriki:

— splošna predstavitev zavoda;
— intervju s tovarišico ravnateljico;
— intervju z delavkama zavoda;
— anketo med otroki zavoda.

V zgradbi, kjer je danes Zavod za delovno usposabljanje Miha Pinter, so takoj po vojni organizirali namestitev otrok, ki so potrebovali posebno družbeno skrb in pomoč. Tako so l. 1946 našle tu svoj dom partizanske sirote. To je bilo okrog 70 otrok, ki so v vojni izgubili starše. Kasneje, l. 1964, so bili v to zgradbo nameščeni otroci, ki se v redni šoli niso mogli učiti in so tako obiskovali šolo s prilagojenim programom. To so bili laže prizadeti otroci in tu so bili do l. 1983. Od takrat dalje se v tej zgradbi vzgajajo, izobražujejo in usposabljajo zmerno in teže prizadeti otroci.

V zavodu je 68 otrok, starih od 5 do 18 let. Za te otroke skrbi 40 delavcev. Polovica vseh je pedagoških, varstvenih in zdravstvenih, ostali pa so tehnični delavci. Tu službujejo učitelji, vzgojitelji, medicinske sestre, logoped, socialni delavec, fizioterapevt, varuhinje, negovalke. Poleg teh pa še vrsta tehničnih delavcev, ki skrbijo za prehrano, čistočo, ogrevanje itd.

Pogovor z ravnateljico

V zavodu so otroci podnevi in ponoči. Kako preživijo dan?

Trudimo se, da bi ga preživeli čim bolj podobno, kot bi živeli doma. Največ aktivnosti se odvija dopoldne. Takrat so otroci pri pouku, pri logopedskih vajah, imajo delovni trening, obiščejo fizioterapevtko. Popoldanski čas je podoben aktivnostim v domačem oziroma družinskem okolju. Otroci poskrbijo za svoje osebne predmete, garderobo, poslušajo glasbo, imajo ritmično uro, gredo na sprehod, imajo rekreacijo, gledajo televizijo. Otroci se navajajo tako na marljivost, rednost, samostojnost.

Kako delite otroke? Ali na razrede?

Za razliko od osnovnošolskega programa imamo mi prvo, drugo in tretjo stopnjo usposabljanja, kar pa ne pomeni, da imamo samo tri razrede oziroma skupine. Na vsaki stopnji imamo še tri podskupine. Na vsaki stopnji je otrok tri leta, kar pa ni nujno. Sicer pa otroke razvrščamo po kriterijih. Ker otroka še ne poznamo, je starost osnovni kriterij. Drugi kriterij pa so njegove sposobnosti. Na prvi stopnji se naučijo osnovnih higienskih navad, osnovne skrbi zase, samostojnosti. Na drugi stopnji pridobijo znanje o okolju in vrstnikih, o svojih starših, o naravi. Na tretji stopnji pa so že zrelejši in se bolj delovno usposabljajo. Pridobivajo različne delovne tehnike in navade.

Česa se otroci naučijo do takrat, ko zapustijo zavod?

Naučili naj bi se osnovnih življenjskih navad. Tako se otrok nauči higiene telesa, da jo uporablja samostojno, ne da bi ga k temu kdo opozarjal. Navadi se na kulturno hranjenje, pravilno oblačenje, kulturno gibanje med ljudmi. Zelo pomemben smoter pa je, da se otrok nauči delati, da bo zmogel preprosto zaposlitev, preprosto delo v nekem delovnem procesu. Seveda pa ga pripravljamo tudi na to, da bo znal ob delu aktivno in smotrno izkoristiti prosti čas. Poiskal naj bi si konjiček, ki ga obvlada, npr. poslušanje glasbe, sprehod v naravo, obisk kina. Otrok naj bi samostojno opravil nakup, telefoniral, itd.

Kam odidejo potem? Kje živijo? Kaj delajo?

Večina otrok, ki so uspešno osvojili program, se vključi v delavnice pod posebnimi pogoji, ki so prilagojene za delo duševno prizadetih otrok. Za celjsko področje je takšna delavnica na Golovcu. Sicer pa so v Sloveniji bolj redke, zato se prav vsi otroci ne morejo vključiti vanje, saj so njihova bivališča preveč oddaljena. Nekateri ostanejo doma in takšnega — samostojnega otroka starši z veseljem sprejmejo, saj jim je v pomoč. Tisti otroci, ki so najpočasneje napredovali ali pa niso mogli napredovati, odidejo v ustanove, ki so namenjene najteže prizadetim odraslim ljudem. No, k sreči pa takšnih ni veliko.

Kakšen je odnos otrokove družine do otroka in kako poteka sodelovanje med zavodom in starši?

Že ob otrokovem rojstvu je družina zaživela drugačno življenje. Duševno prizadeti otrok je zelo dovzeten za razne bolezni in tako terjajo ti otroci kot dojenčki dvojno skrb. Skoraj vse družine čutijo do svojega otroka izredno naklonjenost, ljubezen in veliko več odgovornosti in skrbi kot do zdravega otroka. Tu je mati narava tako čudno zastavila, da zagotovi preživetje tako ali drugače prizadetemu otroku.

Sodelovanje staršev z zavodom in obratno je zgledno. Nekajkrat letno so organizirani roditeljski sestanki, sicer pa starši prihajajo na govorilne ure. Tako tovarišica povabi starše samo enega otroka in v eni uri se pogovori samo o njihovem otroku.

Kakšen je po vaši oceni odnos družbe do prizadetih otrok?

Družba daje razmeroma veliko, kolikor si v teh gospodarskih razmerah lahko privošči. Za otroka, ki je v zavodu, je srednje dobro poskrbljeno, slabše je za tiste, ki so doma. In če bi ocenila s šolskimi ocenami skrb družbe, bi rekla, da je ocena od 3 do 4. Res pa je, da je v nekaterih bogatejših državah skrb večja. Razumevanje družbe za težave prizadetih in delavcev, ki se ukvarjajo z njimi, pa je veliko premajhno.

Kako ocenjujete odnos krajanov, tudi šolarjev, do prizadetih otrok?

Za domačine bi lahko rekla dvoje. Dobrčani so navajeni na naše otroke in jih sprejemajo kot del vsakdanjosti, resničnosti. Druga pa je to, da so mnogi ljudje v življenju doživeli različne preizkušnje in prišli do spoznanja, da življenje prinaša s sabo marsikaj žalostnega, grenkega in obremenjujočega. Ti ljudje strpno, razumno in razumevajoče sprejemajo naše otroke.

Odnos šolarjev do prizadetosti se z odraščanjem in zorenjem spreminja. Otroci so le redko pripravljeni razmišljati o življenjskih resnicah, o stvareh, ki niso neposredno povezane z njihovim življenjem. Otroci običajno ne razmišljajo in ne morejo zrelo razmišljati o tem, kaj je duševna prizadetost, kaj pomeni to za družbo, družino. In prav je tako! Otrók resnično ne bi smeli obremenjevati s temi težavami. Prav pa je, da se osveščajo. Moram pa reči, da je večina otrok, ko nekoliko dozori, pripravljena strpno, z razumevanjem in z naklonjenostjo sprejemati naše otroke. Le tisti bolj površni se še kdaj spozabijo in se prizadetim otrokom posmehujejo, se iz njih norčujejo. Vendar je to bolj izraz nezrelosti kot pa hudobije.

Kadar poklic osrečuje . . .

Pogovarjali smo se z delavkami zavoda

Naš drugi obisk v domu pa je bil z namenom, da prosimo delavki zavoda za intervju. Tov. Danica Božič in tov. Karin Dobnik sta prijazno ugodili prošnji in bili pripravljeni takoj odgovoriti na naša vprašanja. To nas je najprej zmedlo, kajti po resnici povedano, še nismo bili pripravljeni na intervju. K sreči pa se je stvar dobro iztekla, saj je priskočila na pomoč naša mentorica.

Preden posredujemo pogovor, povejmo, da smo se pogovarjali v prijetni, okusno urejeni sobi, ki izžareva občutek domačnosti. In enako bi lahko zapisali za vse prostore v zavodu. Pa morda več o tem v naslednji številki.

Tov. Danica Božič dela v skupini srednje prizadetih otrok. Tov. Karin Dobnik pa je logoped, to je učitelj za govorno in slušno prizadete otroke.

Kako vaju je pot pripeljala do tega službovanja?

Tov. Božič: Tu sem se zaposlila takoj po končanem učiteljišču, l. 1968. Torej službujem že dvajset let. V tej ustanovi so takrat živeli in delali izključno laže prizadeti otroci, postopoma pa je sprejemala otroke, ki so teže prizadeti. Kljub tej spremembi sem ostala. Delam s skupino srednje prizadetih otrok, ki se naučijo tudi pisati in brati. Veliko znanja je osvojenega mehanično. Vedno je potreben individualen pristop.

Tov. Dobnik: Tu sem se zaposlila pred tremi leti. Takrat nisem imela nobenih izkušenj za delo s temi otroki. Dosti časa je bilo potrebno, da smo se navadili drug na drugega. In kaj delam? Pri delu, ki poteka s posameznikom, poskušam ohraniti tisto, kar otrok že govori in njegovo sporočanje malo razširiti. Govornih napak ne odpravljam, ker ti otroci niso sposobni posnemanja. Moje delo je usmerjeno tudi k odzivanju na določene signale, navodila. Prihajajo 1-krat do 2-krat tedensko po 20 minut. Navajamo jih na to, da pridejo sami, da znajo prenesti določeno sporočilo naprej ipd.

Kdo vaju je navdušil za to delo in kdaj se je zbudil interes?

Tov. Božič: Že v srednji šoli sem večkrat delala v domu na Golovcu, kjer sem se srečevala z otrokovo prizadetostjo. Tudi moja diplomska naloga je bila s tega področja.

Tov. Dobnik: Močan interes in želja postati logoped se je v meni izoblikovala zelo kmalu. Takrat sem želela delati z duševno normalno razvitimi otroki. V času študija nisem imela stika s prizadetimi otroki. Po končanem študiju sem eno leto delala kot učiteljica v oddelku podaljšanega bivanja, potem sem prišla na Dobrno. Spominjam se, da sem bila prve dni dobesedno izgubljena. Otroci so se mi zelo smilili. No, čas je prinesel svoje. Navadila sem se na to delo in ga imam rada.

Kaj je tisto — odločujoče, da ste zadovoljni in srečni v poklicu?

Tov. Božič: Že dejstvo, da nikoli ne pridem v službo z odporom, je dokaz, da me to delo osrečuje. Veliko stvari vpliva na to: otroci, ki me imajo radi, me pogrešajo, kadar nisem z njimi, zadovoljni starši, dober kolektiv ...

Tov. Dobnik: Rada imam te otroke. Otroci so hvaležni in zadovoljni. Čeprav so me nekateri ljudje prepričevali, naj se zaposlim drugje, češ da bom v znanju nazadovala, ne bi odšla. Tudi kolektiv je dober, v njem se prijetno počutim.

Za delo je potrebno veliko potrpežljivosti, topline, ljubezni. Kako vama to uspe?

Tov. Božič: Veliko potrpežljivosti, umirjenosti, obvladovanja mora biti že v človeku samem. Umirjen pristop k otroku je najbolj učinkovit. Agresivnost vedno povzroča agresivnost. Tudi kadar moraš desetkrat ponoviti isto stvar, se moraš obvladati. Sicer pa tisti, ki spozna, da ni za takšno delo, prej ali slej odide.

Tov. Dobnik: S spoznavanjem otrokovega vedenja z lahkoto ohranjaš mirnost, si ljubeč, potrpežljiv. Ti otroci so le na videz nagajivi, predrzni, agresivni.

Kako ocenjujeta odnos krajanov (tudi osnovnošolcev) do navzočnosti teh otrok v kraju?

Tov. Božič: Krajani premalo poznajo naše delo. Letos bomo izvedeli tako imenovani **Odprti dan zavoda.** Tako bomo dali krajanom možnost, da natančno spoznajo naše življenje in delo. V zadnjem času se zanimanje povečuje. K temu je tudi veliko pripomoglo Zdravilišče.

Tov. Dobnik: Na to vprašanje težko odgovorim, saj sem tu relativno kratek čas. Kadar pa grem z otroki v **šolo v naravi,** okolje kaže svoj odnos v glavnem s pomilovanjem otrok in mene, ker delam s temi otroki. Nekaterim se zdi čudno, da ta poklic zahteva tudi to, da obrišeš otroku nosek, da poskrbiš zanj, ko se polula ipd.

Anketa

Na koncu tega pogovora smo se vsi strinjali s predlogom, da povabimo na razgovor še nekaj otrok in jih povprašamo, kaj delajo, kako se počutijo v zavodu.

Še preden so vstopili, so lepo potrkali, odprli vrata, vsi glasno pozdravili. Pri rokovanju so pogledali v oči in se predstavili. Ko pa so odhajali, so se zahvalili in lepo poslovili.

Marsikdo med nami upravičeno ob tem branju zardeva ...

Lojzi pravi, da v zavodu spi, riše, piše črke in besede, barva in jé. Najraje ima čokolino, riž in krompir. Zelo rad ima tovarišico. Naštel je še imena vseh, ki jih ima rad. Čez vikend hodi domov, kjer tudi vozi drva.

Darko je star 16 let in je že peto leto v zavodu. Čez vikend hodi domov in se vrača. Pravi, da se najraje vozi s kolesom, smuča in posluša glasbo. Ima veliko svojih kaset.

Janez je pravi humorist. Zapel je pesem in ob petju »igral« harmoniko. Povedal je, da ga pri zobozdravniku nikoli ne boli. Njegov zadnji obisk pri zobozdravniku je bil celo posnet. Ta posnetek so poleg ostalih aktivnosti otrok v zavodu prevajali staršem na roditeljskem sestanku. Tako so se starši nazorno seznanili z delom svojih otrok v zavodu. Sicer pa Janez najraje jé in gleda televizijo.

Članek so pripravile:
Metka Stegu, Mateja Lampret
in Urša Sreš, novinarski krožek

Naš tovariš se v šolo pripelje z mopedom.

Naša tovarišica nikoli ne opere avtomobila.

iz naših društev in ustanov

SEMINAR NA LISCI

Velikega pomena usposabljanja staršev za uspešno vzgojo njihovih otrok se zavedajo tudi v sevniškem društvu za pomoč duševno prizadetim. Vendar v preteklosti niso uspeli vključevati družin s svojega območja v seminarje, ki jih organizira Zveza društev za pomoč duševno prizadetim. Eden glavnih razlogov je bila prevelika oddaljenost in pa dolgotrajna odsotnost staršev od družine.

Zato so se odločili, da približajo seminar staršem. V poznih jesenskih dneh se je vabilu sevniškega društva odzvalo 16 staršev s svojimi otroki. Bili so gostje Tončkovega doma na Lisci, ki ga upravlja Konfekcija Lisca iz Sevnice. Do doma, ki je osrednja postojanka smučarskega središča na Lisci in leži na nadmorski višini 947 metrov, vodi dobra asfaltirana cesta, tako da je v ugodnih vremenskih razmerah pot do Tončkovega doma čudovito doživetje. Kot nalašč je bilo vreme na planini lepo, čeprav vetrovno, v dolini pa se je vlekla neprijazna megla. Organizatorji seminarja so poskrbeli, da tudi starši, ki nimajo svojih avtomobilov, niso imeli nobenih težav s prevozom, in so za sodelovanje poprosili Gasilsko društvo Sevnica in vzgojnovarstveno ustanovo Ciciban Sevnica.

Seminar je trajal tri dni — od petka, 11. novembra, popoldne do nedelje opoldne. Vodili sta ga izkušeni aktivistki občinskega društva Božena Blaznik, strokovna sodelavka centra za socialno in svetovalno delo Sevnica, in Fanika Zemljak, strokovna delavka osnovne šole Ana Gale Sevnica (in hkrati podpredsednica občinskega društva). Za varstvo otrok in prikaz specialnopedagoškega dela z otroki so poskrbele strokovne delavke osnovne šole Ana Gale iz Sevnice Tina Žnidaršič, Irena Simončič in Marija Črepinšek. Pri pridobivanju drugih strokovnih sodelavcev na seminarju smo priskočili na pomoč tudi delavci Zveze društev za pomoč duševno prizadetim. Tako je začetne razgovore s starši vodila naša dolgoletna sodelavka psihologinja Zmaga Prošt, sobotno popoldne pa je bilo namenjeno zanimivemu pogovoru s pedopsihiatrom dr. Francijem Hrastarjem. O razvojnih značilnostih, o možnostih usposabljanja duševno prizadetih pri nas, o celostni družbeni skrbi za duševno prizadete in združevanju staršev v društvih smo se s starši pogovorili Tomaž Jereb, Franci Novšak, Toni Koren in jaz.

Organizatorji so poskrbeli, da se je ves čas dogajalo kaj zanimivega in prijetnega. Ob večerih so skupaj posedeli starši, otroci in strokovni sodelavci, se pogovarjali o vsem mogočem, zapeli, zaplesali, se nasmejali ob duhovitih družabnih igrah in prisluhnili ubrani pesmi dekliškega vokalnega ansambla iz Boštajna. Čeprav so se le redki starši poznali med seboj že od prej, je bilo vzdušje tako, kot da smo se srečali sami stari dobri prijatelji. Ne smem pozabiti povedati tudi, da je bilo vse osebje Tončkovega doma iz-

redno ljubeznivo in da je poskrbelo za domačnost in prijetno počutje vseh udeležencev.

Da je bil seminar uspešen, pa kažejo tudi izjave staršev:

Bilo mi je zelo lepo. Vsi predavatelji so povedali veliko zanimivega. Premišljevala sem o svojem otroku in ga primerjala z drugimi. Pogovarjala sem se s starši o problemih. Sprejemam otroka takšnega, kot je. Ne pričakujem, da bi bil v razvoju tak, kot sta starejša otroka. Če ne bi imela prej otrok, bi se veliko teže sprijaznila s tem, da je takšen.

*

Zelo sem zadovoljna s seminarjem in bi priporočala vsem staršem, ki imajo prizadete otroke, naj se vedno vključijo v take seminarje. Res je, da na seminarju zvemo veliko novega, vidimo v drugem okolju ljudi, ki dajejo vse od sebe za naše otroke.

*

Z dejstvom, da je z otrokom nekaj narobe, sem se težko sprijaznila. Obema z mamo je bilo zelo težko, ker sem bila takrat še sama. Z otrokom sem šla v Ljubljano, ni bilo napredka. Letos je prišel v oddelek za usposabljanje pri osnovi šoli Ana Gale Sevnica. Tukaj se kaže malo napredka.

Na seminarju sem izvedela, kako moraš ravnati z otrokom, da ne zahtevaš preveč. Ne smeš pa mu vsega dovoliti. Na seminar smo šli vsi in ni nam žal.

*

Pri otroku sem spoznavala, da je laže prizadet, počasi, zato je to grenko spoznanje prišlo pozno. Vem, da ni druge pomoči, kot da se s tem sprijaznimo. Otroku moramo čimbolj pomagati, da bo čim lažje **to** *prebrodil.*

Z organizacijo seminarja sem izredno zadovoljna. Zahvaljujem se vsem tistim, ki so ga pripravili in organizirali, vsem tovarišicam, tovarišici Blaznikovi, tovarišu Korenu, sploh vsem... Bilo je izredno. Lepo je bilo pripravljeno in vsi smo zadovoljni.

Ob pomoči Tonija Korena in Fanike Zemljak pripravila Aljoša Vodnik

Z ROKO V ROKI ZA BOLJŠI JUTRI

Prijetno je pisati o aktivnem delu nekega društva, kljub temu da čas, ki ga živimo, ni prav naklonjen tovrstnim dejavnostim. Pa kljub temu so še entuziasti in so še ljudje, ki jim ni vseeno, kako živi in dela tisti, ki si sam ne more dovolj pomagati. Tudi člani našega Društva za pomoč duševno prizadetim občine Lendava zaupamo v prihodnost in dobronamernost vseh, ki jih druži isti cilj: pomagati tistim, ki to potrebujejo.

Dogovorili smo se, da bomo pripravili dobrodelni koncert. Izvedli smo ga 25. novembra 1988 v dvorani Nafte v Lendavi. K sodelovanju smo povabili: zabavno glasbeni ansambel Finesse iz Beltinec, Rajka Stuparja, gledališkega igralca, Tonija Perčiča, sicer pa delavca na odgovornih delih in nalogah v Leku, mlade plesalke iz Dobrovnika, gojence glasbene šole iz Lendave in učence osnovne šole Jože Kramar-Juš. Za prijetno povezovanje programa je poskrbela profesorica Valerija Pergar, ki se nam je hkrati predstavila kot avtorica nekaterih pesmi in proze.

Uradni pozdrav in predstavitev društva je opravila predsednica Društva za pomoč duševno prizadetim občine Lendava Slava Donko v slovenskem jeziku in Jože Fehér, ravnatelj OŠ Jože Kramar-Juš Lendava, v madžarskem jeziku.

Velika dvorana Nafte je bila skoraj polna. Torej naš trud ni bil zaman. Program je bil pester, gledalci pa prijetno presenečeni in zadovoljni.

Vstopnice so bile skoraj razprodane. Večino so jih odkupile osnovne organizacije sindikata občinskega sveta zveze sindikatov Lendava. Nastopajoči so se honorarjem odpovedali, delovna organizacija Ina nafta ni zaračunala najemnine za dvorano, TOZD Naravno zdravilišče je sofinanciralo večerjo za vse nastopajoče, TOZD Promet in delavnice je Društvu v ta namen nakazala sredstva v višini 100.000 din, DO Jeklotehna, Maribor tudi 100.000 din in krajevna skupnost Bistrica 50.000 din.

Zbrana sredstva — izkupiček dobrodelne prireditve, ki je znašal okrog 1,000.000 din, bomo namenili za pomoč prizadetim naše občine: za srečanje duševno prizadetih in za novoletno obdaritev.

Razumevanje za dobrodelno prireditev so pokazali tudi mnogi posamezniki: člani društva, starši naših otrok, salon cvetja Irena Cuk in še mnogi drugi. Pridne roke učencev osnovne šole Jože Kramar-Juš in njihovih tovarišic so za vse nastopajoče pripravile skromno darilo.

Razumevanje nastopajočih, organizacij združenega dela občine Lendava — njihovih sindikalnih organizacij, požrtvovalnih posameznikov ter uspeli koncert dajejo nam članom društva novih moči, predvsem pa topel občutek, da v svojih prizadevanjih nismo sami.

Za vsa ta prizadevanja je beseda hvala preskromna. Ob tem pa naj nas spremlja hvaležnost vseh, za katere smo delali z namenom, da so začutili človeško toplino.

»Vzljubili smo trave, reko, drevo in kamen.
Naslonili smo roko na vaše rame.
To je vaša skrb za našo rast.«

Mira Unger

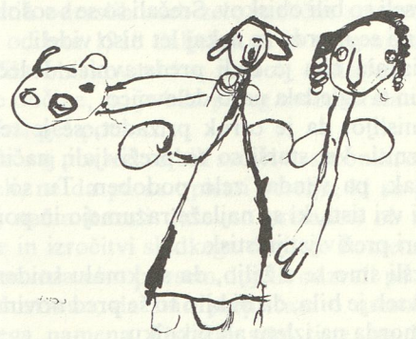

Zvezdana Amon

SREČANJE STARŠEV IN PRIJATELJEV DUŠEVNO PRIZADETIH V ŠENTJURJU

Celjsko društvo za pomoč duševno prizadetim je eno naših najstarejših društev, ki združuje starše s širokega območja, tja do Kozjanskega. Prav ta predel, ki je gospodarsko manj razvit, pa je bil doslej bela lisa na našem zemljevidu glede organiziranosti društev za pomoč duševno prizadetim in razporeditev organizacij za usposabljanje duševno prizadetih.

V celjskem društvu so podprli prizadevanja staršev iz šentjurske občine, da bi sami v svojem domačem okolju okrepili dejavnost društva za pomoč duševno prizadetim in da bi se čim širši krog občanov in družbenih organizacij v občini vključil v reševanje problematike družin z duševno prizadetimi otroki. Zato so se odločili za ustanovitev sekcije celjskega društva, ki bi delovala na območju občine Šentjur. Skupino staršev, ki so bili pobudniki ustanovitve te sekcije, je vodil Peter Jeršič, ki je tudi obiskal vse družine in jih pridobil za sodelovanje v sekciji. Prošnjam za podporo pri delu sekcije in za materialno pomoč pa so se odzvala številna podjetja in obrtniki.

Ustanovni sestanek je bil 8. decembra 1988 v motelu Merx v Šentjurju; delavci motela so odstopili prostore in nudili gostinske usluge brezplačno. Sestanka so se udeležili skoraj vsi, ki so bili povabljeni — 23 družin s prizadetimi otroki, predstavniki celjskega in žalskega društva, zavodov za usposabljanje iz Celja in Dobrne, predstavniki organizacij SZDL in Rdečega križa, centra za socialno delo in krajevnih skupnosti iz Šentjurja in prijatelji duševno prizadetih.

V uvodnem delu sta Peter Jeršič in Lidija Hrnčič orisala razloge, ki so privedli do ustanovitve sekcije, in poudarila vlogo društev za pomoč duševno prizadetim, ki opozarjajo družbo,

naj bolj prisluhne težavam duševno prizadetih in njihovih družin. Prisotne so pozdravili tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij in centra za socialno delo ter jim zaželeli uspešno delo, hkrati pa so jim obljubili svojo pomoč pri delu sekcije in pri urejanju še nerešenih vprašanj družbene skrbi za duševno prizadete.

Po izvolitvi upravnega odbora, ki mu bo predsedoval Peter Jeršič, in nadzornega odbora, so udeleženci sprejeli tudi smernice za delo sekcije. Osrednje naloge naj bi bile: pomoč pri zbiranju podatkov o duševno prizadetih v občini, druženje staršev in prijateljev duševno prizadetih ljudi, predavanja, obiski na domu in sodelovanje pri reševanju celotne problematike duševno prizadetih v družbenem okolju (posebno pri zaposlovanju).

Začetni, bolj »uradni« del sestanka je s pesmijo začel in zaključil otroški zbor OŠ Ivanke Uranjek iz Celja pod vodstvom Alenke Koželj, drugi del pa je bil namenjen družabnemu srečanju. Čeprav se starši prej med seboj skoraj niso poznali, je bilo razpoloženje tako, kot da so se sešli sami stari prijatelji.

Upam, da je to srečanje staršem pokazalo, da niso sami in da ob vseh težavah, ki jih druge družine ne poznajo, vselej lahko poiščejo pomoč pri ljudeh, ki imajo voljo ali dolžnost pomagati jim — in pa, da bodo z zavzetim delom v sekciji prav kmalu lahko dosegli ustanovitev samostojnega društva.

Aljoša Vodnik

VARČEVANJE ELEKTRIKE

Z elektriko bomo varčevali zato, ker je predraga. Jaz se sprašujem, koliko elektrike porabijo ljudje. Potem so presenečeni, ko pride račun. Bolje bi bilo, da bi porabili manj elektrike in še posebno v zimskih mesecih varčevali. Pozimi moramo biti pri uporabi elektrike še bolj varčni, ker je dražja. Čimbolj jo bomo varčevali, manj jo bomo plačali.

Elektriko bomo vedno varčevali.

Damjan Medenjak
Osnovna šola Ljuba Mikuš
Žalec

NOVOLETNO SREČANJE DRUŽIN PRIZADETIH OTROK V SEŽANI

Zbrali smo se 27. 12. v popoldanskih urah v prostorih delavnice za delo pod posebnimi pogoji.

Prišli so starši, otroci in sorodniki. Veseli smo bili vseh, posebno pa tistih, ki so na naše srečanje prišli prvič.

Obljubili so, da pridejo še; upamo, da bodo obljubo držali. Naši otroci so bili veseli, razigrani in polni pričakovanja. Ta dan je bil posebno zanje drugačen od drugih. Dedek Mraz je pustil darila in sporočilo, da se v naslednjem letu zopet oglasi.

Koliko veselja in smeha je bilo v njihovih očeh! Da, to ti dá novih moči, upanja in delovnega elana, to je hvaležnost, ki se je ne da poplačati. Na naše srečanje smo vabili tudi tiste, ki so nam pri obdaritvi pomagali. Žal nam je, da niso prišli. Žal zato, ker niso videli in doživeli sadov svojih prispevkov.

Delavnica, sicer majhna, je ponudila gostoljublje vsem, ki so prišli. Nekaj staršev in otrok naše delavnice še ni videlo. Občutek, da imamo nekaj, čeprav malo, je prijeten.

Tudi naši varovanci v delavnici so bili veseli. Tu je njihovo delovno mesto, ki so nanj ponosni. Veseli so bili obiskov. Srečali so se s sošolci, s katerimi se morda že nekaj let niso videli.

Obiskala nas je tudi predstavnica Rdečega križa in si ogledala našo delavnico.

Z mislijo, da je otrok prizadet, se je težko sprijazniti. Vsi starši so to preživljali, način ni bil enak, pa vendar zelo podoben. Tu so bili zbrani vsi tisti, ki se najlaže razumejo in pomagajo pri preživljanju stisk.

Razšli smo se z željo, da se kmalu snidemo. Želja vseh je bila, da bi bilo to še pred novim letom, morda na izletu ali pikniku.

Orlanda Norčič

VOŠČILI SMO JIM ZA NOVO LETO

V našem društvu se v zadnjem času lotevamo vse večkrat konkretnih nalog, kar smo dokazali tudi z jesenskim vikend seminarjem na Lisci, o čemer smo že poročali.

Komaj mesec dni po tej akciji smo spodbudili in izvedli že novo akcijo. Obiskali smo 25 zmerno in teže duševno prizadetih oseb na njihovih domovih po vsej naši občini. Akcija je potekala takole:

Na sestanku izvršnega odbora smo se v začetku decembra pogovorili o pobudi, da ob novem letu obiščemo zmerno in teže prizadete odrasle osebe, ki živijo na svojih domovih ali pri skrbnikih po vsej naši občini, in niso deležne posebne obravnave. Člani izvršnega odbora so bili pripravljeni sodelovati pri obiskih. Vzeli smo v roke popisnice in sestavili seznam oseb, ki bi jih bilo nujno obiskati. Seznam smo dopolnili s predlogi Centra za socialno in svetovalno delo, na njem pa je končno 25 imen. Nato smo se lotili izvedbe te akcije. S sredstvi društva smo nabavili manjša darila, se dogovorili za izvajalce obiskov in se odpravili na pot.

Obiskali smo 25 zmerno in teže duševno prizadetih odraslih oseb zelo različne starosti (rojeni od leta 1918 dalje). Led in sneg nista preprečila obiskov niti v najbolj oddaljene kraje naše občine, saj je bila poleg avtomobila vedno možna peš pot.

Skoraj povsod so bili svojci in skrbniki obiska veseli, ne da pa se opisati veselja, ki so ga na svoj način kazali duševno prizadeti ob stisku roke in izročitvi sladkega darilca. Pomena obiska seveda niso povsem dojeli, odzvali pa so tako čustveno, da smo prepričani o uresničenju našega namena. Osrečili smo tiste, na katere družbena skupnost največkrat pozabi.

Obiskali sva jih skupaj s tovarišico Tino Žnidaršič.

Ni nama žal, da smo prav ob novem letu v težkih razmerah izvedli to humano akcijo. Želiva pa, da bi društvo v prihodnje začeto delo nadaljevalo, seznam oseb dopolnilo in povabilo k sodelovanju vse tiste, ki bi lahko pomagali, da bi bil vsakdanjik duševno prizadetega človeka lepši.

Fanika Zemljak

Bil sem na obisku pri bratu Ivanu. V hladilniku je imel vino in liker. Brat je odšel nabavljat hrano. Odločil sem se, da bom odprl vino. Nekaj vina sem spil. Steklenico sem skril pod blazino. Ulegel sem se in zaspal.

Milan

Pogovarjali smo se o alkoholizmu. Tovarišica nam je povedala, kaj vse se zgodi, ko se človek napije. Pijanci preklinjajo, pretepajo žene in otroke. Dosti ljudi hodi po gostilnah in zapravljajo denar. Vsak plača liter vina. Ko tisto spijejo, mora vsakdo še enkrat naročiti. Ko se napijejo, gredo kartat, včasih pa tudi prepevajo.

Otroci ne smejo piti alkoholnih pijač. Najboljše bi bilo, da bi tudi starejši ljudje popili manj alkohola.

Silvo

Naša soseda rada pije alkohol. Kadar se napije, se ji vrti in dosti preklinja. Kadar pijače nima, si jo gre kupit. Brez alkohola ne more živeti. Kadar pride do njega, bi vse spila. Ko se strezni, ji drugi ljudje povedo, kakšna je bila, ko je bila pijana.

Letos smo pokrivali streho. Bilo nas je šest. Spodaj v grapi je cesta. Po cesti so šli ljudje, ki so bili pijani. Šli so po sredi ceste in peli. Za njimi je peljala stoenka. Voznik je trobil. Peljati je moral počasi. Bal se je, da mu kateri od njih ne bi skočil pod avto.

Klavdija

DOGODEK LETA V ČRNI

V procesu razvoja zavoda smo razvili nekatere specifične vsebine in oblike dela, ki ne pomenijo šablonskega prenašanja iz programa za delovno usposabljanje, temveč so prilagojene osebnostni strukturi in razvojnim zmožnostim gojencev ter posebnostim položaja zavoda.

Naštel bi že večkrat omenjene oblike oziroma dejavnosti, pri katerih sodelujejo naši gojenci:
— glasbeni krožek (pevski zbor)
— ritmični krožek
— planinarjenje
— smučanje, tek na smučeh
— igre z žogo itd.

Zadnja leta smo v zavodu s pomočjo krožka za rekreacijo in šport izvedli različna tekmovanja (v atletiki, igre z žogo, plavalne tekme), na novo smo se poizkušali tudi v tekih na smučeh (4 gojenci), kjer smo ob teh oblikah dela preverjali psihofizične sposobnosti in socialno prilagojenost gojencev v različnih okoljih.

Športno-rekreativna dejavnost v zavodu se je pokazala že od vsega začetka kot koristen dejavnik in pedagoški prijem za sproščanje najrazličnejših napetosti naših gojencev.

Naši otroci so vedno radi tekali, skakali, se igrali z žogo, telovadili, se merili, kdo bo hitrejši ali kdo bo skočil dlje in še in še bi lahko našteval teh drobnih, a za naše gojence tako pomembnih aktivnosti.

A vse te aktivnosti so bile bolj ali manj odvisne od posameznega učitelja, vzgojitelja in od tega, kakšen odnos je imel sam do rekreacije — športa.

Z ustanovitvijo šolskega športnega društva v zavodu 20. 1. 1989 smo stopili na, za nas, novo pot organiziranega delovanja na področju rekreacije in športa za duševno prizadete osebe.

Program dela, ki so ga gojenci sprejeli na svojem ustanovnem sestanku šolskega športnega društva, smo prilagodili njihovim sposobnostim, interesom. Vsebine dela so tako različne, da se bo vsak član (gojenec) šolskega športnega društva našel v eni od oblik teh dejavnosti.

Naštel bi le nekatere dejavnosti oziroma aktivnosti iz programa šolskega-športnega društva: tekmovanje v smučanju, sankanju, smučarskih tekih, plavanje, najrazličnejše igre z žogo, planinarjenje, gozdna šola.

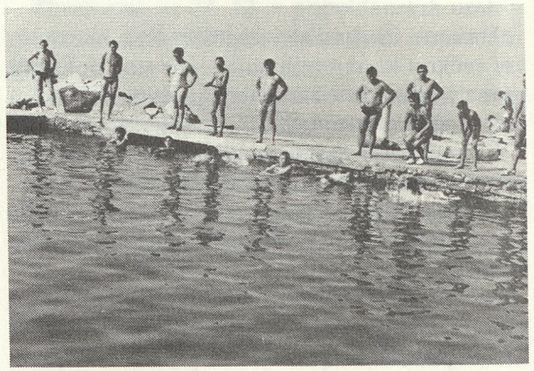

V lanskem letu smo v zavodu prvič organizirali gozdno šolo v Topli. Ob analizi smo ugotovili, da je takšna oblika dela z gojenci (po stopnjah) zelo primerna: življenje v naravi, orientacija v širšem okolju, samostojna priprava zajtrkov, večerij itd ... Zato smo se odločili, da s to dejavnostjo nadaljujemo in ji poiskušamo najti še nove vsebine.

Ob ustanavljanju šolskega športnega društva so se gojenci samostojno dogovorili in izvolili predsednika šolskega športnega društva, to je varovanec Željko Seferovič. Skupno so sprejeli nekaj obljub, ki jih obvezujejo kot člane šolskega športnega društa: športno vedenje, da bodo pazili na športno opremo, odnosi morajo biti tovariški, prijateljski ...

Ob zaključku sestanka so odšli vsi nasmejani, srečni, da tudi oni sodelujejo v društvu, v katerem imajo tudi določene obveznosti.

Za nas, mentorje, je to velik izziv na področju rekreacije in športa in s tem organiziranja in nudenja nove kvalitete v življenju prizadetih oseb.

Športni zdravo!

Danijel Šipek

SEKCIJA ZA TEŽKO PRIZADETE V DOMAČI OSKRBI

Že dalj časa čutimo potrebo po sekciji društva, ki bi združevala starše in skrbnike duševno in tudi kombinirano težko prizadetih v domači oskrbi. To so tisti naši otroci in odrasli, za katere skrbijo večinoma le starši in bližnji sorodniki, ker so se pač odločili, da jih bodo obdržali v družinskem krogu, in to tudi nekako zmorejo. To je gotovo najbolje, saj si vsakdo — star ali mlad — želi živeti v svoji družini, seveda pa to ni vedno mogoče. S tem namreč družina prevzame zelo težko nalogo, ki je mnogokrat ne zmore. Zato potrebuje spodbude in pomoči pa tudi prijateljstva. Taka družina je nemalokrat zelo osamljena v skrbi za svojega prizadetega člana. Družba premalo skrbi zanj, čeprav ima tudi ta nebogljeni član po ustavi vso pravico do sebi primernega usposabljanja, varstva in nege. Vemo, da je oskrbnina v zavodih zelo draga, prizadeti v domači oskrbi pa dobijo do 18. leta zelo malo denarne pomoči ali sploh nič. Tudi za varstvo prizadetega, kar mnogokrat presega domače zmožnosti, mora skrbeti družina sama. Socialno skrbstvo je pri tem največkrat brez moči.

Ali sploh vemo, kdo so te družine, ti naši prizadeti?

Te družine se le redko ali sploh nikoli ne udeležujejo različnih akcij našega društva, saj s težko prizadetim otrokom ali odraslim ni lahko prihajati v tuje okolje. Pa vendar tudi težko prizadeti, ki so samo v domači oskrbi, vedno češče prihajajo s svojimi starši na letovanja ob morju, k dedku Mrazu v Festivalno dvorano ali na piknik v Mostec. Še vedno pa se starši teh otrok v pogovorih s starši prizadetih, vključenih v to ali ono obliko usposabljanja, čutimo nekoliko zapostavljene. Za naše otroke, ki so sedaj morda že odrasli, ni bilo in še ni nikogar, s katerim bi se starši pomenili o svojih izkušnjah, saj ti otroci ne pripadajo nobeni ustanovi, nobeni skupini ...

Zato je bila v letu 1988 pri društvu za pomoč duševno prizadetim za ljubljansko območje ustanovljena sekcija za težko prizadete v domači oskrbi. Naša prva naloga naj bi bila, iz skupnega seznama naših članov izpisati vse težko prizadete osebe v domači oskrbi, kar pa je za zdaj nemogoče, ker v seznamih ni ustreznih oznak.

Zato prosimo starše in skrbnike vseh prizadetih v domači oskrbi, da nam čimprej sporočijo ime, priimek, starost in naslov svojega prizadetega člana. Pripišejo naj tudi, če se želijo vključiti v to sekcijo in kaj pričakujejo od skupnega prizadevanja. Prosimo tudi socialna skrbstva ljubljanskih občin, da nam sporočijo, kdo so prizadeti v domači oskrbi in koliko jih je na območju njihovega delovanja. Oglasite se lahko po telefonu štev. 325-245 ali pisno na naslov: Društvo za pomoč duševno prizadetim za mesto Ljubljana, Sekcija za prizadete v domači oskrbi, Samova 9, Ljubljana.

Eva Jekovec

Ata je prišel iz bolnice. Mamica je prinesla vino. Cel popoldne smo pili. Bil sem pijan. Zaspal sem kar oblečen.

Kristjan

Nekega dne je prišla k meni sošolka. Ponudila sem ji hrano. Ponudila sem ji tudi rum. Rum sem nalila v dva mala kozarčka. Vanje sem nalila rjavo tekočino. Ko sva pili, naju je peklo v ustih. Usta sva poplaknili z vodo.

Čez nekaj časa sva pričeli piti vino. Pili sva »eks«. Začelo se nama je vrteti. Smejali sva se. Ob gledanju televizije sva počasi »srkali«. Mamica je prišla domov. Opazila je, da sva rdeči v obraz. Medve sva se samo smejali. Morali sva v posteljo.

po Jugoslaviji in svetu

NASILJE NAD OTROKOM — PROBLEM, O KATEREM NE GOVORIMO

Inštitut za kriminologijo pri pravni faukulteti v Ljubljani je v dneh od 3. do 5. novembra 1988 organiziral v Opatiji posvetovanje na temo: Trpinčen otrok. Udeleženci posveta smo bili različnih poklicev, kar je zelo popestrilo delo, saj smo problem trpinčenja otrok obravnavali in osvetljevali z različnih zornih kotov. Posvetovanja so se udeležili psihologi, pedopsihiatri, pediatri, socialni delavci, defektologi, patronažne sestre, kriminalisti in pravniki.

Doslej so bili organizirani že trije seminarji na to temo. Udeležilo se jih je preko 300 strokovnjakov, ki se s to tematiko ukvarjajo. Udeleženci posvetovanja so izhajali iz načela o družbeni skrbi za otroka in ugotovili, da je nujno v Sloveniji organizirati tudi dejavnost za ustrezno preprečevanje in pomoč v zvezi s pojavom nasilja nad otroki.

Ta dejavnost mora biti stalna, celostna in medsebojno povezana in usklajena. Potrebno je obveščati najširši krog ljudi, strokovno usposabljati delavce različnih strok, dopolnjevati pravno ureditev in organizirati delo v odgovornih službah in usklajevati delo med njimi.

Eden izmed udeležencev seminarja je ponovil razmišljanje nekega filozofa o otrokovih pravicah: »Vsi ljudje imajo vse človeške pravice. Vsi otroci so ljudje. Torej: Vsem otrokom pripadajo vse človeške pravice.« Na žalost pa ni tako. Prevečkrat.

Odrasli vse prepogosto kratijo otrokom osnovne človeške pravice in izvajajo nasilje nad njimi.

Kdor lista danes po vzgojnih knjigah 19. stoletja, vedno znova naleti na besedo pokorščina. Ko beremo, kakšen pomen so takrat pripisovali »učenju pokorščine«, se nam zdi, da je le poslušnost držala na nogah takratno družbo. Človek je kar presenečen, ker tudi danes veliko staršev meni, da je pokorščina, poslušnost ena najpomembnejših čednosti. Tisti, ki so ga vzgajali v strogi poslušnosti, si vzgoje brez nasilja skorajda ne more zamisliti. Takšni ljudje imajo velike težave, da se dokopljejo do samostojnega razmišljanja in dejanja. Radi se naslanjajo na močnejše od sebe. Zato se jim zdi skorajda nemogoče, da bi njihovi otroci lahko živeli brez tiste zaslombe, ki jim jo v življenju daje opora na močno avtoriteto. Zato pogosto storijo prav tisto napako, ki so jo naredili njihovi starši, in vodijo svoje lastne otroke na povodcu prisilne pokorščine.

Če iščemo primere neprisiljene vzgoje, potem jih moramo iskati zunaj našega kulturnega področja. Ko so začeli etnologi konec 18. stoletja odhajati v neznane kraje, da bi proučevali navade do tedaj komajda znanih ljudstev, so naleteli na nenavaden pojav: ugotovili so, da mnoga primitivna ljudstva ne poznajo prisiljevanja v vzgoji; ugotovili so, da pri teh ljudstvih otrok sploh ne tepejo.

Ko pa se zdaj ozremo na naše razmere, ugotovimo, da se nasilje nad otrokom prične pravzaprav že takoj po rojstvu. Ko mati konča s porodniškim dopustom, se začne zbujanje ob petih, bivanje v jaslih do poznih popoldanskih ur, ko se družina spet zbere doma, pogosto utrujena in živčna.

Pojav se nadaljuje v šoli s prenatrpanim, storilnostno naravnanim učnim načrtom, prepogosto neustreznimi šolskimi prostori, neurejeno šolsko prehrano in še bi lahko naštevali. Lahko bi govorili o nasilju šolskega sistema do učencev. Vsak otrok, ki ga je strah šole, je v bistvu trpinčen otrok. Šolanje je preobsežno, programi neustrezni za velik del otrok, prostori pogosto slabi (zlasti v srednjih šolah), šolska prehrana neurejena (tudi največkrat v srednjih šolah), staršem že kronično primanjkuje časa z svoje otroke.

Ob vsem tem pa je tudi število izjemnih primerov nasilja nad otroki v porastu. V takih primerih je nujno posegati v družino, saj nasilje nad otrokom lahko traja usodno dolgo. Za trpinčenega otroka se največkrat izve od okolja, šole, sorodnikov, miličnikov. Vedno je primer treba prijaviti, kadar vemo, da se otroku dela škoda (centru za socialno delo, šoli). Otrok, ki je trpinčen, je lahko mučen telesno ali duševno, lahko večkratno ali enkratno. Tak otrok pogosto izgubi občutek zaupanja v odraslega. Velikokrat ima občutek, da je on kriv za prepir v družini, za tepež, za očetovo pijančevanje, za ustrahovanje, za razvezo staršev.

Zaskrbljujoči primeri otrokove preobremenjenosti se kažejo v begu otroka v samomor.

Temo o pojavu trpinčenja otrok je treba obravnavati v splošno informativnem tisku, v radijskih in televizijskih oddajah, brez senzacionalizma in ne na visoko strokovnem nivoju. Izdelati je potrebno plakate, zloženke, letake in druga gradiva, dostopna širši javnosti, nameniti pa mu je potrebno več prostora tudi v strokovnem tisku.

Temo je treba vnesti tudi v redne vzgojno-izobraževalne programe v tistih šolah, katerih diplomanti se bodo pri poklicnem delu srečevali z vprašanji varovanja koristi otrok, pa tudi v osnovni šoli v okviru predmeta družbeno-moralna vzgoja. Na ta vprašanja je treba opozarjati tudi pri delu s starši in jih uvesti v obvezno predzakonsko svetovanje.

Določbe zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, ki se nanašajo na razmerja med starši in otroki, je treba razlagati predvsem v interesu otroka. Meje samostojnosti roditeljske pravice postavlja **korist otroka.** Zato se moramo pogumneje lotevati ukrepa odvzema roditeljske pravice pri najtežjih primerih. Posebej je treba razmisliti tudi o možnostih za varstvo koristi otroka v izvenzakonskih skupnostih.

Na posvetovanju smo se pogovarjali o možnostih preprečevanja tega pojava. Otroke moramo informirati, kakšne so poti, kam naj se obrnejo, če so trpinčeni.

Pri delovanju telefonske linije »klic v sili« (hot-line) je treba upoštevati tudi probleme trpinčenih otrok. Ponekod v svetu so to možnost že uvedli, pred kratkim tudi pri nas na Hrvaškem. »Klic v sili« je dostopen večinoma ljudem v mestih in večjih naseljih; razen tega je potrebno postopno v teh krajih zagotoviti še redne obiske strokovnjakov, h katerim bi se ljudje lahko zatekli po nasvet.

Ustanoviti bi bilo potrebno kakšna zavetišča ali stanovanjske skupnosti ter razvijati oblike samopomoči. Pomembno za preprečevanje je javno obveščanje po radiu in televiziji. Po tej poti naj bi tudi širša javnost zvedela, kako ravnati v takih primerih. Stališča in priporočila z opatijskega posvetovanja so bila poslana vsem temeljnim družbenim organom, ustanovam in organizacijam, na katere se nanašajo.

Otrok živi v svetu odraslih, otrok je vržen v svet, ki mu vladajo odrasli, na spreminjanje sveta nima vpliva. Njegov glas je šibak, zato moramo poskrbeti, da bi bilo več poti za okrepitev otrokovega glasu v stiski.

Vzgoja brez prisiljevanja, brez drila in brez udarcev je umetnost, ki zajema opazovanje samega sebe, samokritiko, samovzgojo in precejšnjo mero potrpežljivosti. To pa zmorejo samo starši, ki svojega otroka resnično ljubijo. Takšna ljubezen je moč, ki se obnavlja sama od sebe in sproža vedno novo ljubezen.

Helena Mrak-Černelič

OBISK PRI PRIJATELJIH V MAKEDONIJI IN SRBIJI

Že dolgo smo načrtovali, da vrnemo obisk makedonski Zvezi za pomoč duševno prizadetim, katere predstavniki so nas obiskali leta 1986. Konec lanskega leta smo le uspeli najti čas za ta obisk. Naša delegacija, v kateri smo bili Bruno Kocbek, Marija Čučnik in Tomaž Jereb, je 6. decembra pod večer odpotovala z letalom na drugi konec naše domovine.

Prvi dan, v sredo zjutraj, smo najprej obiskali sedež makedonske Zveze. Program našega obiska je bil obsežen. Najprej smo si ogledali šolski center Makedonija za usmerjeno izobraževanje laže duševno prizadetih. Direktor tega centra je zdajšnji predsednik makedonske Zveze društev za pomoč duševno prizadetim. Zato smo se ob obisku v centru pogovarjali o konkretnih aktivnostih njihove Zveze in naših skupnih nalogah v jugoslovanskem prostoru (davki, oprostitve pri nabavi avtomobilov, skupna poštna znamka itd.).

Po ogledu centra smo odšli v zaščitno delovno organizacijo Impres, kjer so zaposleni odrasli duševno prizadeti skupaj z zdravimi delavci. Taka oblika zaposlovanja, ki je v Sloveniji ne poznamo, je pa podobna invalidskim delavnicam, nas je zelo zanimala, ker pri nas zaposlovanje laže duševno prizadetih trenutno postaja eno glavnih vprašanj. Mesto Skopje ima tri samostojne zaščitne organizacije, v katerih združuje prizadete osebe glede na vrsto invalidnosti in v povezavi z zdravimi delavci.

Impres zaposluje duševno prizadete odrasle osebe (preko 40) in zdrave delavce v razmerju 51 : 49 v korist invalidov. Ekonomsko posluje povsem samostojno in ima dva večja proizvodna programa: izdelavo kartonaže in plastike. Z ustvarjenim dohodkom pokriva vse obveznosti in daje prizadetim osebam možnost pridobiti minimalni osebni dohodek, ki pa je kar blizu makedonskega poprečja. Ta tip zaščitne delovne organizacije smo posebej pazljivo proučili, ker v Sloveniji šele razmišljamo o tovrstnih organizacijah.

Obisk v edinem republiškem zavodu za zmerno in teže duševno prizadete je predstavljal ključni del programa tega dne. V zavodu, kjer se usposablja preko 250 varovancev, smo se zadržali dalj časa v pogovorih in pri ogledu. V pogovorih smo bili zelo kritični glede samega koncepta tega zavoda kakor tudi trenutnega stanja, saj se pozna, da v ustanovi že dve leti veljajo ukrepi družbenega varstva.

V četrtek smo takoj zjutraj odpotovali v Titov Veles. Namen tega obiska je bil spoznati delo enega izmed občinskih društev. Sprejeli so nas na osnovni šoli s prilagojenim programom, kjer je tudi sedež društva. Navzoči so bili predstavniki občinskih družbenopolitičnih organizacij in strokovnih služb. Medsebojno smo se informirali o konkretnem delu društev, predvsem pa o metodah dela in različnih pristopih pri aktiviranju staršev. Ob tej priložnosti smo sprejeli pobudo, da se v okviru sodelovanja Titovih mest povežeta občinski društvi iz Titovega Velenja in Titovega Velesa, vendar ne v neki novi formalni obliki, temveč da se društvi vključita v vsebine programov že obstoječega sodelovanja med mesti.

Po ogledu šole so nas gostitelji peljali še v dve delovni organizaciji. V Jugoporcelanu, ki ima preko 3.000 delavcev, obstaja notranja delovna zaščitna enota, kjer zaposlujejo delovne invalide in preko 40 absolventov šole s prilagojenim programom. Druga delovna organizacija — za obdelavo in predelavo kož — vključuje v eni svojih delovnih enot tudi preko 20 odraslih laže duševno prizadetih oseb. V obeh organizacijah smo se z vodstvi pogovarjali o izkušnjah, ki jih imajo pri zaposlovanju laže duševno prizadetih.

Ob povratku v Skopje smo imeli zaključne razgovore s predstavniki makedonske Zveze, katerim se je pridružil tudi dr. Ajdinski, redni profesor defektološke fakultete v Beogradu in nosilec razvoja socialne politike v Makedoniji.

V petek zgodaj zjutraj smo iz Skopja odpotovali v Beograd. Že prej smo se dogovorili, da se na sedežu srbske Zveze pogovorimo o svojih aktivnostih. Bili smo zelo lepo sprejeti, razgovori pa so bili izrazito delovnega značaja. Ponovno smo ugotovili, da nas nekateri skupni jugoslovanski cilji povezujejo, da pa so posebnosti v razvoju in potrebah take, da zahtevajo različne načine delovanja.

Tomaž Jereb

BILI SMO V LADJEDELNICI 2. OKTOBER

Včeraj smo imeli naravoslovni dan. Po zajtrku smo se zbrali pred šolo. Počakali smo na šolski avtobus, in ko je pripeljal, smo se odpeljali v Izolo. Bilo nas je veliko, vsi učenci iz sedmih in osmih razredov. V Izoli smo odšli vsi skupaj proti ladjedelnici. Vodil nas je tovariš Žarko. Peljal nas je na dok, kjer so delavci varili in barvali veliko nemško ladjo. Tovariš nas je peljal tudi v mizarsko delavnico in varilnico. Bilo je zelo zanimivo. Vse, kar smo videli, je bilo zelo veliko, mnogo večje od nas. Ob slovesu nam je tovariš Žarko prinesel prospekte in značke ladjedelnice. V parku sredi mesta smo imeli malico. Po malici smo si ogledali Izolo. Nato smo se z avtobusom odpeljali v Strunjan in se vrnili v šolo. V šoli smo napisali spise in jih s prospekti razstavili, da so si jih lahko tudi drugi učenci ogledali in prebrali.

Bili smo zelo zadovoljni.

Evgen Kralj
Vzgojni zavod Elvira Vatovec
Strunjan

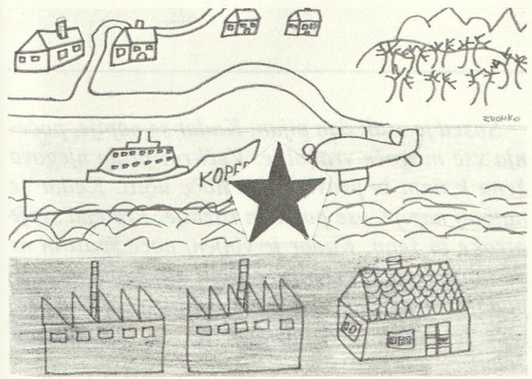

Zvonko

KONGRES MEDNARODNE LIGE ZDRUŽENJ ZA OSEBE Z DUŠEVNO PRIZADETOSTJO

Od 14. do 18. oktobra 1985 je bil v Hamburgu prvi evropski kongres mednarodne lige. Tema je bila: Normalizacija, upanje za ljudi z duševno prizadetostjo. Listanje in prebiranje kongresnega materiala, ki je izšel leta 1986 v založbi Zveze društev za duševno prizadete osebe Marburg na Lahni, je vsekakor zanimivo, saj odpira nove vidike v odnosu do invalidov, ki jih v naši praksi nismo vajeni.

Čeprav je kongres označen kot evropski, je bilo 2300 udeležencev iz mnogih evropskih dežel, tudi vzhodnih, in z drugih celin. V seznamu referentov nisem našel nikogar iz Jugoslavije.

Kongres je bil prav gotovo prelomnica med vsemi dosedanjimi. Sodelovalo je namreč tudi 315 duševno prizadetih ljudi iz dvanajstih evropskih držav, s spremljevalci.

In ne samo to, ti ljudje so tudi sodelovali v alternativnem programu, eden od njih pa je celo kongres pozdravil, in ne s tako malo besed. Ne zaradi reprezentativnosti, ampak čisto s človeške plati se mi zdi potrebno omeniti navzočnost predsednika republike, predstavnikov Evropskega parlamenta itd. Pravzaprav mora vsakdo in vsa družba pomagati prizadetim — to je njihova pravica. Zdrave in prizadete naj ne bi ločeval noben zid ali druga ovira. Kdor danes velja za zdravega, že lahko nosi v sebi silnice, zaradi katerih bo jutri morda trajno nesposoben.

Kaj se spreminja?

Tradicionalni način normalizira posameznika. Na prizadete delujemo pod posebnimi pogoji. To je klasični klinično-terapevtski način

CILJ	STANJE		METODE	INSTITUCIJE	SLUŽBE
1. varstvo zaščita	deficit, nesposobnost, prizadetost	dokončno	biološke: zadovoljevanje osnovnih potreb	zavodi, domovi	nespecifične
2. prilagajanje	deficit, nesposobnost, prizadetost	dokončno, sposoben za spremembe	klinično-terapevtske	posebne ustanove za prizadete	posebne službe
3. normalizacija	deficit, sposobnost, prizadetost	relativno	ekološka: interakcija z okoljem	normalno okolje	službe za normalne dejavnosti v okolju

(zdravljenje, obravnavanje, vključevanje, rehabilitacija, združenje za pomoč . . .).

Novi način je normalizacija okolja. To je ekološki način, prizadetemu v normalnih življenjskih okoliščinah omogočimo pridobitev lastnih izkušenj. Normalen svet je sicer manj zaščitniški, vendar brez trenja ne gre. Tudi prizadetemu je potrebno omogočiti, da doživi potek življenja, se odloča, izbira, izraža . . .

Iz tega sledijo pravice prizadetih:

— da bivajo doma,
— da se v določeni starosti ločijo od družine,
— da normalno spolno zaživijo,
— do vzgoje, dela in sredstev za vzdrževanje in razpolaganje s svojim denarjem za kulturo, šport, prosti čas,
— do dolžnosti, ki iz teh pravic izhajajo.

Pot do teh pravic, ki so tudi sicer pravice državljanov, pa gre skozi neštete probleme. Naletimo na polno ovir, ki so od dežele do dežele različne. Je pa le treba reči: bolj kot je neka družba demokratična, manj je ovir za dosego ciljev.

Vodilna misel kongresa je bila: toliko integracije, kolikor je le možno, toliko segregacije, kolikor je nujno. Ta misel ima prihodnost, da boš lahko drugačen, ne da bi te izključili, ne da bi bil tujec ali sploh imel ta občutek.

Da zamisli le zlagoma stopajo v življenje, sem se lahko neposredno prepričal ob dveh primerih: V ulici, kjer sem stanoval med gostovanjem našega pevskega zbora v Marburgu, sta bili obe javni telefonski govorilnici narejeni tako, da sta bili dostopni tudi ljudem na vozičku; v nedeljo popoldne nas je družinski član, kjer sem stanoval, za nekaj ur zapustil, ker je odšel v dom upokojencev k človeku, ki ni imel več nobenega svojca, in ga popeljal v okolico na kratek izlet.

Komaj smo zgradili sistem posebnih zakonov, posebnih institucij, posebnih združenj, že je nastopil čas za temeljit premislek in kritično preveritev ustaljene prakse. Ali imamo moč, pogum, da se dvignemo na naslednjo stopnjo razvoja družbe in naredimo načrte za jutri, vprašuje Peter Mittler iz Velike Britanije. Ta pot ni lahka; kdo pa rad zapusti uhojena pota in se poda v še nepreverjeno prihodnost? Ni mišljeno opuščanje stare prakse kar povprek, ampak postopno uvajanje novih izkušenj. Pa vendar se bo potrebno odločiti; to zahtevajo prizadeti, njihovi starši in nova spoznanja znanosti.

Peter Skuber

Sosed je vsak dan pijan. Kadar se napije, počenja vse mogoče vragolije. Večkrat pride njegova žena k nam in pravi, da jo hoče ubiti. Kadar se najbolj napije, vse potre in razbije. Pretepa svoje otroke in ženo. Kadar je vinjen, noče spati in ne da miru drugim pri hiši. Zaradi alkohola mu razpadajo jetra. Vsak dan spije pet litrov. Zaradi pijače je moral v bolnišnico, da so mu praznili želodec.

Slavko

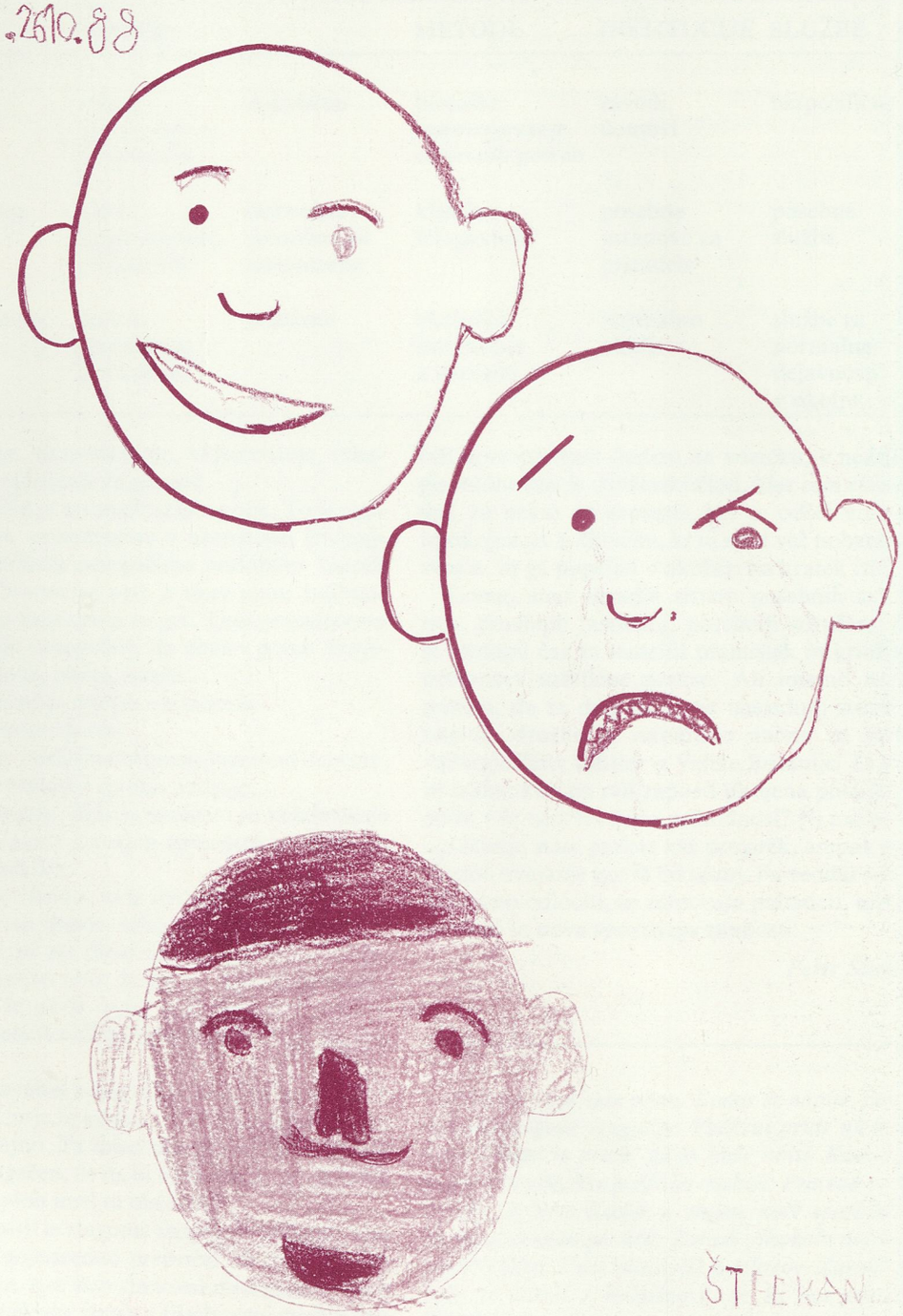

NAŠ ZBORNIK

1989, leto 22, št. 2

YU ISSN 035-655 X

UDK 376.3

glavna tema: seminarji in letovanja

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE — LETO 22 — ŠT. 2 — MAJ 1989

VSEBINA

Seminar v Dobrni — *Minka in Jožko Hrvatin* 1

POTA MOŽNOSTI

Razumeti in živeti — *Jan Ulaga* 2
Življenje in delo na seminarju v Črni na Koroškem — *Silva Grilanc-Kitek* 3
Pohorje — šola za starše malo drugače — *Darja Mozetič* 5
Na svidenje v Kranjski gori — *Pavla* 6
Dober dan, morje — *Cilka Dimec-Žerdin* 7
Letovanje v Oštrem pri Kraljevici — *Alenka Bajželj* 8
Na Polževem — *Vida Šutej* 10
Ali seminarji vplivajo na družinske odnose — *Franc Smole* 11
O psihoterapevtskem pristopu v pomoči staršem prizadetega otroka — *Katja Dougan* 14

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV 18

USPOSABLJANJE IN PRIVAJANJE OTROK DOMA

Enajsta šola pod mostom — *Mihela Zupan* 19
Seminarji in letovanja za družine z duševno prizadetimi otroki (letak) 23
Seminar o otroškem avtizmu — *Aljoša Vodnik* 29

PREDSTAVLJAMO VAM 33

PO JUGOSLAVIJI IN SVETU 37

STARŠI PIŠEJO 43

NAŠI OTROCI PIŠEJO IN RIŠEJO 46

SUMMARY

The main theme of the present issue deals with one of the most important activities of our association, so called summer seminars for the families with a mentally handicapped member. The main organisers and professional coordinators or advisors are giving many of aspects on this work. The parents are reporting about their impressions and experiences in summer seminars and organised holidays.

In our permanent rubrics you will find also methodical instructions for your practical work with handicapped children during the summer holidays and the articles with news from the local organisations as well as contributions of parents and children.

O svojih kuharskih poskusih in o zobozdravniku so nam pisali učenci Zavoda za usposabljanje Janez Levec iz Ljubljane. Risbo o lanskem seminarju v Radovljici je prispeval Barbari in Mirjanin očka.

Naš zbornik izhaja 6-krat letno. Izdaja ga Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova ul. 9. telefon 325 245

Izdajateljski svet: Anton Brejc, dr. Franc Hrastar, dr. Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Silva Škof, Zdravko Tomažin, Eva Tomc-Jekovec, Jan Ulaga

Uredniški odbor: Janja Cotič, Dora Jelenc, Stojana Kratochwill-Jerman, Anton Kotar, Tonči Koželj, Marija Mursa, Tanja Plemenitaš, Sandi Sitar, Milojka Srebrnič-Györfi, Jan Ulaga, Lidija Wagner

Glavna urednica: Aljoša Vodnik

Odgovorni urednik: Anton Kotar

Letna naročnina ..... 18.000 din

Za dijake in študente ..... 9.000 din

Posamezna številka stane ..... 3.000 din

Številka žiro računa je 50102-678-50022, pošilja se na naslov: Naš zbornik, Ljubljana, Samova 9

Po mnenju republiškega komiteja za kulturo št. 4210-190/88 av z dne 15. 3. 1988 je glasilo oproščeno davka od prometa proizvodov.

Tiskala tiskarna Ljubljana v Ljubljani

SEMINAR V DOBRNI

Na seminarju v Dobrni junija lani se nas je zbralo štirinajst družin z duševno prizadetimi otroki. Deležni smo bili izredne pozornosti predavateljev in vzgojiteljev pa tudi osebja v zdraviliškem domu.

Hvaležni smo vsem, posebno organizatorju — Zvezi društev za pomoč duševno prizadetim — in vodji, tovarišici Štefki, ki se nam je vsa posvetila. Hvaležni smo vsem, ki so v nas dvigali samozavest, nas seznanili s pravicami, ki nam pripadajo, nas marsičesa naučili.

Seminar smo zaključili s piknikom v Logarski dolini, odkoder so tudi fotografije.

Razšli smo se bogatejši tudi za veliko novih prijateljev — družin s podobno usodo.

Ko bi bili mi, Hrvatinovi, zmogli in se udeležili takega seminarja, ko je bil naš Rok še majhen, bi marsikaj laže in ponosno prenesli.

Upava, da se bomo letos srečali na naslednjem seminarju isti prijatelji in drug drugemu vlili novih moči, da nam bo življenje lažje in lepše.

Želiva, da bi to najino pisanje pomagalo pri odločitvi staršem, ki se težko odločijo za tako srečanje!

Minka in Jožko Hrvatin

pota možnosti

RAZUMETI IN ŽIVETI

Samo starši, ki so to doživeli, vedo, kaj pomeni spoznanje, da razvoj njihovega otroka ne poteka običajno. Teorija govori o stopnjah tega spoznanja, o brezglavem ali načrtnem iskanju odgovorov na vprašanja o krivdi, vzrokih, posledicah, sedanjosti in prihodnosti. Življenje pa ni teorija, vsakdo doživlja močna in osebna čustva drugače. In velikokrat sam, naenkrat oropan celo najbližjih sorodnikov, prijateljev in znancev.

Društva za pomoč duševno prizadetim so pred desetletji nastala v različnih delih sveta iz potrebe po druženju staršev, pa tudi strokovnjakov in drugih ljudi, ki so želeli staršem pomagati v tej stiski. Podobno je bilo tudi v Sloveniji, kjer je republiška Zveza društev za pomoč duševno prizadetim zelo aktivna že petindvajset let.

V letih, ko oddelkov za usposabljanje zmerno in teže duševno prizadetih, razvojnih oddelkov pri vrtcih in oddelkov za varstvo najteže prizadetih še skoraj ni bilo, smo prišli do zamisli, kako vsaj nekoliko pomagati tudi staršem, ki otrok niso mogli vključiti v takrat redke ustanove. Povsem pošteno povedano, zamisel o srečanjih staršev s prizadetimi otroki so že pred tem uresničili na Zvezi slepih in slabovidnih, pa tudi starši cerebralno prizadetih otrok so orali ledino. Vendar smo hoteli več — v enem tednu družine spoznati med seboj, jim posredovati čimveč strokovnih teoretičnih in praktičnih znanj, pa tudi nuditi nekaj sprostitve in jih razbremeniti gospodinjskih skrbi, saj smo vedeli, da velika večina mater prizadetih otrok že dolgo ali še nikdar ni bila na dopustu. Poizkusni seminar leta 1975 na Okroglem pri Kranju je povsem uspel in od leta 1977 dalje je šel razvoj nepreki-njeno dalje.

V istem letu so se prvič organizirali tudi sami starši in pod vodstvom Kališnikove Pavle so družine kamniškega društva za pomoč duševno prizadetim že letovale v Piranu. Kako mladi smo bili vsi! Morda nam je prav to dejstvo, da smo bili mladi — organizatorji, udeleženci in izvajalci — pomagalo, da smo preizkušali nove metode, uvajali skupinsko delo, razvijali nadaljevalne seminarje in pridobivali vedno nove sodelavce. Nekatere samo za enkrat, druge »za vedno«. Tudi udeleženci seminarjev, posebno pa letovanj bi radi ostali skupaj »za vedno«, čeprav to seveda iz organizacijskih in finančnih razlogov ni mogoče. Kot ni mogoče izračunati, koliko prijateljstev se je napletlo, koliko ljudi je hvaležno Cilki, Milanu, Pavli, Tomažu in mnogim drugim. Pa ne gre za hvaležnost, predvsem gre za en sam veliki cilj: družinam s prizadetim otrokom ali odraslim pomagati razumeti svoj položaj in ob tem razumevanju morda laže živeti.

Smo v tem uspeli? Pri vseh stotinah družin verjetno ne, prav gotovo ne v enaki meri. A če je vsaj desetina dobrih nasvetov, prikazov dela z otrokom, Zmaginih neizprosnih, a dobronamernih vprašanj in posredovanih izkušenj drugih staršev padla na plodna tla, je bil cilj dosežen. Rojevajo se nove generacije, tudi razvojno motenih otrok in mladi starši prav tako kot oni pred štirinajstimi leti potrebujejo pomoč. Vsi, ki se tega zavedamo in ki vemo tudi, kako jim pomagati, smo dolžni storiti vse, da ne bodo ostali sami. Da bodo sčasoma razumeli in laže živeli.

Jan Ulaga

ŽIVLJENJE IN DELO NA SEMINARJU V ČRNI NA KOROŠKEM

Rojstvo prizadetega otroka v družini je velik udarec, od katerega si starši težko opomorejo, nekateri pa nikoli. Stiska je velika, reakcije staršev pa čustvene in se predvsem izražajo v iskanju pomoči od strokovnjaka do strokovnjaka.

Tako se je Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije odločila organizirati že leta 1977 enotedenski začetni seminar v Črni na Koroškem z namenom, da vsaj delno omili stisko staršev in pove resnico, katero so upravičeni zvedeti. Starši ne želijo sentimentalnega sočustvovanja, tolažbe, ampak čimveč informacij o otroku, načinu usposabljanja in o vseh oblikah družbene pomoči. Menimo, da morajo starši pridobiti čimveč znanja o otrokovi prizadetosti, seznaniti se morajo s sistemom družbenega varstva in z zakonodajo, dobiti zdravstvene napotke in realne odgovore na vsa dotlej nejasna vprašanja. Dolga leta je bil začetni seminar le v Črni, glede na potrebe jih je sedaj že več v raznih krajih Slovenije.

Prepričani smo, da je začetni seminar posebnega pomena, zato se nanj tudi temeljito pripravimo. Mnogim družinam seminar omogoči prvo srečanje s starši, ki delijo podobno usodo, obenem pa predstavlja tudi prvo organizirano obliko pomoči; večini pomaga premagati občutke krivde, jih povede preko negotovosti in zbeganega iskanja na pot tvornega sodelovanja.

Prijave udeležencev pošljejo občinska društva iz vse Slovenije. Zato pride v to majhno, a prijazno mestece, obdano z gorami, medsebojno precej različna skupina prizadetih otrok in njihovih staršev, zdravih bratcev in sestric, včasih pa tudi starih staršev. Ob prihodu se zberemo v jedilnici, kjer jim v imenu Zveze društev za pomoč duševno prizadetim zaželim dobrodošlico. Otroci in starši zbeganih pogledov in polni ne-

gotovosti pozorno poslušajo vse informacije in program, kako bomo skupaj preživeli ves teden. Po kosilu se nekateri odpočijejo po dolgi, naporni vožnji, drugi pa se sprehodijo po svežem zraku in si radovedno ogledujejo lepo okolico. Spočiti in nekateri že vedrejših oči se nato zberemo v naši »predavalnici«. Najprej se vsi predstavimo in ob kavi kaj kmalu steče pogovor predvsem o njihovih željah, saj je potrebno uskladiti celo vrsto drobnih problemov od nočnih posodic in platen do diet; vse to namreč sodi k našim otrokom. Potolažim jih, da so vse težave rešljive ob pomoči prijaznega osebja iz zavoda v Črni, kajti prav oni nam pomagajo iz vsake stiske z dobro voljo in običajno še z dodatkom humorja.

Razen prvega dne je vsak dan »šola«. Ves teden se vrstijo predavanja oziroma razgovori in individualne obravnave otrok pri logopedinji in fizioterapevtki.

Za sprostitev napetosti in stisk je sredi tedna izlet z avtobusom v Kotlje, kjer si ogledamo Vorančevo domačijo in nadaljujemo pot do Šentanela, vasi, v kateri se skoraj vsaka hiša ukvarja s kmečkim turizmom, mi pa se ustavimo pri Šipekovi kmetiji. Po dobrem domačem narezku in odličnem moštu nas običajno prehiti noč. Za še bolj prijetno vzdušje poskrbi tov. Niko, saj nas vso pot zabava s pripovedovanjem koroške zgodovine, zabeljene s humorjem.

Prvi delovni dan začenja z razgovorom socialna delavka, popoldne pa starši s pomočjo izkušene psihologinje tov. Zmage podoživljajo spoznanja o prizadetosti svojih otrok.

Spontana dogajanja in sproščanja napetosti staršev so postala načrtovani del seminarja. Mislim, da so prav ti skupni razgovori, čustvena doživetja, ponovno doživljanje šoka, seganje do najintimnejših občutij, često sprostitev v joku, sprejemanje resnice najboljša pot do prijetnejšega življenja s prizadetim otrokom. Ne smemo pozabiti na stiske staršev, saj prizadet otrok nemalokrat poruši odnose v družini in zrahlja čustvene vezi. Prav ti skupini razgovori često utrdijo vezi med zakonci in pomagajo izboljšati kvaliteto življenja vseh članov družine. Bogastvo informacij strokovnjakov ni nič bolj pomembno od informacij staršev, ki jih izmenjujejo med seboj.

V »šoli« izkušeni defektologi iz zavoda seznanijo starše, kako otroka učiti, česa je sposoben in kje so njegove meje. Tovarišice se vedno vzorno pripravijo in prinesejo s seboj polne košare raznega didaktičnega materiala, da so ure usposabljanja privlačnejše in na strokovno zavidljivi višini. Po šoli povedem starše na ogled zavoda za usposabljanje, otroci pa ostanejo v skrbnem varstvu tovarišic.

Ravnatelj zavoda Marjan Lačen nas v zbornici prijazno sprejme, predstavi zavod in oriše življenje gojencev v njem. Po daljšem obhodu in pozornem ogledovanju skrbno urejenih prostorov v novem ali starem delu zavoda je večina staršev začudenih, navdušenih nad domačnostjo in toplim družinskim vzdušjem. Tudi sama to občutim vsako leto znova in rada bi poudarila misel, ki jo je tov. ravnatelj izrekel ob 20-letnici zavoda o likih dolgoletnih delavcev zavoda: »Samo ljudje, v katerih duši je vsajena neka posebnost, nevsakdanjost in resnično človeška predanost pomagati človeku, pomagati nebogljenemu bitju, lahko ustvarijo tako toplino in zadovoljstvo prizadetemu otroku.«

V naslednjih dneh se zvrstijo še številna predavanja priznanih strokovnjakov: pediatrinje dr. Čretnikove, fizioterapevtke, logopedinje, predstavnika Zveze društev za pomoč duševno

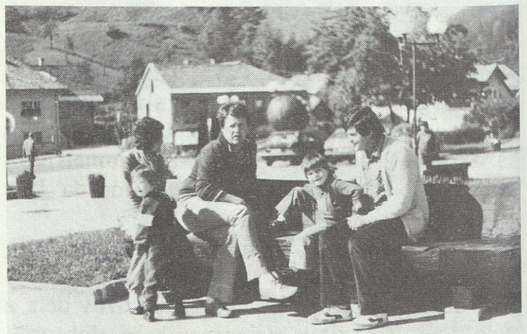

prizadetim in pedopsihiatra mag. dr. Hrastarja, ki zadnji dan predava kar ves dan: dopoldne v predavalnici, popoldne pa nadaljuje na pikniku kar na travniku ali pod borovci. Osebje Planinke z upravnico tov. Ivico na čelu se potrudi in pripravi slastne dobrote na žaru, dr. Hrastar pa ima za vsako družino še strokovni napotek za premostitev nekaterih težav. Ob glasbi po lastni izbiri in humorju zaokrožimo naše bivanje.

Starši se veseli, z znanjem in koristnimi nasveti obogateni, vračajo domov, o negotovosti ob prihodu ni več sledu.

Čeprav so dnevi natrpani s programom in utrudljivi, se nekateri starši želijo pogovarjati še ob večerih, ko otroci zaspijo. Skupaj posedimo, obnavljamo vsebine predavanj, nemalokrat pa poslušam izpovedi ali trpka doživetja posameznih staršev. V vseh teh dvanajstih letih mi ni bilo nikdar žal dolgih večernih ur ob poslušanju in vživljanju v nekatere življenjske tragedije staršev ob rojstvu prizadetega otroka, nerazumevanju okolice ali celo strokovnih delavcev. Ob starših in njihovih življenjskih zgodbah sem se tudi sama veliko naučila: razumeti ljudi v stiskah, jim pomagati, biti strpna in uvidevna. Trudim se, da je teden, ki ga preživimo skupaj, prijeten, nekaterim celo nepozaben.

Iskren stisk rok in pogosto solzne oči ter želje po ponovnem srečanju so priznanje za vse, obenem pa tudi dokaz, da so bili zadovoljni in so dojeli, da niso osamljeni. Njihov pogled v prihodnost je vedrejši, poln optimizma.

Naj zaključim z mislijo: težko je vse to opisati — potrebno je doživeti!

Silva Grilanc-Kitek

Svojo zobozdravnico imam na Karlovški cesti. K njej hodim na preglede, da mi popravi zobe, če je potrebno. Naša zobozdravnica je prijazna, a nas tudi nadere, kadar ne pridemo k njej pravočasno. Ko moram k zobozdravnici, me je pošteno strah. Srce mi tako bije, da bi ga slišal vsakdo v moji bližini. Ko sem na vrsti, bi najraje ušla, vendar se premagam. Sedem na stol v ordinaciji in nestrpno čakam, kaj se bo zgodilo. Ko vzame zdravnica v roke sveder, se kar stresem. A vse je kmalu končano in zob je popravljen. K zobozdravniku res ne hodim rada, ker pa je to koristno za moje zdravje, grem.

Jana Topolovec

Naš zobozdravnik zelo lepo vrta, zato se ga ne bojim.

Barbara

Bojim se ga samo takrat, ko puli zob.

Metka

POHORJE — ŠOLA ZA STARŠE MALO DRUGAČE

Nobena stvar ne naredi človeka srečnejšega
kot njegovo lastno prepričanje,
da je naredil najboljše,
kar je mogel.

(M. Pupin)

Voditi, spremljati in izpeljati enotedenski seminar za starše je odgovorna, zahtevna in obenem prijetna naloga. Vsak od nas prihaja na to skupno srečanje s svojimi občutki in pričakovanji.

Poštarski dom na Pohorju je zaradi svoje lege nekaj čisto povsem drugega kot naselje, kjer so stiki z ljudmi vsak dan v navadi.

To je bivanje sredi zelene tišine, kjer smo vsi kot ena velika družina.

Prvi trenutki spoznavanja so največkrat bolj plahi, tipajoči, previdni in nesproščeni. Družine, ki so se po letu dni spet srečale, so seveda v prednosti, saj se med seboj že poznajo in so se veselile ponovnega snidenja.

Strokovni delavci pa se srečujemo z njimi prvič, ob tem pa se zavedamo, da nam je le kratko odmerjen čas skupnega bivanja, ki ga moramo čimbolj uporabno in čimbolj prijetno izkoristiti.

Sami ob tem poskusimo ta teden odložiti domače skrbi, ki nas (večinoma kot žene in matere) spremljajo in zaživeti s to ogromno družino, ki nas tu čaka.

Vsa pozornost in skrb je usmerjena skupini, kjer je vsakdo sam svoj, prepojen z upanjem, pričakovanjem, žalostjo in veseljem. Tako najmlajši kot najstarejši član je delček te družine in vsak od njih bo potreboval svoj trenutek zase.

Tako se srečamo.

Seminar, namenjen predvsem staršem, ima obsežen in zahteven program. V tem programu sodelujejo dolgoletni sodelavci Zveze in prizna-

ni strokovnjaki. Za njihovo delo med nami je odmerjen le kratek čas, potem se vrnejo v dolino.

Mi pa ostajamo. Od jutra pa ves dan do večera, ko si lahko starši »ukradejo« malo časa zase.

Spremljanje, doživljanje in vodenje seminarjev me spremlja tudi ob odhodu domov. In vsako leto znova, ko se odpravljam, grem na Pohorje z željo dodajati tem srečanjem nove svežine in poleta.

Pa vendar ni vse odvisno samo od stalne »posadke«. Tudi starši so v pričakovanjih in zahtevah zelo različni. Vendar tu gori ni vsak sam zase, kot v stanovanjskih naseljih, kot so vse ostale dni v letu. Tu stike okrepi tudi okolje, v katerem bivamo: ni trgovin, ni mestnega ropota, brnenja in podobnih vsakdanjih neprijetnosti. Bivalni prostori so skupni, jedilnica skupna, klubska soba skupna. Samo v spalnicah je vsaka družina spet sama zase. Pa še tu večkrat skrajšamo noči. Problemi, težave, bolečine so razpete med vsemi. Zato imamo v teh dnevih namen, da se kot ljudje poiščemo in najdemo ob smehu, petju, plesu; da se razvedrijo srca, oči, spočijejo utrujene roke in v tem ne prizanašamo nikomur. Pa saj to ni potrebno. Vsi skupaj smo tega lačni in žejni vse leto.

Zanimivosti in aktivnosti je na pretek. To je NAŠA ŠOLA, šola, ko starši niso starši, ampak osebnost, vsaka zase kot posameznik.

Ljudje smo različni, dokler govorimo o problemih, v pesmi pa nič več — jezik postaja skupen in lep. In to — je to. Imeti spet nekaj tudi zase, pa čeprav le kratek čas!

To je zame, ki že peto leto prevzemam starše z otroki v »varstvo«, skupaj s sodelavkami, izziv in lastna obveza.

Delovni dnevi na Pohorju so naporni, vsestransko!

Od staršev zahtevamo tudi disciplino, redno sodelovanje, popustljivosti pri delu ni.

Vendar si ljudje ne smemo dovoliti, da nam zaradi obilice dolžnosti smeh zamre na ustnicah. Vedeti moramo, da je izgubljen vsak dan, ko se nismo smejali!

Zato je ta utrinek, ki ga pošiljam vsem staršem, poziv — da najdejo spet sami sebe, da skupaj z nami odprejo srca in se z lažjim bremenom vrnejo v dolino domov. To si vsi želimo...

Darja Mozetič

NA SVIDENJE V KRANJSKI GORI!

»Mami, ali bo kmalu pomlad, da bomo šli v Kranjsko goro?« me neprestano sprašuje moja Darja. Ve, da gremo v Kranjsko goro takrat, ko ni več snega, ko sije toplo sonce. Trudim se, da bi jo z odgovorom zadovoljila. Pri tem pa se zamislim: misli mi uhajajo na pretekla leta — vsako leto si ob koncu letovanja rečem, da drugo leto pa ne pojdem. Že od vsega začetka, ko smo na naši Zvezi pričeli s seminarji in nato z letovanji na morju in v Kranjski gori, sem kot mati prizadete deklice vsako leto vodila eno od skupin. Ko pa pride leto naokoli, vem, da sem se motila, kajti ne bi mogla zdržati, da ne bi šla. Saj vendar komaj čakam, da se zopet srečam s starši in otroki. V vseh teh letih, kar sem koordinator, sem si pridobila neštete prijatelje z vseh koncev Slovenije. Skoraj ni tedna v letu, da ne bi dobila pisma ali kartice od te ali one družine, ki se z veseljem spominja prečudovitih skupnih doživetij. Morda me prav to obvezuje, da se vsako leto znova z velikim veseljem podam na letovanje.

Kranjska gora, Planica, vsakemu majhnemu otroku so poznani ti kraji, če ne drugače, pa s televizije. Za vse naše otroke pa to ne pomeni samo smučanje, temveč veliko več. Vsi, ki so bili že tam na letovanju, hočejo še priti. Česa vsega nismo tam počeli: jahali na konjih, peljali smo se z žičnico na Vitranc, se naplesali, nasmejali in še pa še...

V Porentovem domu, kjer smo bili že skoraj domači, so nas imeli zelo radi. Bili smo hvaležni gostje. Prijazno osebje nas je vedno znova lepo sprejelo in nam tudi vsako leto pripravilo kakšno presenečenje.

Koliko lepih, prečudovitih trenutkov sem preživela z našimi otroki in starši v Kranjski gori! Koliko hvaležnih očk je jokalo ob slovesu! Saj smo bili vedno vsi kot ena družina. Po večerji smo vsi z otroki plesali. Kolikokrat se spominjam Nacetove mame, stara je bila že precej čez 80, ki se je z velikim veseljem udeleževala vseh naših igric. Ko smo šli v Bohinj, je ženica šla prav do slapa Savice. Težko, vendar z veseljem, da bo vsaj enkrat v življenju videla slap. Hodili smo na izlete, peli v avtobusu in se imeli vsi neizmerno radi, radi...

Pa srečanja staršev ob večerih, ko so šli otroci spat. Vedno, kadar se spomnim Albincine mame, ki je imela vsak večer ZASTANEK — sestanek (tako je rekla Albinci), se nasmejem.

In koliko zaljubljencev smo imeli...

Tam so se spletle vezi, ne samo med starši, tudi med našimi otroki. Majda in Marjan sta si še dolgo pisala in se z veseljem spominjala na Kranjsko goro.

Veliko pa smo tudi hodili na sprehode, saj razen pogovorov in družabnih igric nismo imeli drugih večjih načrtov.

Enkrat smo se podali peš v Podkoren. Šli smo si ogledat kmečko ohcet. Šli smo peš že do tja, pa sem mislila, da se bomo vračali z avtobusom. Toda začuda so bili skoraj vsi za to, da gremo tudi nazaj peš. Koliko energije so zbrali naši otroci!

Večini družin, ki se udeležujejo letovanja, je to edina sprostitev, edini dopust, saj se le ob sebi enakih lahko sprostijo.

Kaj naj odgovorim svoji neučakani hčerki? »Seveda, kmalu pojdemo spet v Kranjsko goro!«

Pavla

DOBER DAN, MORJE...

Leta bežijo kot meseci in že se zopet pozdravljamo ob našem starem, dobrem domu ljubljanske KOMUNALE v bližini Umaga. V soncu se blesti naša plaža in nas vabi...

Zbiramo se starši, otroci in strokovnjaki, ki smo prišli za teden dni letovat pod okriljem Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije.

To obmorsko vódeno letovanje je namenjeno družinam z zmerno in težko duševno prizadetimi otroki in odraslimi osebami, ki so bili predhodno vključeni v začetni in nadaljevalni seminar v Črni na Koroškem oziroma na Pohorju.

Kaj naj povem o tem letovanju na morju, kar še družinam z duševno prizadetimi osebami ni znano?

Predvsem naj poudarim to, da so letovanja na morju namenjena vsem družinskim članom: materi, očetu, prizadetemu otroku in zdravim bratcem in sestricam. Ta oblika dela s starši naj bi povezala družino, naj bi prispevala k sprostitvi vseh družinskih članov vsaj nekaj dni v letu, naj bi ob novih poznanstvih in prijateljstvih staršem olajšala prenašanje bremen, ki jih imajo in ob katerih često obupujejo. Ko vidijo težave drugih, se jim lastne ne zdijo več tako velike.

Program dela na teh seminarjih ni predpisan. Dnevi minevajo vedro ob telovadbi, igrah, petju, sprehodih, vožnji z vlakcem ali barko, predvsem pa ob kopanju in igrah v vodi, ki jih imajo otroci nadvse radi. Najlepše pa je blago sonce v septembru, ki toplo greje, pa vendar ni prevroče.

Neštetokrat so mi starši v zadnjih letih ponavljali, kako zelo cenijo to obliko dela z družinami s prizadetim otrokom. Zaradi narave prizadetosti otrok marsikatera družina ne more na

morje. Ti otroci niso za prenapolnjene plaže, ki jih vznemirjajo, niso za prehranjevanje v hotelih, ker so nemirni in zbujajo preveč pozornosti. Pa kaj bi naštevala. To poznamo vsi, ki z njimi živimo in zanje delamo.

Naj zapišem nekaj mnenj staršev, ki so se udeležili letovanja v Umagu:

Bogatejša sem za mnoga spoznanja in spet imam veliko volje in moči za načrtno in poglobljeno delo z našo punčko...

Kot vsako leto se tudi tokrat vračam domov s prijetnim občutkom, da sem bogatejša za nekaj dobrih spoznanj, vendar žalostna ob misli, da se še rojevajo prizadeti otroci. Najmlajšim družinam ob tej priliki povem, da jim želim poguma in korajže in da sem njihov zaveznik. Vsakdo pač nosi svoj križ, teže pa je za tistega, ki ga skriva v sebi...

Teden smo preživeli kot ena sama velika družina. Prav je, da se take oblike združevanja in spoznavanja družin s prizadetimi otroki še obdržijo, saj tako čutimo, da nismo sami v svojih težavah, in laže gremo neznanemu času naproti...

Ta teden je bil za nas resnično teden zabave in oddiha...

Kar smo v tem tednu doživeli, človek ne more nikoli pozabiti...

Starši dajejo visoko oceno tej obliki dejavnosti Zveze društev. Zato lahko samo želimo, da ostane, dokler bo le mogoče finančno pokrivati stroške vsaj v dosedanji višini.

Občinska društva za pomoč duševno prizadetim pa naj poiščejo pot do vseh družin, ki jim je to letovanje namenjeno, in naj jih vključijo v veliko družbo tistih, ki le združeni laže zrejo jutrišnjemu dnevu naproti.

Cilka Dimec-Žerdin

LETOVANJE V OŠTREM PRI KRALJEVICI

Že dve leti se v razpisu Zveze za pomoč duševno prizadetim pojavlja ponudba za letovanje v Oštrem pri Kraljevici. Tudi sama pred dvema letoma nisem vedela za kraj Oštro in čimbolj so mi v delovni organizaciji ALMIRA dopovedovali, kje moram zaviti desno s ceste, ki pelje mimo Kraljevice na Titov most, tem bolj sem pri sebi mislila, da bom že nekako našla ta kraj in njihov počitniški dom. Doma sem nato proučevala zemljevid in si pri sebi mislila, da bi verjetno našla Oštro le na vojaški »specialki«.

Naše društvo za pomoč duševno prizadetim osebam v Radovljici je organiziralo prevoz s kombijem, ker sta bili dve družini brez lastnega prevoza. Sama sem se zaradi svojega 9-letnega sina Urbana morala peljati z osebnim avtomobilom. Urban je teže prizadet in ima obdobja, ko je precej nadležen za okolje. Prav takrat smo imeli že celo leto težave pri vožnji z avtomobilom oziroma kombijem, kajti motil ga je ropot motorja pri menjavi v višjo ali nižjo prestavo. Tako je pri vožnji s šolskim kombijem z Bleda do Radovljice naredil tak cirkus, da so prišli otroci v šolo vsi objokani in popraskani. S seboj sem zato vzela zalogo kaset s pravljicami in otroške pesmice in po dveh urah vožnje smo zavili na neznano cesto proti otoku Krku. V mislih sem se morala zahvaliti prijazni tovarišici iz Almire, kajti smerokazi za Oštro so res dobro vidni in kar hitro smo našli njihov sindikalni dom.

Upravnik doma in kuharici so nas že nestrpno pričakovali, saj so bili o naši skupini obveščeni le po telefonu. Ko smo se malo bolj spoznali, nam je upravnik priznal, da si ni predstavljal, kakšni otroci bodo prišli, in ga je kar malo skrbelo. Pri tem sva bila kar enakih misli, kajti poznala sem le družine iz našega društva, ker sem jih skoraj vse obiskala na domu, še preden smo se odpravili na morje. Nekaj družin pa se je naši skupini priključilo šele v Oštrem in so prišle iz različnih krajev Slovenije.

Po začetni zadregi smo si ogledali dom in tisti, ki smo v preteklih letih že bili na letovanju v Umagu, smo bili prijetno presenečeni nad udobjem, saj ima dom vse sobe urejene s sanitarijami in tušem. Delavci DO Almira so pred leti kupili staro hišo in jo s prostovoljnimi akcijami sami preuredili in opremili. Prav tako so uredili prijeten senčen vrt, ki je s strani ob cesti ograjen s staro, visoko kamnito ograjo in se spušča proti obali. Na njem so urejene steze s stopnicami, kar nas je malo zaskrbelo zaradi otrok, ki se teže gibljejo, vendar ni bilo zaradi tega večjih težav. Na vrtu so postavili tudi veliko cisterno z vodo in tu je bila stalno topla voda (sistem sončnega ogrevanja) za tuširanje.

Plaža je dostopna z dveh strani: po stopnicah s terase prideš na urejeno skalnato obalo, vendar je tukaj takoj globoka voda. Lahko pa se odpraviš skozi vrt do majhnega pomola, ob katerem je peščen zaliv s plitvo vodo. Seveda smo se vsi navdušili za ta zaliv, saj je le nekaj otrok znalo plavati; samo Helena in njena mama sta bili rajši v senci na vrtu.

To prvo leto smo imeli srečo z vremenom in smo komaj uspeli privabiti otroke iz vode, da so pojedli kak piškot. Izidor si je rezerviral prostor na pomolu in lovil ribe, in če mu je uspelo kaj ujeti, smo morali vsi glasno občudovati njegov ulov. Dejan je najraje poškropil vse, ki so se upali sončiti preblizu vode, ali pa se je navdušeno žogal z Jožico. Le-ta nam je že prvi dan povzročila precej strahu, ko ji je pri žoganju v vodi spodrsnilo in smo jo kar naenkrat zagledali pod vodo. Ko smo jo potegnili na obalo, nas je nekaj časa bolj debelo gledala, nato pa je zopet vsa nasmejana začela iskati Dejana, da bi nadaljevala igro. Z Moniko, ki je teže, tudi telesno prizadeta, sta se starša v vodi kar precej namučila, potem pa smo se dogovorili, da poskusimo z »rokavčki«, ki jih imam vedno na zalogi. Še danes mi je hudo, da nismo slikali Monike, ko je ugotovila, da lahko plava čisto sama in se sproščeno giblje po vodi, njen srečni nasmeh in dolgo, debelo kito črnih las.

Mislim, da je bil tudi izlet za barko do Jablanovega na otoku Krku in vrnitev pod Titovim mostom prav prijeten, čeprav je bila barka bolj majhna in nas je »Barba« vozil v manjših skupinah kar dva popoldneva. Bil je zelo prijazen in nas je potem zvečer še razveselil s polnim vedrom smokev, češ da nam jih poklanja, ker smo ga zelo počastili, ker smo se vozili z njegovo barko.

Nekateri so pogrešali jutranjo telovadbo; ko pa smo jo v naslednjem letu organizirali, nas je bilo kar nekaj, ki smo jo rajši prespali v topli postelji. Res smo imeli smolo z vremenom in je marsikomu prišla prav tudi pižama ali vsaj debel pulover pod trenerko. Dom ima namreč jedilnico na pokriti terasi in v dežju in burji ni nič kaj prijetno tam posedati.

Drugo leto je bila skupina sestavljena v glavnem iz varovancev delavnic pod posebnimi pogoji. Prišli so iz Lendave z dvema tovarišicama in iz Ajdovščine s tovarišem. V tednu dni smo se lahko le trikrat kopali in smo zato prehodili vse poti po obali do kampa. Mikal nas je tudi ogled Titovega mostu, ki smo ga vsak dan občudovali z vrta doma. Res smo se neko popoldne odpravili na ta most, toda kmalu jih je nekaj zaostalo za skupino zaradi vrtoglavice, najbolj vztrajne pa je potem pregnal močan naliv. V dom smo se vrnili vsi premočeni ob mnenju deklet, ki so rajši ostala doma, da smo prav zares malo neumni.

Malo teže je bilo organizirati izlet z barko na otok Krk in končno smo po nekaj dneh to zamisel raje opustili in se odločili za bolj varno možnost — izlet v Crikvenico, ki je od Oštra oddaljena le 16 km. Pri tem je bil problem le prevoz, kajti nekaj otrok se v svoji telesni teži giblje kar okoli 100 kg, pa so nas spet rešila dekleta iz Lendave, ki so rajši ostala v domu.

Zadnji večer smo povezali s proslavo rojstnega dne varovanca Bojana iz Ajdovščine in plesom, na koncu pa smo se vsi učili madžarske pesmice in ugotovili, da si je od vseh še največ zapomnil moj Urban. Seveda pa je on ves teden pridno »treniral«, ko je odkril, kdo v skupini mu je pripravljen vedno peti in ga zabavati.

Marija, ki je svoje prijatelje vsak dan razjezila s tem, da je pospravila svoje stvari in hotela oditi domov k svoji mami, nas je zadnji dan že navsezgodaj pričakala pripravljena za odhod. Bila je edina, ki je komaj čakala, da se odpeljemo. Ker smo morali skupine prepeljati do avtobusne postaje v Kraljevici, se nam je upravnik ponudil v pomoč s svojim dostavnim avtomobilom. Slovo, kakor vsako, je bilo tudi za nas žalostno, saj smo si v tednu dni postali pravi prijatelji in kdo ve, kdaj se bomo spet srečali.

Alenka Bajželj

Nekega dne sem pekla palačinke. Za palačinke sem vzela moko, jajce, mleko in malo vode. V posodo sem nalila olje. Ko je bilo vroče, sem vanj nalila maso za palačinke. Ko so bile pečene, sem jih namazala z marmelado.

Mami in oči sta rekla, da so dobre. Bile so malo preveč zapečene, pojedli pa smo vse.

Jožica Korošec

Mamica je šla v mesto, jaz pa sem doma kuhala. Ocvrla sem pomfrit. Najprej sem nalupila krompir. Nato sem ga narezala na koščke in oprala. Na štedilnik sem postavila ponev z mastjo. Ko se je razbelila, sem vanjo stresla krompir. Hitro se je spekel. Potem sem ga pobrala iz masti in solila. Bil je dober. Jedli smo ga za kosilo. Na koncu sem pomila pribor in krožnike. Tudi štedilnik sem pobrisala. Mamica je bila z menoj zadovoljna.

Verica Gačnik

NA POLŽEVEM

Življenje je do staršev, katerih otroci ne bodo nikoli odrasli, zelo krivično. Upanje in sanje nezadržno ugašajo, globoko v duši bolečina vse bolj skeli in jutrišnji dan postaja vedno temnejši. Resnici ni moč ubežati, vedno pa se da pogledati na življenje s svetlejše plati. Dobro je spregovoriti o problemih, prisluhniti človeku, ki je v podobni stiski, vprašati za nasvet, poiskati odgovore na vprašanja, ki bolijo. Ena od možnosti, kjer se starši teže in zmerno duševno prizadetih otrok srečujejo in pri strokovnjakih iščejo nasvete in tolažbo, so seminarji Zveze društev za pomoč duševno prizadetim. Marsikdo se ne more odločiti za enotedensko odsotnost od doma, zato so tako imenovani vikend seminarji za nekatere družine več kot dobrodošli.

Od 17. do 19. marca je bil na Polževem organiziran tak seminar, ki se ga je udeležilo deset družin iz Bele krajine. Da je bila udeležba polnoštevilna, gre zahvala domačemu društvu, ki ga vodi Cvetka Banovec. Prizadevne članice izvršnega odbora društva so v slabem mesecu dni obiskale vse predlagane družine in jim predstavile vsebino in pomen seminarja. Marsikoga ni bilo lahko prepričati, zato so obisk ponovile, saj je bilo potrebno najprej prebroditi nelagodje pred nepoznanim in tistim, s čimer se nočejo ali ne morejo soočiti.

Topel pogovor prinese veliko več kot množica lepo napisanih vabil, malo pa je pripomoglo tudi obljubljeno sodelovanje humorista Tonija in harmonikarja Robija.

Bivanje na Polževem je bilo dobro organizirano, o čemer pričajo tudi telefonske zahvale koordinatorici in vodji seminarja Nadi Barič. Starši so se veliko pogovorili s predstavniki Zveze društev, psihologinjo in psihiatrom, s katerimi so bili še posebej zadovoljni, pa tudi med seboj so se bolje spoznali. Otroci so bili med predavanji v varstvu štirih specialnih pedagoginj, ki so jim pomagali tudi zdravi bratci in sestrice pa Robi in Joco. Ob tem je treba omeniti, da je bilo enajst prizadetih otrok, ki so prišli s starši, starih od tri do dvajset let. Nekateri so potrebovali za varstvo celega človeka. Oba večera v hotelu sta minila ob zvokih glasbe. V petek zvečer sta zaigrala očka Domitrovič in Robi, da so se starši in vsi otroci zavrteli v domačem ritmu. Na sobotni večer je udeležence seminarja obiskal humorist Toni, k dobremu razpoloženju pa je veliko prispeval ansambel Maj, ki ob sobotah zvečer redno igra v hotelu.

Starši so bili presenečeni nad darili, ki so jih prispevale številne belokranjske trgovine, tovarna Beti in nekateri zasebniki. Še posebej je bila vesela družina, ki je bila izžrebana in je dobila za nagrado vikend paket v Dolenjskih Toplicah.

Organizatorji so se potrudili, da je bilo bivanje tudi »sladko«. Na osnovni šoli Milke Šobar-Nataše iz Črnomlja so učenci in učitelji spekli goro piškotov, dom učencev je podaril dve veliki orehovi potici, zasebni pek iz Črnomlja pa se je izkazal s petdesetimi krofi. Tudi nekateri starši so prinesli sladke dobrote s seboj.

Moker spomladanski sneg je v nedeljsko dopoldne vnesel rahlo vznemirjenost, tako da je bilo slovo nekoliko krajše, pa nič za to. Starši so odhajali zadovoljni in bogatejši za pomembno izkušnjo. Morda bo zdaj katera od družin pomislila tudi na enotedenski seminar in se laže odločila zanj, saj pozna korist, ki ga le-ta prinaša.

Vida Šutej

ALI SEMINARJI VPLIVAJO NA DRUŽINSKE ODNOSE?

Uvod

Dispanzerska metoda dela v pedopsihiatričnem dispanzerju vključuje dobro poznavanje ožjega in širšega okolja, v katerem bolniki živijo. V primeru duševne manj razvitosti, ko gre v večini primerov za trajna stanja kakega biopsihičnega delovanja, se naša prizadevanja pogosto ukvarjajo le s socialnim okoljem, saj pri duševni manj razvitosti nastane osnovni problem prav v napetosti med biopsihičnim (otrok) in socialnim poljem (starši); naše delovanje se namreč poskuša vključiti v izravnavo teh napetosti in v iskanje optimalnega stanja med možnim in želenim. To socialno okolje, ki ga predstavljajo starši, je zelo različno sestavljeno. Odnos staršev do njihovega duševno manj razvitega otroka je pogojen z vrsto širših in ožjih družbenih dejavnikov, od osebnostnega ustroja in izkušenj staršev ter od vpliva, ki ga imajo sami otroci na starše. Tudi glede na čas se ta ustroj spreminja.

Starši s svojimi postopki, odnosom in ravnanjem tako pomenijo osnovno polje, v katerem se otrok razvija. Njihovo ravnanje pa v prvi vrsti določa njihov odnos oziroma stališča in naravnanosti, ki jih imajo do svojega prizadetega otroka.

Stališča in naravnanosti

Pri stališčih oziroma naravnanostih (attitude, Einstellung) je pomembno to, da se le-ta pridobijo, so naučena in predstavljajo težnjo po pozitivnem ali negativnem odzivanju na osebe, objekte ali situacije v okolju ali na osebne lastnosti, ideje in postopke. Naravnanosti so tako v nekem smislu vozlišča, iz katerih delujemo. V njihovi razčlenitvi razlikujemo čustveno,

spoznavno in akcijsko raven. Različne naravnanosti so različno nasičene s temi osebnostnimi plastmi. Eno stališče je lahko bolj čustveno obarvano, drugo je bolj razumsko, tretje nas bolj sili k dejavnosti in vključuje več naše volje.

Stališča moremo meriti. Najbolj priročna tehnika so lestvice naravnanosti, na katerih vprašane osebe izražajo soglasje k navedeni trditvi od največjega do najmanjšega strinjanja. Drugi način merjenja naravnanosti so različne ocenjevalne lestvice, kjer osebo uvrstimo v neko vnaprej opredeljeno skupino. Tretji način, ki ga je eksperimentalno najteže pripraviti, je pa najbolj zanesljiv, je tisti, kjer s projektivnimi tehnikami izzovemo določeno odzivanje osebe in ga potem ocenimo. Pri prvih dveh načinih je pomanjkljivost v tem, da lahko osebe svoje naravnanosti prikrivajo oziroma navajajo drugačne, kot v resnici so. Manifestna (vidna) in latentna (prikrita) raven se tukaj (vedno) ne pokrivata.

Stališča staršev do prizadetega otroka

Z rojstvom prizadetega otroka se navadno prične družinska kriza. Redki starši zmorejo takoj prilagoditi svoja pričakovanja dejanski situaciji. Starši pogosto odgovorijo z umikom, prizadetosti ne sprejemajo. Ker je otrok še majhen, usmerijo vse upanje v pričakovanje razvoja, iščejo potrditve za svoja pričakovanja v vseh mogočih ugodnih primerih, ki jih poznajo. Drugi spet, ko gre pri otroku za očitno zaostajanje, vse sile usmerijo v iskanje zdravila, v iskanje znanih (domačih in tujih) terapevtov. Ambulantno delo in seveda tudi delo strokovnjakov v predšolskih ustanovah je zaradi tega močno ovirano, saj je osnovni pogoj vsake (re)-habilitacije v stvarni ocenitvi stanja in postavitvi uresničljivih pričakovanj. Tu je takoj potrebno vključiti tudi starše, ki so pomemben dejavnik pri usposabljanju.

Wolfensberger (1967) navaja tri tipe družinske krize, ki se pri različnih družinah različno oblikujejo in različno dolgo trajajo. Prvo obliko krize imenuje začetno šokovno krizo, ki se pojavi kot odgovor na nepričakovan dogodek. To stanje navadno ne traja dolgo, starši pričnejo iskati izhod. Druga oblika krize je kriza osebnih vrednot in življenjskih pričakovanj staršev. Ta oblika krize lahko traja zelo dolgo. Tretja oblika pa je realna kriza, kjer morajo starši zaradi prizadetega otroka menjati način življenja in se odpovedati določenim osebnim načrtom.

Farber in Ryckman (1959) navajata dejavnike, ki pomembno vplivajo na odnos staršev do otrok:

— spol staršev in spol otroka

Raziskovanja naravnanosti staršev teže duševno prizadetih otrok so pokazala, da so se očetje bolj ukvarjali s prizadetim otrokom, če je bil deček, odnos mater do otroka pa je bil odvisen od stopnje sposobnosti otroka in od oblik njegovega vedenja. Očetje so bolj občutljivi za socialno zaznamovanje, zato je njihov odnos do otroka ugodnejši, če ta nima izrazitih znamenj prizadetosti. Očetje so bolj odvisni od poklicnih aktivnosti in od družbenih predsodkov, na matere pa vpliva vedenje otroka, njegova samostojnost in socialne navade. Avtorja navajata, da so prvi vtisi ob prizadetem otroku močnejši pri materi, če je otrok deklica, in močnejši pri očetu, če je otrok deček. Pozneje se pokaže enaka zaskrbljenost pri očetu in pri materi, če je otrok moškega spola. To razlagata z ugotovitvijo, da živimo še vedno v patriarhalni družbi, kjer imajo moški »pomembnejšo« vlogo;

— presoja sposobnosti duševno prizadetega otroka

Omenjajo se značilne oblike ocenjevanja sposobnosti otroka, ki vplivajo na odnos staršev do otroka: podcenjevanje sposobnosti, precenjevanje sposobnosti in pretirano zaščitniški odnos;

— socioekonomski položaj staršev

Farber (1960) razlikuje glede na socioekonomski položaj dve vrsti kriz družine. Prva, tragična kriza, je značilna za družine z višjim socioekonomskim položajem. Obstaja namreč značilna povezanost med ekonomskim položajem staršev in njihovo izobrazbo, položajem na delovnem mestu in družbenim udejstvovanjem. Raziskave so pokazale, da z rastjo izobrazbe mater rastejo tudi njihove zahteve do otroka. Druga kriza, ki je povezana s funkcionalno preosnovo družine, je značilna za družine nižjega socioekonomskega položaja. Pride do razporeditve dela v družini: član družine (večinoma mati) mora odslej stalno skrbeti za prizadetega otroka. Nezaposlenost enega člana še bolj zniža ekonomsko stanje družine;

— značilnosti osebnosti staršev vplivajo na odnos staršev do otroka

Tu si rezultati raziskav nasprotujejo. Vsekakor pa je verjetno, da npr. večji nevrotizem staršev manj ugodno vpliva na ustrezen odnos do otroka.

Izhodišča za raziskavo

Pedopsihiatrični dispanzer zdravstvenega doma Maribor posebej skrbi — razen za ostale ogrožene skupine otrok — tudi za duševno manj razvite otroke v mariborski regiji. Že leta pa sodeluje z občinskim društvom za pomoč duševno prizadetim in z republiško Zvezo društev na seminarjih za starše in otroke. Seminarji trajajo po teden dni in smo prepričani, da pomenijo pomembno dopolnilo delu s prizadetim otroki in njihovimi starši. Vsebina je zasnovana tako, da se starši kar najbolje poučijo o prizadetosti svojega otroka, o možnostih usposabljanja in o socialno-pravnih vidikih, ki jih prinaša otrokova prizadetost. Pomembna teža dela na seminarjih je dana metodi skupinske psihoterapije, kjer se starši spoprijemajo s svojimi težavami in pričakovanji. Seminarji potekajo enkrat letno; prva dva sta delovnega značaja, največja skrb je posvečena informiranju staršev, delu v skupini in defektološkemu delu z otroki. Naslednji seminarji so bolj rekreativne narave. Strokovnjaki našega dispanzerja so redno sodelovali kot predavatelji in terapevti. Zato je bilo logično vprašanje, ki se nam je pri tem delu zastavilo: kakšna so stališča staršev do svojih otrok in ali se le-ta po enem letu spremenijo?

Namen raziskave in metode dela

Namen raziskave je:

— ugotoviti profile stališč staršev do svojih duševno manj razvitih otrok, ki so bili vključeni v začetne seminarje v letih 1984, 1985 in 1987, in

— ugotoviti razlike v stališčih staršev do svojih duševno manj razvitih otrok, ki so bili vključeni v začetni seminar leta 1984 in nadaljevalni seminar leta 1985.

Vzorec so sestavljali starši, vključeni v začetne seminarje leta 1984 (9), leta 1985 (21) in leta 1987 (31). Vsega skupaj je bilo zajetih torej 61 staršev pretežno zmerno duševno prizadetih otrok, starih od 4 do 10 let. Primerjalni vzorec staršev v nadaljevalnem seminarju leta 1985 so sestavljali isti starši, ki so bili leto prej (1984) na začetnem seminarju.

Pri raziskavi naravnanosti je bil uporabljen prirejen vprašalnik za starše, ki so ga sestavili Levandovski in sodelavci (Levandovski, Teodorović, 1977). Vsebuje 84 trditev, na katere starši odgovarjajo tako, da pri vsaki trditvi obkrožijo eno od petih možnosti (lestvica Likertovega tipa): prva možnost odgovora pomeni popolno strinjanje z izraženim mnenjem in zadnji odgovor popolno zanikanje trditve.

Vprašalnik je sestavljen na podlagi spoznanj mnogih raziskav naravnanosti staršev in na podlagi klinične prakse.

Trditve v vprašalniku zajemajo naslednje domnevne razsežnosti stališč staršev: podcenjevanje sposobnosti otroka, precenjevanje sposobnosti otroka, agresivnost do otroka, bežanje pred otrokom, pretirano zaščitniški odnos do otroka, občutke krivde do samega sebe, občutke krivde do drugih, depresivne občutke, skrb za otrokovo bodočnost, socialno izolacijo staršev, sprijaznjenje z otrokovim stanjem, starši se angažirajo v zvezi z vzgojo, starši težijo, da bi se poučili, starši angažirajo okolje v zvezi s problemi prizadetih otrok.

Za vsako spremenljivko so izračunane srednje vrednosti (x) in varianca (s^2). Za testiranje statistično pomembnih razlik je bil uporabljen F-test analize variance ($P<0,05$).

Rezultati in sklepno razmišljanje

Analiza variance vseh spremenljivk **med vsemi skupinami** staršev nam pove, da med njimi **ni pomembne razlike.** To je presenetljivo spoznanje. Pomeni, da se starši na seminarjih tudi po treh letih med seboj ne razlikujejo. To nam narekuje sklep, da je za omenjena stališča pomemben tudi socialni prostor (starši so bili iz različnih krajev v Sloveniji).

V časovnem razmiku enega leta ugotavljamo, da v odgovorih staršev **med prvim in drugim preskusom ni pomembnih razlik.** To velja za vse spremenljivke. Starše v drugo nekoliko manj skrbi, kaj bo v prihodnje z otrokom, in želijo se poučiti o prizadetosti svojega otroka.

Tudi ti rezultati so presenetljivi, saj smo želeli in pričakovali, da se bodo stališča staršev hitreje

spremenila v prid stvarnejšega gledanja in doživljanja svojega prizadetega otroka. Vendar so v skladu s teorijo, da (tudi neugodna in nezaželena) stališča predstavljajo tako za družino kot posledično tudi za otroka določeno varnost in zaščito. Pri njihovi spremembi pa zdravstvena služba ni edini pretvornik.

V raziskave za ugotavljanje stališč staršev bi bilo treba vključiti dodatna področja merjenja, ki bi nam dala celostno podobo (t.j. o ustroju) razsežnosti stališč in njihove medsebojne odnose. Zato bi bilo potrebno zajeti še socioekonomski položaj staršev, njihov spol in spol otroka, starost otroka in stopnjo njegove duševne manj razvitosti ter spoznavne in značajske lastnosti osebnosti staršev. Tako dobljene podatke bi bilo moč obdelati le z multivariantnimi statističnimi metodami (Cattel, 1966), ki bi nam odkrile tudi notranjo zgradbo naravnanosti in njihovo povezanost z zunanjimi in notranjimi dejavniki.

Rezultati naše raziskave nam le dajejo nekatera spoznanja o stališčih staršev do svojih otrok. Zaključkov seveda ne moremo razširiti na vse starše, ampak le na tiste aktivnejše, ki so se bili pripravljeni udeležiti seminarjev. Ta spoznanja so lahko pomembni kazalniki pri diagnostičnem in terapevtskem delu z otroki in starši.

Franc Smole

NOVA KNJIGA

V reviji Pregled smo zasledili vest o zanimivi monografiji avtorice dr. Ivančice Planinc z naslovom Knjiga i čitalac s posljedicama cerebralne paralize (Knjiga in bralec s posledicami cerebralne paralize), ki je izšla pri založbi Školska knjiga v Zagrebu.

Avtorica je na to temo pripravila svojo doktorsko disertacijo. Vrsto let je preučevala sposobnosti za branje pri osebah s cerebralno paralizo, interes za branje in način izbiranja knjig.

Učitelje in starše bo prav gotovo še posebej zanimal drugi del monografije, ki prikazuje sredstva, pripomočke in učila za otroke s cerebralno paralizo in ki jih uporabljajo v ekonomsko bolj razvitih deželah.

O PSIHOTERAPEVTSKEM PRISTOPU V POMOČI STARŠEM PRIZADETEGA OTROKA

Ob duševno, telesno ali kombinirano prizadetem otroku so: njegova družina, mati, oče, morda tudi sestre in bratje, stari starši, sorodniki, prijatelji, pa seveda tudi različni strokovnjaki.

Čustveni odzivi vseh teh ljudi na otrokovo bolezen so različni; pri osebah, s katerimi otrok živi, so v veliki meri odvisni od sorodstvenega odnosa z otrokom (ob čustveni prizadetosti staršev so tudi čustvene reakcije starih staršev pogosto zelo močne, včasih so ti celo huje prizadeti kot starši sami). Pomembna je tudi teža in vrsta bolezni, možnost izboljšanja otrokovega stanja ali celo ozdravitve otroka, trenutni položaj družine, osebnostna zrelost oziroma nezrelost staršev in njihove pretekle izkušnje v premagovanju težkih čustvenih doživetij. Ravnanje in čustveni odzivi strokovnjakov so odvisni od možnosti, ki jih ponuja razvoj medicinske znanosti na nekem področju, od razvitosti in organizacije medicinskih in drugih specializiranih ustanov, od strokovne izobraženosti, poklicne zavzetosti in njihove osebnostne zrelosti. Dejstvo pa je, da je za strokovnjaka delo s prizadetim otrokom in njegovimi starši še posebej čustveno obremenjujoče, saj se ob problemih prizadetih otrok srečuje s svojimi omejenimi možnostmi in tudi z omejitvami, ki jih ima medicina kljub sedanjemu velikemu napredku. Prav je, da omenimo tudi pomen širše družbe in njenega gledanja na otrokovo prizadetost, na invalidnost na sploh in na probleme ljudi, ki so se znašli v hudi življenjski stiski. Ta odnos je trenutno pri nas ugoden, vendar le sodelovanje vseh prizadetih, to je otroka in staršev s strokovnjaki zagotavlja možnosti za pomoč in optimalno strokovno obravnavo. To sodelovanje pa je v obravnavah prizadetega otroka pogosto

nestalno, moteno, zapleteno, napeto, neiskreno, polno nesporazumov in navzkrižij. Moralo pa bi biti dolga leta, včasih celo doživljenjsko strokovno dobro, človeško pošteno in razumevajoče tako s strani strokovnjakov kot s strani staršev ali otroku bližnjih ljudi. Pri duševno manjrazvitem, motorično oviranem ali kombinirano prizadetem otroku nosijo večji del terapevtskih prizadevanj starši, zato so terapevtske možnosti odvisne od dobrega sodelovanja med starši in strokovnjaki.

Ne prav zelo dolgo velja v medicinskih obravnavah in zdravljenju težkih bolezni ali stanj posebna skrb in pomoč tudi svojcem obolelih ali prizadetih. Videti je, da zaradi čustvene prizadetosti svojcev nastajajo pri zdravljenju bolezni mnogi novi zapleti vseh vrst. Tako se lahko prizadeti svojci, ker so npr. otrokovo stanje sami ocenili kot nepopravljivo, odtegnejo strokovni obravnavi, ne iščejo več pomoči ali obravnavi ne zaupajo in se zatekajo po pomoč na več krajev, kar vnaša v njihov odnos do otroka in do strokovnjakov zmedo in nestrpnost. Lahko pa dvomijo v pravilnost diagnoze in le na videz sodelujejo, ne sledijo navodilom in svetovanju, ne dajejo zdravil itd., nekritično presojajo postopke strokovnjakov in so z njimi bolj ali manj navzkriž, nanje se obračajo le še takrat, ko potrebujejo ugodnosti, ki jim gredo iz zdravstvenega zavarovanja. Nekateri pa zaupajo v celotnem timu strokovnjakov le enemu, ki pa ne more zadovoljti vseh potreb po različnih medicinskih ali drugih strokovnih obravnavah, ali pa se zatekajo po pomoč le še k laikom (zeliščarjem, radiestezistom ipd.). Drugi pa so zopet v iskanju pomoči in pozornosti nezmerni in zahtevajo od otroka, strokovnjakov in družbe več kot potrebuje in prenese otrok, kot lahko dasta strokovnjak in družba. Reakcije pri vseh starših niso vedno takšne, kot so zgoraj omenjene, so pa vendarle zelo pogoste. Mnogi starši zmorejo sčasoma bolj stvarno gledati na svojega otroka in njegove probleme in ravnati bolj prilagojeno, ko ugotovijo, da mu le tako lahko pomagajo.

Po opisanih reakcijah staršev lahko vidimo, kako hudo in tragično doživljajo otrokovo prizadetost in da si večinoma iz tega položaja sami ne morejo pomagati.

Zato so starši ob prizadetem otroku pravzaprav rizična skupina ljudi, ki se je zaradi objektivnih, hudih težav in motenj v življenju znašla v posebnem življenjskem položaju, ki bo za dolgo dobo, če ne celó za vse življenje, ostal nespremenjen, s čimer bo ogroženo njihovo psihično ravnotežje, psihično zdravje, poklicno in družabno udejstvovanje in bodo omejene druge življenjske možnosti. Otrokovo hudo bolezen oziroma prizadetost je zelo težko sprejeti in se s tem sprijazniti. Rezen tega pa starši ob prizadetem otroku ne morejo polno delovati kot starši, ne v zakonu kot partnerji, ne pri delu kot dobri delavci in izgubljeni so za prijatelje kot ljudje. Lahko se celo zgodi, da se za dolgo časa ali celo za vedno skupaj z otrokom osamijo.

S tem nočemo reči, da so njihove reakcije neobičajne ali bolne, nasprotno, čustveno reagiranje staršev v taki življenjski stiski je pričakovati in računati je treba z dejstvom, da se bodo le postopno uravnovesili. Na izgubo v življenju (kar ni le smrt bližnjega, ampak tudi trajna invalidnost bližnjega) se ljudje odzivajo v skladu s svojim osebnostnim ustrojem. Najpogostejše reakcije ob spoznanju, da je otrokova bolezen ali stanje resno, je čustveni šok. Nekaj časa po tem starši živijo v nekem otrplem stanju, ki je navzven videti kot sorazmerno mirno vedenje. Zdravstveni delavci bi utegnili po tej reakciji napačno soditi, da so starši do otroka dokaj ravnodušni. Resnica je prav nasprotna: ker je spoznanje tako težko, da bi utegnilo povsem porušiti duševno ravnotežje staršev, se mora čustveni odziv nekako izolirati, da resničnost diagnoze ne prodre povsem jasno v zavest. To je obrambna čustvena reakcija, ki nas ščiti pred duševno neorganiziranostjo. Po nekaj dneh, včasih že po nekaj urah, pa nastopi žalost, ki jo je čutiti v vseh stopnjah. Sčasoma se pojavijo še drugi čustveni odzivi kot so občutja krivde, potreba zanikati resničnost diagnoze ali pa nestvarno upanje, da se da vse pozdraviti, iskanje krivca za otrokovo stanje itd. Tu nastane med starši in strokovnjaki največ nesporazumov. Razumsko prepričevanje staršev ne zaleže veliko, kar povzroča v strokovnjakih odpore in nestrpnost, saj jih neutemeljeni upi staršev spravljajo v stisko, prav tako pa številni čustveni odzivi v starših.

Strokovnjaki se zavedamo, da so tudi starši sami pogosto potrebni pomoči. Pri tem uporabljamo več vrst psihoterapevtskih ukrepov. Staršem je vsekakor potrebno posredovati resnico o zdravstvenem stanju njihovega otroka. Za sporočanje tako težkih diagnoz, kot so duševna manjrazvitost, cerebralna paraliza, otroški avtizem in druge neozdravljive bolezni ali le delno popravljiva bolezenska stanja, je potrebno skrajno strokovno in etično ravnanje s starši. Poznati je treba splošno stanje družine in staršev ter oceniti, ali bodo prenesli spoznanje o resnosti otrokovega stanja v celoti takoj ali pa je potrebna neka postopnost v sporočanju. Čustvene reakcije staršev so odvisne od njihove osebnostne zgradbe, zato so pri vsakem od njih drugačne. V času najhujše čustvene prizadetosti jim je potrebno posredovati tudi vse tiste stvarne in ugodne informacije, ki so možne. Pogosto pa se spoznanje o otrokovi prizadetosti v starše plazi počasi in po malem, ko sami opažajo, da z otrokom nekaj ni v redu. Takrat so s svojo skrbjo pogosto sami mesece ali celo leta dolgo. Težko jim je pomagati, če o svoji zaskrbljenosti ne spregovorijo s strokovnjakom.

Diagnoza je za starše lahko ogružujoča in razbremenjujoča hkrati. S tem, ko je bolezen odkrita, je morda tudi obvladljiva, lahko pa je tudi neozdravljiva in pomeni zanje hudo življenjsko razočaranje in izgubo. V tej stiski se starši resda različno odzivajo, nedvomno pa imajo vsi tudi veliko skupnih potreb. Te so: potreba po čimboljši strokovni informiranosti, želja po spoznanju vzrokov za otrokovo stanje, potreba po aktivni lastni pomoči otroku, iskanje najustreznejše strokovne pomoči za otroka, potreba po naslonitvi na svoje starše, druge sorodnike in strokovnjake, potreba po govorjenju o svoji težavi in po pripovedovanju o spremembah (dobrih in slabih pri otroku), po osamitvi zaradi sramu in prizadetosti in hkrati po druženju z ljudmi, ki imajo enake ali podobne težave, mogoče želja po drugem otroku in hkrati strah pred tem in verjetno še mnoge druge. Starši prehodijo na poti k bolj stvarnemu sprejemanju otroka dolgo in mučno pot, na dobrem delu te poti pa so povsem sami. Strokovnjaki jim vsega trpljenja in stiske ne moremo olajšati in odvzeti.

Verjetno je čustvenih potreb staršev s prizadetim otrokom še veliko, na eni strani tiste, ki vodijo starše v smeri boljše prilagoditve v novem življenjskem položaju, na drugi pa čustvena doživljanja v starših, ki jih v prilagoditvi hromijo in ovirajo.

Spoznanja, da je možno s psihološkimi ukrepi vplivati na duševne in tudi telesne tegobe, so stara kot človeštvo. Včasih se temu načinu zdravljenja in lajšanja težav pripisuje manjši, drugič večji pomen. Videti pa je, da je v zadnjih desetletjih ta način pomoči vse pogostejši, zato je samoumevno pričakovanje, da bo vsak strokovnjak znal v medicinski obravnavi vnesti v obravnavo psihoterapevtski pristop (kot je npr. možnost, da prizadeti govorijo o svojih realnih težavah, da lahko zaupajo svoje skrbi in morda nenavadne čustvene odzive, da so deležni razumevanja in diskretnega ravnanja itd.). Starši upravičeno pričakujejo, da bo strokovnjak vnesel v obravnavo vse svoje strokovno znanje in pravo mero čustvene zavzetosti, da jih bo razumel in jim posvetil nekaj časa. Ob hujših čustvenih odzivih, ko človeka preplavljajo nemir, negotovost, nezaupanje, strah, panika, sram, občutja krivde, brezup, nesmiselnost življenja, sovražnost in podobna mračna čustva, je potrebno psihoterapevtsko zdravljenje, s katerim vplivamo na čustva in si prizadevamo, da bi človek doživel pomiritev, dosegel sorazmerno psihično ravnotežje, krepil preostale zdrave razsežnosti svoje osebnosti in ohranjal zdrave oblike življenjskega udejstvovanja; potem bi morda zmogel doseči boljšo prilagoditev v življenju in se dalje osebnostno razvijal. Ker so starši prizadetega otroka običajno še mladi, sta njihov nadaljnji osebnostni razvoj in zorenje še posebno pomembna. Človek mora težiti k določeni notranji neodvisnosti, samozaupanju in razvijanju sposobnosti za sožitje z ljudmi, da bi lahko tudi v otroka prelil nekaj življenjske radosti in življenjske moči. Pogosto pa označuje družine s prizadetim otrokom določena negotovost, pretirana zaskrbljenost in žalost.

Te, več ali manj vsem staršem skupne, nekako splošne potrebe pa lahko zadovoljimo z različnimi oblikami psihoterapevtskega pristopa v sami obravnavi (diagnostični in terapevtski) in z nekaterimi oblikami individualne in skupinske (podporne) psihoterapije. Končni cilj psihoterapevtskega zdravljenja je seveda stvaren odnos do resničnosti, s tem pa tudi do lastnega prizadetega otroka in do sebe, do svoje vloge ob otroku.

Da bi starši to dosegli, morajo imeti priložnost v zaupljivem in razumevajočem vzdušju spregovoriti o lastnem, večinoma zelo zapletenem in protislovnem doživljanju ob otroku. Tega si želijo in se bojijo. Čimprej spoznajo svoja občutja in vidijo, da so taka doživljanja lastna tudi drugim, tem prej bodo sebe bolje razumeli, sposobni bodo za nova doživljanja ob otroku in bolj umirjeno ravnanje. Ena takih priložnosti za psihoterapevtsko ukrepanje pri starših se nam nudi na seminarjih, ki jih že več let organizira Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije. Pri organiziranju seminarjev si prizadevamo doseči neke splošnejše cilje, kot je npr. temeljna in temeljita informiranost o naravi otrokove prizadetosti, o organizaciji in možnostih pomoči otroku in o bodočnosti, ki prizadetega otroka čaka. Prav tako naj bi ugotovili trenutno stanje otroka in njegov vpliv na življenje družine in širšega okolja. Poleg tega bi lahko navedli še en pomemben cilj — to je srečanje strokovnjakov in staršev z otrokom v razmerah, ki omogočajo oblikovati in popraviti stike med njimi, saj se s tem začne dolgoletno zadovoljivo sodelovanje med vsemi, ki se ob otroku srečujejo. Namen teh seminarjev pa je tudi dejanska psihoterapevtska pomoč staršem v njihovi čustveni in osebni prilagoditvi. Poleg tega so deležni še nazornega vzgojnega svetovanja. Posebej pomembno je namreč pedagoško delo z otrokom in poučevanje staršev o nekaterih specialno pedagoških postopkih in prikaz le-teh. Prav tako na seminarju skušamo odkriti dejanske možnosti za vse vrste pomoči otroku in družini v okolju, v katerem živi, in se jim tudi pomaga s socialnimi intervencijami.

Poleg tega je prav , da tudi strokovnjaki spregovorimo s starši o svojem doživljanju pri tem delu, da bi se bolje razumeli med seboj. Ker predvidevamo, da so čustveni odzivi staršev zanje posebno mučni, in ker prav ti odzivi prepogosto ovirajo obravnavo otroka, smo se na mariborskem območju odločili, da s starši, ki jih sicer obravnavamo ambulantno, preživi šolan prihoterapevt ves čas seminarja. Vsak dan se po uro in pol posvetimo čustvenim problemom samih staršev, tako da o svojih problemih spregovorijo v skupini ljudi, ki jih je doletela enaka usoda. Po potrebi pomagamo tudi z individualnimi pogovori. Izkazalo se je potrebno psihoterapevtsko pomoč razširiti na vsak dan seminarja, saj se ljudje s tovrstno stisko težko in počasi čustveno zopet odpirajo. Delo in začete procese lahko nadaljujemo na sestankih društva vse leto ambulantno (v individualnih ali skupinskih psihoterapevtskih obravnavah).

Starši se vključijo v seminar v različnih obdobjih svoje čutvene prilagoditve oziroma prizadetosti, čeprav težimo k čimbolj zgodnjemu odkrivanju otrokove prizadetosti in k čimbolj rani pomoči. To ni ovira za delo, je celo pomoč, saj tisti, prilagojenejši, zrelejši starši omogočijo staršem, ki so v hujši stiski, realno upanje, da bodo tudi oni sčasoma manj trpeli.

Pogosto je starše teh pogovorov strah, raje bi poslušali predavanja, za katera pa vemo, da jih pomnimo le krajši čas in še to le manjši del povedanega. Verjeti je pač treba, da je pogovor o bistvenih problemih našega življenja zdravilen in da se le občutja tragičnosti našega življenja o katerih smo spregovorili, spremenijo najprej v normalna čustva žalosti in nato v občutja realnega upanja, da lahko za svojega otroka skupaj s strokovnjaki še veliko naredimo.

Katja Dougan

Nekoč mi je mamica rekla, naj ji skuham kavo. Vključil sem kuhalnik in pristavil lonček za vodo, da je zavrela. Potem sem vodo sladkal in dal noter še kavo. Nalil sem jo v majhno skodelico in jo nesel mamici. Ravno takrat je mamica odprla vrata in me po nesreči sunila v roko. Kavo sem polil po preprogi in si opekel roko.

Ko je prišel domov oče, mu je mamica vse povedala. Oče me ni kregal, ampak se je smejal. Rekel je, naj še njemu skuham kavo. Ko sem jo skuhal, sem se zmotil in dal namesto sladkorja noter sol. Oče je kavo poskusil in rekel, da je ne znam skuhati. Povedal sem jima, da ne bom več kuhal kave. Če jo hočeta piti, naj si jo sama skuhata.

Mito Dančič

iz naših društev in ustanov

JUBILEJ, KI JE DRUGAČEN

Je že tako, da za prave stvari zvemo šele v stiski. Moj prizadeti otrok je bil star že šest let, ko sem zvedela, da obstaja »Društvo« in se vanj včlanila. Kar tako, mimogrede in pošteno moram povedati, da nisem kaj dosti verjela, da se bo s tem moje življenje kaj bistveno spremenilo.

Zasukalo pa se je drugače. Prejela sem lep kup zbornikov in jih začela počasi prebirati. Spoznala sem, da je na različnih predavanjih slišati dosti koristnega in da je treba priti med ljudi s podobnimi problemi — pa še sam laže nosiš breme. Sama ne vem zakaj, danes, ko sem prebrala v Zborniku, da praznujete 25. jubilej, se mi je zazdelo, da se vam moram v svojem in še v katerem imenu zahvaliti za vaše delo. Zahvaliti zato, ker je to jubilej, precej drugačen od proslavljanj v različnih uspešnih podjetjih ob takih priložnostih.

Uspešnost vašega dela je nevidna, skrita kot hvaležnost v srcih tistih, ki jim s svojim delom pomagate. Zato hvala in iskrene dobre želje za vnaprej.

mama Olga

PRIZNANJE RAVENSKEMU DRUŠTVU

Skupnost socialnega skrbstva Slovenije od leta 1984 podeljuje priznanja za izjemne uspehe na področju socialnega dela in socialne politike. Med nagrajenci je bilo doslej že več posameznikov in ustanov, ki delajo z duševno prizadetimi ljudmi. V letu 1988 je tako priznanje dobilo Društvo za pomoč duševno prizadetim z Raven na Koroškem. Prizadevnim članom in aktivistom prisrčno čestitamo in jim želimo, da bi vztrajali na začrtani poti!

Navajamo obrazložitev:

Društvo za pomoč duševno prizadetim Ravne na Koroškem je lani praznovalo 20-letnico uspešnega dela. Skupina je delovala kot regijsko društvo za koroške občine Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem in Slovenj Gradec. Društvo je bilo ustanovljeno z namenom, da pomaga pri organizaciji habilitacije predšolskih in šolskih otrok in pri poklicnem usmerjanju duševno prizadete mladine.

Nadaljevanje na 31. strani

usposabljanje in privajanje otrok doma

ENAJSTA ŠOLA POD MOSTOM

ali
Kako se malčki tudi poleti »učijo«

Poletje je seveda samo enkrat v letu. Mnogi pravijo, da je to najprijetnejši čas leta. Kakor za koga! Za predšolske otroke z motnjami v razvoju je to zagotovo čas, ko se lahko z najmanj truda največ naučijo in ko ob »poučevanju« uživajo tudi starši. Poletje nam odvzame topla oblačila in obutev. Pripravi nas do tega, da se smeta sonce in veter dotikati vsega telesa, da nas sme oplaziti travna bilka po golih nogah, da presenečeno vstanemo s pretople kamnite plošče ob morju. Pripravi nas do tega, da izgine neusmiljena meja vseh mogočih oblačil in izolacijskih materialov med nami in našim okoljem. In za nekaj kratkih mesecev postanemo spet bolj otroci sveta in morda celo res spet — otroci. Kot pa že vemo, otroci počnejo samo in edino to, da se igrajo.

Zatorej ne bomo zamižali pred toplim povabilom poletja. Igrajmo se skupaj z otrokom v ljubeznivem naročju poletja. Jeseni bomo pobirali sadove: opazili bomo presenetljiv napredek našega otroka. Opazili pa bomo tudi, da nas je čas igre zbližal, povezal in raznežil.

ŠOTOR

Kdor stanuje v svoji hiši, obdani z vrtom, je seveda v prednosti. Na vrtu ne bo težko postaviti pravega ali improviziranega šotora, bolj stalnega ali le začasnega. Vsakdo ga zna narediti. Seveda ga lahko tudi kupimo, ampak to nikakor ni nujno. Ustvarimo ga lahko iz starih odej. Vanj namestimo podlago: odejo, deske, moltoprensko gobo, blazine (napolnjene s čimerkoli), plevnico iz ličkanja, rogoznico, valovito lepenko ... Čimveč teh podlag zamenjamo, tem pogosteje presenetimo otroka in njegova čutila, ki so sedaj poleti bolj kot kdajkoli željna vtisov, dražljajev, sprememb (zanje: učne snovi).

Namesto šotora si lahko omislimo tudi hišico. Ta je prav hitro narejena iz velike embalaže in valovite lepenke. Če streho prekrijete s kako nepremočljivo stvarjo, bo hišica zdržala celo manjši dež.

Vsakdo nima hiše in vrta. Vsakdo pa gre lahko za nekaj ur na travnik ali na nedeljski izlet. Iz nekaj palic, zabodenih v tla, in dveh starih odej (ali rjuh) pa nekaj vrvice je šotor hitro tu.

Kako se bo otrok v šotoru igral, je odvisno predvsem od njega. Opazujemo ga, kako bo sodeloval pri postavljanju, kakšne bodo njegove ideje za igro. Počasi in nevsiljivo se mu pridružimo. Najlepše se mu pridružimo, če se sami igramo in se naša igra prepleta z njegovo.

GUGALNICA

Gugalnica je prav lahko uporabna vse leto. Brez težav jo namestimo na vsak podboj vrat tako, da v njem ostanejo le kljuke, gugalnico pa lahko tudi snamemo. Gre seveda za gugalnico s prečnimi palicami, ki se po vrvi lahko premika-

jo gor in dol. Gugalnico s kovinskimi obroči nataknemo na kavlje. Take gugalnice je mogoče kupiti vsepovsod, tudi med suho robo.

Kaj vse gugalnica otroku ponuja!

Vznemirljivost visenja v zraku, premikanje na zelo poseben način, neprestano spreminjanje slike okoli otroka, pomirjajoči ritem, občutek drsečega zraka na telesu, neprestano prilagajanje telesne drže spremembam položaja, veselje nad lastno uspešnostjo (če se je morda naučil sam poganjati), stik s človekom, ki otroka od spredaj poganja, razne igre in petje, ki se v guganje lahko vpletajo. Poleti pa se pridruži še prešeren občutek svobode in zlitja z naravo.

Res, nepogrešljiva je. In skoraj vsakemu otroku je mogoče ustvariti pogoje za guganje. Če ne more sedeti povsem samostojno, ga lahko ustrezno podpremo ali držimo. Podlage na sedežu gugalnice poleti radi menjamo, da se gole noge seznanjajo z različnimi materiali. Otroku na gugalnici se lahko pridružijo tudi ljubkovalne igrače, tudi kaka paličica, s katero bo »meril« svojo oddaljenost od tal, od drugih oseb.

PESEK

Vsi vemo, da se otroci radi igrajo na pesku v peskovniku. Potrebujejo kako paličico, lopatko, kanglico. Zelo radi sprejmejo tovornjak, na katerega nakladajo pesek, sita za sejanje in presipanje peska, vetrnice na pesek, samokolnice. A ne vsega naenkrat. Danes to, jutri kaj drugega. Verjetno bo otrok sam povedal ali pokazal, kaj mu najbolj ustreza.

Na peskovniku se otrok sreča tudi z drugimi otroki. Opazujemo ga, kako jih bo sprejemal in kako bodo oni sprejemali njega. Ali jih bo opazil? Ali bo želel z njimi navezati stik ali celo sodelovati v igri? Marsikaj o svojem otroku zvemo ob tem opazovanju.

Obstajajo različne vrste peska. Ob reki najdemo prodni nanos. Vse od debelih kamnov do obrušenih prodnih kamenčkov nam je na voljo. Ko hodimo po debelem produ z bosimi nogami, bo naše telo našlo tisoč načinov, da obdrži ravnotežje in pokončno držo. Prodni kamenčki bodo bosim stopalom pripovedovali drugačno zgodbo. Roke bodo začudene segle po njih. Morda bomo kopali tako globoko v drobni prod, da odkrijemo vodo? Morda bomo naredili

bazenček za kapeljne, ki jih nato spustimo in jim rečemo: hvala, ker smo vas lahko gledali, opazovali, vdirali v vaše življenje! Čisto ob robu najdemo tudi mivko.

Ali ste vedeli, da gorski potoki prinašajo bleščeče bel in ves drugačen pesek? Mivka iz tega peska ni tako gladka kot mivka iz reke. Je pač hudourniška mivka. Z njo se igramo drugače in tudi v povsem drugačnem okolju. »Rekviziti« so tudi drugačni: velike navaljene skale, kak jogurtov lonček, ki smo ga prinesli s seboj (in ga bomo tudi odnesli), paličice in vejice — ... kaj vse se najde kar tam!

Ob morju je pesek spet drugačen. Svetlika se zaradi delcev sljude ali kremena in v tisočletjih se je obrusil v neznansko prijetno sipo. Za sipanje. Za poleganje. Za to, da se zakopljemo vanjo. Da v njej skrijemo roko, nogo ali kakšno stvar. Da v njej iščemo hišice polžev in školjk. Da jo nakladamo, prekladamo, prenašamo, presipavamo.

In kakšni so šele kamenčki ob morju! Na vsaki plaži so drugačni: v Novigradu so ploščati ali pa povsem porozni. Na Krku so obrušeni, svetleči, skoraj kot dragi kamni. Kakšni so v Fažani?

Ko jih opazimo, se nam porodijo mnoge misli, kaj bi lahko z njimi počeli. Porozne kamenčke bomo nemara nanizali na vrvico? Iz gladkih plošč bomo gradili stolpe, ograje, bazene... Nanje bomo lahko risali in slikali. Nekaj pobude bo prišlo od otroka, nekaj od vas.

A pesek, prod, mivko, kamenčke je treba opaziti. Potem se je treba ustaviti. In potem je treba imeti čas. Veliko časa. Poleti ga imamo. Pozno se večeri.

ILOVICA

... Tedaj se pred mano odpre kraljevina otroštva in ni več treba biti previden.

(Andrej Kokot)

Ali ste ali niste včasih pekli potičke iz ilovice ob potoku? Če niste, ste bili ogoljufani za nekaj čudovitega.

Iz ilovice je preprosto treba peči potičke. Zato sploh obstaja. Najprej si jo ogleduješ, nato jo nagrebeš z rokami in pri tem izbiraš, kje je lepša. In glej — tu je lepša, ima v sebi manj kamenčkov; ampak tam je pa lepše barve? Ta je bolj mehka, ona pa trša. Vsaka bo za nekaj drugega. Odnašaš jo na kak velik kamen ali na skalo ali na deblo. In kot po čarovniji prihajajo iz nje kačice, polži, ptički — cel mali zverinjak; pa tudi škratje in ljudje. In ker je poletje, se lahko zamašeš. Ker je poletje, ti lahko ilovica polzi med prsti nog in rok. Ker je potok blizu in ker na sebi nimaš drugega kot kako bombažno majico, je vse tako preprosto. Ne opaziš, kdaj minejo ure. Zbirka izdelkov za umetniško razstavo drobne plastike se veča. Drugi dan jo spet prideš pogledat. Ugotoviš, da bi se dalo narediti še mnogo drugega. Skupaj z otrokom sta srečna in zadovoljna nad kupčkom sive, »ničvredne« ilovice.

Če pa si se že davno nehal igrati in ilovice ne znaš več odkriti, jo lahko kupiš v Komendi.

VODA

Voda otroke čudežno privlači. Tudi ogenj jih močno privlači, ampak ognja je okoli nas vse manj in vse bolj je vklenjen in nedostopen. Voda pa je še na voljo, čeprav je le redkokdaj še tista čista, žuboreča voda, ki se »prečisti, ko steče preko sedmih kamnov«. Tako zelo smo naše otroke že osiromašili. In se še vedno trudimo, da jih bomo še bolj. Dokler pa je mogoče, se igrajmo z vodo.

Poleti je vedno mogoče najti vodo, po kateri brodimo, jo zajemamo s kanglico, polivamo sebe in druge, gremo na drug breg preko različnih kamnov, ob katerih telo opravi neskončno mnogo gibov, da ohrani ravnotežje.

Nekaj plastičnih steklenic zadošča, da ima otrok z vodo še večje veselje. In še te niso nujne: po vodi spuščamo paličice, listke, morda kak cvet. Sledimo jim s pogledom.

V vodo mečemo kamne. Oponašamo pljusk kamna, ko pade v vodo. Opazujemo kroge na vodi.

Ob potoku postavimo mlinček in se lahko k njemu pogosto vračamo. Iz papirja naredimo barčice in jih spuščamo po vodi, seveda, če jih na primernem mestu lahko tudi še ujamemo.

Pri vodi je glavna težava v tem, da se bojimo za otroka. Vendar se boste lahko tudi prepričali, da zna otrok zase dosti bolje skrbeti, kot smo si mislili.

SPECIFIČNI MATERIALI

Plastične steklenice

Zberemo različne plastične steklenice, ki so pa toliko mehke, da jih otrok lahko stiska. V pokrovček zvrtamo eno ali več luknjic. Steklenice napolnimo z vodo in s stiskanjem otrok doseže, da škropi okoli sebe. Seveda pa to škropljenje nekoliko usmerimo: otrok zaliva rože, moči prašno cesto, škropi žejne travice. Kadar je vroče, škropi sebe (in nas?). Mi pa njega. Ali pa drug drugega.

Sčasoma se bo otrok, če ga bo igra pritegnila, sam naučil odvijati in privijati pokrovček ter polniti steklenico z vodo. Celotna aktivnost nudi otroku mnogoštevilne možnosti učenja.

Vetrnice

Vetrnice ni treba kupiti. Mnogo bolje bo, če se je lotite kar sami in to vpričo otroka, da vas bo imel priložnost opazovati pri delu.

Z vetrnico se sami poigrajte, da bo otrok videl, kako deluje, kako se z njo igramo. Nato mu jo prepustite. Če ne more teči, ga namestite na voziček in tako hitro peljite, da se bo vetrnica

vrtela. Če bo vetrnica otroku všeč, jih izdelajte več in se potem skupaj odločita:

Sedaj se bova igrala z rdečo.

Danes bova vzela »ta veliko«.

Danes je na vrsti rumena.

Na velik papir narišete (ob večeru) v vrsto mnogo vetrnic. Otrok jim nariše paličice. To pride v poštev le, če so mu vetrnice všeč in se je z njimi že večkrat igral.

Milni mehurčki

Če so milni mehurčki vsak dan in ob vsakem času na voljo, niso več zanimivi. Občasno pa lahko otroku pomenijo igro, v kateri lahko uporabi vse svoje duševne in telesne zmogljivosti. Milne mehurčke na primer spuščata z balkona ali skozi odprto okno. Preden spustite v zrak nove mehurčke, si oglejta, kam so šli vsi prejšnji. Sledita jim s pogledom, povejta, kam gredo. Kadar beseda opiše to, kar zaznamo s čutili in dojamemo z razumom, je vtis popoln. Same od sebe vam bodo privrele na dan tudi besede opisovanja: Glej, kako je ta velik! Glej, kako je tale lepo obarvan! Tukaj sta pa dva kar skupaj! Joj, veliki se bo zdajle zaletel v vejo in počil! Tako se otrok uči brez prisile, z veseljem in uspešno.

Mehurčkov ni težko vzeti s seboj, kamorkoli že greste. Če jih boste spuščali na travniku, bo moral otrok, ko bo tekal za njimi, obvladovati hojo in tek po travniku. Na produ ob reki bo to spet drugače in na asfaltni površini bo izkušnja čisto nova. Seveda pa si želimo, da bi bil otrok pri igri čimbolj samostojen. Morda nam bo treba samo začeti? Morda bo treba otroka naučiti izvajati posamezen gib, ga naučiti počasi in usmerjeno pihati? Kot pri vsaki igri si želimo tudi pri tej, da bi mogli otroka opazovati pri samostojnem izvajanju in se tako učiti od njega.

Igrače, ki jih otrok vleče za sabo

Otrok ni v vsakem obdobju, v vsaki starosti enako navdušen nad igračami, ki jih lahko vleče za sabo. Lahko pa se zgodi, da naletite na tako obdobje. Treba je pač poskusiti in otroku táko igračo ponuditi. Rad bo segel po njej, ko bo videl, kako to pravzaprav gre. Najprej jo bo najbrž vlekel tako, da bo obrnjen k njej. Sčasoma pa jo bo res vlekel za sabo.

Četudi je morda ne more vleči med hojo, jo lahko vleče sem in tja med sedenjem.

Ko greste v trgovino, navadno vzamete otroka s seboj. Morda bo to priložnost, da bi vlekel za seboj svojo račko (ali karkoli drugega).

Tarča

Iz deske v velikosti 70 x 45 cm izrežete 5 odprtin. Desko lepo pobarvate in posamezne odprtine označite s »točkami«.

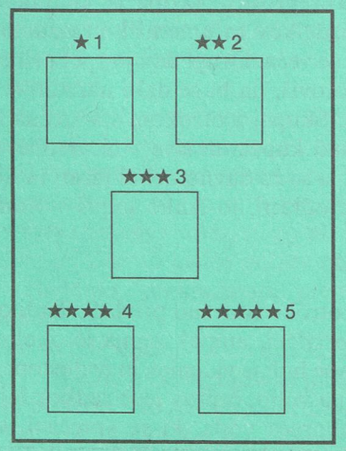

Nadaljevanje na 27. strani

SEMINARJI IN LETOVANJA
ZA DRUŽINE Z DUŠEVNO PRIZADETIMI OTROKI

Ko v starših počasi zori spoznanje, da je njihov otrok drugačen, da se razvija počasneje in na povsem nepričakovan način, se pojavijo vprašanja: KAKO NAPREJ? KDO NAM LAHKO SVETUJE? ZAKAJ SE JE TO ZGODILO PRAV NAM?

Starši stopijo na dolgo in mučno pot iskanja odgovorov na ta in še mnoga težka vprašanja. Da bi jim olajšali to pot in jim ponudili oporo, ki so je potrebni, smo se na Zvezi društev za pomoč duševno prizadetim odločili organizirati seminarje za družine z duševno prizadetimi otroki — nekakšno šolo za starše.

Prvi seminar smo organizirali že 1975. leta. Kasneje se je ta dejavnost vsebinsko in po obsegu tako razširila, da zdaj predstavlja najobsežnejši del našega delovnega programa.

KOMU SO SEMINARJI NAMENJENI

Seminarji so namenjeni predvsem STARŠEM ZMERNO, TEŽE IN TEŽKO DUŠEVNO PRIZADETIH OTROK. Udeležujejo se jih starši s svojim prizadetim otrokom in po možnosti tudi drugi ožji družinski člani oziroma osebe, ki se največ neposredno ukvarjajo z otrokom.

KAJ SE NA SEMINARJIH DOGAJA

Starši spoznajo druge družine s podobnimi težavami, se v strokovno vodenem skupinskem delu in v prostem času pogovarjajo o svojih doživetjih, izkušnjah in stiskah ter skušajo načrtovati otrokovo prihodnost.

V razgovorih s strokovnjaki različnih področij (zdravstvenimi in socialnimi delavci ter specialnimi pedagogi) pridobijo nove informacije o pojavu duševne prizadetosti in napotke za vzgojo svojega otroka.

Ob srečanju s predstavniki občinskih društev in Zveze društev za pomoč duševno prizadetim spoznajo pomen, namen in način delovanja staršev v teh društvih ter sistem celostne družbene skrbi za duševno prizadete osebe pri nas in drugod v svetu.

Dovolj pa je tudi priložnosti za sprostitev ali športno udejstvovanje in družabna srečanja.

Seminarje vodijo strokovni delavci, predstavniki Zveze društev za pomoč duševno prizadetim ali pa izkušeni starši sami.

VRSTE SEMINARJEV

Zaokroženo celoto različnih oblik usposabljanja družin z duševno prizadetimi člani obsegajo:

— začetni seminar,
— nadaljevalni seminar,
— celinsko vodeno letovanje in
— obmorsko vodeno letovanje.

Vsako leto se vseh seminarjev in letovanj udeleži 300 do 350 družin z duševno prizadetimi člani, skupaj je vseh udeležencev okrog 1000 letno.

Začetni seminar

Namenjen je predvsem staršem z mlajšimi otroki, ki naj bi si v razgovorih s strokovnjaki oblikovali celostno podobo o naravi duševne prizadetosti, o možnostih usposabljanja otrok v naših razmerah, si izmenjali izkušnje in dobili napotke za delo z otrokom.

Seminar traja teden dni (od sobote do sobote), program pa je oblikovan tako, da se izmenjujejo skupni razgovori staršev s posameznimi strokovnjaki, predstavitve dela strokovnjakov z otroki in sprostitvene dejavnosti (izlet, piknik). Za vse otroke je dobro poskrbljeno, saj zanje organiziramo strokovno varstvo. Strokovnjaki, s katerimi se starši lahko pogovorijo, so običajno: psiholog, socialni delavec, otroški zdravnik (pediater), logoped, pedopsihiater in specialni pedagogi ter predstavnik Zveze društev za pomoč duševno prizadetim. Ogledajo si tudi eno od organizacij za usposabljanje duševno prizadetih otrok.

Začetni seminarji so bili dolga leta le v Črni na Koroškem, kjer smo pri ljudeh vedno našli prijazno razumevanje za težave družin s prizadetimi otroki, v hotelu pa so nam nudili vse, kar smo potrebovali ali želeli. Ker pa je kraj precej odročen, v zadnjem času organiziramo seminarje tudi drugod po Sloveniji, da bi udeležencem olajšali potovanje.

Družine ponavadi prebivajo v turističnem objektu v manjšem kraju, ki pa ima vse, kar nujno potrebujemo — avtobusno ali železniško postajo, zdravstveni dom, lekarno, trgovine ...

Seminarje običajno organiziramo pred letnimi počitnicami, po potrebi pa tudi v jesenskem času — tedaj laže dobimo v zakup primerne turistične objekte.

Vikend seminarji

Nekatera občinska društva organizirajo tudi krajše seminarje za svoje člane. Ti seminarji trajajo 1 do 3 dni (ob koncu tedna), program pa je prilagojen potrebam posamezne skupine. Vanje se vključujejo predvsem družine s podeželja, ki so zaradi dela na kmetiji le težko dalj časa zdoma.

Nadaljevalni seminar

Staršem, ki so se poprej že udeležili začetnega seminarja, nudimo možnost poglobljenega strokovnega dela. Če je le možno, so udeleženci in vodja seminarja isti kot v začetnem seminarju.

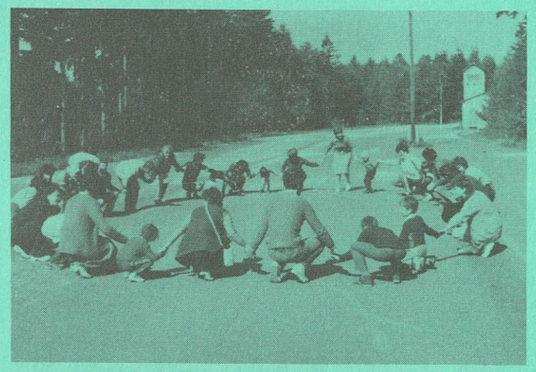

Program traja teden dni in je zasnovan podobno kot v prvem letu. Poleg psihologa sodelujejo še specialni pedagogi, otroški zdravnik, pedopsihiater, ortoped, ortodont, logoped, fizioterapevt in predstavnik Zveze društev za pomoč duševno prizadetim. Poskrbljeno je za varstvo otrok — in za rekreacijo vseh udeležencev.

Nadaljevalni seminarji so običajno junija in v začetku julija v Poštarskem domu na Pohorju.

Letovanja

Enotedenska letovanja so namenjena predvsem družinam z odraslimi zmerno, teže in težko duševno prizadetimi člani, ki niso vključeni v nobeno obliko družbeno organiziranega varstva in dela. Udeležujejo pa se jih tudi družine z mlajšimi otroki, ki so že zaključile seminarsko usposabljanje.

Program obsega različne dejavnosti, ki naj pripomorejo h krepitvi zdravja, sprostitvi, dobremu splošnemu počutju, prilagojen pa je željam in potrebam članov posamezne skupine in vremenskim razmeram. Prirejamo sprehode, izlete, družabne igre, oglede filmov, ples, vsakodnevno jutranjo telesno vadbo in še kaj.

Letovanja vodijo strokovni delavci ali starši duševno prizadetih otrok — izkušeni aktivisti društev. Stalno ali občasno sodelujejo tudi posamezni strokovnjaki in predstavniki Zveze društev za pomoč duševno prizadetim, ki staršem svetujejo pri vzgoji otrok in pri urejanju pomembnih življenjskih vprašanj.

Celinsko letovanje organiziramo v planinskih domovih, penzionih ali primernih hotelih v sredogorskem svetu, kjer imajo vsi udeleženci na izbiro različne možnosti za preživljanje prostega časa. Običajno so ta letovanja konec junija in v prvi polovici julija.

Obmorsko letovanje pa je ponavadi v začetku junija in v začetku septembra. Le tedaj namreč lahko najamemo prostore v počitniških domovih delovnih organizacij, ki nam že dolgo vrsto let nudijo svoje gostoljubje. Največkrat se odpravimo v Istro, saj ni predaleč, bogata turistična ponudba pa vsakomur omogoča, da prosti čas preživi po svoji želji. Ob morju seveda največ časa namenimo sončenju in kopanju, zato je stalno prisoten tudi fizioterapevt ali izkušen učitelj plavanja.

PRIJAVE

Zveza društev za pomoč duševno prizadetim vsako leto v mesecu marcu pripravi RAZPIS seminarjev in letovanj s podrobnimi navodili in ga pošlje vsem občinskim društvom. Društveni aktivisti nato zberejo prijave in jih do konca aprila pošljejo Zvezi. Prijave pregleda komisija za usposabljanje družin in predlaga razvrstitev prijavljenih v posamezne skupine. Vse DRUŽINE nato OBVESTIMO, kdaj in kje bo seminar oziroma letovanje ter jim posredujemo PODROBNA NAVODILA glede prevoza in bivanja.

Da bi vsem udeležencem lahko zagotovili njim primerne življenjske razmere, potrebujemo OSNOVNE PODATKE o sposobnostih prizadetega otroka (ali hodi, govori, kakšno hrano potrebuje in podobno), zato že ob razpisu zaprosimo, da jih starši vpišejo v prijavnico.

PREVOZ

Za prevoz praviloma poskrbijo udeleženci sami ali pa se v občinskem društvu dogovorijo za skupen prevoz.

CENE SEMINARJEV IN LETOVANJ

Za prizadetega otroka je doslej krila vse stroške Zveza društev za pomoč duševno prizadetim. Prizadevamo si, da bi tako bilo tudi vnaprej.

K stroškom bivanja v hotelu ali počitniškem domu prispevajo starši določen znesek zase in za druge družinske člane. Prispevek staršev za seminar je običajno regresiran, za letovanja pa nekoliko višji. Te prispevke poravnajo družine pri svojem občinskem društvu (ne v kraju seminarja ali letovanja); društva pa staršem, ki živijo v težkih gmotnih razmerah, skušajo pri kritju teh stroškov pomagati v okviru svojih možnosti.

INFORMACIJE

Podrobnejše podatke o seminarjih in letovanjih dobite pri vseh občinskih društvih ali pa na Zvezi društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova 9/II, tel. 061/325-245.

Nadaljevanje z 22. strani

Iz blaga sešijete deset vrečic v velikosti 10 x 7 cm in jih napolnite z različnimi materiali (kamenčki, pesek, lešniki, orehi, riž, koruza, fižol, vata, storžki, lesene kroglice ipd.). Te vrečke bo otrok z določenega mesta metal v odprtine. Pripelje si jih z vozičkom ali s tovornjakom. Mesto, od koder meče, označimo z desko ali plastičnim obročem ali kako drugače. Tarča je seveda poševno prislonjena na oporo. Vi držite tarčo, seštevate »točke« in ga nagrajujete z navdušenjem za dosežene uspehe. Vrečke spravlja otrok vedno na določeno mesto, prav tako tarčo in desko. Vrečke pripelje vedno z istim vozičkom. In tako se bo zgodilo, da boste rekli: »A si za to, da mečeva ‚gole'?« Otrok bo za to. In potem si bo vse sam organiziral, ker bo vedel za vsak posamezni predmet, kje ga hrani. Vedel bo tudi, kaj vse potrebuje. Na kratko povedano: sam bo planiral in organiziral dejavnost. To je pa že nekaj!

Tobogan

Če primerno dolgo tanko desko (npr. 80 x 12 cm) še ogradite z letvicami (ali tudi le s tršim kartonom) in to desko prislonite kamorkoli že, bo otrok lahko po tem toboganu spuščal avtomobilčke.

Tobogan lahko uporabljate v hiši in seveda tudi zunaj nje. Vzemimo za primer peskovnik. Tobogan naslonite na ograjo peskovnika. Otrok spušča avtomobilčke po toboganu v pesek. Če ob spodnjem koncu skoplje jamo v pesek, bodo avtomobilčki drseli vanjo. To lahko zasujemo in potem se je treba spomniti, koliko avtomobilčkov je v jami, in jih spet izgrebsti.

Pod spodnji konec tobogana lahko namestite škaf z vodo in otrok spušča po njem ping-pong žogice (ali kaj drugega).

V prostoru je tobogan uporaben, ker lahko namestite razne ovire, v katere se ujemajo predmeti, ki jih otrok spušča po njem.

Otrok bo predmetom sledil s pogledom in z vsem telesom. Posegal bo v prostor in ga »premeril« prav s predmeti, ki jih spušča. Spoznal pa bo tudi, da je mogoče uspešno spuščati samo povsem okrogle predmete ali take na kolesih. In tako bo osvojil nekaj znanja iz fizike.

Vozila

Otroku zelo ustrežemo, če mu omogočimo, da se na ta ali oni način vozi naokrog. Seveda ga vedno lahko sami vozimo v vozičku, vendar to pogosto ni tisto, česar si otrok želi. Otrok si želi, da bi dejavnost izvajal sam.

Preprosto je, če otroka lahko naučimo voziti se s skirojem, triciklom ali biciklom. Četudi je treba dolgo poskušati, otroku dolgo pomagati, je čudovito doživetje, ko se kaj takega posreči.

Včasih pa objektivne možnosti ne dovoljujejo, da bi se otrok vozil s katerim od teh vozil. V tem primeru pa si lahko pomagamo s preprostim vozičkom, na katerem otrok sedi, se drži in se z nogami potiska naprej in nazaj. O uporabi in ustreznosti vozila se po možnoti posvetujemo z neurofizioterapevtom.

Slikanica

Potrebujete kako zelo veliko knjigo, npr. katalog tapet (mimogrede: če ga boste uspeli dobiti, bo že sam na sebi zelo zanimiv). Listanje take velike knjige je samostojna aktivnost, ki daje otroku pestre možnosti za urjenje zaznavanja in psihomotorične koordinacije (usklajenega delovanja miselnih in gibalnih procesov). A to dejavnost lahko obogatimo. Nekje odkrijemo sli-

čico, ki je otroku všeč. O njej se pogovarjata, na njej je nekaj odkril, sličico dobro prepoznava (in poimenuje?). To sličico natančno izrežete in nalepite na list v katalogu. Vendar ne vedno na sredino lista. Sličice, ki se počasi nabirajo v daljšem obdobju, lepite: v sredino, zgoraj levo, zgoraj desno, spodaj levo, spodaj desno, zgoraj v sredini, spodaj v sredini. Knjiga naj ima stalno mesto, kjer jo otrok lahko opazi in »se je loti«.

Papirnati avioni in druge zgibanke

Da se otroci močno zanimajo za prometna sredstva, ste se gotovo že prepričali. Zelo boste razveselili otroka, če mu boste iz odpadnega papirja zgubali avion in ga spustili v zrak. Otrok bo tekal za njim in ga poskušal tudi sam spuščati. Nič zato, če ga bo uničil, saj mu hitro lahko naredite novega. In menjajte barve, četudi jih ne poimenujete.

Iz odpadnega papirja lahko zgubate različne stvari, med katerimi je še posebno zabavna žabica, ki poskakuje. Tovarišice vzgojiteljice iz vrtca obvladajo to umetnost, naučite se je pa seveda lahko tudi sami, če si v knjižnici sposodite knjigo o zgibanju papirja (origami).

Lovljenje rib

Iz blaga ali iz polivinila sešijete ribe treh velikosti in jih napolnite z mivko, s peno, s storžki ali s pločevinastimi zamaški za steklenice. Te ribe navežete na vrvico, ta pa se navija na klobčič na debelejšo kratko palico (vse skupaj mora biti po meri otroka). Na primerni oddaljenosti od otroka leži riba. Otrok jo spravi k sebi z navijanjem vrvice na klobčič. Navijanje ni preprosta zadeva. Zato boste imeli otroka sprva v naročju in boste vodili njegove roke. Počasi pa bo vse samostojnejši. Riba pa naj le bo lepa (in debela), saj tudi pravemu ribiču ni vseeno, kakšno ujame.

NOČ NI SAMO ZA SPANJE

Res je, da se poleti pozno zvečeri. A vendar tu in tam nanese, da je otrok pokonci tudi še tedaj, ko je že noč.

Oglejta si, kakšen je svet ponoči! Ves drugačen in skrivnosten, vsakdanje stvari si nadenejo nove obraze. Ali jih sploh še poznamo?

Iz teme prihajajo glasovi. Kaj pomenijo? Ali jih znamo razvozlati, da nas mineta strah in tesnoba?

Morda vaš otrok še nikoli ni videl lune in zvezd? Ali pa morda ni imel časa, da bi jih zares videl. Ena od toplih poletnih noči naj mu podari tudi te skrivnosti.

V temi se je zabavno igrati z baterijo. »Zajček« pleza po steni. Otrok vzame v roko drugo baterijo in njegov »zajček« lovi vašega.

IN ŠE NEKAJ ZA POVRH:

Ko se odločate, kaj boste počeli skupaj z otrokom, izberete lahko tudi presenečenje. Kako? Tako, da se vi sami igrate z nekom (npr. z otrokovim očetom) ali pa kar sami. Otrok je navajen, da je vedno on tisti, ki se igra in da je igra vedno usmerjena k njemu, pa četudi je udeleženih več oseb. Vedno ga tudi drugi vodijo, usmerjajo pri igri. Tokrat pa je vse čisto drugače! Odrasli se igrajo in ne vabijo otroka z vso zagretostjo k sodelovanju. Videti je, da v igri zares uživajo. Ne, kaj takega! Otrok si ne bo mogel kaj, da ne bi posegel v igro. A to bo storil povsem na lastno pobudo in to je tisto, kar si želimo.

Mihela Zupan

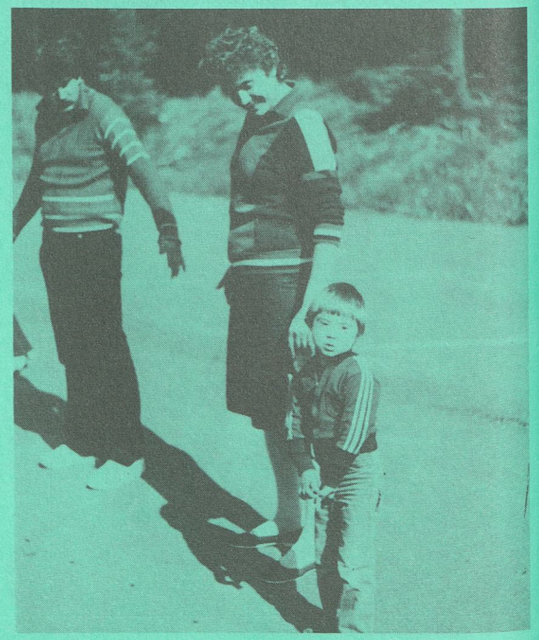

SEMINAR O OTROŠKEM AVTIZMU

Seminar o otroškem avtizmu je bil namenjen predvsem seznanitvi širokega kroga strokovnih delavcev (predvsem defektologov) in staršev s tem pojavom. Vendar pa se nam je zdelo, da je seminar primerna priložnost tudi za pogovor o položaju otrok z otroškim avtizmom v sistemu vzgoje in izobraževanja in o pomoči družinam s takimi otroki. Na razgovor smo povabili vse, ki jih problem zanima oziroma se poklicno s to problematiko dejansko tudi srečujejo.

Povabilu so se odzvali nekateri predavatelji na seminarju, nekaj staršev, strokovni delavci iz zavodov za usposabljanje zmerno, teže in težko duševno prizadetih oseb, osnovnih šol s prilagojenim programom, pedopsihiatričnega oddelka otroške klinike v Ljubljani, predstavniki zavoda SRS za šolstvo, republiškega komiteja za zdravstvo in socialno varsto, metne skupnosti otroškega varstva Ljubljana in Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije.

Razpravljali smo predvsem o naslednjih vprašanjih:

— preventiva, zgodnje odkrivanje, diagnostika in razvrščanje otrok z otroškim avtizmom,
— osveščanje javnosti (tudi strokovnjakov), usposabljanje strokovnih delavcev v organizacijah za usposabljanje in članov komisij za razvrščanje,
— oblikovanje ustreznih programov usposabljanja,
— položaj otrok z otroškim avtizmom v sistemu vzgoje in izobraževanja,
— zakonska ureditev,
— celovita skrb za družino z avtističnim otrokom,
— raziskovalno delo.

Odkrivanje in diagnosticiranje otrok z otroškim avtizmom je bilo doslej (na to vpliva tudi značaj motnje same) razmeroma pozno; zahteva pa tudi dolgotrajno opazovanje otroka in zanesljivo diferencialno diagnostiko, ki jo mora izvajati strokovno usposobljen tim. Komisije za razvrščanje so otroke razvrščale po 3. in 8. ali pa po 9. členu pravilnika. Potrebno je poenotiti merila pri razvrščanju teh otrok.

Pravilnik o razvrščanju bi moral vključevati bolj specifično obravnavo te in še nekaterih drugih motenj. — Strokovnjaki Skupine za avtizem uporabljajo Rimlandov vprašalnik E-2, ki zajema otrokov razvoj od rojstva dalje, in CARS-priročnik, ki opisuje otrokovo trenutno stanje; oba inštrumenta sta dovolj zanesljiva za napotitev otroka na diagnosticiranje. Diagnostika mora biti multidisciplinarna, stopenjska, mora pa upoštevati tudi, da se otrokova klinična slika (vedenje) spreminja z njegovim razvojem.

Problematiko avtističnih otrok in njihovih družin je potrebno predstaviti tudi širši javnosti, ne pa razpravljati zgolj v krogu ljudi, ki jih neposredno zadeva. Problem informiranosti je predvsem problem ustanov za izobraževanje delavcev, ki se pri svojem neposrednem delu srečujejo z avtističnimi otroki (zdravniki pediatri, psihologi, defektologi). Zato predlagamo, da se v izobraževalne programe za te strokovnjake vključijo tudi vsebine o otroškem avtizmu, da se izvede strokovno izpopolnjevanje za otroške zdravnike in druge strokovnjake ter za člane komisij za razvrščanje in da se iz vsake organizacije za usposabljanje duševno prizadetih otrok vsaj en delavec usposobi za delo z avtističnimi otroki. Izpopolnjevanje naj bi izpeljali v sodelovanju s pedopsihiatrično sekcijo zdravniškega društva.

Pri usposabljanju teh otrok je eno temeljnih vprašanj oblikovanje njim ustreznega programa. Glede na značilnosti motnje je nujno oblikovati individualni program za vsakega otroka, ki pa mora biti zasnovan multidisciplinarno in timsko izdelan. Okvirni program ne more biti določen z vsebinami in oblikami dela — te je mogoče črpati iz že obstoječih programov za predšolske in šoloobvezne otroke (tudi za duševno prizadete), temveč mora biti zasnovan kot razvojni program. Tako je oblikovan tudi osnu-

tek programa, ki ga pripravljajo strokovni delavci Skupine za avtizem in ki bi ga bilo mogoče uporabljati tudi za usposabljanje drugih otrok z nesinhroniziranim razvojem. Pomembni zahtevi pri oblikovanju programa sta še, da je potrebno določiti delež individualnega dela in da pri pripravi in izvedbi aktivno sodelujejo tudi otrokovi starši. — Strokovnjaki, ki se neposredno ukvarjajo z otrokom, morajo pri izvedbenem načrtovanju imeti celosten pregled nad otrokovo problematiko in nad vsemi obstoječimi programi.

Položaj otrok, njihovih družin, pa tudi vzgojno-izobraževalnih organizacij, v katere so otroci vključeni, je težak. Starši doslej niso imeli praktično nobenih uporabnih napotkov za delo s svojim otrokom, niso bili kot skupina s posebnimi problemi deležni ne strokovne ne družbene pomoči in niso imeli priložnosti za vsaj začasno razbremenitev. Pri vključevanju otrok v vzgojno-izobraževalne organizacije se ostro izraža problem neusposobljenosti pedagoških delavcev za delo s temi otroki in vprašanje standardov in normativov za to dejavnost, še posebej, če so ti otroci vključeni v redno osnovno šolo. Za ene in druge pa je za zdaj še vedno povsem nerešeno vprašanje, kakšna bo predvidena življenjska pot teh otrok, ko odrastejo. Starši menijo, da mora delovati oddelek za avtistične otroke, kjerkoli ti otroci so, in da je potrebno zagotoviti vse ustrezne pogoje za obstoj in kvaliteto delo teh oddelkov. Pri tem so različne organizacijske oblike (homogeni oddelki, avtistični otroci skupaj z drugimi) drugotnega pomena, saj so odvisne od razmer v določenem okolju. Vsekakor pa je potrebno oblikovati strokovni center, ki naj bi usmerjal delo z avtističnimi otroki.

Zakonska ureditev usposabljanja otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, torej tudi avtističnih otrok, je v naši republiki napredna in tako široko zastavljena, da omogoča različne oblike skrbi za te otroke in tudi njim ustrezno usposabljanje. Zatika pa se pri izvajanju teh določil, ki jih urejajo podzakonski akti. Še posebej velike težave nastopajo zaradi zdaj veljavnih standardov in normativov, ki ne predvidevajo tako specifičnih razmer, kot jih je potrebno ustvariti za uspešno usposabljanje avtističnih otrok. Zato je ob predvidenih spremembah zakonodaje potrebno zahtevati, da bo ustrezno poskrbljeno tudi za te otroke, kar se nanaša posebno na določitev števila otrok v skupini (homogeni, heterogeni oddelki) in na zaposlovanje vseh potrebnih strokovnih delavcev; podoben problem kot usposabljanje avtističnih otrok predstavlja tudi delo s psihotičnimi otroki. Izhodišče za oblikovanje zakonskih določil so specifične potrebe teh otrok oziroma programi njihovega usposabljanja.

Hkrati s problemom usposabljanja avtističnih otrok je potrebno nameniti več dejanske skrbi tudi družinam teh otrok. Kratkoročno takojšnjo pomoč lahko pomenijo seminarji za te družine (morda v podobni obliki, kot jih izvaja Zveza društev za pomoč duševno prizadetim) in vključevanje staršev v Skupino za avtizem, v okrilju katere že deluje tudi skupina staršev. Dolgoročno pomoč družinam pa predstavlja le ustrezna obravnava problema v zakonodaji, ki naj opredeli celotno družbeno skrb za te otroke od rojstva do izteka življenja, in zanesljivo ter kakovostno izvajanje teh določil.

Ob seznanjanju strokovnjakov in javnosti s pojavom otroškega avtizma, ob oblikovanju primernih programov in njihovem uresničevanju pa je potrebno razvijati tudi raziskovalno delo na področju različnih strok, ki pojav obravnavajo, in raziskovalne izsledke uvajati v neposredno delo z otroki in njihovimi družinami.

Aljoša Vodnik

Ker je seminar naletel na veliko večji odziv, kot smo pričakovali, nam je pripravljeno gradivo pošlo. Pripravljamo ponatis, zato vas prosimo, da nam sporočite, koliko izvodov gradiva želite naročiti, in da nanj opozorite tudi svoje znance, ki bi jih gradivo morda zanimalo. Svoje želje sporočite na naslov: Društvo defektologov Slovenije, Ljubljana, Samova 9/II.

Na isti naslov lahko naročite tudi:

— lestvico za oceno otroškega avtizma CARS (Chilhood Autism Rating Scale; Schopler, Reichler, Renner) in

— vprašalnik za starše E-2 (Diagnostic Check List; Rimland).

Nadaljevanje z 18. strani

Ob pomoči društva je v letu 1975 začela delovati mobilna svetovalna služba za duševno prizadete otroke. Na pobudo društva je bil v letu 1979 ustanovljen razvojni oddelek, ki je nekaj let omogočal razvojno prizadetim otrokom ustrezno predšolsko obravnavo. Po zaprtju razvojnega oddelka je na pobudo društva začela delovati za predšolsko populacijo specialna svetovalna služba v vzgojnovarstveni organizaciji. Logoped in defektolog obravnavata razvojno motene otroke, ob pomoči društva pa tudi otroke, ki niso zajeti v varstvo. Za laže duševno prizadete otroke, ki se redno šolajo, je društvo pomagalo pridobivati opremo za učnovzgojni proces in uspešno sodelovalo pri vključevanju absolventov v poklicno usposabljanje in v zaposlitev.

Za teže duševno prizadete otroke je bila ob pomoči društva v Črni na Koroškem že leta 1978 ustanovljena delavnica pod posebnimi pogoji, ki se je v poznejših letih širila in poskrbela tudi za domsko oskrbo.

Na pobudo in ob pomoči društva je Zavod za delovno usposabljanje v Črni na Koroškem v letu 1986 odprl še oddelek za osnovno usposabljanje in varstvo najteže duševno prizadetih otrok.

Člani društva že dolga leta sodelujejo pri organizaciji in izvedbi seminarjev za starše duševno prizadetih otrok in omogočajo svojim članom sodelovanje na nadaljevalnih seminarjih in letovanjih.

Društvo je zelo uspešno pri organizaciji novoletnih srečanj staršev in otrok in pri organiziranju rekreacijskih piknikov staršev in otrok spomladi in jeseni.

Člani društva sodelujejo s strokovnimi članki v sredstvih javnega obveščanja, sodelovali pa so pri pripravi filma »Um srca«.

Zelo aktivni so bili člani društva pri uveljavljanju vseh zakonskih novosti in ugodnosti v prid osebam, ki jih je narava prikrajšala za normalno življenje.

K zobozdravniku ne hodim rad, vendar grem, ker je bolje malo potrpeti, kot jemati tablete.

Jožko

TRIDNEVNO LETOVANJE NA POKLJUKI

V lanskem maju je Društvo za pomoč duševno prizadetim osebam v Škofji Loki organiziralo tridnevni družinski oddih za konec tedna na Pokljuki.

Namen tega oddiha je bil, da se družine med seboj spoznajo, se sprostijo ob družabnih igrah, izletih v naravo in rekreaciji, izmenjajo svoje težave in življenjske izkušnje.

DO Jelovica nam je odstopila dve lični brunarici pri Mrzlem studencu na Pokljuki. V petek popoldne smo se odpeljali na Pokljuko. Čeprav konec maja, je bilo precej hladno, zato je nekaj najbolj požrtvovalnih odšlo na pot že dopoldne, da nam pripravijo tople sobe. Zbralo se nas je osem družin, pretežno z vsemi družinskimi člani. Zvečer smo se zbrali v skupnem dnevnem prostoru s kuhinjo in po okusno pripravljeni večerji smo še malo poklepetali, delo v kuhinji smo si razdelili vsak po svojih zmožnostih, glede na čas, ki nam ga dopušča naš otrok.

Naslednji dan smo se napotili na krajši izlet proti Šport hotelu. Ko smo se vračali, nas je ujela nevihta. Toda to je bilo kmalu pozabljeno, ker nas je čakalo dobro kosilo in topel čaj. Popoldne smo se z našimi otroki razvedrili, igrali smo se z žogo ipd. Zvečer smo igrali domino, karte, poslušali radio, kasete, se pogovarjali in tudi zapeli.

V soboto popoldne smo poslušali predavanje zdravnika, ki nam je v sproščenem pogovoru povedal marsikaj koristnega za nas, starše, in za naše otroke.

Zadnji dan smo pripravili piknik, toda škoda, da nas je sredi najlepšega razpoloženja presenetila nevihta. Popoldne smo se razšli z nekaj novimi izkušnjami in poznanstvi.

Angelca Čadež

DVAJSET LET DRUŠTVA ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM ŠKOFJA LOKA

V letu 1988 je minilo dvajset let, kar je bilo ustanovljeno Društvo za pomoč duševno prizadetim. Društvo je bilo ustanovljeno z namenom, da združi čustveno motiviranost staršev in prizadevanja različnih strokovnih sodelavcev v skupno družbeno zelo potrebno delo.

V prvih letih delovanja je bila pobuda in vodenje društva v rokah strokovnih delavcev. Kasneje so se vse bolj aktivno vključevali tudi starši, dokler niso pred desetimi leti sestavljali glavnino društva. Pridobili so si lastne prostore in prevzeli vodenje društva ob pomoči različnih strokovnjakov.

Najpomembnejše naloge, ki jih je društvo v teh letih izvedlo:

Stalna skrb je bilo varstvo in usposabljanje prizadetih ter njihovih staršev. Zato je bilo društvo pobudnik in pomembnen sodelavec pri ustanovitvi oddeleka za delovno usposabljanje na tedanji posebni osnovni šoli.

Pomembna pridobitev je bila ustanovitev razvojnega oddelka za najmlajše, ki uspešno deluje že dvanajst let.

Z veliko zagnanostjo članov društva in strokovnih sodelavcev je bila pred desetimi leti ustanovljena tudi delavnica pod posebnimi pogoji.

Tako so se reševali problemi laže in srednje prizadetih. V najslabšem položaju pa so družine s težko prizadetimi otroki. Zato društvo ob pomoči socialnih, zdravstvenih in drugih sodelavcev intenzivno dela na tem, da se ustanovi oddelek za dnevno varstvo najteže prizadetih, ki so večina nepokretni. Zdaj še iščemo primeren prostor za ta oddelek.

Evidenca družin s prizadetimi otroki je bila tudi v društvu pomanjkljiva. Zato se je društvo ob popisu, ki ga je izvedla Zveza društev Slovenije, z obiski na domovih dokopalo do precej natančne evidence svojega članstva, ki jo je uredilo tudi računalniško.

Izobraževanje in osveščanje staršev je pogoj za kvalitetno življenje družine s prizadetim otrokom. Člani našega društva so se udeleževali seminarjev in letovanj Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije.

Društvo je pripravilo veliko število poučnih predavanj za starše. Pričelo je tudi z organizacijo dvodnevnih vikend letovanj za svoje člane na Pokljuki ali na Jezerskem.

Vsakoletnih družabnih srečanj se udeleži veliko članov. Združena so z igrami in kulturnim programom. Prav tako so dobro obiskani izleti, ki so dopolnjeni z ogledom in obiskom društev in delavnic pod posebnimi pogoji po Sloveniji.

Številne akcije društva in njegov položaj so pripomogle k dobremu sodelovanju z družbenimi dejavniki, ki delujejo na področjih skrbi za duševno prizadete. Odzvali so se na vsako spremembo, ki je pomenila ugodnost za člane društva in njihove svojce.

Pridobili smo si delegatska mesta v skupnostih in sodelovali pri oblikovanju politike socialne varnosti prizadetih oseb. Dejavnost društva je bila tudi v osveščanju delovnih ljudi in občanov o problemih duševne prizadetosti.

Vse to delo kaže na pomembno vlogo društva v sistemu družbene skrbi za duševno prizadete. To vlogo mora društvo ohraniti tudi v bodoče. Jedro društva morajo še naprej ostati starši, saj so oni najbolj zainteresirani za to dejavnost. Prav tako pa lahko veliko pomagajo tudi strokovni sodelavci iz zdravstva, šolstva, socialnega skrbstva ter družbenopolitičnih skupnosti in drugi osveščeni ljudje v naši skupnosti.

Starši so na osnovi podaljšanih roditeljskih pravic dolžni zahtevati, da so njihovi otroci deležni primernega življenja, kot ga zagotavlja ustava in zakon za vse državljane.

Marija Božič

Zobozdravnik muči otroke. Ko me pokliče, se bojim. Če na svetu ne bi bilo zobozdravnikov in sladkarij, bi bila srečna.

Mirsada

predstavljamo vam

DELAVNICE ZA DELO POD POSEBNIMI POGOJI KRANJ

Skoraj v samem središču Kranja, nekaj korakov stran od avtobusne potaje, v stari zgradbi bivšega marijanišča, v kateri je nekdaj gostovala osnovna šola s prilagojenim programom, so zdaj oddelki za delovno usposabljanje in delavnice za delo pod posebnimi pogoji. Čeprav so bile delavnice ustanovljene že pred 18 leti, pa le malo ljudi pozna njihovo delo, zato smo se odločili, da vam jih obširneje predstavimo.

Pogled nazaj

Delavnice za delo pod posebnimi pogoji so bile ustanovljene aprila 1971 pri tedanji posebni osnovni šoli. V njih je delalo šest mladostnikov pod vodstvom specialnega pedagoga. Prva kooperantska dela so opravljali za Puškarno in Savo. Že v šolskem letu 1971/72 se je število varovancev povečalo, zaposlili so še delovnega terapevta.

Program je obsegal: kooperantska dela, rekreacijo (sprehode), prirejen program s področja splošne poučenosti, domača opravila in bivanje v naravi (letovanja). Pri oblikovanju programa so na željo staršev skušali poskrbeti za ohranjanje znanja, ki so si ga bili varovanci pridobili v času svojega dotedanjega šolanja. Za svoje delo so občasno dobivali denarne nagrade.

Od 1. 1. 1980 imajo delavnice status socialne ustanove v okviru skupnosti socialnega skrbstva Kranj, ki je tudi financer dejavnosti, delujejo pa v okviru oddelkov za delovno usposabljanje pri osnovni šoli Helena Puhar Kranj. Razmerja med izvajalcem in financerjem so urejena s pogodbo.

Komu so delavnice namenjene

Delavnice imajo svoje prostore v isti zgradbi kot oddelki za delovno usposabljanje, to je v Kranju v Stritarjevi ulici številka 7; telefonska številka je 064/21 155.

Zgradba je stara in potrebna temeljite obnove, za širitev delavniškega prostora pa ni prav nobenih možnosti. Prostorska stiska je izredno huda, saj izračun pokaže le 1,5 do 2 m² razpoložljive površine na varovanca. Skladišča nimajo in z materialom in izdelki pogosto povsem zatrpajo hodnike. Garderoba je tudi na hodniku, sanitarije komaj zadoščajo takemu številu varovancev. Prav tako ni nikakršne možnosti, da bi si preskrbeli poseben prostor za terapevtsko delo s teže prizadetimi varovanci, ki le kratek čas zdržijo pri najenostavnejših opravilih (takih je 6 do 8 varovancev).

Letos je v delavnicah 39 varovancev, redno jih prihaja 34. To so v glavnem zmerno in teže duševno prizadeti fantje in dekleta, stari od 18 do 49 let. Mlajši so zaključili delovno usposabljanje, starejši pa seveda ne, ker v času njihovega otroštva oddelkov za delovno usposabljanje še ni bilo in so bili zato nekateri vključeni v šolanje v tedanji posebni šoli. Vsi živijo v krogu svoje

domače družine, na delo pa prihajajo iz različnih koncev kranjske občine, dva tudi iz tržiške. Bolj samostojni se pripeljejo z rednimi avtobusi sami, spet drugi skupaj s starši, ko gredo ti na delo v različne kranjske tovarne ali pa jih starši pripeljejo s svojimi vozili, nekaj pa jih je tudi iz samega mesta in pridejo kar peš. Zaenkrat s prevozom zaradi ugodne lege delavnic ni posebnih težav.

Večina varovancev zmore opravljati lažja delovna opravila, nekateri teže prizadeti pa zdržijo celo pri najbolj preprostih delih le 10 do 15 minut, zato je treba zanje poskrbeti na drugačen način kot za večino. Pri delu so razdeljeni v tri skupine, vendar se sestava teh skupin prilagaja trenutnemu izboru delovnih postopkov in sposobnostim varovancev.

Okvirni delovni čas je od 7. do 14. ure, vendar v poprečju delajo varovanci približno pet ur dnevno. Prihajajo in odhajajo različno, odvisno od delovnega časa staršev in od avtobusnih zvez, kot v vsaki naši delavnici pa si tudi v tej kak posameznik svoj delovni čas tudi sam malo »prilagodi«.

Nekaj fantov in deklet je v delavnicah že od ustanovitve — Tone, Danilo, Marinka, Sandi, Božo, Darinka, Vesna. Vsi imajo zagotovljene pravice skladno z zakonom o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb in ustrezne odločbe.

Novi varovanci prihajajo iz oddelkov za delovno usposabljanje, ko se dovolj usposobijo za delo v delavnicah, večinoma ob dopolnjenem 18. letu starosti.

Delo in druge dejavnosti

Program dela v delavnicah naj bi po mnenju strokovnih delavcev temeljil na terapevtski zasnovi. Zato ob delu ne zanemarjajo drugih dejavnosti, ki naj bi varovancem nudile dovolj priložnosti za prijetno in zadovoljno življenje.

Osnovna dejavnost so različna kooperantska dela. Sodelovanje z nekaterimi podjetji je že kar tradicionalno. Mednje sodijo: tovarna obutve Peko iz Tržiča (zanje prepletajo gornje dele mokasinov), Metalka Tržič (stiskanje objemk na sidra, dodajanje matic in podložk), Triglav konfekcija iz Kranja (zlaganje in vlaganje robčkov v škatle), Iskra ERO iz Kranja (kronske žage), Iskra Kibernetika iz Kranja (vzvodne ploščice, odstranjevanje bakra s tuljav), obrtnik Žumer (ventilčki za kolesa).

Izbor del in krog kooperantskih organizacij bi bil lahko občutno širši, če bi delavnice poslovale v dovolj velikih in primerno opremljenih prostorih. Prav njihovi dolgoletni partnerji ERO, Kibernetika, Metalka bi jim lahko ponudili več različnega dela, če...

Že v prvih letih delovanja si je delavnica pridobila velik ugled tudi med zahtevnimi kupci z izdelki iz lastnega programa, mednje sodijo predvsem tapiserije in izdelki v tehniki makrameja. Ti izdelki terjajo veliko dela in vztrajnosti, pa tudi vsi varovanci jih ne morejo izdelovati, zato jih pripravijo predvsem na osnovi naročil.

Vsakih štirinajst dni gredo na rekreacijo v telovadnico pri osnovni šoli s prilagojenim programom, občasno na rekreacijske sprehode, enkrat tedensko v knjižnico, ki je v neposredni bližini, vsaj enkrat mesečno si ogledajo film v kinu, ki je tudi čisto blizu, ali priredijo družabno srečanje. Kadar so v šoli s prilagojenim programom proslave ali družabne prireditve, se jih prav radi udeležijo tudi oni. Vendar pa različne družabne dejavnosti organizirajo pretežno v popoldanskem času, da ne bi motili običajnega delovnega ritma. Pohvalili so se tudi, da so bili pred novim letom v disku in da je bilo sila imenitno.

Ker so že leta dolgo vsak dan skupaj, so kot velika družina in se seveda med seboj in s strokovnimi delavkami pomenijo vse mogoče, skupaj poslušajo radio in kasete, da jim urice v delavnici minejo čimbolj prijetno.

Stalno zaposlene strokovne delavke sta dve specialni pedagoginji in delovna terapevtka. Druga opravila (npr. računovodsko in administrativno delo) so skupna z osnovno šolo Helena Puhar.

Pred leti so tudi sami organizirali letovanja, vendar tega zdaj finančno ne zmorejo več, zato se posamezni varovanci s svojimi starši udeležujejo letovanj, ki jih organizira Zveza za pomoč duševno prizadetim Slovenije.

Med delom naj bi dobivali tudi malico in topel obrok, vendar je trenutno prehrana pomanjkljivo urejena, saj z osnovne šole Helena Puhar le enkrat dnevno dobivajo malico, kakršno v šolski kuhinji pripravljajo za šolarje, zanje, ki so že odrasli, pa je premalo obilna in pestra.

Nagrade za opravljeno delo so seveda odvisne od tega, koliko naredijo in za izdelke iztržijo; višina teh nagrad se je konec leta 1988 gibala od 50.000 do 100.000 dinarjev.

Stiki z okoljem

Ker so v delavnici sami odrasli fantje in dekleta, ki so poprej obiskovali posebno šolo ali oddelke za delovno usposabljanje in je večina staršev že tedaj gojila redne stike s strokovnimi delavci, so pogosti stiki med njimi kar samoumevni. Občasno pa se srečujejo tudi na bolj uradnih sestankih, kjer obravnavajo pomembna vprašanja glede delovanja delavnic, poslovanja, uresničevanja programa in njegove bogatitve ipd. Nekaj teh staršev je že dolga leta zelo aktivnih v društvu za pomoč duševno prizadetim in sodelujejo tudi pri obravnavi širše problematike v zvezi z duševno prizadetimi. Srečujejo se ob raznih prireditvah, ki jih organizira društvo —na pikniku, na izletu, ob družabnih srečanjih.

Čeprav se delavnica otepa z izrednimi prostorskimi težavami, pa je velika prednost, da je v središču mesta, da so fantje in dekleta vsak dan lahko med drugimi ljudmi, da gredo lahko po nakupih in podobno, da jih ljudje srečujejo in jih poznajo.

Financiranje

Financiranje delavnic je skladno z veljavno zakonodajo in samoupravni sporazumi urejeno preko skupnosti socialnega skrbstva, pri tem pa se delavnice seveda srečujejo z vsemi sedanjimi stiskami, ki tarejo druge podobne ustanove.

Načrti za prihodnost

Za pisanje o kranjskih delavnicah pod posebnimi pogoji sem se odločila prav zaradi trenutnega dogajanja v zvezi z gradnjo novih prostorov.

S srednjeročnim načrtom je skupnost socialnega skrbstva v Kranju predvidela gradnjo delavnic pod posebnimi pogoji v prizidku k osnovni šoli Helena Puhar. Že ob gradnji te šole je bil tak prizidek načrtovan, a ne za ta namen. Pred nekaj leti, ko so pričakovali, da bo skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja mogla zagotoviti ustrezna sredstva za začetek gradnje, je arhitekt, ki je izdelal načrte za šolo, v izredno kratkem času pripravil idejni načrt za prizidek, v katerem naj bi bile delavnice. Vendar pa se je kmalu izkazalo, da z denarjem ne bo nič in da bo treba gradnjo odložiti vsaj do letošnjega leta, kot je bilo tudi predvideno s srednjeročnim načrtom.

Strokovni delavci šole in delavnic ter starši varovancev vidijo prednosti prizidka predvsem v naslednjih dejstvih:

— v bližini je avtobusna postaja, kar pomeni, da s prevozom na delo ne bi bilo dodatnih težav;

— večina staršev je zaposlenih v Kranju, zato zlahka poskrbijo za ustrezen prevoz, če pa pride do nenadnih (npr. zdravstvenih) težav, so hitro dosegljivi in lahko učinkovito ukrepajo skupaj s strokovnimi delavci;

— administrativna in računovodska opravila bi še naprej opravljali delavci osnovne šole Helena Puhar, kar občutno zniža režijske stroške;

— pomembnejše kooperantske organizacije so v Kranju, zato je prevoz materiala in izdelkov mogoče urediti zelo smotrno in poceni;

— pri delih, ki so povezana s kratkimi roki, lahko priskočijo na pomoč tudi učenci višjih razredov osnovne šole s prilagojenim programom;

— ustrezneje bi bilo mogoče urediti prehrano skupno s šolo;

— v Kranju je dovolj kulturnih ustanov in športnih objektov, tako da je obilo možnosti za popestritev življenja varovancev v okviru rednega programa delavnic in v prostem času;

— prehajanje varovancev iz oddelkov za delovno usposabljanje v delavnice lahko poteka postopno in nemoteno.

Do tu je bilo vse lepo in prav. Zapletlo pa se je konec lanskega leta, ker so v skupnosti socialnega skrbstva oktobra ugotovili, da bi bilo mogoče problem gradnje delavnic hitro in poceni rešiti s preureditvijo opuščene zgradbe obrtne zadruge v Cerkljah pod Krvavcem, približno 15 km vzhodno od Kranja. Avtobusna povezava je redna in razmeroma ugodna, vendar le za varovance, ki so doma prav v Kranju. Večina pa bi morala večkrat prestopati ali bi bi-

lo zanje potrebno urediti prevoz s kombijem. Ko so starši lansko jesen zvedeli za ta predlog in da naj bi bile v delavnicah še druge invalidne osebe, ne le zmerno in teže duševno prizadeti, je med njimi završalo. Potem ko je bilo zatrdno sklenjeno, da bo delavnicam namenjen prizidek pri osnovni šoli Helena Puhar, po dolgih letih potrpežljivega čakanja na gradnjo delavnic, po mnogih zapletih v zvezi s prispevki staršev za oskrbo njihovih odraslih otrok (ki ste jih skusili mnogi starši), ne verjamejo več, da bo do gradnje delavnic sploh prišlo (kaj šele v predvidenem roku) in da bi bil prevoz zagotovljen in brezplačen, če bi obveljal predlog za preureditev zgradbe v Cerkljah, čeprav jim pristojni predstavniki socialnega skrbstva in varstva to zagotavljajo. Zato terjajo, da se za izgradnjo delavnic poišče kakršnokoli možnost v Kranju in da je vsa potrebna dokumentacija pripravljena že letos ter da se takoj začno zbirati potrebna sredstva.

Občinska skupnost socialnega skrbstva je julija lani v tezah za delo in organiziranost delavnic pod posebnimi pogoji zapisala, da je temeljna usmeritev teh delavnic upoštevanje predvsem delovnega principa, to je, da so invalidi obravnavani kot delavci, vendar z omejenimi zmožnostmi, katerih delo prinaša lahko tudi dohodek, pri tem pa invalidi dobijo občutek koristnosti in samopotrditve, ki je močan motivacijski dejavnik. Cilj naj bi bil organizirati tako obliko družbenega varstva, ki staršem oziroma skrbnikom omogoča čim manj moteče delovno in socialno udejstvovanje v družbi oziroma življenju, invalidni osebi pa zagotavlja možnost primerne zaposlitve, ki ji daje občutek koristnosti in samopotrditve, omogoča razvijanje individualnosti in harmoničnega vključevanja v medsebojne odnose v skupini, ohranja pridobljeno znanje in omogoča osvajanje novega.

Večina staršev in strokovnih delavcev namreč dvomi, da bi bilo ta cilj možno zares uresničiti na predlagani novi lokaciji.

Vsi pa so si edini v tem, da le drugačne prostorske razmere omogočajo odpiranje novih možnosti za delo, sprostilne in terapevtske dejavnosti v delavnicah, ki naj bi po usmeritvah razvoja teh delavnic v vsej republiki prerasle v varstveno delovne centre, to je centre za usklajevanje celotne družbene skrbi za zmerno in teže duševno prizadete odrasle osebe.

V Cerkljah bi bilo resda mogoče razvijati nekatere nove programe (npr. v kmetijstvu), ki bi prinesli večjo neodvisnost od trenutnega gospodarskega položaja in poskrbeti tudi za domsko varstvo, za katerega doslej še niso predvideli oprijemljivih rešitev, vendar pa končna odločitev ne more biti sprejeta na škodo prizadetih oseb in njihovih staršev.

Prav gotovo boste mnogi ob težavah delavnic pod posebnimi pogoji v Kranju razmišljali o tem, kako je ta problem rešen v vašem domačem kraju. Zato pričakujemo vaš odziv na to pisanje, pa če se strinjate z mnenjem staršev iz Kranja ali pa tudi ne.

Aljoša Vodnik

Na podlagi 10. člena zakona o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb (Uradni list SRS, št. 41/83) in pooblastila skupščine Skupnosti socialnega skrbstva z dne 23. januarja 1986 je odbor za razvojne in splošne zadeve skupščine Skupnosti socialnega skrbstva Slovenije na seji dne 28. marca 1989 sprejel

SKLEP

o uskladitvi materialnih pravic po zakonu o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb

1

Nadomestilo za invalidnost znaša od 1. 4. 1989 dalje 378.000 dinarjev.

2

Dodatek za tujo nego in pomoč znaša od 1. 4. 1989 dalje:

— za invalidne osebe, ki potrebujejo pomoč pri opravljanju vseh osnovnih življenjskih potreb 216.000 dinarjev,

— za invalidne osebe, ki potrebujejo pomoč pri opravljanju večine osnovnih življenjskih potreb 108.000 dinarjev.

Po socialnoskrbstvenih kriterijih gre upravičenim invalidnim osebam iz prvega odstavka te točke še del dodatka za tujo nego in pomoč v višini 108.000 dinarjev.

3

Ta sklep velja od objave v Uradnem listu SRS, uporablja pa se od 1. 4. 1989 dalje.

Št. 14-7/23-89/5 Ljubljana, dne 28. marca 1989.

Predsednik odbora
za razvojne in splošne zadeve
Stane Erzetič, l. r.

(Iz Uradnega lista SRS, št. 13-591/89 z dne 7. 4. 1989.)

po Jugoslaviji in svetu

PRVE ZIMSKE ŠPORTNE IGRE — WINTERSPIELEN — V AVSTRIJI

Pred več kot enim mesecem nas je Zveza društev za pomoč duševno prizadetim obvestila, da bomo kot predstavniki SR Slovenije sodelovali na zimskih športnih igrah v Avstriji. Organizator teh iger Lebenshilfe je ob svoji 20-letnici povabil poleg tekmovalcev iz Slovenije tudi goste iz sosednje Tirolske. Tekmovanja naj bi se udeležili v dveh disciplinah in to v tekih na smučeh in alpskem smučanju. Za nas je bilo to veliko priznanje in obenem izziv, da svoje sposobnosti preizkusimo zunaj domačega kraja. Vest se je kot blisk razširila po zavodu. Kdo bo šel? Kdaj bomo šli? Kdo bo z nami? Kako se bomo peljali? Vprašanja so kar deževala, in še preden smo se tovariši lahko dogovorili o podrobnostih, so gojenci že imeli pripravljeno ekipo. Ekipa je bila preštevilčna, kajti tekmovati — in to v tujini — je želja vseh, ki znajo smučati in ki »smučajo« samo ob televizijskih sprejemnikih.

Po skupnem sestanku in temeljitem razgovoru, da ekipa šteje le šest tekmovalcev, smo izbrali štiri gojence in dve gojenki. Izbrani so bili: Oliver Topič, Bogdan Gros, Ignac Levačič, Stanko Ledinek, Bernarda Pušnik, Najda Mešič. Vsi ostali pa naj bi vadili kot rezerva. Z veliko vnemo in zavzetostjo smo se začeli pripravljati na tekmovanje. Posebno prizadevni so morali biti tekači na smučeh, saj smo šele letos v program zimske rekreacije uvedli tudi teke. Toda Oliver, Bogdan in Bernarda so hitro osvojili hojo na smučeh in tudi prve osnove tekaške tehnike, tako da je bila vsaka skrb odveč. V času priprav smo si prizadevali, da bi bili naši gojenci čimbolj primerno opremljeni. Pri tem je sodeloval smučarski klub Črna — tekaška sekcija in veletrgovina Nama iz Raven na Koroškem.

Nestrpnost, ki je naraščala iz dneva v dan, se je polegla, ko je kombi z vso smučarsko opremo, tekmovalci in spremljevalcema 1. marca dopoldne odpeljal izpred zavoda. Pot nas je vodila preko mejnega prehoda Holmec, po celovški kotlini preko Nizkih tur do Windischgarstna. Potovanje je bilo prijetno in zanimivo, vreme lepo, sončno. Hiteli smo iz kraja v kraj po skoraj že zeleni dolini, le v daljavi so se bleščali snežno beli vrhovi avstrijskih Alp. Po štirih urah vožnje smo prispeli na cilj. Sprejela sta nas ing. Walter Lukesch — predsednik Lebenshilfe

in predsednik slovenske Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Ivo Škof. Po osnovnih napotkih in nastanitvi v penzionu je sledil krajši počitek, kajti zvečer nas je čakala uradna otvoritev.

Zbor vseh tekmovalcev je bil ob 19. uri zunaj centra mesta. Predstavniki Slovenije smo imeli čast, da za domačo godbo na pihala in konjeniki vodimo vse ostale udeležence po ulicah do trga v središču mesta. Vsi tekmovalci so nosili prižgane bakle, ki pa sta jih veter in dež nekajkrat ugasila.

Po uradnem začetku je sledilo prižiganje ognja sredi kroga, ki ga je sklenilo preko 300 udeležencev.

Zečetek tekmovalnega dne ni obetal lepega vremena. Izmenjavala sta se sneg in dež, vendar nam to ni vzelo volje do tekmovanja in želje preizkusiti se z ostalimi tekmovalci, pa čeprav so bili večji in starejši.

Tov. Dani je s tekači ostal v dolini pri vili Sonnwend, kjer se je odvijalo tekmovanje v tekih na smučeh. Ekipo alpskih smučarjev s tov. Ivanko in dr. Majo pa je kombi odpeljal na više ležeče smučišče. Nekoliko korajže in samozavesti nam je vzel pogled na vlečnico in tekmovalno progo. Kaj in kako bo? Prvič se bomo peljali na vlečnici s sidri, prvič se bomo spuščali po takšni strmini in prvič se bomo merili s starejšimi in večjimi. Pa je šlo.

Vlečnica nas ni pometala iz sider in tudi strmino smo uspešno prevozili. Rezultati uradne — tekmovalne vožnje pa so bili za našo ekipo pravi uspeh. Ignac je zasedel tretje mesto in s tem osvojil bronasto medaljo, Stanko je dosegel deveto mesto, med deklicami pa je bila Najda četrta.

Če izvzamemo rezultate, je bil naš uspeh še v tem, da smo se zelo dobro znašli v novem okolju, da smo obvladali (glede na naše razmere za vadbo smučanja) precej težko progo in da so bila majhna napredovanja na poti k obvladovanju smučarskih veščin v preteklih letih potrjena prav s tem mednarodnim tekmovanjem.

Hkrati pa so Oliver, Bogdan in Bernarda v dolini premagovali 3 km dolgo progo v tekih na smučeh. Kljub veliki starostni razliki in dejstvom, da so prvič letos stopili na tekaške smuči, so bili rezultati presenetljivo dobri: Bogdan je dosegel deseto mesto, Oliver takoj za njim enajsto in Bernarda med deklicami četrto mesto.

Tretji — zaključni del je bil v znamenju iger na snegu. Sproščeno in veselo so se vsi tekmovalci in vodje ekip pomešali med seboj in tekmovali v skupinski hoji na smučeh, tekmovalni igri in metanju v cilj. Četudi se nisi razumeli z besedami, jih je želja po tekmovanju in sodelovanju pritegnila v skupno zabavo — rekreativno dopoldne.

Uradna razglasitev in predstavitev vseh, ki so si priborili medalje, je bila v zelo prijetnem okolju z zanimivim plesnoritmičnim programom.

Potovanje domov po snegu in dežju ni bilo prijetno, vendar je spoznanje, da so gojenci doživeli nekaj izjemnega in si s tem obogatili življenje, odtehtalo naporno vožnjo.

V imenu gojencev — športnikov se prisrčno zahvaljujemo Zvezi za pomoč duševno prizadetim Slovenije, da nam je omogočila sodelovanje na 1. zimskih igrah duševno prizadetih v Avstriji, gostiteljem pa za prijetno počutje v samem kraju tekmovanja.

Danijel Šipek, Ivanka Srebot

ZAKLJUČKI ZVEZNEGA SREČANJA DELOVNI DNEVI STARŠEV KRAGUJEVAC 1988

Zveza društev za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Srbije je v dneh od 26. do 28. 10. 1988 v Kragujevcu organizirala zvezno srečanje staršev, ki imajo duševno prizadete otroke, in strokovnjakov, ki se na kakršenkoli način ukvarjajo z usposabljanjem teh oseb — pod imenom Delovni dnevi staršev. Osrednja tema dela in razprav je bila: Pomoč in varstvo družini z invalidnim otrokom. Delo je bilo organizirano plenarno in v skupinah, ob koncu pa smo sprejeli zaključke in stališča, ki jih je treba poslati vsem odgovornim in prisotnim družbenopolitičnim organizacijam in družbenopolitičnim skupnostim na področju SFRJ.

Na posvetovanju so sodelovali tudi predstavniki Zvez društev za pomoč duševno prizadetim iz vseh republik in pokrajine Vojvodine.

Sprejeti **zaključki in stališča** so naslednji:

1. V več kot 60 % občin v SFRJ ne obstaja nikakršna oblika usposabljanja duševno prizadetih oseb, zato zahtevamo, da Zvezna konferenca SZDL preuči vprašanje družbenega varstva teh oseb in glede tega predlaga ukrepe in akcije.

2. Vse več je starejših duševno prizadetih oseb, veča pa se tudi bojazen staršev, ki ne morejo več nuditi zadovoljive pomoči in varstva tem osebam; zato zahtevamo od odgovornih in pristojnih organov, da to vprašanje uvrstijo v svoj redni letni delovni program in sprejmejo ustrezne rešitve.

3. V sodelovanju s SZDL je potrebno ustanavljati društva za pomoč duševno prizadetim osebam, da bi dosegli uresničevanje popolnega družbenega varstva teh oseb. V ta društva je potrebno včlaniti čim večje število staršev.

4. Splošnega recepta za usposabljanje teh oseb, za načine zagotavljanja sredstev in za ustanavljanje ustreznih specialnih ustanov sicer ni, saj ima vsako okolje svoje posebnosti glede potreb, pa tudi možnosti družbenega varstva, zato ni potrebno preprosto in nekritično posnemati tujih izkušenj, temveč jih prilagajati posameznemu okolju.

5. Starši zahtevajo enako obravnavo za vse otroke in ustvarjanje razmer za izvajanje pozitivnih zakonskih predpisov, ki se nanašajo na duševno prizadete otroke in mladino, na celotnem področju SFRJ.

6. Delu z družinami, ki imajo duševno prizadete otroke, mora naša družba posvetiti več pozornosti in zagotoviti materialne možnosti za uporabo ustreznih oblik in metod dela s starši, predvsem za njihovo informiranje in prosvetljevanje, kako naj se izvaja usposabljanje in socializacija teh oseb v družinskem krogu.

7. Med republiškimi in pokrajinskimi Zvezami mora obstajati trdno in sistematično sodelovanje pri uresničevanju letnih programskih dejavnosti, še posebej pri delu s starši in njihovem izobraževanju za delo z duševno prizadetimi otroki.

8. Dosedanji seminarji za starše so pokazali izredne rezultate, vendar pa je njihov obseg zaradi nezadostnih stredstev še majhen. V bodoče jih je potrebno širiti, vsebinsko osvežiti, izpopolnjevati in uporabljati sodobne metode dela in poskušati zagotoviti potrebna sredstva za delo.

9. Starši zahtevajo, da se s pomočjo občinskih društev za pomoč duševno prizadetim osebam in njihovih Zvez v SZDL zagotovi delegatski vpliv staršev v DPO in DPS, da bi dosegli večji in bolj stvaren prispevek pri reševanju problemov v zvezi z obravnavi teh oseb.

10. V velikem številu občin na celotnem območju Jugoslavije je opaziti odpor in zanemarjanje duševno prizadetih oseb. Tak odnos zbuja pri starših ogorčenje, zato so za zagotavljanje družbenega varstva svojih otrok pripravljeni uporabiti tudi nekatere oblike demokratičnega pritiska; če pristojni in odgovorni ne pridejo, ne vidijo in slišijo problemov duševno prizadetih otrok — potem je pač potrebno, da starši in otroci pridejo k njim.

Prav tako zahtevajo, da se v občinah ustanovijo specializirana telesa za pravno pomoč in za vlaganje pritožb zaradi neuresničenih pravic.

11. Starši zahtevajo, da strokovni organi in organizacije izdelajo kodeks vedenja do duševno prizadetih otrok za vse tiste, ki se ukvarjajo z vzgojo, izobraževanjem, delovnim usposabljanjem, profesionalno rehabilitacijo, zdravljenjem in socializacijo teh oseb.

12. Skupinska psihoterapija s starši je pokazala izredne rezultate glede razumevanja svojih in otrokovih problemov ter pri načinu njihovega reševanja v daljšem časovnem obdobju, zato je treba to obliko dela s starši (Mala šola za starše) razširiti tudi na tiste kraje in območja v Jugoslaviji, ki doslej v to delo še niso bili vključeni.

13. Ob pomoči SZDL je treba še prav posebej krepiti društva za pomoč duševno prizadetim kot najbolj aktivne dejavnike, ki spodbujajo, združujejo, nadzirajo uresničevanje zakonskih pravic in nudijo vse vrste pomoči pri uresničevanju čimbolj popolnega družbenega varstva teh oseb.

14. V posameznih občinah je opaziti nasprotovanje staršev otrok, ki niso imeli motenj v psihofizičnem razvoju, pri vključevanju otrok z motnjami v duševnem razvoju v vrtce, zato je v takih okoljih treba podrobneje informirati občane, posebej pa še starše, ki imajo predšolske otroke, da duševno prizadeti otroci ne predstavljajo nevarnosti za njihove otroke, da imajo čustva in sposobnosti za delo, vendar v zmanjšanem obsegu, zato je potrebno zanje najti prostor v vrtcih vseh jugoslovanskih občin.

15. V okoljih, kjer se pojavljajo nesporazumi in spopadi med starši duševno prizadetih otrok in strokovnjaki, ki sodelujejo pri usposabljanju njihovih otrok, morajo pravočasno ukrepati občinska društva, saj imajo eni in drugi enak cilj — čimbolj uspešno integracijo v delovno in življenjsko okolje.

16. Zahtevamo, da Zvezni komite za zdravstvo, delo in socialno politiko sproži vprašanje ustanavljanja razvojnih posvetovalnic pri otroških dispanzerjih na celotnem območju Jugoslavije zaradi zgodnjega odkrivanja rizičnih otrok, njihovega spremljanja in izvajanja potrebne obravnave za njihovo čimbolj uspešno usposabljanje.

17. Od pristojnih organov zahtevamo, da ob nadzoru dela osnovnih šol izvajajo tudi zakonsko obveznost glede »specialnega vzgojno-izobraževalnega dela z otroki, ki imajo učne težave« — da ti otroci ne bi bili napoteni na razvrščanje in vključeni v specialne osnovne šole.

18. V manjših mestnih naseljih in na podeželju je pomoč duševno prizadetim osebam in njihovim staršem pravzaprav nikakršna, zato predlagamo pristojnim organom, naj upoštevajo zakonsko možnost za ustanavljanje patronažne (mobilne) službe, ki bi se ukvarjala s psiho-defektološko-socialno obravnavo otrok z motnjami v razvoju.

19. Psiho-pedagoška služba pri ustanovah, ki se ukvarjajo z obravnavo otrok z motnjami v razvoju, in komisije za razvrščanje morajo dosti več in bolj vsebinsko delati s starši pri psihični in čustveni pripravi, da bi preprečili strese in odklanjanje ob vključevanju njihovih otrok v specialne vzgojno-izobraževalne ustanove.

20. Komisije za razvrščanje morajo ob oblikovanju predloga za razvrstitev upoštevati celotno otrokovo osebnost z vsemi individualnimi značilnostmi, možnostmi delovnega in poklicnega usposabljanja, ne le zgolj številčno vrednost IQ, saj le tako lahko pričakujemo uspešno usposabljanje, nadaljnji razvoj in uspešno delovno in socialno integracijo v prihodnosti. Upoštevati je treba, da IQ ni edino merilo za stopnjo motenosti v razvoju in osebnostnih lastnosti in sposobnosti, ker na različnih testih lahko dobimo različne rezultate, zato zahtevamo individualizirano obravnavo vsakega otroka v skupini — pri šolanju, delovnem in poklicnem usposabljanju.

21. V okviru šolanja teh otrok je potrebno programske vsebine prilagajati in dozirati glede na individualne sposobnosti, sicer lahko pride do zastoja v razvoju (bodisi da otrok presega program bodisi da ga ne dosega) do psihičnih motenj osebnosti v celoti in do pojava agresivnosti, kar kasneje lahko privrede po dolgoročnih posledic pri takem učencu in pri njegovem življenjskem okolju.

22. V specialnih vzgojno-izobraževalnih ustanovah, v katerih je sestav učencev zelo heterogen — od psevdo duševno prizadetih in vzgojno zanemarjenih do zmerno in teže prizadetih v psihofizičnem razvoju, je potrebno zagotoviti v vsakodnevnem življenju njihovo medsebojno sodelovanje in integracijo, v poučevanju pa programske vsebine glede na stopnjo razvojne motenosti. To nalogo morajo kot svojo obveznost sprejeti komiteji (sekretariati) družbenih dejavnosti občin in zavodi za napredek vzgoje in izobraževanja.

23. Za zmerno in teže duševno prizadete osebe, starejše od 18 let, so trenutno najbolj koristna in najbolj humana oblika družbenega varstva **invalidske delavnice pod posebnimi pogoji** (to niso zaščitne delavnice). DPO in DPS ne smejo na te delavnice gledati le v luči finančnih učinkov, saj osebe, ki naj bi delale v njih, lahko dosežejo največ 30 % produktivnost glede na zdrave delavce, temveč tudi z drugih vidikov: deblokiranje družine invalidne osebe, manjši delež bolniške odsotnosti z dela zaradi teh oseb, ekonomska okrepitev družine, nadaljevanje normalnega življenja, kjer je zastalo ob rojstvu prizadetega otroka v družini, in pridobitev pravic in človeškega zadovoljstva, ki ga nudi in zagotavlja delo.

To je edini odgovor staršem na vprašanje: »Kaj z odraslimi duševno prizadetimi osebami, ki imajo delovne sposobnosti, vendar ne v tolikšni meri, da bi se mogle zaposliti in samostojno delati v okviru združenega dela?«.

Nekatere republike imajo že dolgoletne izkušnje s temi invalidskimi delavnicami pod posebnimi pogoji in dosegajo odlične rezultate, druge pa s tem niso niti začele zaradi popolnega nerazumevanja ljudi, ki delajo v SIS socialnega skrbstva, pokojninsko-invalidskega zavarovanja in predstavnikov oblasti v občinah in mestnih skupščinah.

Zato starši in strokovnjaki, ki delajo s temi otroki, zahtevajo, da se takoj začnejo ustvarjati materialne razmere za ustanavljanje teh invalidskih delavnic s pomočjo loterijskih sredstev, prispevkov, ki jih njihovi starši plačujejo iz svojega dohodka, iz sredstev, zbranih s kaznimi za prekrške in dohodkov, zbranih s solidarnostnimi akcijami in ob podpori občinskih DPO in DPS, republiških in pokrajinskih izvršnih svetov in skupščin republik in pokrajin.

Te invalidske delavnice naj bi se ustanavljale glede na specifične razmere, potrebe in okolje, brez stereotipov in šablon, ker je vselej boljša kakršnakoli invalidska delavnica kot nobena.

24. Nobena družina ne pričakuje rojstva duševno prizadetega otroka, zato se tudi ne pripravlja za nego in delo s takim otrokom. Potrebno pa je okrepiti prosvetljevanje in izobraževanje mladih staršev in drugih občanov, zato starši zahtevajo, da se v uresničevanje te naloge vključijo vse oblike javnega obveščanja.

25. Prihodnje leto bo v Strassbourgu konferenca v okviru Evropskega parlamenta, na kateri bo osrednja tema varstvo invalidnih oseb in zakonski predpisi v zvezi z družino z duševno prizadetim otrokom. Zato starši in strokovnjaki zahtevamo od Zvezne konference SZDL, Predsedstva SFRJ in Jugoslovanskega koordinacijskega odbora za Desetletje invalidov, da zagotovijo udeležbo delegacije na tem srečanju, saj mora Jugoslavija, kadar gre za vprašanja varstva duševno prizadetih oseb, ohraniti stik s svetom, predvsem pa z Evropo.

26. Starši in strokovnjaki, ki delajo z duševno prizadetimi osebami, zbrani na srečanju v Kragujevcu, poudarjamo, da s temi zaključki in stališči ne terjamo prednosti pri obravnavi teh otrok in mladine, temveč le enakopraven odnos in življenje z ostalimi otroki in mladino in njihovimi starši ter vsem namenjamo sporočilo teh otrok:

»Ne želimo življenja
ob drugih,
marveč z drugimi,
v igri, učenju in delu . . .«

Dušan Luković
prevedla in priredila Aljoša Vodnik

NA SMUČANJU

Med zimskimi počitnicami sem bila v Planici. Tam sem bila z mamo in sestro Luano.

Mama me je vlekla v hrib, jaz pa sem se spustila po hribu navzdol. Nisem velikokrat padla.

Bilo je čudovito.

Lora Lisjak
Zavod za usposabljanje invalidnih otrok
Janka Premrla Vojka, Vipava

UČENJE OBDELAVE BESEDIL Z RAČUNALNIKOM JE DOSTOPNO TUDI DUŠEVNO PRIZADETIM

Iz zbornika člankov Making an Ecceptional Difference vam posredujemo povzetek prispevka o možnostih učenja obdelave besedil z računalnikom pri duševno prizadetih mladostnikih.

Informacijska doba, v kateri živimo, še posebej poudarja pomen pisnega ustvarjanja in sporazumevanja. Doslej je bil svet tiska zunaj dosega večine duševno prizadete mladine. Obdelava besedil in tiskanje s pomočjo računalnika pa ponujata nešteto možnosti za razvoj pismenosti in napredovanje v poklicu tudi duševno prizadeti mladini. Dejstvo, da zmorejo pripraviti odličen, več strani dolg tekst, jim vliva samozaupanje.

Pomemben je tudi vpliv na njihovo osebnostno rast, saj jim je na ta način omogočena izmenjava tiskanih sporočil s prijatelji, družino in sošolci.

Obenem pa ta dejavnost pomeni za učitelje nov izziv, saj lahko ponudijo duševno prizadetim učencem možnost, da se naučijo samostojno uporabljati program obdelave besedil.

S poskusnimi programi so raziskovalci havajskega državnega sveta za duševno prizadete preverjali tudi možnosti za poklicno usposabljanje teh učencev. V dva šestmesečna programa računalniškega izobraževanja so vključili učence z inteligenčnim količnikom od 64 do 93 oziroma od 69 do 90, ki so bili sposobni tipkati z desetimi oziroma z dvema do desetimi prsti. Program je obsegal:

— obdelavo besedil za osebne in poklicne namene (vnašanje številskih podatkov, usposobitev za operaterja-obdelovalca teksta),

— učenje pismenosti s pomočjo obdelave besedil (tudi po končanem šolanju), širjenje zanimanja za branje, pisanje in govorjenje ter druge dejavnosti, povezane s pisanjem (pisma, dnevnik) in za uporabo na delovnem mestu (poslovna pisma, dolgi osnovni dokumenti, serijska pisma in tipkanje le-teh),

— uporaba kontrole črkovanja.

Celoten program je trajal 8 do 9 mesecev (6 mesecev po dve uri pouka dnevno in 2 do 3 mesece pridobivanja delovnih navad in izkušenj). Ob koncu programa so dosegli hitrost 10 do 30 besed na minuto, za višjo stopnjo obdelave besedil pa je bila sposobna le polovica učencev. Ugotovili so, da se obdelave besedil z računalnikom lahko nauči večina laže duševno prizadetih učencev, vendar pa za zaposlitev kot operaterji niso sposobni vsi; merilo za zaposlitev je število vtipkanih besed na minuto.

Preverjanje poskusnih programov je pokazalo, da se laže duševno prizadeti učenci morejo naučiti: osnovnega vpisovanja teksta, urejanja teksta in preproste uporabe disketnega pogona in tiskalnika; spretnejši pa lahko izvajajo tudi skrajno prefinjene operacije obdelave besedil: kopiranje, premikanje delov teksta, iskanje in popravljanje napak, vzpostavitev operacij za dopolnjevanje teksta.

Nedvomno prinaša učenje obdelave teksta z računalnikom laže duševno prizadetim učencem vsaj dvojno korist: poveča se njihov občutek lastne moči, ki so si jo pridobili s tem učenjem, pa tudi samospoštovanje ob na novo ustvarjeni podobi o sebi.

Igor Vodnik

KAJ POMENIJO BESEDE?

šef	*— glavni v razredu*
da se ne sesedemo	*— kaj takega pa še ne*
the best	*— zelo dobro*
full špon	*— nekdo je dober*
ga bom zbulov	*— ga bom pretepel*
se razpeni	*— se razjezi*
full trapast	*— zelo je neumen*
smo ali nismo	*— sva prijatelja ali ne?*

Zbrali učenci 7. a razreda osnovne šole Blaž Ostrovrhar Škofja Loka

starši pišejo

POT DO SPOZNANJA JE LAŽJA MED PRIJATELJI

Duševno prizadeti so v globini svoje biti vse svoje življenje delno ali povsem odvisni od »tuje« roke; so ljudje, ki v nobenem primeru ne morejo ščititi sebe in svojih pravic, svojih želja in potreb. Kakšno usodo preživlja tak otrok, njegovi starši in svojci, je težko ali celo nemogoče opisati, to ve predvsem tista družina, ki ji je usoda namenila duševno prizadetega potomca. Gotovo se ne bi dalo prešteti solza in neprespanih noči, ki jih je in ki jih še preboleva predvsem otrokova mati. Res pa je tudi, da je prenekateri duševno prizadet otrok deležen več ljubezni kot marsikateri zdrav otrok. Ljubezen in skrb za duševno prizadetega se izraža na različne načine, tako kot smo različni mi vsi.

Zadovoljni smo lahko, da v Ljubljani že mnogo let obstaja društvo za pomoč duševno prizadetim, na katerega se lahko obrne vsakdo, ki čuti tako željo in upa, da mu bodo člani društva lahko svetovali, pomagali; včasih veliko pomeni že to, da lahko komu zaupaš svoje težave. To je v društvu še toliko laže, saj smo člani predvsem starši duševno prizadetih otrok.

Ko sem pred leti šele spoznavala, da je moja deklica prizadeta, sem se s svojo bolečino in stotimi problemi ter strahovi zatekala v samoto in mračne kotičke podstrešnega stanovanja. Nikogar nisem poznala, da bi mu lahko zaupala, še sama sebi nisem mogla verjeti, da bi duševna prizadetost moje hčerke lahko postala trajno stanje, torej tako dolgo kot njeno življenje, pa tudi tako dolgo kot moje. Nihče mi ni vedel in znal ali pa tudi mogel odgovoriti na nobeno od tisoč vprašanj, ki so se porajala v moji glavi. Z usmiljenjem in pomilovanjem mnogih znancev so moji strahovi dobivali še večje oči in postajali še bolj črni. Moj beg je bil tako silen, da sem se odločila za obisk pri zdravniku. Vso noč nisem spala in razmišljala sem, kaj pravzaprav naj zdravniku povem, da bo razumel in celo sam razvozljal, kaj mu želim povedati in ga vprašati.

Z zdravnikom sva zelo hitro našla skupen jezik. Povedala bi rada njegov odgovor (ki je bil krajši od mojega vprašanja).

V prvi vrsti je treba pogledati resnici v oči in dejstvu, da življenja prizadetega otroka ne moremo prilagajati sebi, pač pa se moramo starši podrediti življenju prizadetega otroka. Tako kot so različne intelektualne sposobnosti med zdravimi, so tudi različne stopnje duševne prizadetosti. — Spominjam se njegove pripovedi, da ima njegov osebni prijatelj mercedes, ki si ga je prislužil v tujini, sam pa je s precejšnjim odrekanjem spravil skupaj za skromnega fička. Pa ga imam zelo rad, je dejal, in bojim se zanj, ker sem težko prišel do njega, vendar z njim prav tako vselej prispem na cilj, le vožnja je nekoliko manj udobna. — S tem mi je želel povedati, da vse tisto, kar pridobimo s trudom, vzljubimo in nam veliko pomeni. Ne morejo biti vsi ljudje inženirji in doktorji, med mnogimi mladimi lahko vidimo, da zaidejo na stranpot in marsikateri materi

zdravi otrok povzroča večje breme kot duševno prizadet.

Smelo trdim, da me je razgovor z zdravnikom postavil na trdna tla in problem življenja s prizadeto deklico se mi je zazdel manjši.

Ko sem segala po literaturi, v kateri sem spoznavala svet duševno prizadetih, sem vse bolj spoznavala, da bo moje življenje postalo sestavni del hčerkinega in nasprotno, kakor hočete. Med drugimi razmišljanji sem se včasih sprašev ala, kje so vsi tisti starši, ki imajo problem, podoben mojemu.

Tu in tam sem se srečala s kakim staršem v ambulanti in vsakemu se je po opravljenem pregledu pri zdravniku »mudilo«. Tudi meni, moram priznati! Pa ne toliko zaradi pomanjkanja časa kot zato, da ne bi bila na očeh staršem, ki so imeli zdravega otroka. Najvarneje smo se starši s prizadetim otrokom počutili doma, stran od mestnih ulic, ki so se nam zdele, kadar smo po njih hodili skupaj z otrokom, najbolj žive in radovedne. V začetku sem se izogibala vsakemu pogledu, odgovori na neprijetna vprašanja so se kar zatikali v grlu. Krhka dovzetnost, občutljivost, navidezno lažno prepričanje — torej beg pred resnico — so kazale navzven do okolja neko sivo pregrado. Veliko moči in lastnega tveganja je potrebno, da se te sive pregrade omajejo, da se otreseš sramu in nerodnosti in da se ne počutiš več manjvrednega od staršev, ki imajo zdrave otroke!

Iz časov, ko sem šele dojemala drugačnost svoje hčerke, se spominjam neke mame, za katero nekaj let nisem vedela, da ima prizadetega sina. Ugotovila sem, da mama malega Tončka pelje na sprehod šele v mraku, ko so ulice prazne, obrazek mongoloidnega Tončka pa v medli svetlobi uličnih svetilk ni toliko opazen. Kdo ve, kako je ta mama trpela, ko je tako rekoč pod lastnim pritiskom v svoji nesreči zamenjala noč za dan ; sonce je bilo veliko samo toliko, kot ga je premoglo majhno križasto okno v vlažni kletni sobici, pa še to le tedaj, ko je v popoldnevu pripotovalo čez sinje nebo. Do tedaj pa so na bližnjem travniku Tončkovi vrstniki pihali regratove lučke, nabirali šopke za mamice in je njihova pisana žoga poskakovala na toplem asfaltnem igrišču! Na Tončkovem oknu se je tu in tam ustavil pisan ptiček, kakor bi ga hotel zvabiti na prostost, da bi začutil, koliko velik je svet — večji kot je Tonček sam!

Toda čas je tisti, ki človeka prepriča, da začne razčlenjevati tudi samega sebe. Danes Tončkove mame ni več sram pred ljudmi. Križasto okno so zamenjale rožaste zavese, ki jih Tonček odgrne in pogleda, če je sosedova Nadica že na igrišču, da se bosta žogala. Šopek cvetja, ki ga je Tonček nabral za mamico, je povedal vse. Zmagala je ljubezen!

Kako dolga in težka je pot do spoznanja, da se oveš, kako bo ta otrok vse življenje hlepel po tvoji bližini, ljubezni, skrbi! Ko to spoznaš, ti je laže. Ljubezen do prizadetega se more tako vsesati v dušo in srce, da resnica o nesreči postane manj boleča. Tedaj začneš iskati drobne potke do ljudi, za katere veš, da so ti lahko blizu oziroma da te razumejo. Žal, ne vsi! To ni mogoče niti med zdravimi. Ko uspeš najti pravi in resnični stik z zunanjim svetom, ko odvržeš plašč, pod katerim sta ždela morda veliko let lažno upanje in sram, tedaj postajaš drugačen, laže ti je. Nič ni hujšega, kot če se človek zapira vase, zaupa samo v lastno bolečino in svoj prav. Ob srečanju, pogovoru, morda le z enim človekom, ki ima podoben problem, postane bolečina manjša.

Ena izmed oblik povezovanja med seboj, tako društev kot njihovih posameznih članov, predvsem pa staršev z otroki, so seminarji, ki se jih udeležujejo starših iz vseh občin in društev v Sloveniji. Zakaj? V prvi vrsti zato, da se pod strokovnim vodstvom seznanijo s problematiko duševne prizadetosti, da laže obvladujejo življenje svojega otroka in navsezadnje so seminarji in letovanja edina možnost, da si starši izmenjujejo medsebojne izkušnje, kar veliko pripomore pri vzgoji in delu z otrokom. Če starši, ki imajo že enega zdravega otroka, nenadoma spoznajo, da se jim je drugi otrok rodil duševno prizadet, vsekakor to ogrozi celo družino, saj zdravi otrok in tudi starši niso pripravljeni na to, da se jim bo kasneje življenje v vsem spremenilo.

Seminarji so namenjeni obravnavi vseh nakopičenih težav v družini, ki se pojavijo z rojstvom prizadetega otroka.

Takšnih seminarjev pred dvajsetimi leti, ko je bila moja deklica še majhna, ni bilo, ker ni bilo ne možnosti in tudi verjetno ne tolikšne pripravljenosti, da bi narekovala poglobljene oblike dela z družinami duševno prizadetih otrok.

Pred dobrimi desetimi leti pa so s pomočjo ljubljanskega društva in Zveze tovrstni seminarji oživeli in dosegli visoke in kakovostne uspehe.

Razen seminarjev pa so v programu društva tudi letovanja. Ta so namenjena predvsem tistim staršem, katerih otroci niso vključeni v nobeno obliko varstva in usposabljanja in ki potrebujejo predvsem duhovno sprostitev in spremembo okolja. Seveda so tudi letovanja vodena s strani društva, vendar pa imajo bolj rekreativen namen. Mnogim družinam so edina možnost, da z otrokom skupaj preživijo teden dni v prijetnem okolju in da tudi ti otroci najdejo stik s sebi enakimi otroki. Marsikateri družini pomeni to letovanje edino sprostitev v celem letu enoličnega življenja in vseh mogočih pritiskov, ki jih narekuje življenje, saj je običajno mati tista, ki mora dan in noč bdeti nad vso družino. Ne mislim samo na skrb in delo za duševno prizadetega člana, pač pa za vso družino, in na prizadevanja, da se med zdravimi člani v družini ne skrhajo medsebojne vezi.

Zato so ta letovanja marsikateri materi edina možnost, da se v celoti lahko posveti svojemu nebogljenemu otroku in ob srečanju z drugimi družinami spozna, da ni edina, da je morda drugim še teže, ter na podlagi drobnih celodnevnih opažanj laže kljubuje svojemu lastnemu bremenu.

Imela sem priložnost, pogovarjati se z nekaterimi starši, ki so bili na takih letovanjih, in vsi so ugotavljali, da so nezamenljiva za dopust, ki ga starši preživijo sicer skupaj s celo družino.

Mimogrede naj omenim, da sem se pred leti udeležila s hčerko letovanja v Martuljku in da mi je tisti teden dni ostal v nepozabnem spominu. Odkar sem mama prizadete hčerke, sem takrat prvič občutila in spoznala, da more biti življenje med prizadetimi otroki in njihovimi starši zelo prijetno, da si tako starši kot otroci postanejo prijatelji. Z nekaj starši pa tudi gojenci si še danes dopisujem in se z njimi srečujem.

Seveda so vsi ti seminarji in letovanja povezani s stroški, ki si jih mnogi starši težko odtrgajo iz družinskega proračuna, posebno v tistih družinah, ki imajo le en vir odhodkov. Vsekakor pa življenje tudi sicer, če se ne bi udeležili seminarja ali letovanja, ne bi bilo zastonj. Ob tem je treba dodati, da je letovanje za duševno prizadete osebe zastonj, stroške zanje krije namreč Zveza društev za pomoč duševno prizadetim.

Če k temu prištejemo še to, da s seminarjem ali letovanjem osrečimo otroka, sebi pa vsaj za nekaj dni omogočimo notranji mir in veliko mero novih spoznanj, ki jih v življenju s prizadetim otrokom zelo potrebujemo, je jasno, da se starši seminarjem in letovanjem ne bi smeli odpovedati, že zaradi naših otrok ne.

Irmina mama

GORENJE ELRAD — DELOVNA ORGANIZACIJA, KI REDNO SODELUJE Z NAŠIM DRUŠTVOM

Iz tovarniškega glasila Informacije, ki ga izdaja delovna organizacija Gorenje Elrad iz Gornje Radgone, povzemamo zapis o sodelovanju z občinskim Društvom za pomoč duševno prizadetim Gornja Radgona.

Delavci Elrada so člani občinskega Društva za pomoč duševno prizadetim in vsako leto vsi zaposleni namenijo (v obliki članarine) znatna finančna sredstva v dobro duševno prizadetih oseb. Letos bo v aprilu vsak delavec prispeval po 2.000 dinarjev. Člani tega kolektiva pa delujejo tudi v izvršilnih organih društva.

Lani je radgonsko društvo kupilo invalidska vozička dvem družinam s teže duševno in telesno prizadetim otrokom, izvedlo vikend seminar za starše in rejnike duševno prizadetih oseb, organiziralo srečanje vseh prizadetih v poletnem času na gradu in s pomočjo organizacije Rdečega križa poskrbelo za obleko in obutev nekaterih varovancev.

Letos načrtujejo razen ustaljenih oblik delovanja (srečanje, obdaritev ob novem letu, obiski na domovih in v zavodih) tudi ustanovitev mobilne službe za predšolske otroke; posebno skrb pa bodo namenili varovancem delavnic pod posebnimi pogoji.

naši otroci pišejo in rišejo

UČIMO SE SKUPAJ

Po narodnosti smo v našem 4. razredu zelo različni. V razredu nas je 7 učencev. V prvi vrsti sedi učenka Suzana, ki je po narodnosti Slovenka. Zraven sedi učenec Jože, ki je po narodnosti Madžar. Učenec Zvonko pa je po narodnosti Hrvat. V drugi klopi sedijo: Franjo, Klavidija, Sofija in Stanko, oni so po narodnosti Romi. Vsi skupaj pa se učimo slovenski in madžarski. Imamo se radi. Zato se skupaj učimo, zaplešemo in zapojemo v slovenskem, madžarskem in romskem jeziku.

4. a razred
OŠ Jože Kramar-Juš
Lendava

NARAVOSLOVNI DAN

Ogledali smo si film, kako so včasih pekli kruh. Delo je bilo težko in naporno.

Mi smo spekli žemljice. Bile so zelo dobre. Žemljico sem nesla tudi domov. Mama je rekla, da bom zelo pridna, če bom doma tako spekla.

V pekarni smo si ogledali vse vrste kruha.

Pečene žemljice smo dali v košarice in komaj čakali, da jih poskusimo. Tovariš Danilo nas je slikal.

Ko sem žemljico ponudil mami, je rekla, da je zelo dobra.

Žemlje so bile dobre. Naravoslovni dan je bil lep.

Bilo je ooooodlično.

Učenci 6. r.
Osnovna šola Pohorski odred
Slovenske Konjice

PUST

Tudi letos smo se zmenili, da bomo pustovali. Odločili smo se, da bomo metuljčki. Barvali smo metuljeva krila iz kartona. Na pustni dan smo se našemili. Namazali smo si obraze in odšli s tovarišico Marico v Postojno na sprevod. V Postojni smo videli veliko lepih maškar. Dobili smo nagrado — 30 milijonov. Tega smo bili zelo veseli. Ko smo prišli iz Postojne, smo dobili krofe in čaj. Potem smo šli še po Planini in po hišah. Po večerji smo imeli ples. Ta dan mi bo ostal v lepem spominu.

Darko Tepič
Vzgojni zavod Planina

POSTAL SEM STRIC

Moj brat je dobil hčerko. Stara je že enajst mesecev. Vsi smo mislili, da bo fantek, a je bila punčka.

Nič zato, saj se tako zmeraj smeji in igra. Ko pridem iz šole, me brat vpraša: »Ali boš imel nekaj časa za malo?« Jaz mu zmeraj rečem, da bom. Brat se kar oddahne. Kadar je pridna, jo obdrži kar sam, če je pa sitna, jo da meni. Velikokrat greva s Kajo kam ven. Peljem jo okoli gradu in potem domov. Je še kar pridna, nekaj že govori. Čez en mesec bo stara eno leto.

Samo Pustovrh
Osnovna šola Blaž
Ostrovrhar
Škofja Loka

OBISK PRI MILIČNIKIH

V šoli smo se učili o prometu in o delu milice. Zato smo sklenili, da obiščemo milico in se pogovorimo, kaj delajo. Tovarišica je pozvonila na vrata stavbe. Oglasil se je miličnik, rekel je, naj gremo naprej. Prišli smo do sprejemne pisarne. Sprejel nas je miličnik Zvone. Pokazal nam je prostor s stroji za tipkanje in radijsko postajo. Videli smo tudi njihovo zbornico.

Povedal nam je o delu miličnikov, ki skrbijo za varen promet in varnost ljudi. Videli smo veliko ukradenih motorjev in koles. Pokazal nam je tudi zapor. Videl sem tudi kombi marico. Tomaž je rekel, naj nas pelje z njo v šolo. In res nas je peljal. V kombiju nas je zelo premetavalo. Obisk na milici je bil zelo zanimiv.

Mirko Ržek
Osnovna šola Blaž Ostrovrhar
Škofja Loka

NARAVOSLOVNI DAN

V sredo smo imeli naravoslovni dan. Iz suhih gob smo skuhali gobovo juho. Vsi smo pridno delali. Pripravili smo si pogrinjke. Juho smo servirali na lepo okrašeno mizo. Juha je bila zelo dobra. Vsi smo jo pojedli. Tudi doma bomo pomagali kuhati.

Kaj nam je bilo najbolj všeč?

Marija: V knjigi: Gobe naših krajev smo videli veliko čudovitih gob.

Zmago: Sami smo kuhali juho.

Patricija: Mešala sem živila, ki so se pražila.

Samo: Slikali smo gobe.

Sebastijan: Smejal sem se, ker so mi tekle solze, ko sem lupil čebulo.

Borut: Naučili smo se pesmico o gobah.

Dušan: Rezal sem krompir in korenje na koščke.

Metka: Sedeli smo pri lepo okrašeni mizi.

Tomaž: Juha je bila zelo dobra.

Učenci 3. r.
Osnovna šola Pohorski odred
Slovenske Konjice

POSTAL SEM KAVBOJ

V petek 11. 11. je prišel na šolo hipnotizer. Vsi smo se ga razveselili. Ko se je predstava začela, je bilo vedno bolj napeto. No, tudi mene je poklical.

Zelo sem bil prestrašen. Hipnotizer me je hipnotiziral v kavboja. Počutil sem se, kot da jaham konja. Začel sem jahati kar na stolu. Potem sem moral streljati. Ustrelil sem s prsti. Vse sem ga ubogal, dokler ni zaropotalo.

Bilo mi je zelo všeč.

Matej Pozvek
Osnovna šola Blaž Ostrovrhar
Škofja Loka

VABIMO VAS NA II. ŠPORTNE IGRE NA KODELJEVEM

Slovenski zavodi za zmerno in teže duševno prizadete so lani konec maja izvedli I. športne in družabne igre v Črni na Koroškem. Letošnje II. športne igre pa bodo 26. in 27. maja v športnem parku na Kodeljevem v Ljubljani. Organizator iger je zavod Draga pri Igu. Vabimo vas, da se kot gledalci in navijači udeležite te prireditve.

Igre naj bi predstavljale športno in družabno srečanje otrok in mladostnikov iz osmih slovenskih zavodov, želimo pa tudi, da bi nudile možnost družabnega srečanja staršev teh otrok in strokovnih delavcev. Še prav posebej pomembno pa je, da sodijo v uradni program prireditev ob proslavljanju dneva mladosti, zato bosta pokrovitelja tekmovanja tudi mladinska organizacija in mesto Ljubljana.

Kaj se bo dogajalo?

Čeprav bodo športna tekmovanja šele v soboto, 27. maja, sodimo, da je dogajanje dan prej vsaj toliko pomembno kot tekma, zato vas na ta del prireditve še posebej opozarjamo.

Vse ekipe se bodo v petek do poldneva zbrale v Ljubljani, ob 14. uri pa se bo na stadionu Slovana na Kodeljevem začel slavnostni mimohod vseh ekip. Ob 15. uri pride na vrsto slavnostno

odprtje s pozdravnimi govori, dvigovanjem zastav, prižiganjem ognja. Nato bo do 19. ure družabna prireditev z glasbo, plesom in nastopi otrok in mladine. Obenem bo v Ljubljani tudi okrogla miza, na kateri bodo strokovnjaki z različnih področij razpravljali o intimnem življenju duševno prizadetih; izhodišče te razprave naj bi bila pravica do zasebnosti.

V soboto se bo ob 9. uri začelo tekmovanje v naslednjih disciplinah: skok v daljavo z mesta, tek na 30 oziroma 60 metrov, suvanje krogle (1 oziroma 3 kg), štafetni tek z eno predajo. Ob 14. uri bo podelitev priznanj, ob 15. uri pa slovesen zaključek prireditve.

Če bo vreme slabo, se bomo preselili v športno dvorano kluba Slovan.

Cilji prireditve

Športna tekmovanja zmerno in teže duševno prizadetih pri nas še nimajo tradicije. Doslej smo uspeli izvesti le nekaj področnih tekmovanj za mladino iz oddelkov za delovno usposabljanje in enkrat republiške igre za gojence zavodov. Te skromne izkušnje pa so nas naučile, da je gibalna ali celo športna dejavnost tudi za to mladino izredno privlačna in da pomenijo taka tekmovanja izredno spodbudo za stalno in sistematično gibalno dejavnost in navajanje na zdravo preživljanje prostega časa. Prispeva pa tudi pomemben delež pri razvijanju skrbi za lastno zdravje in dobro telesno počutje. Igre naj bi bile obenem športno in družabno srečanje te mladine, pripomogle pa naj bi tudi k osveščanju širokega kroga občanov o zmožnostih duševno prizadetih oseb in k razvijanju humanega odnosa do njih.

V tujini imajo športne prireditve že dolgo tradicijo

Svetovno športno gibanje za duševno prizadete se je začelo pred malo manj kot 30 leti. Temeljna zamisel izvira od družine Kennedy. Do zdaj je bilo organiziranih že sedem letnih olimpiad, kjer je osrednja panoga atletika, in štiri zimske olimpiade, na katerih je bilo v ospredju smučanje.

Na zadnji letni olimpiadi je sodelovalo 60 držav in prvič je bila med njimi ekipa iz Jugoslavije (iz centra za delovno usposabljanje z Reke), ki pa je prišla na tekmovanje popolnoma na lastno pobudo.

Olimpiade za duševno prizadete potekajo povsem enako kot redne olimpijske igre; sodijo npr. isti sodniki, ki pa morajo prej opraviti zelo zahteven seminar, da se seznanijo z duševno prizadetostjo. Za sodelavce se prijavlja na tisoče prostovoljcev, ki opravijo zelo stroge teste, da bi mogli sodelovati na igrah.

Na sedmih letnih olimpijskih igrah za duševno prizadete je ob odprtju in zaključku sodelovalo mnogo pomembnih osebnosti iz političnega sveta, nastopili so najpomembnejši umetniki in najbolj priljubljeni zabavni ansambli in pevci. Med gledalci je bil tudi tedanji podpredsednik ZDA George Bush, predsednik Reagan pa se iger žal ni mogel udeležiti, zato se je opravičil in poslal pozdrave.

To športno gibanje bi bilo potrebno razviti tudi v Sloveniji in Jugoslaviji; najdlje so doslej prišli na Hrvaškem, kjer to dejavnost usmerja republiški zavod za socialno delo. Pričakujemo, da bodo letošnje republiške igre v Ljubljani spodbudile razvoj tega gibanja tudi pri nas.

Vabilo

Vse, ki se želijo seznaniti s športnimi dosežki in prizadevanji zmerno in teže duševno prizadetih gojencev in zavodov Dornava, Črna, Draga, Dobrna, Kamna gorica, Strunjan, Vipava in Jarše, vabimo na II. republiške športne igre slovenskih zavodov na Kodeljevem.

Še prav posebej pa vabimo otroke iz razvojnih oddelkov z vzgojiteljicami in starši, varovance iz delavnic pod posebnimi pogoji s starši in osebjem, študente visokih šol, ki se bodo pri svojem poklicnem delu ukvarjali z duševno prizadetimi (Pedagoška akademija — oddelek za defektologijo, Filozofska fakulteta — oddelka za psihologijo in za pedagogiko, srednja in višja zdravstvena šola, višja šola za zdravstvene delavce), ter druge občane, ki bodo s svojo navzočnostjo in športnim spodbujanjem dali tekmovalcem in njihovim spremljevalcem priznanje za vloženi trud.

Na svidenje 26. in 27. maja na Kodeljevem v Ljubljani!

Dušan Parazajda
Aljoša Vodnik

URNIK ŠPORTNIH IGER

Petek, 26. maja 1989:

Do 11.00 ure	— Prihod oddaljenih ekip, ki potrebujejo prenočišče v Zavodu za usposabljanje Janez Levec, Karlovška 18.
	— Namestitev, seznanitev s sporedom.
Od 11.30 do 12.00 ure	— Kosilo
Od 12.30 do 13.00 ure	— Prihod ekip na stadion
Od 13.00 do 13.45 ure	— Priprava ekip na slavnostni začetek
Od 14.00 do 15.00 ure	— Napoved ekip in slavnostni mimohod
Od 15.00 do 16.00 ure	— Slavnostno odprtje (govori), dvig zastav, prižiganje ognja, spuščanje balonov, skupna himna (Če si srečen . . .)
Od 16.00 do 19.00 ure	— Družabno popoldne (pogostitev, glasba, ples, nastopi . . .)
Od 17.00 do 19.00 ure	— Okrogla miza
Ob 19.00 uri	— Odhod ekip na počitek
Ob 19.30 uri	— Napitek v zavodu Janez Levec
Ob 20.00 uri	— Počitek tekmovalcev
Ob 20.00 uri	— Družabni večer na Kodeljevem

Sobota, 27. maja 1989:

Ob 7.00 uri	— Vstajanje
Od 7.30 do 8.00 ure	— Zajtrk
Od 8.00 do 8.30 ure	— Prihod na igrišče
Od 8.30 do 9.00 ure	— Priprava na tekmovanje, razdelitev ekip
Ob 9.00 uri	— Pričetek tekmovanja
Ob 12.00 uri	— Kosilo
Do 13.30 ure	— Vrnitev na igrišče
Ob 14.00 uri	— Podelitev medalj
Ob 15.00 uri	— Mimohod ekip, spuščanje zastave, pogasitev ognja, predaja zastave naslednjemu prireditelju.

Droga
KMETIJSTVO IN ŽIVILSKA INDUSTRIJA n. sol. o. PORTOROŽ

TOZD »GOSAD«, Središče ob Dravi

V ŽIVILSKIH TRGOVINAH VAM NUDIMO VLOŽENE GOBICE IN ŠAMPINJONE, KONZERVIRANE VRTNINE, MEŠANICE SLADKORJEV ZA POSIP, DOMAČE ČAJE IN ZAČIMBE.

ODKUPUJEMO VSE VRSTE ZDRAVILNIH ZELIŠČ, SVEŽE IN SUHE GOBE TER RAZNE GOZDNE SADEŽE.

V KOOPERACIJI ORGANIZIRAMO PROIZVODNJO VRTNIN IN VZGOJO GOB — ŠAMPINJONOV.

NAŠ ZBORNIK

1989, leto 22, št. 3

YU ISSN 035-655 X

UDK 376.3

glavna tema: kako govorijo naši otroci

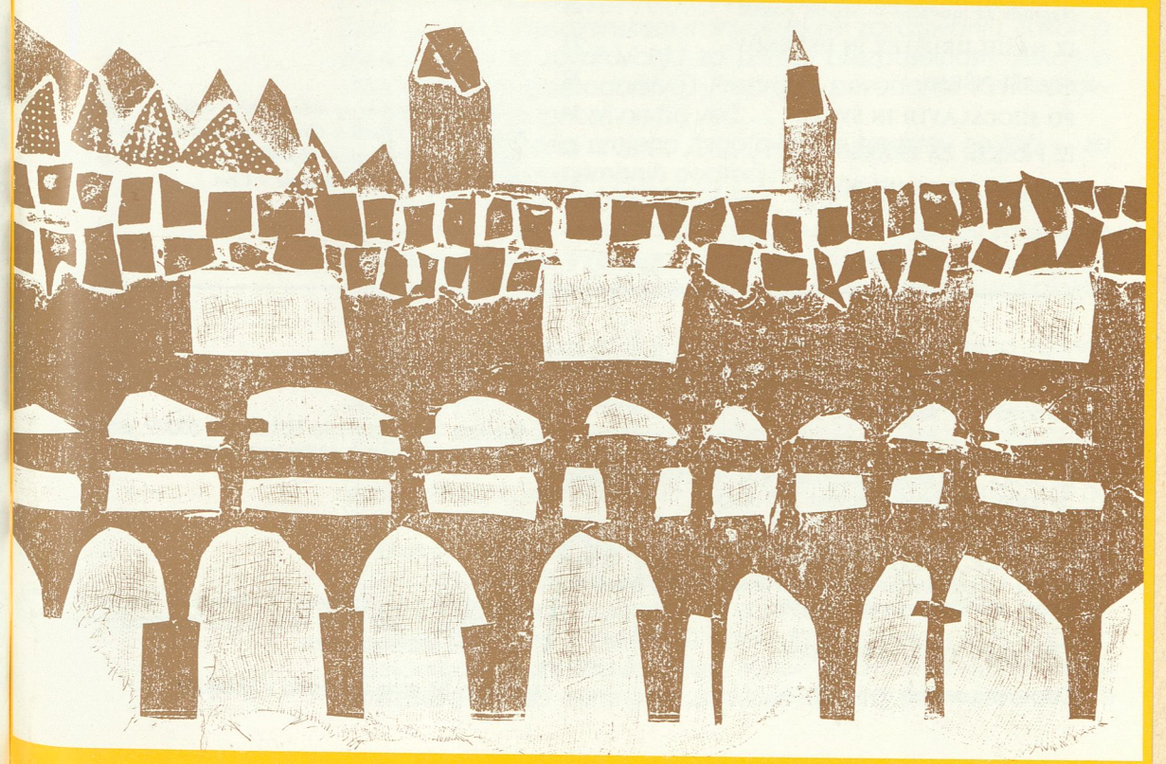

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE — LETO 22 — ŠT. 3 — OKTOBER 1989

VSEBINA

Kaj nam prinašajo ustavne spremembe — *Aljoša Vodnik* 1

POTA MOŽNOSTI

Kako govorijo naši otroci — *Marija Lipužič* 3

Logopedska obravnava otrok s prizadetostjo po cerebralni paralizi — *Silvana Janežič* 6

Komunikacija, ki odpira poti do človeka in temu pot v svet — *Manica Lorenčič* 9

Slikanica — pripomoček za spodbujanje govora — *Aljoša Vodnik* 12

PREDSTAVLJAMO VAM

Zavod za usposabljanje invalidnih otrok Janka Premrla-Vojka v Vipavi — *Aljoša Vodnik* 14

Nagrade za inovacije — *Aljoša Vodnik* 20

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV 23

STARŠI PIŠEJO 32

PO JUGOSLAVIJI IN SVETU 34

IZ PRAKSE ZA PRAKSO 42

SPOMINJALI SE JIH BOMO 47

SUMMARY

This journal is the periodical of Slovene Association for Mentally Handicapped which is a voluntary organization of parents, professionals and other people concerned with problems of mentally handicapped persons.

Each issue features a main theme in adition to regular columns. The present issue brings some new aspects on speech and communication. We are presenting an institution for mentally handicapped children with cerebral palsy in Vipava and some inovations in dealing with disabled people. The main part of this issue is devoted to regular contributions with news from our organization, institutions and from abroad.

Likovni prispevki so delo učencev oddelkov s prilagojenim programom z Vrhnike. Grafiko na naslovnici je ustvaril Tomaž Grom. Male oglase objavljajo otroci iz vipavskega zavoda, anekdote pa so iz zavoda v Črni.

Naš zbornik bo izšel letos 4 krat. Izdaja ga Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova ul. 9, telefon 325-245

Izdajateljski svet: Anton Brejc, dr. Franc Hrastar, dr. Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Silva Škof, Zdravko Tomažin, Eva Tomc-Jekovec, Jan Ulaga

Uredniški odbor: Janja Cotič, Dora Jelenc, Stojana Kratochwill-Jerman, Anton Kotar, Tonči Koželj, Marija Mursa, Tanja Plemenitaš, Sandi Sitar, Milojka Srebrnič-Györfi, Jan Ulaga, Lidija Wagner

Glavna urednica: Aljoša Vodnik

Odgovorni urednik: Anton Kotar

Posamezna številka stane . . . . . 55.000 din
Za ustanove . . . . . 165.000 din

Številka žiro računa je 50102-678-50022, pošilja se na naslov: Naš zbornik, Ljubljana, Samova 9

Po mnenju republiškega komiteja za kulturo št. 4210-190/88 av z dne 15. 3. 1988 je glasilo oproščeno davka od prometa proizvodov.

Tiskala Tiskarna Ljubljana v Ljubljani

KAJ NAM PRINAŠAJO USTAVNE SPREMEMBE

Razburjenje, ki nas je zajelo ob sprejemanju ustavnih dopolnil, se počasi umirja. Ko zdaj pregledujemo v Uradnem listu objavljeno sprejeto besedilo teh dopolnil in ustavnega zakona za izvedbo ustavnih amandmajev, pa se nas spet loteva nemir. Zakaj?

Z dnem, ko je bil sprejet ustavni zakon, prenehajo veljati določbe, ki določajo obveznost ustanovitve samoupravnih interesnih skupnosti, ter določbe o planiranju v triindvajsetih republiških zakonih. Med njimi so našteti vsi zakoni, ki urejajo financiranje organizacij za usposabljanje otrok z motnjami v razvoju: zakon o zdravstvenem varstvu, zakon o svobodni menjavi dela na področju vzgoje in izobraževanja, zakon o socialnem skrbstvu, zakon o družbenem varstvu otrok, zakon o skupnostih socialnega varstva, pa tudi drugi zakoni, pomembni za družine z duševno prizadetimi člani (zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, zakon o stanovanjskem gospodarstvu). Preprosto povedano: samoupravnih interesnih skupnosti ne bo več.

Kako pa bo zdaj urejeno zagotavljanje sredstev na teh — za nas še posebej pomembnih področjih?

Do 1. januarja 1990 se z zakonom, lahko pa tudi z odlokom, ki temelji na zakonu, določi način zagotavljanja sredstev za skupne družbene potrebe v obsegu, ki je nujen za uresničevanje z ustavo in zakonom določenih pravic. Ko to pišem, teh zakonov in odlokov še ni!

Kaj pa po novem letu? S 1.januarjem 1990 se, začasno do uveljavitve z ustavo usklajene zakonske ureditve, prenese opravljanje nalog samoupravnih interesnih skupnosti na republiški izvršni svet oziroma na izvršne svete občinskih skupščin. Delovne skupnosti samoupravnih interesnih skupnosti pa s tem dnem preidejo v sestavo ustreznih republiških in občinskih upravnih organov, kar po domače pomeni: na občino ali na »ministrstvo«. Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja deluje do uveljavitve z ustavo usklajene zakonske ureditve na tem področju. Večina zakonov mora biti usklajena z amandmaji do 31. decembra 1990.

Tako nas torej v naslednjih petnajstih mesecih čaka obilica pomembnih in zahtevnih nalog; njihov skupni imenovalec bodo prizadevanja, da ohranimo ustrezne, do zdaj preverjene rešitve

na področju družbene skrbi za duševno prizadete osebe in njihove družine, ter da dosežemo izboljšave, kjer z dosedanjo ureditvijo nismo bili zadovoljni. Sami — tu mislim na občinska društva za pomoč duševno prizadetim in Zvezo — ne bomo kos tem nalogam!

Potrebovali bomo podporo in razumevanje širokega kroga ljudi, ki bodo neposredno sodelovali pri oblikovanju novih zakonskih rešitev, pri njihovem sprejemanju in uresničevanju. Zato bo spet treba veliko truda za ozaveščanje ljudi, spet bomo morali, kjerkoli in kadarkoli bo mogoče, javno, glasno in s pretehtanimi besedami spregovoriti o sposobnostih, potrebah, pravicah in življenjskih razmerah duševno prizadetih ljudi in njihovih svojcev.

V dobrega četrt stoletja, odkar obstajajo naša društva, se je ob podobnih družbenih preobratih vselej izkazalo, da je mogoče doseči napredek le, če se na poti k skupnemu cilju združimo starši, strokovnjaki in družbeni delavci, če o zadevah razpravljamo kot enakopravni sogovorniki in če neomajno vztrajamo na osnovnih človečanskih pravicah ljudi, ki se sami ne znajo boriti zanje.

Aljoša Vodnik

Marjan Pivk

pota možnosti

KAKO GOVORIJO NAŠI OTROCI?

Starši duševno prizadetih otrok zelo različno ocenijo govor svojih otrok. Potožijo lahko le drug drugemu, saj menijo, da jih ljudje, ki ne poznajo duševne prizadetosti, ne razumejo. Na njihova najpogostejša vprašanja in dvome bomo skušali v nekaj nadaljevanjih odgovoriti.

Kaj navajajo starši?

»Naš Jure venomer govori, a ničesar ne pove. Ne posluša, kaj mu mi povemo, nekaj govori, včasih ponavlja vprašanja in če to začne, ne zna nehati. Vse vznemirja in posebej nam je nerodno, če kdo od sorodnikov ali tujih ljudi pride k hiši. Zdi se mi, da se kar spogledujejo ali pa ne vedo, kaj bi počeli,« je razgovor začela prva od mater.

»Veseli bodite, da sploh govori, naša Anka se ne oglasi drugače kot s kričanjem. Če smo sami in je mirna, vsaj pokaže, da kaj razume, če pa kdo dreza vanjo, začne strašno jokati in — čeprav je že velika — je ni mogoče drugače potolažiti kot v naročju. Ob tem me pa vsi kregajo, češ da ji dajem potuho,« je žalostno menila druga mama.

»Ne vem, ali naj ob tem povem, kaj nas vznemirja. Naša Sonja govori 's strešicami', saj me razumete. Namesto Sonja pravi Šonja in podobno. Neprestano jo popravljamo, a je potem le slabše. Če bi imela vsaj drugačno ime, tako se pa vedno bojimo, ko jo kdo vpraša po imenu. In to počnejo prav vsi ljudje!« se je skoraj razjezil mladi oče.

Bilo je zelo prav, da so pogovor začeli starši. Strokovnjak je obzirno prekinil pogovor in poprosil, da bi se vprašanj lotevali po vrsti. Starši so bili takoj za to, le skrbelo jih je, da morda potem ne bo časa za vse.

»Če ne danes, pa drugič, seveda le, če boste sodili, da vam pogovor ustreza. Pa začnimo, morda s Sonjinim primerom.«

Kako ravnamo z otrokom, ki slabo izgovarja posamezne glasove?

Ne le Sonja, mnogi majhni otroci ne osvoje dobre izreke posameznega glasu, včasih slabo izrekajo več glasov. Ta pojav spada med dislalije ali slovensko poimenovano **bebljanje**. Otrok, ki se razvija brez težav, more izreko osvojiti do tretjega, četrtega leta. Seveda je dobra izreka odvisna od mnogih dejavnikov in če se otrok duševno počasneje razvija, je najpogosteje počasnejši tudi govorni razvoj. Vendar je mnogo moč storiti, če starši vedo, kako naj se spodbujanja lotijo.

Najprej naj nam že izkušnja s Sonjo pove, da popravljanje v stilu: »Ne tako, takole povej!« ne zaleže. Otrokom so ljubše igre z govorili, pa še učinkovitejše so! Starši so morda opazili, da so govorila duševno prizadetih otrok včasih okornejša, zato jih bomo skušali razgibati. Seveda se dela ne bomo lotili ukazovalno, strogo, šolsko,

saj bi s takim načinom otroke preplašili in bi učinke zastonj pričakovali. IGRA MORA OSTATI IGRA, pa če ima še tako pomemben cilj. Morda pa starši poznajo kaj takih iger? Seveda jih poznajo, tako jih začno naštevati.

Skoraj vsi starši se začno že z majhnim otrokom igrati razne POSNEMALNE igre:

Brnenje avtomobila posnemamo s **tresenjem ustnic**. Če med tresoče se ustnice kasneje vtaknemo še jezik in ga tresemo skupaj z ustničama, pripravljamo izgovor **glasu R.** Pametni starši ali vzgojitelji igro vežejo na isto doživetje. Za posnemanje brnenja avtomobila tudi z gibi kažemo vrtenje, obračanje volana in spodbudimo otroka k posnemanju. Ob tem odsvetujemo nezadovoljstvo ali celo siljenje k natančnemu posnemanju. Za oglašanje je namreč izjemno pomembno sproščeno razpoloženje, zadovoljstvo — tudi takrat, ko se otrok še nič ne zanima za igro. Svojo skrb in strah morajo starši skriti, zato pa svetujemo postopne, majhne korake. Tudi to, da nas otrok sploh začne opazovati, je napredek. Ko začne v igri uživati in to pokaže s smehom, smo že zelo veliko dosegli. Tu bi se morali dogovoriti: Če nas slab govor še tako skrbi, otroku te skrbi ne smemo pokazati. Gotovo vsi vemo, da otroci nekako zaslutijo našo skrb in so zato vznemirjeni tudi oni. Mi smo pa vendar že dogovorjeni: Igramo se v nenapetem, sproščenem ozračju!

Ustnice smo torej tresli in se igrali vožnjo z avtomobilom. Toda za izreko glasu R potrebujemo **tresenje jezika**. To igro organiziramo morda kot vožnjo z motorjem. Otroka lahko posedemo na stol tako, da je z obrazom obrnjen proti naslonjalu stola. Z obema rokama se drži za naslonjalo in »vozi motor«. Igra nam bo lepše uspela, če jo bomo v začetku igrali starši, morda otrokov starejši bratec, sestrica. Nedvomno so starši že sami opazili: Otroci igre vzljubijo šele po večkratnem ponavljanju. To lastnost bi bilo dobro temeljito izkoristiti, seveda le, kadar otrok rad sodeluje.

Obe igri — ko posnemamo brnenje avtomobila in drdranje motorja — lahko podpremo še z igračo ali vsaj sliko avta, motorja. Starši, ki še ne znajo tresti jezika med ustnicama, se bodo tresenja učili hkrati z otrokom tako, da si bodo za začetek pomagali z (umitim!) prstom. Podobno »poganjamo« jezik otroku, pri čemer smo zelo obzirni, da ja ne bi povzročali bolečine. **Odnehamo** samo malo zatem, ko se je otrok igre naveličal in jo ponovimo, ko je spet razpoložen.

Na vprašanje Sonjinega očeta, kaj storiti, ko otrok slabo izgovarja glasove S, Š, Z, Ž in C, Č, najprej pojasnimo, da so to težki glasovi, ki zahtevajo zelo natančno lego govoril. V tem tiči vzrok, da otroci to skupino glasov tolikokrat slabo izrekajo ali pa jih — kot pri Sonji — zamenjujejo med seboj, redkeje z drugimi glasovi. Tudi tu svetujemo igre z govorili.

Glas S pridobivamo tako, da posnemamo piskanje lonca na pritisk (prvič bo treba res poslušati ta lonec — seveda iz varne oddaljenosti, naslednjič bo morda dovolj že slika lonca), posnemamo tudi puščanje zraka iz predrtega balona, zračnice, nekateri pa svetujejo igro s sikanjem kače. Jasno je, da v tem primeru igro ponazorimo le s sliko! Sicer pa sploh ni pomembno, kaj posnemamo, pomembno je oglašanje s podaljšanim SSSSSSS, ki naj bi otroka spodbudil k posnemanju. Če se glas otroku ponesreči, skrijemo nezadovoljstvo ter se igri posvetimo drugič. Starši, ki so malčke učili težke glasove ob besedah Sava, sova, sir in podobno, so razočarani — za nobeno ceno se »učenje« ne posreči. Ne pozabimo: **laže se je naučiti posameznega glasu,** zato svetujemo posnemanje sikanja, ne pa govora besed. Za začetek, seveda!

Kadar otrok glas S (največkrat pa tudi Z in C) zamenjuje s šumniki — oče je razlagal, da Sonja govori »s strešicami« — se prepričamo, če se napačne izgovorjave zaveda. To igro izpeljemo takole: Otroku kažemo slike in vprašujemo: »Je to Šonja? Je to šir? (za sir) Je to Šava?« (pokažemo sliko Save ipd.). Otrok se v igri, ko »lovi« naše napake, nauči razlikovati prave od nepravih glasov, vzporedno pa ga s posnemanjem —tega smo se že naučili — navajamo na izreko glasov S, Z in C.

Za **Z** posnemamo čebelo in komarja. Ob tem čebela brenči nižje, komar višje. Za hitro izgovorjavo glasu **C** je primerna igra s posnemanjem cvrčanja kapljice vode, ki pade na vročo ploščo: »C«.

Kadar otrok slabo izreka šumnike **S, Ž** in **Č**, poskusimo z igrami: za Š posnemamo šumenje vetra (ŠŠŠŠŠ), pometanje z brezovo metlo ipd., za Ž žaganje, ob potegih žage skozi deblo izrekamo podaljšani ŽŽŽŽ, kar ponazarjamo tudi z gibi. Za glas Č je priljubljena igra s posnemanjem vlaka: Č Č Č. Tudi vožnjo z vlakom povežemo s posebnimi gibi: Z rokama posnemamo gibanje koles. Dvojno posnemanje gibanja in oglašanja je morda za začetek pretežavno — sicer ni pomembno, kako otrok posnema gibanje, naš cilj je čim bolj pravilna izgovorjava glasu. Gibanje priporočamo, ker je z njim mogoče kjerkoli spodbuditi otroka k igri. Domenjeni smo že, da **ne pretiravamo**, vajo ponovimo dvakrat, trikrat, takoj ko se je otrok naveliča, jo prekinemo.

Ob naštetih vajah za najtežje glasove smo bili usmerjeni k večji **gibčnosti govoril**: ustnic, jezika, sploh vsega govornega aparata. V ta namen priporočamo še **druge igre**: Ustnice namažemo z medom ali smetano, kar ima pač otrok rajši, in se oblizujemo kot muca. Posnemamo tudi muco, ki pije. Jezik iztegnemo iz ust, ga oblikujemo v cev in znova potegnemo v usta. Igra je zabavna in taka mora ostati. Nobenega popravljanja v stilu: »Ne tako! Poglej mene! Kako si neroden! Kaj ne vidiš, kaj jaz počnem?« Tako ravnanje izniči vse morebitne prejšnje uspehe. Otrok bo sodeloval, če bo v igri videl naše zadovoljstvo, spretnost pa bo pridobival postopno.

Igramo se lahko tudi tako, da »telovadimo«, to pot ne z rokami, nogami, pač pa z ustnicami, jezikom. Igro lahko opravimo pred ogledalom, nič ne de, če se bo otrok na začetku predvsem ogledoval. Pri ogledovanju svojih in naših ust ga spodbudimo, da bo posnemal šobljenje (takole je Miha hud), smeh, približevanje jezika nosu in bradi, gibanje jezika levo in desno, napihovanje lic in spuščanje zraka z rahlim udarcem po njih, držanje svinčnika med gornjo ustnico in nosom ter podobno.

Podoben namen imajo **pihalne in napihovalne igrice**. Pihamo v vato na mizi in jo skušamo premakniti, kasneje jo pihamo v cilj. Pihamo v vetrnico in jo skušamo premikati, v plastične keglje, ki jih tako podiramo ali pa pihamo skozi slamico v vodo. Napornejše je napihovanje. Najprej napihujemo majhne plastične igračke, balone (preskusimo jih najprej sami). Napihnjene igrače nato s pihanjem skušamo premikati. Najtežja je vaja, ko jih s pihanjem držimo v zraku. Seveda ob tem otrok potrebuje našo pomoč in znova naj opozorim, da bo igra zabavna le, če bomo tudi neuspehe sprejeli z veseljem.

Posebno koristna je igra, v kateri »prisesavamo« drobne predmete in jih prenašamo s slamico. Začnemo s prisesovanjem papirčkov, z zadrževanjem zraka jih nato prenašamo iz kroga v krog. Igro lahko izpeljemo kot tekmovanje, v njem pa se ljubeznivo pustimo premagati — a ne vedno!

Enak smoter dosežemo z igranjem na instrumente: orglice, trobente, piščalke. Te igre seveda ne svetujemo družinam, v katerih ima kdo od starejših slabe živce. Dragi starši, presodite sami, če boste zdržali, čeprav je igra s pihanjem v instrumente imenitna vaja za usmerjen izgovor skozi usta ali nos. Torej je posebej primerna pri ohlapnem izgovoru skozi nos — nosljanju. Pomaga tudi tistim otrokom, ki zlepa ne zmorejo govoriti dovolj glasno.

Se vam ne zdi, dragi starši, da ste se ob teh igricah z vašim otrokom tudi zbližali? Ste morda do zdaj od njega preveč zahtevali in mu pokazali tudi nezadovoljstvo zaradi neuspeha? Sprostite se in nasmejte, večina iger je takih, da so izvedljive v naročju, z njimi otroka lahko zaposlite tudi med čakanjem na zdravnika, med potjo v avtobusu, na vlaku. Preslišite ocene, da otroka preveč razvajate! Tako govorijo le ljudje, ki z otrokom niso uspeli navezati pristnega stika. Vi pa ne sodite mednje, kajne?

Marija Lipužič

Dejan Đorđević

LOGOPEDSKA OBRAVNAVA OTROK S PRIZADETOSTJO PO CEREBRALNI PARALIZI

V zavodu se je začelo organizirano logopedsko delo v šolskem letu 1970/71. Zaposlena sva dva logopeda. Logopedske vaje obiskuje 80 učencev.

Najbolj pogosta govorna motnja je dysarthria, sledijo motnje branja in pisanja, dyslogia in dyslalia. Govorne motnje se ne pojavljajo v čisti obliki, razvrščene so po prevladujoči obliki. Govor je najvišja oblika sporazumevanja, ki človeka ločuje od živali. Govor v najširšem pomenu besede zajema najrazličnejše oblike sporazumevanja od kretenj, gest, mimike, ustnega sporazumevanja, pisnega izražanja do uporabe vseh vrst sodobnih tehničnih pripomočkov. Za razvoj govora je potreben ustrezen telesni in duševni razvoj otroka (umske sposobnosti, primerno razvit in nepoškodovan centralni živčni sistem, zdrav sluh, avtomatsko razvita groba in fina motorika) in spodbudno socialno okolje. Če kateri od navedenih dejavnikov manjka ali je le delno zastopan, se govor ne razvija ali pa je njegov razvoj moten.

Najpogostejše motnje, ki spremljajo cerebralno paralizo in vplivajo na razvoj govora, so: epileptični napadi, motnje sluha, motnje v zaznavanju, duševna prizadetost, čustvene motnje, težave pri učenju.

Cilji, ki si jih postavljamo pri logopedskem delu, morajo biti uresničljivi glede na stopnjo otrokove govorne motnje. Pri lažjih oblikah motenj je cilj primeren govor. Pri otrocih z najtežjimi oblikami prizadetosti pa razvijamo predvsem sporazumevanje s pomočjo govora in katerokoli drugo obliko sporazumevanja z okoljem.

Program govornih obravnav oblikujemo za vsakega otroka z govorno motnjo (logopata) glede na njegove artikulacijske in jezikovne sposobnosti in motnje. Načrtujemo metode, spodbude in pripomočke, ki jih bomo uporabili, predvidimo pogostost in trajanje logopedskih obravnav ter sodelovanje drugih strokovnih delavcev (psiholog, učitelj, fizioterapevt, delovni terapevt).

Predstavljam vam logopedsko delo z dvema učencema, ki imata disartrijo.

Disartrija je govorna motnja, ki nastane zaradi živčnomišične poškodbe govornega mehanizma. Prizadeto je dihanje, fonacija (tvorjenje glasov), resonanca (sozvočje), artikulacija (izreka), hitrost govora in kvaliteta glasu. Pri tej motnji otežuje izgovor glasov pomanjkljiva usklajenost gibov ali omejenost gibov govornih mišic. Teža govorne motnje je odvisna od stopnje poškodbe centralnega živčnega sistema.

Najpogostejše vaje pri obravnavi otrok s to motnjo (dizartrikov) so:

— vaje dihanja (urjenje tehnike govornega dihanja, razločevanje ustnega in nosnega izpiha, sproščanje napetosti mišic govornega aparata),

— vaje za zaznavanje in razvijanje občutkov dotika, tipa in gibanja (dotik in gibanje jezika, ustnic, spodnje čeljusti, mehkega neba),

— vaje artikulacije (pridobivanje glasov z govornimi igricami, vezava pridobljenih glasov v zloge in besede, popravljanje nepravilnih glasov in nato vključevanje popravljenih glasov v vsakdanji govor).

Uporabljamo metode poslušanja, ponavljanja, obnavljanja, pripovedovanja, dramatizacije.

I.

Učenec je bil sprejet v zavod za usposabljanje invalidnih otrok v Vipavi leta 1984. K nam je prišel iz Stare gore. Zdaj je star 11 let in pol.

Medicinska diagnoza: Paralisis cerebralis, Syndroma extrapyramidale, težja debilnost.

Govorna motnja: Dysarthria. R = L, G = K, H = K, SZ ŠČŽ = T, C = 0 (opušča).

Leta 1986 smo ga poslali na preizkus sluha, kjer je bila ugotovljena izguba sluha v govornem območju 40—60 dB na desnem ušesu in 40—65 dB na levem ušesu z diagnozo: Hypacusis senzorineuralis gradius medial. bil. (obojestranska čutno-živčna naglušnost srednje stopnje).

Mladostnik je med šolanjem v naši ustanovi zaradi vpliva sistematičnega dela in vseh korekcijskih pripomočkov sorazmerno ugodno napredoval v umskem razvoju. Nujno potrebuje več utrjevanja, ponavljanja in urjenja. Za boljše izoblikovanje svojih gibalnih sposobnosti bi potreboval poglobljeno delo na področju vaj za legastenike (otroke z motnjami branja in pisanja) ob stalni logopedski obravnavi, tako da bi pridobil večji besedni zaklad in izboljšal izreko. Zaradi upočasnjenosti v njegovem vzorcu odzivanja bi kazalo mladostnika vključiti v ritmično-gibalne vaje, kjer bi razvijal predvsem psihomotorični tempo.

Učenec uspešno napreduje na področju izgovora posameznih glasov, govor je razumljiv. Še natančnejša je izreka pri branju. Glas R se pojavlja v lažjih besedah.

Tehniko branja je osvojil, zadovoljivo razume prebrano besedilo. Pri branju in obnavljanju je precej samostojen.

Pri pisanju po nareku potrebuje pomoč zaradi slabega sluha. Pri samostojnem pisnem izražanju ima veliko težav, ki so značilne za naglušne otroke. Uspešen je pri opisovanju, obnavljanju, stavki so razširjeni in primerno bogati.

Osvojil je tehniko pisanja na pisalni stroj. Opravil je vaje MBP na računalniku — program: orientacija, smer.

Cilji:

Usposabljanje naglušnega otroka s cerebralno prizadetostjo je vsestranski in dolgotrajen proces. Splošni cilj ni v tem, da dosežemo ustrezno stopnjo razvoja normalnega otroka. Težimo k temu, da obstoječe stanje ublažimo oziroma izboljšamo do največje možne mere glede na otrokove telesne, umske in socialne sposobnosti in mu omogočimo vključevanje v čimbolj normalno življenje. Pri načrtovanju usposabljanja moramo upoštevati otrokove značilnosti na vseh področjih. Program bo uporaben in ustrezen le, če bo upošteval stvarne otrokove razvojne možnosti in njegove potrebe. Za naglušnega otroka s cerebralno prizadetostjo in znižanimi umskimi sposobnostmi je potrebno specialno vzgojno-izobraževalno delo s prilagojenim učnim programom. Logoped ne sme obravnavati govorne motnje ločeno od ostalih otrokovih posebnosti. Upoštevati moramo celotno osebnost. Vsaka osebnost je enkratna, v njej se združujejo dednost, okolje in osebne lastnosti.

Pri spoznavanju otrokove osebnosti so v pomoč izvidi strokovnih delavcev. Vrednost podatkov psihologa je na primer v tem, da logoped ve, kakšno stopnjo zahtevnosti naj uporabi pri vajah. Otroku je potrebno nuditi tak način spoznavanja pojmov, da jih bo razumel, osvojil in znal uporabiti v različnih življenjskih situacijah. Na osnovi podatkov strokovnih delavcev (psiholog, vzgojitelj, učitelj, zdravstveni delavec) in lastnih ugotovitev sem oblikovala program logopedskega dela:

Učenec bo razvijal in uril zaznavne sposobnosti s slušnimi treningi in vajami odgledovanja (branja z ustnic sogovornika) v smislu totalne komunikacije. Na področju izgovora bo pridobival sičnike, šumnike, utrjeval zveneče, nezveneče glasove in pridobival glas R. Posebno pozornost bomo posvetili vajam naglasa in intonacije z dvogovori, izštevankami, pesmicami, skupnim branjem. Vaje za jezikovni razvoj bodo zajemale opisovanje, obnavljanje, pripovedovanje v stavkih. Učenec bo opravljal vaje za legastenike. Potrebno ga je navajati na samostojno skrb za slušne aparate in razvijati samokontrolo pri vsakem delu.

II.

Učenec je bil sprejet v zavod v Vipavi leta 1985, zdaj je star 10 let in pol.

Medicinska diagnoza: Tetraparesis spastica, Epylepsia, Strabismus convergens, Luxatio coxae bil., Microcephalia, lažja imbecilnost.

Govorna motnja: Dysarthria, zaostal govorni razvoj, nepravilni glasovi SZC, ŠŽČ, R.

Deček je podvržen stalnemu zdravljenju epilepsije, ki je pri njem dokaj uspešno. Proces propadanja njegovih duševnih sposobnoti pa se kljub temu nadaljuje in je v enem letu postal praktično neučljiv in nesposoben za nadaljnje delo v šoli s prilagojenim programom.

Zaradi vsestranske prizadetosti, duševne in telesne, pride pri njem v poštev samo navajanje in prilagajanje na vsakdanje življenjske situacije. Za samostojno življenje ne bo nikoli sposoben, in če ne bo imel možnosti za življenje doma, bo nujno potreboval zavodsko oskrbo.

Glede na sedanje stanje predlagamo ponovno razvrstitev in premestitev v ustrezen program, kjer bo lahko pridobil več praktičnega znanja za življenje.

Učenčev izgovor je pravilen. Oblikuje proste stavke. Svoje potrebe in želje izraža razumljivo in vsebinsko ustrezno.

Na splošno so njegove zaznavne sposobnosti zelo slabe. Gojenec še ni dosegel zadovoljive stopnje zaznavanja samega sebe. Prepozna in ločuje osebe, ki se z njim ukvarjajo. Gibalne sposobnosti in skladnost gibov rok so tako prizadete, da ne zmore nobene kretnje, namenjene sporazumevanju.

Cilji:

Doseči želimo razumljiv spontan ustni govor, ki bo vključeval lažje stavke, vsakdanje fraze. Vsebina bo zajemala predmete, osebe, igrače iz ožjega okolja, njihove funkcije in medsebojne odnose. Tako bo lahko razumel dogajanje okrog sebe in bo z govorom tudi sam vplival nanj. Izražal bo svoje potrebe in zahteve do okolja.

Program logopedskega dela zajema:

Opazovanje in posnemanje sesanja, žvečenja, požiranja, obvladovanje slinjenja, posnemanje oblikovanja in gibanja ustnic in jezika — vse to v obliki igre. Pomagamo si tudi z ogledalom. Iste vaje bo otrok delal po navodilih, povedal bo, kje je njegov jeziček in kaj dela. Tako bo razvijal taktilno-kinestetični (tipno-gibalni) občutek.

Z različnimi pihalnimi, priskrkovalnimi vajami bo pridobival in krepil sredinski izpih (pihanje lažjih predmetov po mizi — vata, papir...), napihoval balončke. Delovanje mehkega neba bo uril z igranjem na orglice, piščali... Z dihalnimi vajami bo učenec pridobival boljšo dihalno tehniko in govorno dihanje.

Tipal bo različne igrače, predmete in jih poimenoval, da bi razvijal sposobnost zaznavanja s tipom.

Vaje za razvoj vidnega zaznavanja bodo vključevale poimenovanje različnih igrač, prepoznavanje in razlikovanje predmetov, likov, različnih ponazoril.

Za razvoj časovno-prostorske orientacije bo učenec ugotavljal položaj lastnega telesa in delov telesa, igrač in predmetov v prostoru. Določal bo čas posameznih vsakodnevnih aktivnosti (zjutraj, opoldne, zvečer).

Da bo govor razumljivejši, bova z govornimi igricami urila pravilno izreko SZC, ŠŽČ in R. Glasove bo vezal v zloge, besede in stavke. Ločeval bo glasove med seboj po vidni in slušni poti. Glasove bo vključeval v svoj govor s pesmicami, pogovori, kratkimi zgodbicami in vsakdanjimi frazami.

Pojmovni in besedni zaklad bo širil z opisovanjem slik, dogodkov in situacij, s poslušanjem beril in obnavljanjem po vprašanjih, z razgovorom. Navajala ga bom na izražanje s prostimi stavki.

Silvana Janežič

NA DELOVNI PRAKSI

Letos hodim zadnje leto v šolo. V njej sem se naučila veliko zanimivega in koristnega. Ko bom nehala hoditi v šolo, mi bo dolgčas po prijateljicah in sošolkah. Redkokdaj jih bom srečevala. Pa tudi po tovarišicah mi bo dolgčas, ker so dobre z nami.

Prakso sem imela štirinajst dni v Iskri v Železnikih. V tovarni se ne moreš upreti, moraš delati tako, kakor delajo drugi sodelavci. Prvi dan, ko sem prišla na prakso, sva se s tovarišico Magdo javili v kadrovski službi (Darinki Šekli). Od tam me je peljala k šefu montaže. On me je pospremil k stroju balancirki. Vrtala sem turbine. Tukaj sem bila sedem dni. Naslednje tri dni sem delala na traku. Sodelavke so bile zelo prijazne, razen ene. Če se mi je kaj pokvarilo, mi je prišel mojster popravit. Z malico sem bila zelo zadovoljna. Hrana je bila odlična in dobili smo je veliko. Zadnji dan mi je bilo hudo, ko sem se poslovila od sodelavk, ker sem vedela, da drugi dan ne bom več prišla na delo. Upam, da se bomo še videle.

Na praksi sem spoznala, da je koristna, ker se (na njej) veliko naučiš za vsakdanje in prihodnje življenje.

Janja Marenk
OŠ Blaž Ostrovrhar
Škofja Loka

KOMUNIKACIJA, KI ODPIRA POTI DO ČLOVEKA IN TEMU POT V SVET

Ko sem prvič pisala ta članek, sem ga pisala predvsem za strokovnjake in starše iz svojega ožjega področja dela, to je za ljudi, ki delajo in živijo s telesno prizadetimi otroki. Posebno kadar mislimo na otroke s cerebralno paralizo ali otroke, ki so preživeli poškodbo glave, vemo, da je med njimi veliko otrok tudi duševno prizadetih. Tako veljajo naslednje misli in ideje ravno tako tudi duševno prizadetim.

Kot psiholog delam že skoraj dve desetletji z otroki, ki imajo manjše ali večje težave s komunikacijo.

Komunikacija pomeni vzpostavljanje zveze, ki omogoča odnos med člani te zveze. Prva komunikacija, ki se je začnemo učiti, ko zagledamo luč sveta, je govorica telesa, ki vzpostavlja zvezo oziroma odnos med mamo in otrokom. Z razvojem gibalnih sposobnosti se širi raznolikost, obseg in intenzivnost otrokovega sporočanja, dokler ne osvoji najpopolnejše oblike komuniciranja — uporabe jezika oziroma govora. Šele uporaba jezika mu v polni meri omogoča nadaljnji razvoj mišljenja in osebnosti.

Namenoma uporabljam pojem jezik, ker ne vključuje le govora (besednih simbolov), ampak tudi grafične simbole in jezik gibov.

Med otroki se rodijo tudi tako prizadeti, da ne morejo osvojiti govora kot razumljive komunikacijske tehnike. Mislim na težko telesno prizadete otroke s hudo obliko cerebralne paralize, nekaj jih je tudi med gluhimi otroki. Lahko pa tudi zaradi kasnejših poškodb glave in možganov ne zmorejo več govorne komunikacije. Kar nekaj se jih spomnim, da so ostali kot vagončki na stranskih tirih. Pri otrocih, ki niso uspeli razviti govora, sem se počutila nemočno. Čutila sem, da ni problem le v njih, ampak tudi pri nas strokovnjakih, ki jim ne znamo poiskati nadomestnih komunikacijskih sistemov in tehnik.

Nekateri motorično prizadeti otroci, ki sicer slišijo in se tako učijo razumevanja govora, ne morejo uporabljati svojega govornega aparata, velikokrat pa tudi rok ne, da bi lahko z gibi (znaki) komunicirali. Spomnim se šestletnega G., ki je doživel prometno nesrečo in je bil moj prvi pacient na otroškem oddelku v Univerzitetnem zavodu za rehabilitacijo invalidov (UZRI). Po letu rehabilitacije smo začeli ugotavljati, da G. veliko govora razumeva, vendar z nobenim delom telesa ne more narediti zanesljivega znaka, s katerim bi vsaj pritrdil ali zanikal našo trditev. Po njegovem čustvenem odzivanju, ustreznem vznemirjenju ob določeni pogovorni temi smo slutili, da razumeva govor. Sčasoma se je motorika le pričela izboljševati. Uspel je osvojiti gib z eno roko — dvignjen kazalec za »da« in pest oziroma figo za »ne«. Na ta način smo se pričeli pogovarjati z njim o vseh mogočih stvareh, tudi dokaj abstraktnih, npr.: ali je avion železniško prometno sredstvo. Razmišljali smo, da bi ga učili brati po globalni metodi in s tem smo tudi poskušali. Preden smo uspeli najti mesto zanj v ustrezni izobraževalni ustanovi, je minilo več kot leto, v katerem nismo veliko delali z njim, saj niti znali nismo.

Vprašanje, kako vzpostaviti jezikovno komunikacijo s tako prizadetimi otroki, nas je spodbudilo, da smo pri Razširjenem strokovnem kolegiju UZRI ustanovili Odbor za formiranje in usklajevanje vprašanj o alternativnih oblikah komunikacije na nivoju Slovenije. Zvedeli smo za obstoj nadomestnih komunikacijkih sistemov v svetu. Potem se je pokazala možnost, da si to ogledamo v Kanadi, v okviru nadaljnjih izmenjav strokovnih delavcev s področja rehabilitacije otrok.

Strokovna izmenjava med Kanado in Slovenijo teče že od leta 1985 in se je začela na pobudo Rotary Club v St. Catharinesu, ki leži 130 km jugozahodno od Toronta ob Ontarijskem jezeru. Rotary Club je svetovna humanitarna organizacija, ki deluje za pomoč študentom, otrokom, telesno prizadetim, ostarelim. Za sodelovanje s Slovenijo je zaslužen naš rojak gospod Rajko Bukovec, ki je član tega kluba in

je bil nekaj časa njegov predsednik. Bila sem tam en mesec in se vrnila navdušena nad tem, kar sem videla narejenega v njihovih rehabilitacijskih centrih in izobraževalnih ustanovah na področju komunikacije, ki ima tam veliko večji poudarek v procesu rehabilitacije. Predvsem so zagovorniki totalne metode komunikacije v procesu rehabilitacije.

Bistvo totalne metode komunikacije je, da pomagamo govorno prizadetim otrokom vzpostaviti komunikacijo z različnimi nadomestnimi komunikacijskimi sistemi, ki jim omogočajo uspešnejši intelektualni in osebnostni razvoj.

Nadomestni komunikacijski sistemi so sestavljeni iz drugačnih simbolov za pojme, kot so besede. Gre za načrtno izdelane dogovorjene simbole, formalne znake oziroma simbole, ki skupaj sestavljajo slovar. To so znaki, ki se jih da »povedati« z določenimi kretnjami ali z grafičnimi znaki. Marsikje v svetu učijo otroke komunicirati z vsemi razpoložljivimi sredstvi, še preden vedo, ali ima otrok zmožnosti, da bo govoril (slušne, motorične, intelektualne sposobnosti). Narejene so tudi raziskave, ki pričajo, da uporaba nadomestnih komunikacijskih sistemov ni zavrla učenja govora, ampak ravno nasprotno. Ker je otrok na ta način usvajal določene znake za pojme prej, kot jih je lahko obvladal govorno, je to samo spodbudilo govorno izražanje, pa tudi razvoj danih intelektualnih sposobnosti.

Za težko telesno prizadete otroke uporabljajo različne grafične nadomestne komunikacijske sisteme, ki so izdelani v obliki slovarjev. Otroci jih uporabljajo tako, da simbole kažejo na komunikacijskih tablah ali s pomočjo stikal upravljajo svetlobne pokazalce oziroma računalnike in na ta način sporočajo svoje misli in občutenja, povezane v enostavne stavke.

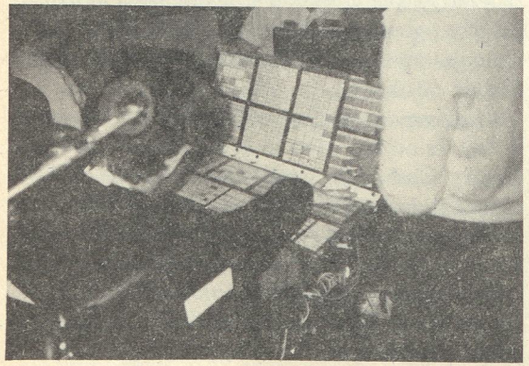

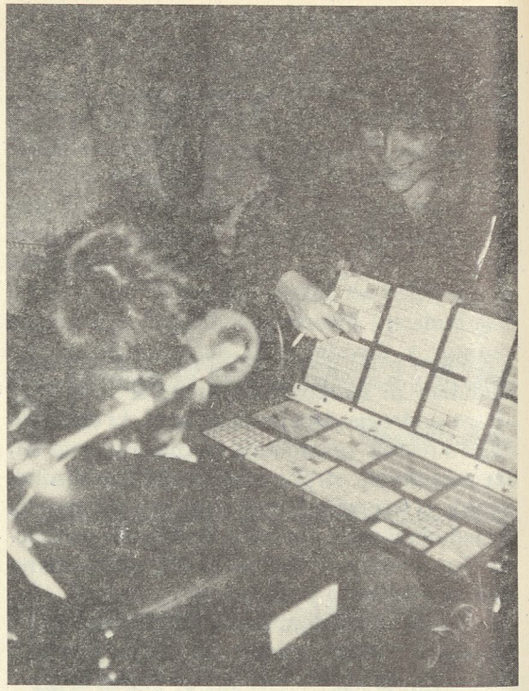

Vsak grafični simbol je vedno spremljan s pisano besedo, kar olajša učenje branja tistim, ki jim je to dosegljivo.

S pomočjo komunikacijske table ali računalnika »pove« otrok, ki ne more uporabljati rok in je pri tem še laže duševno prizadet, okoli sedem besed v minuti. To je precej počasneje kot z govorom, kajti v minuti izgovorimo sicer 130 besed, vendar tako prizadet otrok lahko izbira svoja sporočila, spraševanje, skratka — komunicira in se na ta način razvija kot človek.

Slovarji različnih grafičnih nadomestnih komunikacijskih sistemov vsebujejo okoli 2.000 simbolov. Na komunikacijsko tablo lahko nalepimo okoli 270 simbolov, ki pa so izbrani za določenega otroka in jih menjavamo ustrezno otrokovim trenutnim interesom.

Če je tabla urejena v albumu, jih je možno hkrati uporabljati tudi več. Z uporabo računalnika so seveda možnosti veliko večje in otrokova sporočila lahko slišimo s pomočjo sintetičnega ali naravnega glasu.

Drugi teden mojega bivanja v Niagara Peninsula Children's Center v St. Catharinesu je v skupini starejših en otrok umrl. Naslednje jutro je 17-letni Ron, ki zmore zanesljivo le konstanten gib z glavo in tako upravlja stikalo ter vodi kurzor na računalniku, vprašal: »Why my friend died?« Ron je tudi laže duševno prizadet. Prepričana sem, da bi pri marsikaterem našem tako težko telesno prizadetem otroku lahko vzpostavili komunikacijo, ki jo obvlada Ron. Tako bi ugotovili, da so med otroki, za katere mislimo, da se da z njimi bore malo narediti, tudi taki, kot je Ron, vendar jim nismo dali možnosti. Mislim na vrsto otrok, pri katerih smo že zgodaj ugotovili dokaj nizek nivo duševnih sposobnosti in z njimi nismo poskušali vzpostavljati formalne komunikacije. Razvoj mišljenja poteka v veliki meri z oblikovanjem misli, ki jo lahko izraža beseda ali drugačen znak.

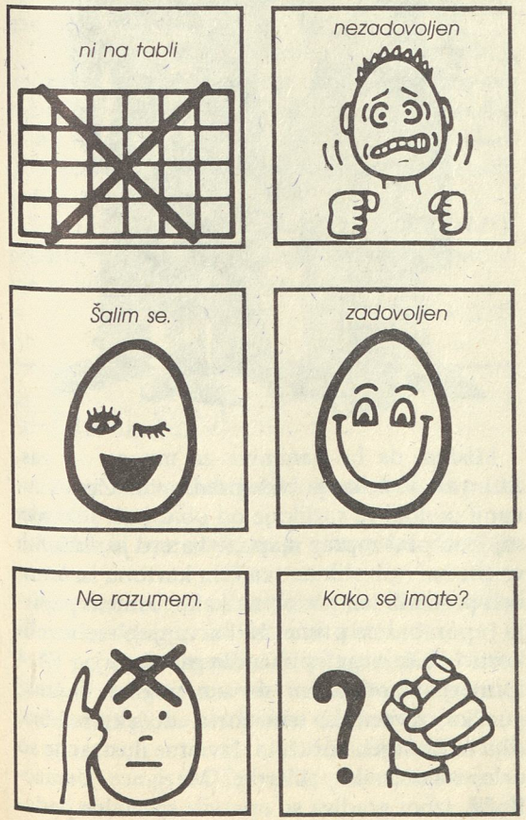

S seboj sem prinesla dva komunikacijska sistema: slikovne komunikacijske simbole Roxanne Mayer-Johnsonove ter Bliss simbole Charlesa Blissa, z dopolnili Barbare Hehner. V Univerzitetnem zavodu za rehabilitacijo invalidov imamo trenutno 8-letnega Alaina s Kube, s težko obliko cerebralne paralize. Da bi videla, kako se da vzpostaviti komunikacija na ta način, sem mu pričela sestavljati album s pomočjo slikovnih komunikacijskih simbolov. Alain delno razume govor, še več bi ga, če bi se že zgodaj začel učiti nadomestne komunikacije. Spodbudno je, da lahko Alain danes pomaga mami pisati pismo očetu z uporabo simbolov, ki jih izbira v albumu, tako da usmeri pogled v željeni simbol.

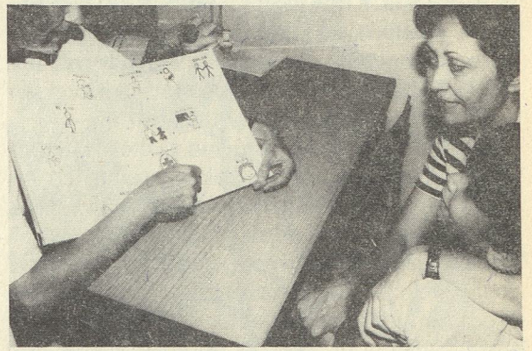

Upam, da mi bo uspelo zainteresirati in navdušiti strokovnjake, logopede, surdopedagoge, psihologe, da se bodo želeli izobraževati na tem področju, pa tudi odgovorne ljudi, da se bodo zavzeli za financiranje tega izobraževanja. Pri tem je pripravljen pomagati tudi Rotary Club, ki deluje že v 160 državah; pred drugo svetovno vojno je deloval tudi pri nas in sedaj potekajo pogajanja za ponovno ustanovitev.

Pravzaprav moje bojazni, ki se izraža v besedici »upam«, ne bi smelo biti. Dolžni smo se zavzeti za uvedbo nadomestnih komunikacijskih sistemov pri nas, če govorimo o naši družbi kot humani družbi.

Manica Lorenčič

ZAMENJAM svoj dolgi jezik za malo krajšega. Ponudbe pod »Tovarišice bodo srečne«.

SLIKANICA — PRIPOMOČEK ZA SPODBUJANJE GOVORA

Starši ponudimo svojemu otroku prve slike ali pravo slikanico običajno že v prvem letu njegovega življenja. Ob ogledovanju in opisovanju živobarvnih podob preverjamo otrokove zaznave in predstave (prave predmete in osebe prepoznava na sliki), spodbujamo njegovo oglašanje ob poimenovanju naslikanega (ov-ov, ma, mu ipd.) vse do opisovanja sličic s kratkimi stavki in do izmišljanja čudovitih zgodbic.

V naših knjigarnah najdemo različne slikanice, nekatere tudi izjemne kakovosti, vendar ob pregledovanju teh knjižic z otrokom, ki v razvoju močneje odstopa od svojih vrstnikov, ugotovimo kup pomanjkljivosti. Nekatere, na prvi pogled zelo privlačne, prikazujejo predmete popačenih ali neresničnih oblik, velikosti naslikanih predmetov in živali ne odražajo naravnega razmerja, barve ne ustrezajo resničnim, slike so majhne ali nepregledne zaradi preobilja podrobnosti, pa še kakšno pripombo bi lahko zapisali. Kaj torej ponuditi našemu otroku?

Ena od možnosti je, da premečete kupe revij ali pa ob slučajni najdbi izrežete sličico, jo nalepite na trši papir in tako sami polagoma ustvarjate slikanico za vašega otroka. Podobno ravnajo tudi mnoge vzgojiteljice v razvojnih oddelkih in same rišejo ali sestavljajo slikanice.

Drugo vprašanje pri izbiri slikanice pa je: Kaj naj slikanica predstavlja? Začeti s helikopterjem in raketo, krokodilom in slonom — ali pa s čim drugim, kar otrok dobro pozna in ima rad?

Ob vseh teh zadregah so se strokovne delavke v predšolskih oddelkih slovenskih centrov za usposabljanje slušno in govorno motenih otrok odločile, da same pripravijo zbirko primernih slikanic, ki pa ne bi bile namenjene le spodbujanju oglašanja in govornega razvoja slušno motenih otrok, temveč bi bile uporabne tudi pri usposabljanju drugih otrok s težavami ali motnjami v razvoju. V slikanicah naj bi bile na primeren način obdelane naslednje teme: Moja družina, Kaj delamo, Moje stanovanje, Letni časi, Promet, Trgovina, V vrtcu in v šoli, Kaj in kdaj jemo, Živali, Deli telesa, Poklici. Po več kot petih letih skrbnih priprav je letos spomladi izšla prva slikanica iz te zbirke: MOJA DRUŽINA.

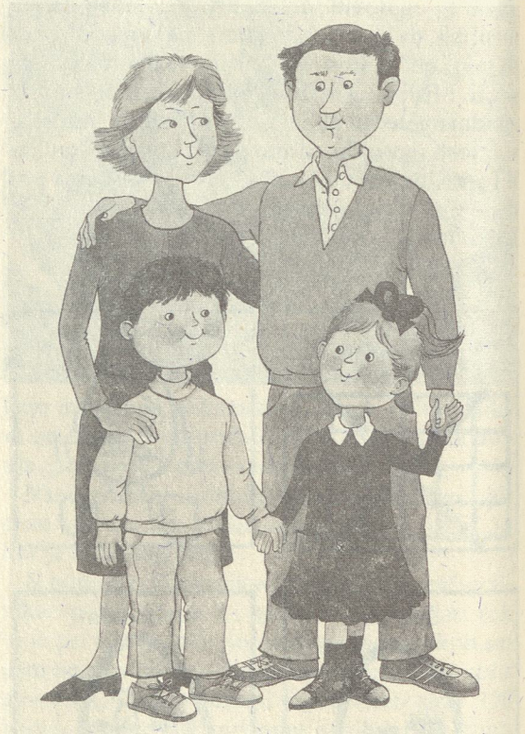

Mislim, da bo zanimiva za mnoge od vas, zato vam jo želim pobliže predstaviti. Že po zunanji podobi se razlikuje od običajnih slikanic, saj je to pravzaprav mapa, v katero je vloženih enajst barvnih slik na tanjšem kartonu in črnobeli posnetki teh podob na kakovostnem papirju (uporabni na primer za barvanje), vse v velikosti običajnega pisarniškega papirja (A-4 format). Upodobljeni so: ata, mama, fantek, punčka, dojenček, teta, stric, dedek, babica, ožja in razširjena družina. Izvrstne ilustracije so delo akademske slikarke Marjance Jemec-Božič, izbor gradiva so opravile specialne pedagoginje pod vodstvom Tatjane Somrak, urednica zbirke pa je psihologinja Neva Ribnikar-Kastelic. Slikanico so ugodno ocenili strokovni sodelavci Zavoda SRS za šolstvo.

Slikanica naj bi bila v oporo pedagogom in staršem, ki želijo spodbuditi in pospešiti umski in govorni razvoj otrok, tako da igraje utrjujejo pojme ter nebesedno in besedno sporazumevanje. Pri vsakdanjem delu z otrokom skušamo z njeno pomočjo doseči:

— spodbujanje samostojnega oglašanja otroka,
— usvajanje novih pojmov in širjenje besednega zaklada,
— poslušanje lastnega in tujega govora ob določeni temi,
— poistovetenje pomena izgovorjene besede s sliko (in z napisano besedo),
— pridobivanje glasov, glasovnih zvez, besed in stavkov,
— razumevanje vprašanj,
— zanimanje za (lepo) knjigo in pravilno ravnanje z njo.

Če mislite, da bi slikanico mogli s pridom uporabiti pri vzgoji svojega otroka, jo lahko naročite pri izdajatelju: Center za rehabilitacijo sluha in govora, Vojkova 64, 61000 Ljubljana (tov. Neva Ribnikar); cena posameznega izvoda je 110.000 din.

V pripravi je že slikanica KAJ DELAMO, predstavila pa bo vsakdanja opravila od umivanja in lulanja do pranja avtomobila.

Aljoša Vodnik

MOJI STARŠI

Moji starši so zelo simpatični. Kadar pa jih razjezim, se derejo, da jih lahko posluša vsa vas. Jaz starše razumem, samo oni mene ne. Vedno so tako sitni. Mami nam daje potuho. Kadar je kaj slabega za jest, rečeva s sestro: »Spet ta godla za jest!« Kadar je naš ati dobre volje, mu gre na otročje. Nagaja meni ali pa drugim. Tako se smejemo vsak dan. Moji starši so zelo super.

Aleksandra Alagić
OŠ Olge Avbelj, Domžale

Marko Jazbec

SANJAL SEM

Včasih imam hude sanje, včasih lepe ali pa se mi nič ne sanja.

Kadar so lepe sanje, mi je zjutraj žal, da ni vse resnično.

Na primer: če se mi sanja, da smo dobili telička ali veliko denarja, mi je žal, da ni res.

Če pa sanjam o nezgodi, ali da pogine katera žival ali se zgodi nesreča v naši družini, pa sem srečen zjutraj, ko se zbudim, da ni resnica.

Marko Ramšak
OŠ s prilagojenim programom, Muta

V REJNIŠKI DRUŽINI

Pri moji mamici sem bila štiri leta. Nato so me dali v novo družino. V tej družini je zelo lepo. Pišejo se Podbevšek. Hiša je v Spodnjih Praprečah pri Lukovici. V družini nas je šest. Trije so odrasli, trije smo otroci.

Zelo rada hodim v trgovino. Mama me večkrat pošlje po kruh. Najraje se vozim s kolesom.

Lani mi je umrla moja mamica. Na pogrebu nas je bilo okoli sto. Zdaj me obiskuje moja teta. Ko bodo počitnice, bom šla s teto na morje.

Slavi Orešković
OŠ Olge Avbelj, Domžale

predstavljamo vam

ZAVOD ZA USPOSABLJANJE INVALIDNIH OTROK JANKA PREMRLA-VOJKA V VIPAVI

Mnogi ste že slišali za ta zavod, če ne drugače, ga poznate po duhovitih dopisih mladih novinarjev, ki jih redno objavljamo v reviji Naš zbornik. Nekateri pa ste zavod tudi pobliže spoznali, če je bil vaš otrok tam na usposabljanju. Za predstavitev v naši reviji smo se odločili, ker se je zavod letos po razširitvi in dozidavi temeljito spremenil in na novo zaživel.

Pred nekako petimi, šestimi leti je skupina ravnateljev vzgojnih zavodov sprožila široko akcijo za izboljšanje bivalnih razmer v zavodih. Med zavodi z najslabšimi prostorskimi zmogljivostmi je bil prav gotovo tudi vipavski; eden od pobudnikov široke akcije za prenovo zavodov (»njegov« zavod še ni na novo sezidan), je trdil, da je Vipava slovenska narodna sramota — ker nam ne uspe zbrati denarja, da bi otrokom in delavcem omogočili znosno in dostojno bivanje. Že v preteklih dveh srednjeročnih planih Izobraževalne skupnosti Slovenije je bila novogradnja zavoda predvidena, pa vselej prenešena v naslednje obdobje — zaradi pomanjkanja sredstev.

Po letu 1985 pa se podoben načrt, kot so ga izpeljali pri gradnji dijaških domov, uresničuje tudi za prenovo in novo gradnjo organizacij za usposabljanje. Iz sredstev, ki se namensko zbirajo pri Izobraževalni skupnosti Slovenije, so že zgradili prizidek in prenovili zavoda v Črni in v Vipavi, gradijo nov zavod v Dornavi, pripravljajo gradnjo novega zavoda v Radovljici (namesto dotrajanega v Kamni gorici) ter nameravajo dokončati zavod v Dragi.

Ker smo o zavodu v Črni nekaj več pisali lani ob njegovi dvajsetletnici, sem dala prednost pri predstavitvi starejšemu — vipavskemu.

Kako je zavod nastal

Pobuda za ustanovitev šole za otroke s cerebralno paralizo se je porodila leta 1958 v bolnišnici za predšolsko invalidno mladino v Stari Gori; pri njih je bilo 28 šoloobveznih otrok, za katere ni bilo mogoče najti nobene primerne šole v Sloveniji. Uvedli so pripravljalni in prvi razred, nato še drugi razred — potem pa niso več zmogli izpolnjevati materialnih pogojev in so po drugem razredu otroci morali ostati doma. Razmere so se začele zboljševati leta 1964, ko se je interni oddelek splošne bolnišnice v Gorici preselil iz Vipave v Šempeter, izpraznjeno stavbo pa je odkupil Republiški sekretariat za kulturo in prosveto. Uradno je bil zavod ustanovljen 31. maja 1965 kot Vzgojni zavod Janka Premrla-Vojka v Vipavi, leta 1968 pa je ustanoviteljske pravice prevzel Izvršni svet SR Slovenije.

Prvi gojenci so prišli v zavod konec septembra 1965, potem ko je bila stavba temeljito obnovljena. Bilo jih je 56, po znanju pa so bili razvrščeni v štiri razrede. Njihovo število se je z leti večalo, običajno jih je okrog 90 (največ jih je bilo leta 1980 — kar 104).

Značilna za zavod je tudi skrb za čimboljšo strokovno usposobljenost delavcev in razmeroma majhen odliv delavcev (glede na izredno zahtevno delo).

Osebna izkaznica zavoda

Zavod je bil ustanovljen kot samostojna ustanova za vsestransko usposabljanje šoloobveznih otrok s kombiniranimi motnjami iz vse Slovenije.

V preteklem šolskem letu je bilo v zavodu 98 otrok iz vse Slovenije. Vsi so bili razvrščeni skladno z veljavnimi predpisi in napoteni na usposabljanje. Nekaj otrok je tudi iz drugih republik, predvsem tistih, katerih starši so zaposleni v Sloveniji, nekateri pa so bili poprej že na zdravljenju v bolnišnici na Stari Gori. Vsi otroci imajo telesne okvare oziroma motnje v gibanju različnih stopenj, so pa hkrati tudi duševno prizadeti (od lažje pa do težke stopnje). Zavedati se moramo, da je medsebojno vplivanje telesne in duševne motenosti pri vsakem otroku drugačno in da je otrokov razvoj zato težko predvidljiv. Prav to dejstvo terja sodelovanje različnih strokovnjakov in individualno načrtovanje in izvajanje otrokovega usposabljanja.

Okrog 80 odstotkov otrok ima tudi govorne motnje, približno enak je tudi delež otrok z oškodovanim vidom, 45 odstotkov je otrok z epilepsijo, nekaj pa jih je tudi slušno prizadetih.

Otroci pridejo v Vipavo običajno iz bolnišnice za predšolske invalidne otroke v Stari Gori, nekateri iz zavoda za invalidno mladino v Kamniku, posamezniki pa tudi od doma. Slednji so najpogosteje vključeni v zavod okrog desetega leta starosti, ko družine več ne zmorejo bremen, ki jih nalagata nega in vzgoja takega otroka.

Od letos imajo otroci na voljo veliko več prostora kot prej. V stari zgradbi so se vsa leta odvijale vse dejavnosti: pouk v šoli, vzgojno delo in varstvo, zdravstveni ukrepi in nega, v pritlični dvoriščni zgradbi pa je bila pralnica in druge »servisne« dejavnosti. To hišico so ob prenovi porušili in še malo oglodali hrib nad dvoriščem ter tam postavili nov dom. V domu so otroške spalnice, dnevne sobe in sanitarije za vse vzgojne skupine, bolniška soba, splošna ambulanta ter prostori za strokovne službe in ravnateljico. Nova pridobitev je tudi telovadnica, velika komaj 60 m^2, pa je vendar ne morejo prehvaliti. V kleti je gospodarski del — pralnica, likalnica in podobno ter zaklonišče za 100 otrok. V stari hiši so v pritličju uredili prostore za terapije (fizioterapijo, delovno terapijo in logopedijo), v nadstropjih pa so učilnice za osnovno šolo s prilagojenim programom in za delovno usposabljanje, učna kuhinja in učilnici za glasbeni in za tehnični pouk ter knjižnica. Obe zgradbi sta med seboj povezani — v pritličju sta večnamenski prostor in kuhinja, v nadstropju pa jedilnica. Arhitekti in gradbeniki so se potrudili, tako da je zunanji videz obeh zgradb skladen, notranja ureditev pa preudarna in prijetna za oko.

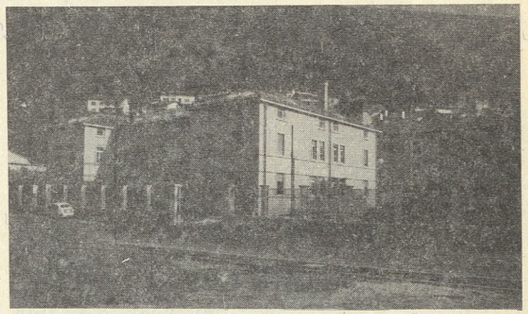

Nova je tudi notranja oprema, ki je prilagojena posebnim potrebam teh otrok, nekaj specialne opreme pa so tudi uvozili. Zavod je bil že prej znan po skrbni in lični urejenosti in tudi zdaj, ko je še enkrat večji, iz vsakega kotička diha prijetna domačnost.

Okolice še niso uspeli dokončno urediti; na 1200 m^2 površin nameravajo zgraditi igrišča, zasaditi park in si okolje napraviti nasploh še lepše in bogatejše.

Njihovi bližnji sosedje so vojaki vipavske vojašnice in pa šolarji v osnovni šoli; z obojimi so dobri prijatelji.

Če se v Vipavo pripeljete iz Podnanosa ali z Razdrtega, zagledate zavodsko poslopje na desni strani ceste takoj ob vojašnici, avtobusna postaja pa je nedaleč naprej v središču kraja; vendar vam na vljudno prošnjo šofer avtobusa ustavi tudi tik pred zavodom. Uradni naslov zavoda je: Zavod za usposabljanje invalidnih otrok Janka Premrla-Vojka, Vojkova 33, 65271 Vipava, po telefonu pa se lahko oglasite na številko 065-65 048.

Življenjski utrip

Za dobro počutje kajpak ni najpomembnejša lepa nova hiša. Tega se zavedajo tudi vsi, ki se ukvarjajo z otroki v zavodu. Zato skušajo otrokom, ki so zaradi narave prizadetosti prikrajšani za marsikakšno izkušnjo, popestriti in obogatiti življenje in jih privaditi na čim večjo samostojnost pri vsakodnevnih opravilih, ki se jih drugi otroci naučijo brez posebnih težav.

Ker so si otroci po svojih telesnih in umskih zmožnostih močno različni, izvajajo v zavodu več različnih okvirnih programov: program osnovne šole s prilagojenim programom, program za delovno usposabljanje, mobilno službo za pomoč na domu in terapije; razen tega pa so otroci deležni še specialne nege in zdravstvenega varstva. Vsi otroci so seveda vključeni v domsko vzgojo in varstvo. Pouk, delovno usposabljanje in vse ostale dejavnosti se prepletajo ves dan, učenci se vključujejo tudi v različne interesne dejavnosti.

Strokovna skupina zavoda, ki jo sestavljajo različni strokovnjaki, ki se ukvarjajo z otrokom, sestavi individualni program usposabljanja za vsakega otroka, in to v drugem letu otrokovega bivanja v zavodu. Uresničevanje tega programa spremljajo sproti, vsaki dve leti pa ga ponovno pretehtajo vsi člani strokovne skupine in ga oblikujejo za nadaljnji dve leti usposabljanja. Ko je učenec v 6. razredu, že upoštevajo tudi poklicno usmerjanje in usposabljanje. Če posamezniki zelo uspešno napredujejo, jih prešolajo bodisi v kamniški zavod bodisi v osnovno šolo v domačem kraju.

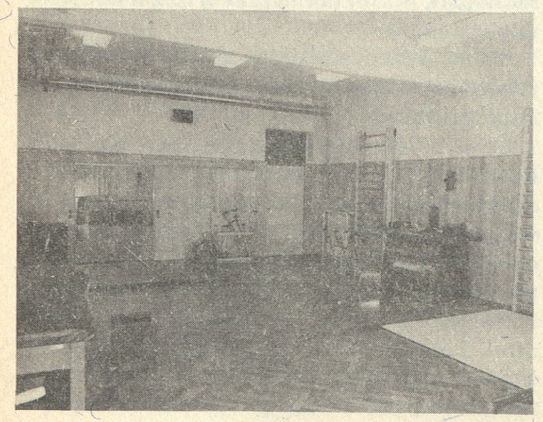

Po končanem šolanju se nekateri učenci lahko zaposlijo na prirejenih delovnih mestih v organizacijah združenega dela, večina pa v delavnicah pod posebnimi pogoji ali invalidskih delavnicah (npr. v Varstveno delovnem centru v Ljubljani, na Golovcu v Celju, v Ponikvah). Najteže pa je urediti znosne življenjske razmere za mladostnike, ki jih družine in delavnice pod posebnimi pogoji ne morejo sprejeti. Zdaj zanje v Sloveniji namreč ni nobene primerne ustanove, tako da je edini izhod (v sili) vključitev v splošne socialne zavode (za starejše občane). Vsako leto zaključi usposabljanje v zavodu približno deset otrok. Pred odpustom organizirajo za nekatere otroke še enoletno pošolsko usposabljanje z delom, kjer spoznavajo osnove tehnologije materialov in delovnih postopkov in izvajajo obsežno prakso.

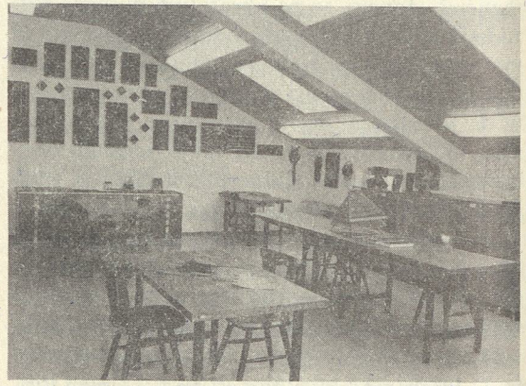

Prenovljeni prostori šole z nekaj posebnimi učilnicami in ustrezno prilagojenim pohištvom (mizicami in stoli) zdaj omogočajo učinkovitejše delo. Še pomembnejši pa so novi prostori, namenjeni različnim terapijam in delu zdravstvenega osebja. Ne le, da so prostori zdaj dovolj veliki, opremljeni so tudi s sodobnimi pripomočki, tako da bodo izkušeni strokovnjaki resnično lahko storili vse, kar zmorejo za čim boljšo usposobljenost otrok.

Čisto na novo pa je zaživelo vzgojno delo. V prijaznih prostorih doma ima vsaka skupina svojo dnevno sobo (ki jo s pomočjo premične stene lahko združijo s sosednjo), svoje spalnice z dvema, tremi ali štirimi ležišči (prej so imeli pograde, celo v dve nadstropji) in svoje sanitarije. S kakšnim navdušenjem so o tej izredni novosti

otroci že lani pisali v Našem zborniku! Tako se življenje v domu bolj približuje načinu življenja v običajni družini z veliko otroki (čeprav te niso več pogoste). Ljubljenka otrok je psička Bela, za katero skrbijo sami. Redijo še kokošjo družinico — pa še kakšno živalco bi si želeli. Ob skrbi za živali si otroci nabirajo povsem nove življenjske izkušnje — zdaj niso več tisti, za katere vedno skrbi nekdo drug, tudi oni so zmožni poskrbeti za drugega!

Povsem nepričakovano doživetje je bilo tekmovanje na letošnjem športnem in družabnem srečanju slovenskih zavodov v Ljubljani; že priprave, še bolj pa uspešen nastop sta vnesla nov športni duh med otroke.

Izjemno pomembno je seveda tudi vzdrževanje stikov med otroki in njihovimi domačimi. Ker so otroci iz vseh koncev Slovenije in ker je potovanje z javnim prevozom zanje naporno ali celo nemogoče, odhajajo domov redkeje kot v nekaterih drugih ustanovah. Vsak konec tedna odide na obisk k svojim domačim deset do petnajst otrok, večina pa vsak drugi teden. Med letnimi počitnicami in za en teden med zimskimi počitnicami pa zapustijo zavod vsi otroci; za nekatere preskrbijo tudi možnost zdravljenja v zdraviliščih ali v Stari Gori, posebej če domači ne morejo ves čas počitnic skrbeti zanje.

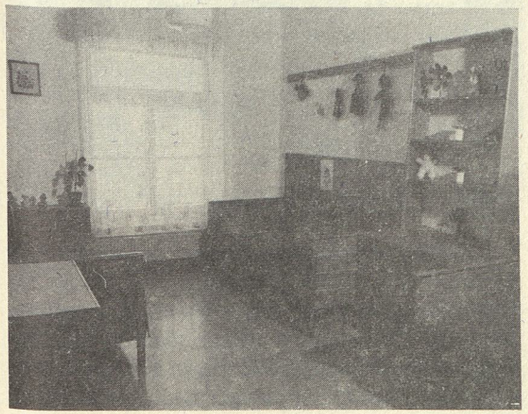

Kdo skrbi za otroke

Že ob naštevanju vseh dejavnosti ste verjetno pomislili, da je za uresničevanje tako zahtevnih programov potrebno veliko število delavcev. To drži — vseh skupaj je 79, od tega 41 strokovnih delavcev, ki izvajajo pedagoško in terapevtsko delo, in 16 za splošno in specialno zdravstveno delo.

Zdravniki in psiholog so zunanji sodelavci zavoda. Za nekatere specialistične preglede (npr. za otroke z epilepsijo) pa poskrbijo na pediatrični kliniki v Ljubljani in v zdravstvenih ustanovah v Novi Gorici.

Sodelovanje s starši in okoljem

Stiki s starši so povsem razumljivo najvažnejši od sprejemu otroka ter ob pripravah na odpust in zaposlitev; tedaj leži največje breme na socialni delavki. Priložnosti za stike z otrokovimi domačimi so ob obiskih (ki niso omejeni), ob ustaljenih predpisanih oblikah (roditeljski sestanki), po telefonu ali tudi pisni.

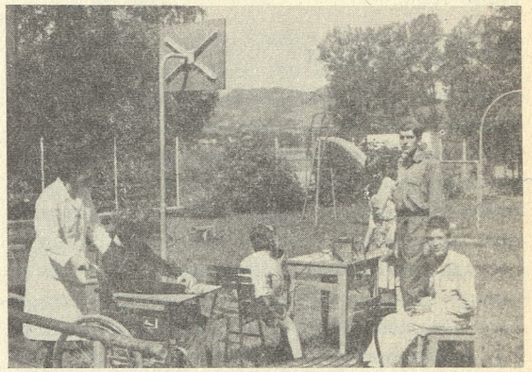

Stiki z različnimi strokovnimi službami so sestavina običajnega dela strokovnih delavcev zavoda.

Še prav posebno pozornost pa namenjajo stikom s krajevno skupnostjo, šolami in delovnimi organizacijami. Vojaki, ki so njihovi sosedje, jih pogosto obiščejo, jih razveseljujejo z glasbo, jim pomagajo pri urejanju zavoda in njegove okolice. Obiskujejo jih osnovnošolci; lani so pomagali dedku Mrazu pri obdaritvi in prinesli igrače, ki jih sami ne potrebujejo več. Delovne organizacije iz ajdovske in goriške občine tudi ne odrečejo pomoči, večkrat pa se tudi same odločijo za pomoč. Izredno so se izkazale ob otvoritvi prenovljenega zavoda. Ustaljena oblika sodelovanja pa je delovna praksa učencev v delovnih organizacijah ali pa delovne organiza-

cije omogočijo izvajanje prakse v zavodu (odstopijo delo, preskrbijo material in pripomočke).

Financiranje zavoda

Financiranje je urejeno s sporazumi s posameznimi pristojnimi samoupravnimi interesnimi skupnostmi. Po prenovi zavoda so se materialni stroški povečali, zaposliti so morali tudi nekaj več delavcev. Financerji pa še ne upoštevajo spremenjenih razmer, temveč le sorazmerno s priznanimi stopnjami povečanja stroškov zvišujejo nakazila, katerih osnova je pred dograditvijo zavoda določeni znesek. Če upoštevamo, da se je že s povečanjem kvadrature, ki v povprečju pripada posameznemu otroku, s 15 na 36 m^2, zvišal bivalni standard otrok, je razumljivo, da so tudi stroški za tak standard bistveno večji.

Načrti za prihodnost

Največji problem je poskrbeti za mladostnike, ki ne morejo živeti v krogu svoje družine in ki se ne morejo zaposliti. Že nekaj let razmišljajo o preureditvi opuščenega zavoda v Vrhpolju v dom z delavnicami pod posebnimi pogoji, a še niso uspeli dobiti podpore in soglasja pri organih oziroma ljudeh, ki imajo pri takih zadevah glavno besedo. Žal je poslopje neizrabljeno in propada, mladostniki pa niso deležni skrbi, ki bi jim jo bilo mogoče zagotoviti z malo razumevanja in ob ne pretiranih izdatkih. Mislim, da jim moramo pri teh načrtih pomagati vsi, ki lahko storimo karkoli koristnega v dobro teh mladostnikov.

Aljoša Vodnik

Pobrskali smo po zavodu, po omarah v spalnicah in dnevnih sobah in našlo se je čuda stvari, ki jih zdaj ponujamo v tehle rubrikah:

PRODAM še dobro igračo kočijo. Prevelik sem že za igranje. Ponudbe pod: »Ti meni denar, jaz tebi kočijo«.

PRODAM tovarišico Silvano po zelo ugodni ceni.

ZAMENJAMO medicinsko sestro, ki je sitna in nas noče razumeti, za dve mladi medicinki.

MLADI NOVINARJI V GOSTEH

Člani literarno-novinarskega krožka iz vipavskega zavoda so naši stalni sodelavci. Tokrat smo izbrali nekaj njihovih sestavkov, da bi vam tako bolj doživeto in pristno predstavili življenje v zavodu.

NAŠA BELA

V zavodu imamo otroci svojega kužka. Ker ima belo dlako, smo ji dali ime Bela.

V torek popoldne smo jo peljali na veterinarsko postajo v Vipavi. Tam je bilo veliko psov. Vsi so s svojimi gospodarji čakali na cepljenje proti steklini.

Ko smo prišli na vrsto mi, smo Belo prijeli, da jo je veterinar lahko cepil. Malo je manjkalo, da ga ni ugriznila.

Dobila je značko, mi pa smo se veseli vrnili v zavod, saj je Bela kmalu pozabila, da je v hrbet dobila injekcijo.

Slavko Mirkovič

PRAKSA MLADIH MEDICINCEV

V našem zavodu je iz srednje medicinske šole na praksi pet deklet in en fant. Prišli so za dva tedna in pomagajo pri: oblačenju, kopanju, hranjenju. Vsako jutro pridejo tudi v našo sobo. Najbolj se razveselim, ko pride Ksenija. Toda njo si želijo prav vsi fantje, pa se zato večkrat skregamo.

Ima svetlo rjave lase in ni prav visoke postave. Stara je sedemnajst let in je samo štiri leta starejša od mene. Doma je iz Vipave. Ko odrastem, jo bom povabil na večerjo.

Nedeljko Pejić

MOJI PRIJATELJI

Prijateljic imam veliko. Te so: knjiga, ki mi krajša čas in bogati besedni zaklad. Imam tudi prijateljico Marjetko, ki pa je trenutno na morju in mi je dolgčas po njej. Komaj čakam, da se vrne. Dobro se razumem tudi z Gordano, ki ne more biti brez mene. Med vikendi preživiva večino časa skupaj. Pridružijo se nama še Sandra in Kristina. Šalimo se, poslušamo glasbo in včasih se nam pridruži še Mujo.

V zavodu so zaposleni zelo dobri ljudje: tovarišice, sestre, negovalke, tovariši ... Tudi z njimi se dobro razumem. To so tovarišice, ki mi podarijo svoj topel nasmeh, mi pomagajo, kadar jih prosim za pomoč. Če le utegnejo, si vzamejo čas samo zame. Takrat jim zaupam, kar me teži. Tudi med sestrami in negovalkami imam prijatelje in vsem sem hvaležna za vse, kar storijo zame, saj sem v vsem odvisna od njih. Želim si, da bi bili vedno tako dobri in pozorni.

Takšni morajo biti pravi prijatelji!

Saša Rolih

PRVIČ NA TEKMOVANJU

Tudi jaz sem bil med tekmovalci na II. republiških športnih igrah.

Z našo ekipo sta bili tovarišici Sonja in Irena.

Na stadionu so nas razporedili po skupinah in Željko je nosil našo zastavo.

Jaz sem tekmoval v teku in metu krogle. Vsi smo dobili medalje.

Najbolj lepo je bilo na družabnem večeru, ko smo peli in plesali.

Duško Mesarec

VAŽNO JE BILO SODELOVATI

Mesec maj je mesec mladosti. Za nas je bil to mesec športnih tekmovanj in iger.

Letos so bile republiške športne igre v glavnem mestu Slovenije, v Ljubljani. Udeležili smo se jih otroci iz vseh zavodov v Sloveniji.

Slavnostna otvoritev je bila 26. 5. ob 14. uri na stadionu Slovana na Kodeljevem. Igrala je godba iz Domžal, nastopale pa so tudi mažoretke.

Po otvoritvi smo se zbrali na družabnem srečanju v dvorani športnega društva. Pogostitev je bila enkratna. Na mizi je bilo sadje, slaščice, sokovi in sendviči. Igrala sta nam dva orkestra, pela pa je Marjana Deržaj. Z njo je pel tudi naš gojenec Emir. Plesali smo z gojenci drugih zavodov do sedmih zvečer. Prespali smo v zavodu Janeza Levca. Od prijetnih vtisov smo dolgo v noč klepetali.

Tovarišici Irena in Sonja ter sestra Danica so imele polno dela, da so nas utišale.

Naslednji dan so se začela tekmovanja že ob osmih zjutraj. Tekmovali smo v teku, skoku v daljino in metanju krogle. Najbolje so se odrezali Besima, Željko in Vesna. Nagrade, priznanja in medalje sta nam podelila znana smučarja Mateja Svet in Primož Ulaga.

Domov smo se vrnili vriskajoč — celo pot smo v kombiju do Vipave prepevali. Z nami so se ob prihodu veselili vsi naši sošolci in tovarišice, ko smo jim povedali o svojih vtisih.

Tekmovalci skupine delovnega usposabljanja

POČITNICE

Letos sem bila prvič v koloniji na Debelem rtiču. Dva dni sem bila v skupini pri tovarišici Liljani, ki se je zelo trudila z mano, a me sama ni mogla dvigniti v vodo. Potem je bila moja tovarišica Saška.

Tudi zaljubila sem se. V Petra. Zadnjo soboto so naju za hec poročili. Tovarišica Saška je bila moja priča.

Naučila sem se plavati mrtvaka, lepo sem zagorela in zelo sem jokala, ko sem morala domov.

Aleksandra Lazarevič

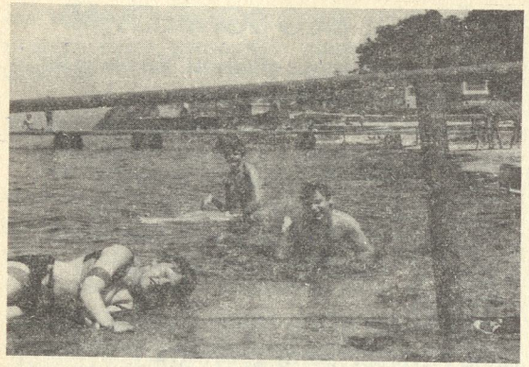

MOJE POČITNICE

Preživela sem jih doma in v zdravilišču na Debelem rtiču. Čas so mi krajšali: mama, nona ter brata Franko in Gregor. Z vsemi sem se dobro razumela.

Najraje sem se igrala z Gregorjem. Večkrat sva se igrala skrivalnice, košarko in podobne igrice. Poslušala sva tudi glasbo. Pripovedovala sem mu pravljice. Včasih sva lizala sladoled.

Konec julija sem se z avtobusom odpeljala na morje. Bila sem vesela, ker sem se na Debelem rtiču srečala z isto tovarišico kot lani. Dnevi so bili zato še lepši. Tu so bili na okrevanju tudi nekateri otroci iz našega zavoda. Ob večerih smo imeli razne prireditve. Naš pevec Emir je vsak dan prepeval in zabaval vse po vrsti. Moja tovarišica ga je spremljala s kitaro. Bilo je lepo.

V zdravilišču sem bila 21 dni. Potem sem morala domov. Čeprav mi je bilo doma lepo, sem si zelo želela, da bi se čimprej vrnila med svoje sošolce in prijatelje v Vipavi.

Saša Rolih

NAGRADE ZA INOVACIJE

Sklad za nagrajevanje inovacij na področju usposabljanja, življenja in dela invalidov je letos že drugič podelil nagrade in priznanja za izdelavo raznih pripomočkov, ki jih uporabljajo invalidi.

Letošnje nagrade so dobili:

Vili Poznik in Franc Resnik za priročni aparat ELMAG 75-16P; aparat izrablja učinke elektromagnetnega polja na človeški organizem in se uporablja predvsem pri zdravljenju nespečnosti in raznih nevrotičnih motenj, pri zdravljenju glavobola, morske bolezni in raznih bolečin.

Franc Tori za prilagojeno bolniško posteljo; o njej podrobneje pišemo v posebnem prispevku.

Jože Zupan za stol za večstransko prizadete otroke; razvil je (ob sodelovanju medicinskih strokovnjakov in uporabnikov stola) dve velikosti stolov z ustreznima mizama, ki jih uporabljajo že v mnogih razvojnih oddelkih in drugih ustanovah v Sloveniji oziroma tudi doma (predvsem za otroke s cerebralno paralizo).

Duša Brumen, Silva Fužir, Zmaga Prošt in Marinka Vačun za priročnik Skrb za samega sebe; tudi ta priročnik posebej predstavljamo.

Priznanji so prejeli:

Dr. Anton Zupan za izdelavo zelo uporabne priprave za razgibavanje gležnja in

ZPMZ Zagreb in Vojna bolnica Zagreb za večletno znanstveno-raziskovalno delo pri preizkušanju delovanja elektromagnetnega polja na človeški organizem in delovanja aparata ELMAG 75.

Vsem nagrajencem čestitamo, hkrati pa objavljamo že novi razpis nagrad za inovacije.

SKRB ZA SAMEGA SEBE

Najprej navajam utemeljitev nagrade:

Nagrajene tovarišice so se kot strokovne delavke Zavoda za usposabljanje Črna na Koroškem lotile zahtevne naloge izdelave inštrumentarija za spremljanje otrokovega razvoja in napredka skrbi za samega sebe. Inštrumentarij so več let poskusno uporabljale v zavodu in ga dopolnjevale. V letu 1987 je Zavod SRS za šolstvo izdal Priročnik za spremljanje in individualno usposabljanje zmerno in teže prizadetih otrok in mladostnikov v skrbi za samega sebe in obenem priporočil njegovo uporabo v vseh organizacijah in oddelkih za delovno usposabljanje.

Priročnik je namenjen učiteljem in strokovnim delavcem v organizacijah in oddelkih za delovno usposabljanje zmerno in teže duševno nerazvitih otrok in mladostnikov. Služi naj jim kot diagnostičen in prognostičen pripomoček. Kot prvo delo te vrste pri nas je že sam po sebi pionirskega in inovativnega pomena. Nastal je kot plod sistematične obdelave izkušenj pri delu s prizadeto mladino. Na področje, kjer ni objektivnih in primerljivih meril, uvaja natančne kazalce, ki bodo omogočili strokovno delo ter napredovanje v ustanovah s tovrstno populacijo in nadaljnje raziskovalno delo ter napredek v metodologiji obravnave. Priročnik uvaja moderne vizualne metode, ki omogočajo hitro in točno orientacijo pri delu in študiju, hkrati pa spodbuja nastajanje podobnih del za druga področja specialne pedagogike.

Zdaj pa še širši opis pomena priročnika:

Strokovni svet SR Slovenije za vzgojo in izobraževanje je 30. junija 1978 sprejel Program za delovno usposabljanje zmerno duševno prizadetih otrok in mladostnikov. Program sestavljajo štiri temeljna področja: skrb za samega sebe, razvijanje čutil in splošna poučenost, telesna in glasbeno-ritmična vzgoja, delovna vzgoja.

Področje skrbi za samega sebe se nanaša na hranjenje, usvajanje higienskih navad, oblačenje, obuvanje in skrb za obleko in obutev, prvo pomoč in zaščito in pa razvijanje socialnih odnosov.

Napredek otrok je treba čim bolj objektivno (nepristransko glede na njihove sposobnosti) spremljati, zato pa je potrebno imeti primeren merski pripomoček. Izdelave takega pripomočka so se pred leti lotili v zavodu v Črni; pri tem jim je bila v oporo tudi dostopna tuja literatura. Priročnik Skrb za samega sebe je namreč dejansko merski pripomoček za ugotavljanje uspešnosti usposabljanja, hkrati pa olajšuje načrtovanje nadaljnjega usposabljanja.

Strokovni delavci zavodov in oddelkov za delovno usposabljanje se pripravljajo na izdelavo primernih priročnikov tudi za ostala tri področja, predvidena s programom delovnega usposabljanja. Vendar pa metodologije za te priročnike ni mogoče preprosto prenesti na ta področja, zato bodo nekoliko drugače zasnovani.

Aljoša Vodnik

V DOMU OSKRBOVANCEV

V okvir družbeno koristnega dela smo vnesli skrb za starejše ljudi. Zato smo šli na obisk k babici Ungerjevi v Dom oskrbovancev v Rakičan. Nesli smo ji pecivo in cvetje.

Babica je bila zelo vesela. Ponudila nam je kekse. Pripovedovala nam je o svoji mladosti in o svojih šolskih doživljajih. Pokazala nam je slike svojih vnukov, pravnukov in rejencev. Popeljala nas je po domu in nam razkazala prostore, kjer oskrbovanci bivajo.

Babica Ungerjeva se nam je zahvalila za obisk, mi pa smo ji zaželeli dobrega zdravja in obljubili, da bomo še prišli.

Učenci 4. a razreda
OŠ Prekmurske brigade
Murska Sobota

POSTELJA NA DALJINSKO UPRAVLJANJE

Konec marca letos smo si v domu starejših občanov na Taboru v Ljubljani lahko ogledali delovanje postelje, ki s pomočjo daljinskega upravljanja olajša nego težko gibljivih oseb in poveča njihovo samostojnost. Avtor zamisli je Franc Tori, posteljo pa je izdelal njegov sin. Za to inovacijo sta letos prejela nagrado sklada za inovacije pri Skupnosti socialnega varstva Slovenije.

Franc Tori že dvajset let potrebuje pomoč pri večini vsakdanjih opravkov, saj boluje zaradi mišične distrofije. Velike težave ima pri vstajanju in sedanju. Kljub temu njegov ustvarjalni duh nenehno snuje razne izboljšave in novosti, predvsem na področju gradbeništva in energetike. Pri tem mu je v oporo njegov sin, ki zamisli tudi uresniči. Nazadnje je poskrbel tudi sam zase in pred dvema letoma sta skupaj s sinom izdelala posteljo, ki mu pomaga pri vstajanju in obračanju.

Bistvo je pravzaprav v posteljnem vložku, ki pa ga je mogoče vgraditi v klasično ali bolniško posteljo ali tudi v kavč. Posteljni vložek je po dolgem razdeljen v dve polovici. Tisti del, ki je na zunanjem robu (s katerega vstajamo ali nanj sedamo), je gibljiv, drugi del pa je povsem običajen. Gibljivi del je nameščen na kovinskem ogrodju in ga je s pomočjo elektromotorja, kakršne vgrajujejo v zobozdravniške stole ali invalidske vozičke (preko transformatorja se napetost zniža na 6 V), mogoče dvigniti za približno 20 cm nad mirujoči del ali pa ga za ravno toliko znižati pod raven tega dela.

Ko bolnik želi vstati, najprej sede na zunanji rob postelje, tako da se z nogami opira na tla. Tedaj običajno potrebuje pomoč druge osebe. Naprej pa pomaga sodobna tehnika. S pomočjo komandnega stikala (kot pri invalidskem vozičku ali otroških igračah na daljinsko upravljanje) dvigne bolnik gibljivi del postelje, tako da stoji prislonjen na rob postelje in nato sam ali ob pomoči lahko hodi.

Postelja je lahko namenjena tudi preprečevanju preležanin, ki vsem bolnikom in njihovim negovalcem povzročajo nemalo skrbi in zahtevne nege. Z dvigovanjem in spuščanjem gibljive polovice posteljnega vložka se bolnik namreč lahko obrača na desni ali levi blok sam in to kadarkoli želi. Pripravo s stikali lahko obesi na rob postelje, zato je upravljanje povsem preprosto in ne zahteva nobenega napora.

Mogoče pa je dvigati tudi samo vzglavje. Gibljivi del postelje je prirejen tako, da se s pomočjo drugega elektromotorja vzglavje dvigne in da bolnik v postelji lahko sedi, pri dvigovanju v sedeči položaj pa skorajda ne potrebuje pomoči druge osebe. Dviganje z vozička omogočajo gibljive opornice ob vznožju postelje.

Ob predstavitvi delovanja te postelje so bila med gledalci najpogostejša vprašanja, kje jo je mogoče kupiti in koliko stane. Odgovor je kratek — kupiti je ni mogoče, ker edino doslej izdelano posteljo uporablja ustvarjalec sam, ceno pa bi moral določiti morebitni proizvajalec. Nekatere podrobnosti bi bilo potrebno tudi še izboljšati (npr. zmanjšati hrupnost) in posteljo tudi privlačno oblikovati.

Avtor zamisli je prepričan, da bi bilo povpraševanje po takih posteljah verjetno precejšnje, saj je vložek mogoče namestiti v kakršnokoli posteljo, tako da je uporaben v bolnišnicah, v domovih starejših občanov in drugih ustanovah, pa tudi v zasebnih stanovanjih, posebno za starejše ljudi in za tiste, ki imajo težave s hrbtenico. Pomembno je tudi, da ob uporabi take postelje potrebujemo manj negovalcev ali pa jim olajšamo telesni napor pri negi, uporabniki postelje pa so v veliko večji meri samostojni pri raznih vsakodnevnih opravilih. Vse gibanje poteka počasi, ni sunkovito in je neodvisno od trenutnega razpoloženja ali naglice pomočnikov.

Upajmo, da bo želja Franca Torija, naj bi postelja postala dostopna za širok krog ljudi, kmalu uresničena in da bomo uspeli poiskati izdelovalca tega preprostega in uporabnega pripomočka.

Aljoša Vodnik

iz naših društev in ustanov

V ŠKOFJI LOKI IMAJO SVOJE GLASILO

V škofjeloškem društvu za pomoč duševno prizadetim so se letos odločili, da bodo izdajali svoje društveno glasilo in to vsaj dvakrat letno. Objavljali bodo načrte in poročila o delu društva, pojasnjevali pravne zadeve, drug drugemu svetovali in odgovarjali na vprašanja o vzgoji in negi otroka pa še marsikaj drugega.

Prva številka je izšla v aprilu; iz nje vam predstavljamo uvodni članek, ki ga je pripravila dolgoletna predsednica društva Marija Božič.

Skušala bom napisati nekaj misli o družini s prizadetim otrokom kot spodbudo vam, da se tudi sami oglasite s prispevki.

Kar bom napisala, bo mešanica tega, kar čutim in doživljam kot mati zelo težko prizadetega otroka, in tega, kar mi je pokazalo skoraj desetletno delo v različnih organizacijah, ki skrbe za osebe z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.

Večkrat se je potrdilo dejstvo, da breme družine s prizadetim otrokom lahko razume in dojame le tisti, ki ga tudi sam nosi.

Ko se ti po vseh lepih pričakovanjih rodi prizadet otrok, se ti podre svet, kajti otrok, ki si ga pričakoval, se ni rodil, rodil se je otrok, ki je drugačen in o njem ne veš ničesar.

V mislih se ti izoblikuje vprašanje, ki si ga kasneje postaviš še mnogokrat, a nanj ni odgovora: **»Zakaj se je to moralo zgoditi prav meni?«**

Takrat ni pomembno, ali je otrok prizadet laže, srednje ali teže; bolečina je enaka. Prične se pot iskanja rešitve, ki je za nekatere krajša, za druge daljša. Težko se je postaviti na realna tla, čeprav je to najboljša rešitev. A kaj, ko to spoznamo šele kasneje!

V iskanju pomoči otroku potiskamo v podzavest resnico, da je duševna prizadetost neodpravljiva. Vse premalo dobimo odgovorov na naša vprašanja in marsikdo se zapre vase, postane trajno nesrečen in pozablja, da ima sicer prizadetega otroka, ki pa je lahko zelo srečen otrok. To spoznanje bi morala biti prva lučka na poti iz sivine obupa.

Ljudje smo res različni, vendar vsi težimo k sreči. Pozabljamo pa na stvari, ki so s srečo tesno povezane: zavest, da na svoje življenje lahko sam vplivaš in nisi le žrtev okoliščin. Optimizem je vedno smisel življenja, vendar le če od njega ne pričakuješ preveč.

Eno je teorija, a drugo življenje. Da imaš prizadetega otroka, je potrebno predvsem **preboleti,** kar pa boli. Do tega, da z razumom dojameš, da otrok ne bo nikoli odrasel, še prideš. **Nikoli pa tega ne dojameš s srcem.**

S tem so povezane številne krize v družini in v življenju posameznika. Vse se postavi na glavo. Nekatere družine to prenašajo optimistično, z roko v roki. Žal pa je več tistih družin, ki zelo trpijo, se branijo vsakih stikov.

Pisateljica Pearl Buckova je občutja staršev ob spoznanju, da je njihov otrok prizadet, izrazila takole: »Nikjer nisem več našla radosti, vse mi je bilo nesmiselno, vse prazno. Vse, kar me je prej veselilo, je izginilo. Prišla so leta, ko sem vse to ponovno zmogla. Naučila sem se razlikovati dve vrsti ljudi. Eni so se naučili s to bolečino živeti, drugi nikoli. Obstajata dve vrsti bolečin: bolečina, ki se lahko preboli, in bolečina, ki se ne more. In naša živa bolečina je trajna. To je kamen, vržen v reko, reka se mora porazdeliti in prilagoditi, ker kamna ne more obrniti.«

Vloga staršev prizadetega otroka je enaka vlogi staršev zdravih otrok, nalaga pa še vrsto dodatnih obremenitev. Pogosto so to nadčloveški napori. Vendar je laže, če sta zakonca složna. Otrok ima pravico živeti svoje življenje, in to srečno življenje. Kajti tudi najbolj prizadet otrok občuti ljubezen staršev. Ni vseeno, če mu ponudi roko le eden izmed staršev.

Strokovnjaki bi morali vedeti, da je starševstvo prizadetemu otroku morda najtežja in najbolj zapletena članska odgovornost. Otežuje pa jo še dejstvo, da so starši nanjo premalo pripravljeni. Iz pogovorov s starši sem videla, da najbolj spoštujejo tistega strokovnjaka, ki jim prvi na odkrit način pove, kako je z otrokom.

Velja le ena modrost, do katere se starši dokopljejo na različne načine ali pa sploh ne:

Nikdar ne smemo jemati našega prizadetega otroka kot osebni neuspeh ali celo kot občutek krivde. Še vedno smo zdravé osebnosti z enako bodočnostjo kot drugi. V nas mora biti še več moči in hrabrosti, kajti oboje najbolj potrebujemo.

Od prizadetega otroka zahtevajmo le tisto, kar socialno, télesno in duševno zmore. Otrokov mali svet skušajmo razumeti in se do njega obnašati realno, ne vsiljujmo mu nalog, ki jim ni kos. Vsa družina lahko poskrbi, da bo prizadet otrok srečen otrok.

Pomembno se mi zdi tudi to, da moramo biti zelo obzirni do zdravih otrok v družini. Ne smemo jim nalagati preveč skrbi za prizadetega. Ta je prav tako le del družine in ne njen center. Le tak pristop zagotavlja spontan in razumevajoč odnos zdravega otroka do prizadetega.

Življenje v družini se spremeni. Taka družina je za marsikaj prikrajšana. Toda, ali kdaj pomislite, da bo ta otrok ostal za vedno z nami, da ne bomo doživeli bolečine ločitve kot pri zdravem otroku? Saj je občutek, da si nekomu potreben, vendar nekaj osrečujočega.

Rada bi vas spomnila na nekaj, kar večina staršev hote ali nehote pozablja: Mi in naši otroci smo del družbene skupnosti, aktivno moramo sodelovati v krajevni skupnosti, v družbenih dejavnostih, na delovnem mestu. Pravico imamo, biti deležni vseh tistih dobrin, ki jih v družbi skupaj ustvarjamo, do teh dobrin ima tudi prizadeti otrok vso pravico.

Z našimi težavami moramo seznaniti ostale občane in laže bomo reševali **skupne naloge: varstvo, usposabljanje in pravni status.**

Tako zdravi kot prizadeti otroci imajo pravico do brezskrbnega otroštva ne glede na čas, v katerem živijo.

Marija Božič

V III. A skupini so fantje dobili prvo plačo.

Tovarišica jim je razložila, da je višina plače odvisna od tega, kako pridni so v delavnici in seveda tudi v učilnici. Zoran je poslušal razlago in na koncu ugotovil:

»Aja, to se pravi, da moramo biti enakomerno pridni.«

Brigita Zelič

SEMINAR NA POLŽEVEM

V petek, 14. 4. 1989, smo se člani trebanjskega društva za pomoč duševno prizadetim zbrali na tridnevnem seminarju na Polževem pri Višnji gori. Seminar je organiziralo občinsko društvo za pomoč duševno prizadetim, koordinator seminarja pa je bila Truda Medved, defektolog in dolgoletna delavka na mirenski šoli s prilagojenim programom. Je tudi glavna nosilka mobilne službe za usposabljanje duševno prizadetih mlajših otrok po terenu, ki je v trebanjski občini zelo obširen zaradi velike oddaljenosti med posameznimi družinami.

Seminar je bil dokaj številno obiskan. Udeležile so se ga tudi družine, ki si zaradi časovne stiske in raznih drugih razlogov ne bi mogle vzeti časa za enotedenski seminar.

Polovica nas je bilo že na seminarjih v Črni na Koroškem in na Pohorju. Program na vikend seminarju je bil zasnovan zelo popolno, tako da se je ves čas nekaj dogajalo. Že prvi dan smo se v pogovoru s psihologinjo Renato Bačar iz Novega mesta sproščeno pogovorili o svojih težavah in odnosih v družini duševno prizadetega otroka. Naslednji dan nam je prof. dr. Anton Kotar, docent na pedagoški akademiji v Ljubljani, iz svojega področja predaval na zelo izviren način, tako da smo ga vsi prisotni zelo prevzeto poslušali. Da je dr. Kotar povsem predan svojemu delu, je pokazal še pri kosilu, saj je prisedel k nam in se z marsikaterim od staršev pogovoril o konkretnih problemih v družini. S področja psihiatrije nam je predaval dr. Hrastar iz Ljubljane, ki ima bogate izkušnje pri delu s starši prizadetih otrok. Zadnji dan je bilo na programu praktično učenje otrok po skupinah v sodelovanju s starši in prikaz dela v oddelku za usposabljanje.

O delavnicah pod posebnimi pogoji nam je razlagal Bruno Kocbek, direktor delavnic pod posebnimi pogoji iz Mengša. Temu sestanku sta prisostvovali tudi Anica Miklič, direktor centra za socialno delo, in Rozi Drnovšek, predstavnica otroškega varstva in socialnega skrbstva iz Trebnjega. Na tem sestanku smo sklenili, da bomo tudi v Trebnjem pristopili k izgradnji delavnice pod posebnimi pogoji, saj so potrebe vse večje.

V času, ko smo bili starši na predavanjih, so bili naši otroci pod strokovnim varstvom. Z otroki so se ukvarjale Branka Toman — defektolog, Malči Mandel, Mirjam Hočevar — pripravnica na centru za socialno delo, Marta Kolenc — študentka medicine in Truda Medved — defektolog — vodja seminarja.

Na seminarju je bilo poskrbljeno tudi za veselo razpoloženje ob večerih, tako da je bilo vzdušje prisrčno in sproščeno. Otroci so se zabavali ob glasbi, starši pa smo si izmenjavali izkušnje o življenju v družinah in sodelovali pri družabnih igrah.

Osebje hotela Polževo je bilo zelo prijazno do nas, tako da je bilo bivanje zelo prijetno. Malo nam je nagajalo vreme, sicer bi bilo še lepše, saj je okolica hotela kot nalašč za sprehode.

Iz pogovora s starši je bilo čutiti, da so bili s seminarjem zelo zadovoljni. Vsem udeležencem bo seminar gotovo ostal v prijetnem spominu, saj so nam predavatelji dali čutiti, da nismo sami s svojimi problemi.

Stane Kravcar

»Kako je nastal človek?«

Nino, ki je prejšnji večer gledal film Planet opic, je ugotovil: »Človek je nastal po vsej verjetnosti na planetu opic.«

»Fajn bi bilo, če bi imeli kosilo na izbiro.«

»Kolikor jaz vem, imate celo leto vse obroke na izbiro: lahko poješ ali pustiš.«

»Ja, samo to ni kakšna fajn izbira.«

Obravnavali smo okroglo obliko. Fante sem vprašala, kaj je v razredu okrogle oblike.

Igor mi je odgovoril: »Tovarišica Vera.«

IZLET OSKRBOVANCEV ZAVODA ZA DUŠEVNO IN ŽIVČNO BOLNE HRASTOVEC

Bil je lep majski dan, katerega smo vsi težko pričakovali. Že nekaj časa smo namreč načrtovali izlet v Maribor.

Veselih obrazov, polnih pričakovanj, smo se zbrali na grajskem dvorišču. Skupaj smo odšli do zavodskega kombija, ki nas je že čakal. Ne morem z besedo opisati sreče, ki je žarela iz njihovih obrazov, saj to je bil naš prvi skupni izlet skupine za delovno usposabljanje, v katero so vključeni predvsem teže in težko duševno manj razviti oskrbovanci. Krenili smo proti Mariboru. Naš cilj je bil ogled akvarija.

Oči oskrbovancev so bile uprte skozi okno in spremljale so pot, ki jim ni bila znana. Ustavili smo se pred akvarijem. Tihi in nekam plašni smo se napotili proti vhodu, kjer smo naredili še nekaj posnetkov. Vstopili smo v stavbo in že se je zaslišalo: »Glej, glej ribice!«. Skoraj istočasno je nekdo drug zastavil vprašanje: »A je ta kača res živa?« Kako lepo jih je bilo gledati ob njihovem zanimanju, ob dojemanju nekaj novega. Po končanem ogledu smo se napotili po parku do Treh ribnikov. Imeli smo čudovito vreme. Občudovali smo labode in račke, ki so plavale po vodi. Bili smo veseli.

Marija Vogrinčič

IZLET PO KRASU

Ajdovsko društvo je 13. maja priredilo izlet v Piran, Lipico in grad Štanjel. Izleta se je udeležilo 48 prizadetih, staršev in spremljevalcev.

Med njimi so bili varovanci DPP ter taki, ki so samo doma, tudi starejši. Najprej smo se odpeljali v Piran, kjer smo na klopcah ob obali pomalicali — naše dobre ženske so prinesle s seboj poln koš češenj. Nato smo si ogledali akvarij, kar je bilo posebno doživetje. Razne ribe, raki in morski mehkužci, ki so plavali v akvarijih, morske rastline, želve in še in še... Nato smo se povzpeli do starodavne cerkve sv. Jurija, ogledali smo si jo, z njenega dvorišča pa je čudovit razgled na Piran in vso okolico. »Okrepčali« smo se z »obmorskim« sladoledom, ki je bil obenem sladak in »slan« — tu so cene povsod višje kot pri nas. Le pri vstopnini so nam dali popust — kot bi pri vseh šlo za otroke. Hvala upravi akvarija!

Odpeljali smo se nato v Lipico. Ogledali smo si predstavo — ples konj! Vsi naši varovanci so bili tega zelo veseli, spremljevalci tudi. Ogledali smo si še hleve, v katerih bivajo konji — poleg njih pa gnezdijo številne lastovke, ki jim mora biti poleti vedno prost dostop. Hlevarji jih ščitijo — saj uničujejo mrčes. Černigojeva galerija je bila zanimiva bolj za spremljevalce, posebno njegove sodobne slike. Ker smo bili še zgodnji, smo si ogledali še grad Štanjel, njegove vrtove, staro kmečko kraško hišo s kamnitimi žlebi in raznim orodjem. Tudi naši varovanci so marsikaj spraševali vodnika in se mu vljudno zahvalili za razlago.

Vsa hvala gre našim požrtvovalnim organizatorkam, pa tudi šoferju Miru, ki vsa ta izletniška pota dobro pozna in je pravi turistični vodič.

Nada Kostanjevic

NA VIPAVSKEM

Konec marca se je Društvo za pomoč duševno prizadetim občine Žalec odločilo izvesti sedaj že tradicionalni izlet v okviru dneva žena —za matere vseh prizadetih v občini. V avtobus so prisedli tudi svetovalni delavci osnovnih šol, delavci Centra za socialno delo ter predstavnika sekcije društva Celje iz Šentjurja.

Že zjutraj nas je ob avtobusu sprejel vesel harmonikar, ki nas je z glasbo, pesmijo in neizčrpnim virom »vicev« neutrudno zabaval do poznih večernih ur.

Kolesa avtobusa so hitro nizala kilometre v lepem pomladanskem jutru z namenom, da obiščemo otroke v Vzgojnem zavodu Janka Premrla-Vojka v Vipavi. Bolj smo se bližali dolini z mediterantskim vplivom, bolj so nas ob poti pozdravljala cvetoča drevesa češenj in breskev.

Ob prihodu v Vipavo smo bili izredno gostoljubno sprejeti. Tovarišica ravnateljica, Vera Nardinova, nas je najprej izčrpno seznanila z življenjem in delom omenjenega zavoda, ki je bil pred kratkim prenovljen in dozidan. S tem je omogočeno boljše strokovno delo z otroki, prizadetimi predvsem s cerebralno paralizo, po prometnih nesrečah, posledično pa prizadetimi tudi na umu. Potrebno je bilo ogromno napora in prizadevanj celotnega kolektiva, predvsem pa ravnateljice, da so dosegli zastavljeni cilj, čeprav še vedno delajo in urejajo okolje.

Predstavila nam je tudi sodelavki, ki sta nas vodili po neštetih hodnikih in prostorih. Zanimivo, povsod smo srečevali nasmejane otroške obraze na invalidskih vozičkih, nasmejane tovarišice in tovariše, čutiti je bilo, da se v novih prostorih odlično počutijo, da delajo z večjo zagretostjo, čeprav vemo, da je njihovo delo izredno zahtevno in nikoli zadosti vrednoteno.

Povsod je dihala svežina, stene so polne okraskov, posebno pa so nas navdušili motivi iz semen. Z eno besedo, to je DOM, saj delavci z veliko človeške topline otrokom nadomeščajo domače ognjišče, družino. Polni novih, spodbudnih vtisov smo se poslovili od nadvse prijazne tovarišice Vere in njenih sodelavcev.

Ob tej priliki se jim ponovno najlepše zahvaljujemo za gostoljubnost, želimo jim še veliko veliko delovnih uspehov in zdravja!

Kosili smo v prijetnem gostišču Štor v bližini Ajdovščine, pot pa nadaljevali skozi Gorico in Sveto Goro — znano božjepotno središče na Primorskem.

Ker izletu vedno primaknemo tudi košček kulture, seveda nismo mogli mimo znanega baročnega dvorca Zemono. V čudovitem okolju nismo mogli zatajiti svoje štajerske krvi, zato smo jim ob dobri kapljici ponudili cel repertoar znanih »domoljubnih« melodij.

Popotovanje smo končali v Žalcu prijetno utrujeni, z bolečimi trebušnimi mišicami od smeha, polni novih spoznanj z željo, da se naslednje leto ustavimo v drugem koščku Slovenije!

Danica Puncer

Martina Vrhovec

VELIKI DOBRODELNI KONCERT V SEVNICI

Društvo za pomoč duševno prizadetim Sevnica je organiziralo 26. maja koncert na prostem. K sodelovanju smo povabili glasbene skupine prijetnega ritma: Pop design, Šank rock, Vikend, Rž, Trio Novina, Srce Slovenije ter soliste: Božidara Wolfanda — Wolfa, Naceta Junkarja, Majdo Arh, Nastjo in Sandro. Glasbeni ritem so dopolnjevale plesne skupine Stay cool, Studio Videm Krško, ritmični skupini, Renata Volavšek. Ekshibicijski nastop je dodal Karate klub Sevnica, modna revija pa je potekala pod pokroviteljstvom Mercator kmetijskega kombinata iz Sevnice. Povabilu se je odzval tudi Oder mladih. Koncert je povezoval Vili Zupančič.

Za sodelovanje se zahvaljujemo tudi pokroviteljem: Otroški konfekciji Jutranjka, Konfekciji Lisca, Jugotaninu, Mercatorju, aktivu kmečkih žena, Tajfunu iz Planine pri Sevnici, M —Kopitarni, Niku in Silvi Fric, sevniškim mladincem in radiu Sevnica.

Prodanih je bilo 900 vstopnic. Prijetno smo presenečeni nad odzivom vseh nastopajočih in drugih sodelujočih, ki so na toliko različnih načinov prispevali, da je koncert v Sevnici tako lepo uspel.

In izkupiček?

Z delom izkupička koncerta smo krili stroške enega dne letovanja v Strunjanu za 60 duševno prizadetih otrok, mladostnikov in odraslih in smo ga s tem podaljšali na devet dni; o razporeditvi ostalega dela prihodka pa bo v bližnji prihodnosti razpravljal izvršni odbor sevniškega društva za pomoč duševno prizadetim.

Andreja Žafran

VTISI Z IZLETA V PORTOROŽ

Društvo za pomoč duševno prizadetim Ravne na Koroškem je v mesecu juniju organiziralo za naše duševno prizadete otroke in mladostnike dvodnevni izlet v Portorož.

Že dolgo smo razmišljali, kako popeljati naše otroke na morje, in to za dalj kot en dan.

Ob odhodu nam je jutro kazalo veder obraz in napovedovalo lep, sončen dan. Otroci, čeprav še malo zaspani, so prihajali z veselim pričakovanjem v očeh, saj marsikdo še ni videl morja.

V pogovorih in smehu je vožnja hitro minevala. Prvi postanek je bil za malico ob avtocesti, kjer se je kar trlo izletnikov in turistov. Opazovanje vrveža, avtomobilov in motorjev vseh vrst je bilo zanimivo, posebno za fante. Z vrha izletniške točke Socerba smo lahko videli Italijo in Trst in se počasi približevali cilju.

V domu železarne Ravne so nas pričakali s kosilom. Nestrpno smo čakali, da pohitimo na plažo in se osvobodimo obleke. Voda je bila še razmeroma hladna, vendar je bila želja, da bi jo okusili, večja od bojazni. Najbolj vztrajni so tudi zaplavali. Malce utrujeni od vožnje smo polegli po plaži, nekateri so tudi zadremali ob blagodejnem soncu. Čutiti je bilo zadovoljstvo, umirjenost in srečo otrok. Za prenekatere bo to edini dopust v tem letu.

V večernih urah smo si ogledali Portorož v vsem njegovem sijaju in razcvetu dehtečih grmičkov oleandra, z valovanjem glasbe in vabljivimi izložbami. Polni lepih vtisov, v pričakovanju jutrišnjega dne, smo legli k počitku. Zjutraj nas je obiskal Tomaž Jereb iz Zveze iz Ljubljane. Seznanil nas je z novostmi iz zakonodaje, nakar sta skupaj z Zmago Prošt, vodjo centra za socialno delo na Ravnah, odgovarjala na vprašanja in pobude staršev. Splošna ugotovitev obravnave aktualnih tem je bila še premajhna vztrajnost v boju (predvsem administrativnem) za pravice naših otrok. Premalo je slišati glas staršev, potrebna je večja povezanost in pogum, tem bolj, ker naši otroci ne morejo braniti sami sebe oziroma zastopati svojih pravic.

Čas izleta se je prehitro stekel, morali smo se posloviti. Razšli smo se v upanju in želji, da pridemo spet naslednje leto, po možnosti za dalj časa, saj smo se vsi dobro počutili.

Hvaležni smo soncu, da nas je oba dneva prijazno grelo, predsednici za organizacijo izleta, strokovnim delavcem za pomoč in organizatorjem železarne Ravne, da so nam omogočili bivanje v udobnih prostorih doma, navsezadnje tudi prijaznemu šoferju za lepo in mirno vožnjo ter vsem drugim, ki so kakorkoli pripomogli, da je bil izlet prijeten in uspešen.

Tomaževa mama

PRVENSTVO V ROKOMETU

Težko smo dočakale torek, da gremo na rokometno prvenstvo v Radovljico. Bile smo dobro pripravljene in pričakovale smo zmago.

Zbrali smo se v avli naše šole. Spremljala sta nas tovariš Jernej in tovrišica Vika. Med vožnjo smo bile dobro razpoložene in smo se pogovarjale o velikem boju, ki nas čaka z rokometašicami iz Kranja.

Pred tekmo smo se malo ogrevale in se pogovarjale z dekleti iz Radovljice in Kranja. Kranjčanke so bile zelo važne in slišale smo, da nas mislijo spotikati. Zato smo bile toliko bolj vesele, ker smo jih premagale z 11:1. Tudi drugih zmag smo bile vesele.

Domov smo se vračale zadovoljne, saj smo zasedle prvo mesto. No ja, delimo si prvo in drugo mesto z ekipo Radovljica—Kamna Gorica.

Za naslednje leto se moramo pripraviti še bolj kot smo se letos.

Nataša Kavčič
OŠ Blaž Ostrovrhar
Škofja Loka

OBISK IZ GORIŠKE POKRAJINE

Problemi družin z duševno prizadetimi člani so po vsem svetu podobni, zato tudi povsod obstojajo podobne organizacije, kot je naša Zveza za pomoč duševno prizadetim. V sosednji Italiji se taka organizacija imenuje Narodna zveza družin z duševno prizadetimi otroki in odraslimi, katere kratica je ANFFAS (Associazione nazionale famiglie di fanciulli e adulti subnormali). S pomočjo našega občinskega društva iz Nove Gorice smo navezali stike s podružnico te organizacije v goriški pokrajini. Predstavniki te organizacije in strokovnjaki, ki se ukvarjajo z duševno prizadetimi osebami, so nas obiskali letos v začetku aprila.

Najprej smo drug drugemu predstavili delovanje naših združenj staršev duševno prizadetih oseb ter sistem družbene skrbi za duševno prizadete. Goste smo nato popeljali v nekatere ustanove v Ljubljani — v razvojni oddelek Na peči, v delavnice v Zeleni jami, v oddelke za delovno usposabljanje v Jaršah in varstveno delovni center v Šiški. Njihova vprašanja so se nanašala tako na organizacijo (čas bivanja v ustanovi, kadrovski normativi, organizacija usposabljanja v posameznem dnevu) in financiranje kot tudi na programe usposabljanja. Ob koncu obiska smo v živahnih pogovorih med posamezniki, ki so jih kajpak zanimale različne stvari, ugotavljali stične točke pa tudi razlike med nami. Seveda pa smo se dogovorili, da jih tudi mi kmalu obiščemo in poglobimo naše sodelovanje.

Aljoša Vodnik

ZAMENJAM doktor romane za tri pakete baterij. Ponudbe pod »Za ljubeznijo pride glasba«.

LETOVANJE GOJENCEV VZGOJNEGA ZAVODA PLANINA

Vzgojni zavod Planina, ki usposablja umsko manj razvite otroke, ki so osebnostno in vedenjsko moteni, že dolgo vrsto let organizira letovanje gojencev kot pomembno obliko vzgojnoizobraževalnega dela v poletnem času. Žal se je ta oblika od nekdanjih treh tednov skrčila na skromnih deset dni na morju, poglavitni razlog za to pa je seveda finančni.

V zadnjih desetih letih poteka letovanje v JDRC Puntižela pri Puli. Tako se je vzgojni zavod Planina iz prejšnje osamitve preselil med otroke iz vseh jugoslovanskih republik in na naše veliko veselje naši otroci med njimi bistveno ne izstopajo ter se vključujejo v vse oblike športnega in družabnega življenja v centru.

Letovanje pod šotori zahteva veliko priprav, tako tehničnih kot tudi strokovnih. Spremembe okolja in vključitve v nov sistem vsakodnevnega življenja pač ne prenesejo vsi otroci enako. Glede na to in glede na različno motenost otrok se letovanja ne morejo udeležiti otroci ali mladostniki, ki bi zelo rušili sistem življenja v centru ali celo ogrožali sami sebe in druge otroke. Prednost letovanja imajo tudi mlajši otroci pred starejšimi, ki jih usmerjamo v počitniško zaposlitev.

Vse do letos je letovanje potekalo pod šotori, ki jih ima zavod že vrsto let. Tokrat pa je računica pokazala, da je cenejše letovanje v lesenih hiškah in zato so se odločili za to obliko letovanja v Cvetnem naselju v Puntiželi.

Letovalo je 38 otrok (število otrok se vsako leto giblje okoli številke 40), od tega je bilo 7 deklet. Otroci so bili razdeljeni v 5 manjših skupin, ki so si organizirale svoj vsakdan glede na lastne potrebe in želje, seveda v okviru obstoječega reda v celotnem taboru.

Skupni zbori so bili namenjeni organizaciji življenja v taboru, predstavitvi začrtanih akcij, tekmovanj in programov, pa tudi pohvalam ali grajam, če so bile potrebne. Dopoldansko in popoldansko uživanje na obali je prekinjalo le kosilo in krajši počitek. Počitek je bil nujen že zaradi tega, da se izognemo prehudi opoldanski vročini, pa tudi temu, da so otroci laže zdržali prijetne večere v »mali areni«. Mala arena je bila zabaviščni prostor, ki je nudil obilo sprostitve ob glasbi in plesu, to je prostor za različna družabna tekmovanja in igre, nastope in druge prireditve. Vsi skupaj smo se zabavali do desetih ali celo do enajstih zvečer in se potem odpravili na nočni počitek.

Glede na populacijo — otroke, ki so zelo nemirni in težje vodljivi, je bilo presenetljivo malo poškodb — le posamezne odrgnine in bodice ježev, ki jih je bilo letos izjemno veliko. Tudi do večjih prekrškov ni prihajalo, vse manjše težave in konflikte pa smo reševali sproti.

Učitelj plavanja se je tako dopoldne kot popoldne največ ukvarjal z neplavalci in polplavalci. Tudi telesno manj spretni otroci so pod strokovnim nadzorom pomembno napredovali. Če že niso prav vsi splavali, so se vsaj znebili strahu pred vodo. Za trud, ki so ga pokazali pri plavanju, pa so si priborili bronaste, srebrne in zlate delfinčke.

Kljub prijetnim vsakodnevnim aktivnostim so otroci kar težko pričakali zadnji dan letovanja. Nekateri od njih zaradi težav pri pouku in truda za zadnje ocene že nekaj časa niso obiskali domačih, tako da se jim je kar mudilo domov. Prijetno zagoreli, sproščeni in večinoma zadovoljni otroci so se s tovariši vred odpravili na zaslužene počitnice — na vse konce in kraje Slovenije, da se jeseni spet vsi skupaj zagrizejo v novo šolsko leto.

Jasna Šebjanič Pupis

Sandi je prišel v zavod z novimi copati.

Tovarišica ga je vprašala: »Koliko si pa dal za tako lepe copate?«

»Milijone, milijone«, je odgovoril Sandi.

»Kako milijone?« ga je zopet vprašala radovedna tovarišica.

»Milijone ja, milijone, saj jo je Mikulič zasral . . .«

POSVET DOLENJSKIH DRUŠTEV

Letošnji regijski posvet smo načrtovali na Dolenjskem. Na to delovno srečanje smo razen predstavnikov društev iz Novega mesta in Trebnjega povabili še društvene aktiviste iz Bele Krajine in Posavja. Posvet je bil konec meseca februarja v Novem mestu, udeležili pa so se ga vsi povabljeni razen tisti iz Brežic.

Pogovarjali smo se o uspehih in težavah pri delu posameznih društev, o načrtih Zveze v tem letu in se dogovorili za nekaj skupnih nalog. Dve od teh smo že izpeljali — namreč vikend-seminarja društev iz Bele Krajine in Trebnjega na Polževem (o tem smo že poročali v Našem zborniku).

Najteže bo izpeljati temeljni sklep tega posveta — urediti domsko varstvo za zmerno, teže in težko duševno prizadete otroke in odrasle na Dolenjskem.

Osnovna šola Dragotin Kette v Novem mestu izvaja domsko varstvo za učence te šole, vendar ne v namensko grajenih prostorih. Novo poslopje te šole je bilo zgrajeno zgolj za potrebe pouka in so delavci šole z raznimi prezidavami in preurejanjem učilnic in pomožnih prostorov našli nekakšne zasilne in začasne rešitve, ki pa seveda otežujejo tako pouk kot domsko varstvo. Vendar pa ti prostori že zdaj ne zadoščajo niti za potrebe novomeške občine, kaj šele širšega območja. Posebej pereče pa je vprašanje domskega varstva zmerno, teže in težko duševno prizadetih otrok in odraslih; ti so zdaj nameščeni v vseh slovenskih zavodih (njihove zmogljivosti pa so že zdaj polno zasedene, s prenovo zavoda v Dornavi pa se bodo še zmanjšale) in tudi v drugih republikah.

V Trebnjem imajo majhen dom pri osnovni šoli na Mirni, a se ta v zadnjih letih neprestano bori za svoj obstoj ali bolje rečeno: proti ukinitvi. V Beli Krajini je domsko varstvo možno v dijaškem domu v Črnomlju, kjer ima svoje prostore tudi delavnica pod posebnimi pogoji, dogovarjajo pa se že tudi o varstvenem oddelku za težko prizadete otroke in mladostnike.

Razmere za varstvo odraslih naj bi se uredile z zgraditvijo doma za starejše občane v Trebnjem in v okviru posebnega socialnega zavoda v Impolci (z bivalno enoto v Krškem).

Razvojni oddelek za predšolske otroke imajo v Novem mestu, mobilno službo oziroma specialno pedagoško obravnavo duševno prizadetih otrok v vrtcih izvajajo v Trebnjem, Sevnici in Krškem, podobno rešitev načrtujejo tudi v Beli Krajini. Oddelki za delovno usposabljanje delujejo v teh občinah pod okriljem osnovnih šol s prilagojenim programom, delavnice za delo pod posebnimi pogoji pa še nimajo v Trebnjem in Brežicah. V Trebnjem že nekaj let deluje klub za odrasle pri centru za socialno delo, po spomladanskem seminarju pa so se začeli resno pripravljati na ustanovitev delavnic.

Strinjali smo se, da se je v širšem območju Dolenjske, Bele Krajine in Posavja potrebno dogovoriti o tem, katere oblike usposabljanja naj bi še zagotovili in kakšna naj bi bila čim bolj smotrna razmestitev ustanov, ki bi to usposabljanje izvajale, saj ni nujno, da so v vsaki občini vse ustanove. Zato naj bi vsa ta društva sestavila skupen iniciativni odbor, ki bi preučil potrebe po organiziranih oblikah varstva in usposabljanja ter predlagal najboljše rešitve.

Aljoša Vodnik

ZAMENJAM: Majhnega psička zamenjam za velikega ovčarskega psa.

KUPIM: Kupim velikega slona z dolgim rilcem, čeprav še ne vem, kam ga bom spravil. Pa tudi denarja zanj še nimam.

PRODAJAM stare čevlje, copate, radio, ki ne igra več, in nekaj premajhnih oblek.

KUPIM novo zobno ščetko, rabljeno televizijo in uro na številke.

Denarja nimam, ampak če vse prodam po ugodnih cenah, bom nekaj že kupila.

starši pišejo

ŽELIMO SI STROKOVNE POMOČI IN ČLOVEŠKE OPORE

Oglašam se vam zaradi sestavka v Našem zborniku z naslovom: Sekcija za težko prizadete v domači oskrbi.

Moram reči, da me je sestavek kar malo presenetil. Večinoma beremo v zborniku prispevke, ki se nanašajo samo na duševno in deloma lahko telesno prizadetost, povezano z duševno prizadetostjo. Samo sem ter tja pa se oglasijo starši, ki so osamljeni pri negi težko duševno in telesno prizadetega člana družine, in popišejo vse težave in skrbi, ki jih spremljajo vsak dan. Ob branju nekaterih zgodb se mi je zdelo, da opisujejo moje družinsko življenje. Tudi jaz imam otroka, ki je težko duševno in telesno prizadet, in vse tako kaže, da vsi preživljamo s takim družinskim članom muke, ki jih nekateri do konca svojega življenja niti malo ne okusijo. Ravno ti pa nam življenje s takim otrokom še otežujejo.

Verjamem, da se sekcija ob ustanovitvi srečuje s problemom seznama svojih članov. Saj glede na to, kako imamo pri nas vse skupaj urejeno, to sploh ni čudno. Zato sem se tudi oglasila, da vam pri tem nekoliko pomagam. Mogoče vam bom s svojim razmišljanjem dala tudi kakšno idejo, ki jo boste lahko uporabili pri svojem delu.

Že štiri leta sem članica društva za pomoč duševno prizadetim in nimam nič proti, če bi bila sedaj še članica sekcije za težko prizadete v domači oskrbi. Že če bi vam ali nam uspelo najti obliko, kako naj bi se med seboj povezovali, bi storili korak naprej od naše utesnjenosti. Mislim, da bi se bilo pametno povezati s pediatrično kliniko v Ljubljani, kjer so taki otroci na zdravljenju — na žalost zelo pogosto. Pri njih deluje tudi socialna delavka in bi mogoče kaj pripomogla k vašemu delu, da bi se starši že zgodaj vključili v delo sekcije.

Na splošno nimam dobrih izkušenj z delom socialnih služb, ker nas ob najmanjši priložnosti prepričujejo, da je za take otroke najboljša oskrba v domu in da si starši nismo dolžni naložiti na ramena takega bremena. Vsaj meni niso pomagali z nobenim nasvetom ali dejanjem, da bi mi olajšali muke, ki sem jih največ pretrpela v službi zaradi nerazumevanja sodelavcev, ker sem bila veliko na bolniških dopustih zaradi otrokove nege, pa tudi sicer mi niso bili v pomoč. Ker sem morala toliko stvari reševati sama in iskati pomoč na vseh ravneh, sem po nasvetu pediatrinje v našem dispanzerju prišla do naslova društva in tovariša Ulage; po pogovoru z njim sem postala vaša članica in mi sedaj redno pošiljate zbornik, kar me seveda veseli.

Pa obstaja še en velik problem. Poznam ga iz svojih izkušenj. Ko se rodi tako prizadet otrok, starši ostanemo popolnoma sami. Z zdravimi otroki ni posebnih problemov, saj nega in skrbzanje nista polovico tako težavni kot pri težko prizadetih — in vse službe krasno delujejo. To prav tako dobro vem, ker imam tudi zdravega otroka. Pri prizadetem pa naenkrat vse odpove. Zakaj? Zato, ker nas obiskujejo strokovnjaki, ki so usposobljeni za svetovanje pri vzgoji zdravih, ne pa prizadetih otrok. Menim, da bi moralo društvo posredovati, da bi prizadete otroke obiskovali in nam tudi znali svetovati za to usposobljeni ljudje, ki bi imeli kaj delovnih izkušenj tudi s te strani. Tako pa pride patronažna sestra ali socialna delavka, pa namesto, da bi izvedeli kakšen pameten in uporaben nasvet, mi učimo njih z izkušnjami, do katerih smo se mukoma prikopali sami. Meni je veliko pomagala moja izobrazba (sem zdravstvena delavka) in izkušnje z delovnega mesta — kako pa naj si pomaga nekdo, ki je popoln laik in brez medicinskega znanja. Največjo oporo so mi nudili zdravnik dr. Pintar in medicinske sestre na Pediatrični kliniki v Ljubljani na genetskem oddelku, saj so me nenehno spodbujali pri negi otroka, drugi pa so mi ga tako in tako potiskali samo v dom.

Tako, nanizala sem največje probleme, ki sem jih spoznala ob težko prizadetem otroku, in nekaj pogledov nanje. Vem pa, da ste si zadali težko nalogo, če upate, da boste lahko povezali starše s tako prizadetimi otroki, ker smo zaradi nege in nemožnosti z otrokom hoditi naokoli pač privezani na dom, saj nas poleg vseh skrbi utesnjuje še služba. Kljub temu pa sem bila vedno vesela pozornosti, da ste nas obveščali o vseh srečanjih, ki jih je društvo organiziralo za starše in prizadete otroke. Ko boste zbrali vsaj nekaj podatkov o družinah s težko duševno in telesno prizadetimi člani, bi mogoče organizirali srečanje nas staršev, da bi se tako spoznali med seboj in potem med pogovorom poiskali kakšno pot za delo v prihodnosti.

Sonjina mama

Tovarišica Marinka je risala na tablo sliko pomladi. Pri tem je hitro z zeleno kredo barvala travnik.

Rudi jo nekaj časa opazuje, nato pa reče:

»Tovarišica, zakaj pa tako hitiš, saj ti ne bomo nikamor ušli«.

LEPE MISLI O KRANJSKI GORI

Spet je leto naokoli in tudi letovanje, izleti, sprehodi... Misli mi same uhajajo na lepe dni v Kranjski Gori, na Porentov dom in pa na zelo pozorno osebje v tem domu, ki je teden dni skrbelo za nas. Seveda je bilo enako lepo tudi v Planici. Ker pa se letos kot upokojenka z bolj plitvim žepom ne morem udeležiti tega letovanja, vam napišem nekaj besed.

Imam duševno prizadeto hčer. Sploh se ne da opisati, kako je za nas to srečanje zelo lepo, saj nam da novo upanje in vzpodbude za življenje naprej, hkrati pa tudi tolažbo, da nismo sami. Tudi strokovnjaki iz Ljubljane nam veliko pomagajo z nasveti, ki so za nas zelo koristni. Ker je meni in moji hčerki to edino razvedrilo, so dnevi res nepozabni. Še največjo zahvalo in tudi pozornosti izrekam tovarišici Pavli Kališnik, ki nam je vsem kot mati. Pogovorimo se o vseh problemih.

Vsem staršem prizadetih otrok, kakor tudi otrokom, želim čimveč skupnih srečanj, pogovorov ter nasvetov o naših problemih. Organizatorjem pa želim čimveč uspehov v nadaljnjem delu in zahvalo za vse.

Tončka Senica

po Jugoslaviji in svetu

IZOBRAŽEVANJE IN USPOSABLJANJE DUŠEVNO PRIZADETIH OTROK V HAMBURGU

Tako kot pri nas je bila (in je še vedno) tudi v ZR Nemčiji družbena skrb za prizadete osebe odvisna od stopnje družbeno-ekonomskega razvoja, ki daje ton višjemu in bolj poglobljenemu, humanemu odnosu do prizadetih oseb.

Čeprav je ta trditev lahko vprašljiva (že v prejšnjem stoletju so npr. ponekod zelo vzorno skrbeli za prizadete osebe!), le ne moremo prezreti ugotovitve, da je dejanska organizirana družbena skrb z višjo ekonomsko stopnjo razvoja vse bolj zajemala tudi prizadete osebe: tako so bile v šolski program najprej vključene zdrave osebe, nato laže duševno prizadete in nato vse težje prizadete osebe. Tako je bilo v Nemčiji kot tudi pri nas. To potrjuje tudi dejstvo, da smo pri nas v zadnjih dveh, treh letih začeli razmišljati o šolskih programih za težko duševno prizadete, le-ti pa so v Nemčiji (v Hamburgu) že nekaj časa stvarnost.

Na splošno je skrb za duševno prizadete v Hamburgu v organizacijskem in v vsebinskem smislu dosegla visoko stopnjo razvoja — in se lahko tu kar veliko naučimo (četudi izločimo ekonomske dejavnike in večkrat kritizirano mehanično prenašanje izkušenj iz enega okolja v drugega). In se tudi smo!

V zadnjih letih sta v hamburškem posebnem šolstvu močno prisotni dve težnji: opuščanje velikih ustanov in razvijanje integriranih oblik vzgoje in izobraževanja.

Opuščanje velikih ustanov poteka pod geslom: Majhno je lepo! Pri tem opuščanju so mišljene tako dnevne oblike (torej velike šole) kot seveda tudi zavodske oblike (veliki zavodi). Pri tem je zanimivo (in verjetno dobro), da ničesar ne počnejo z ihto in na silo, temveč preudarno, sistematično in izhajajoč iz spoznanja, da se bo preživeto postopno samo izrodilo, kvalitetno pa se bo razvijalo naprej. Tako imajo na sedanji stopnji razvoja še velike ustanove in jih bodo še kar nekaj časa imeli; pomembno pa je, da ne gradijo novih. Razvoj je usmerjen k oblikovanju manjših šol za zmerno in teže duševno prizadete (do 10 oddelkov) z razmeroma majhnim šolskim okoliščem in popolno vključenostjo šole v okolje. Dolgoročni cilj razvoja domskih oblik varstva in usposabljanja za otroke, ki zaradi različnih vzrokov ne morejo bivati v družini, niso manjši domovi (zavodi) — ti so le prehodna oblika — temveč bivalne skupnosti, to je družinske hiše ali stanovanja za 4 do 8 otrok. Za teže in težko prizadete pa tudi v daljši perspektivi ostajajo stvarna možnost manjši zavodi.

Razvijanje integriranih oblik se najbolj izrazito kaže v ustanavljanju integracijskih oddelkov pri rednih osnovnih šolah, tj. vključenosti zmerno in teže duševno prizadetih otrok v redne oddelke osnovne šole; v teh oddelkih je število učencev zmanjšano. V takem oddelku so lahko do štirje prizadeti otroci, zato se skupno število učencev lahko zmanjša (do 11 po normativu).

Temeljne prednosti, ki jih takšen oddelek daje duševno prizadetim, so po predvidevanjih naših sogovornikov v Hamburgu in po njihovih več kot petletnih izkušnjah naslednje:

— med prizadetimi in zdravimi otroki se vzpostavi prava, poštena komunikacija, ki temelji na uvidevanju sposobnosti in ne na osnovi pomilovanja;

— dolgoročna (življenjska) posledica skupnega življenja zdravih in prizadetih je dejansko sprejemanje prizadetih oseb v življenju in to na osnovi njihovih dejanskih sposobnosti, ne le formalna integracija;

— tako okolje prizadete otroke bistveno bolj spodbuja za razvoj, ustvarjalnost, saj dobijo veliko več ustreznih dražljajev za aktivnost;

— pri zdravih učencih se razvija občutek humanosti, vzajemnosti in medsebojne pomoči;

— zdravi učenci s pomočjo prizadetih laže in bolj poglobljeno prihajajo do lastnega uvida svojih dejanskih sposobnosti.

Integracijski oddelki ne pomenijo ukinjanja posebnih šol, temveč sta tako družini kot otroku ponujeni obe možnosti (tudi perspektivno), glede na dejanske potrebe družine in otroka.

Porajajoče se nove oblike skupaj z že obstoječimi tvorijo dandanašnji v Hamburgu naslednji sistem šolanja in bivanja zmerno in teže duševno prizadetih otrok in mladostnikov:

— vključevanje v integracijske oddelke pri rednih osnovnih šolah (danes imajo že na 20 osnovnih šolah integracijske oddelke; v šolskem letu 1989/90 pa jih načrtujejo na 26 šolah);

— šole za zmerno in teže duševno prizadete (v Hamburgu je osem takšnih šol);

— bivalne skupnosti za zmerno in teže duševno prizadete, ki nimajo družine ali zaradi različnih vzrokov ne morejo bivati v družini;

— večji zavodi (tipičen primer je Alsterdorfer tj. mesto — zavod, ki v okviru evangeličanske cerkve živi svoje dokaj avtonomno življenje s 1235 prizadetimi osebami). Čeprav se zdi to število na prvi pogled srednjeveško in grozljivo, je življenje v tej vasi (zavodu) prijetno, sproščeno in predvsem (vtis bežnih opazovalcev!) osrečujoče za prizadete osebe.

Na primeru šole Bekkamp, to je šole za zmerno in teže duševno prizadete, si poglejmo podrobnejšo organizacijo življenja in dela teh šol:

V šolo je vključenih 80 zmerno in teže duševno prizadetih otrok in mladostnikov od 7. do 20. leta starosti; razdeljeni so na devet oddelkov (normativ je 7 do 10 otrok na oddelek). V vsakem oddelku delata po dva delavca: učitelj s praviloma daljšimi izkušnjami na redni osnovni šoli in specializacijo iz specialne pedagogike (z učno obveznostjo 26 ur tedensko) ter vzgojitelj, praviloma z višjo izobrazbo (z vzgojno obveznostjo 40 ur tedensko). Poleg tega se otroci vključujejo tudi v delavnice, kjer s polovico skupine dela mojster (z učno obveznostjo 26 ur tedensko in vsaj višjo izobrazbo).

Program dela je razdeljen na pet stopenj: predstopnja, nižja, srednja, visoka in zaključna stopnja. Praviloma je otrok na posamezni stopnji po dve leti. Otroci prihajajo na šolo med 7. in 8. uro; od 8. do 12. ure poteka osnovni program, s 30-minutnim odmorom za napitek (dvakrat na teden si v skladu s programom sami pripravijo malico); od 12. od 13. ure je kosilo; od 13. do 15. ure so na programu interesne zaposlitve (glasba, igre, dramatizacije, likovno oblikovanje, igre z računalniki, igre z žogo idr.); od 15. do 16.30 ure je organizirano varstvo, počitek; otroci odhajajo domov od 15. ure dalje. Na željo staršev je prevoz organiziran tudi s šolskim avtobusom. Šola je torej izrazito celodnevna, kar je tudi eno temeljnih načel dela s temi otroki: prizadeti otroci se razvijajo zelo počasi, ob mnogih učnih, vzgojnih in terapevtskih spodbudah, to pa je mogoče doseči le s sistematičnim strokovnim delom ves dan!

Osnovni program šole vključuje naslednje vsebine: računanje, branje (oboje dosledno individualizirano!), ročna dela, telovadba, plavanje, glasba, kuhanje, družbeno koristno delo, prometna vzgoja (večji del prometne vzgoje se odvija v pravem prometu); srednja stopnja se vključuje v delavnico po 2 uri tedensko, višja 4 in zaključna stopnja po 6 ur tedensko (delajo tudi s stroji). Vse vsebine so razdelane tako, da z njimi dosegajo temeljno načelo šole, katerega smo v razgovorih nemalokrat slišali: Mi nismo šola, v kateri bi otroci sedeli in ne bi dosegli zastavljenih ciljev! Osnovni cilji pa so: razviti do najvišje možne mere otrokove intelektualne sposobnosti (zato jih tudi učijo pisati in brati, ne da bi veliko razmišljali o neposredni koristnosti

le-tega; temveč v tem vidijo predvsem dobro sredstvo za razvoj intelektualnih sposobnosti; otroci pa so zaradi vsestranskih spodbud staršev, vrstnikov, bratov, sester za to delo praviloma dobro motivirani), čimbolj razviti otrokovo vsestransko samostojnost in pripraviti mladostnika za vključitev v zaščitne delavnice.

Hamburško šolstvo, ki velja celo v ZR Nemčiji za napredno, je v letu 1974 začelo svoje reformne procese (tako za zdrave kot tudi za prizadete učence enakopravno), ti pa danes temeljijo na naslednjih načelih:

— diferenciacija, individualizacija
— projektno delo
— dejavnost, aktivnost učencev.

Da vsa ta načela veljajo tudi za prizadete osebe, smo se lahko prepričali ob mnogih obiskih in hospitacijah, pri katerih smo ugotovili predvsem:

— pri obravnavi otrok vedno izhajajo iz dejanskih potreb otroka (med drugim to potrjuje tudi dejstvo, da ne govorijo več toliko o otrocih s takšno in takšno prizadetostjo, temveč o otrocih s takšno in drugačno potrebo);

— vse otroke, ne glede na prizadetost, iz istega okoliša naj bi vključili v isto šolo; če otrok lahko dobi vse, kar potrebuje, v redni šoli, naj ostane v njej; če ne, potem naj se vključi v posebno šolo;

— materialni pogoji in kadrovska zasedba šol dejansko omogočata, za naše pojme, popolno individualizacijo in diferenciacijo učno-vzgojnega dela;

— učno-vzgojne vsebine in dnevni ritem življenja in dela šol sta zastavljena tako, da dejansko prihaja do maksimalne mobilizacije učencev in sproščanja njihovih ustvarjalnih potencialov (dosledno v skladu z njihovimi sposobnostmi!);

— vključevanje šole v okolje, mnogi zunanji mentorji, izvajanje mnogih vsebin šole zunaj nje — v avtentičnem okolju, popolna in dejanska mobilizacija staršev dajejo opravičen občutek (več kot o občutku bi bilo po nekajdnevnem opazovanju pretirano govoriti), da so hamburške šole (vključno s šolami za zmerno in teže duševno prizadete) dejansko šole za življenje in ustvarjalno delo.

Marijan Lačen

(Zapis z obiska hamburškega posebnega šolstva v okviru Društva defektologov Slovenije v aprilu 1989)

RAZVRŠČANJE OTROK IN MLADOSTNIKOV Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU V SKOPJU

Zavod za mentalno zdravje otrok in mladine Mladost Skopje opravlja dejavnost posebnega družbenega pomena kot temeljna organizacija združenega dela v sestavi zdravstvenega doma v Skopju. Osnovna dejavnost zavoda je varstvo in razvoj mentalnega zdravja otrok in mladine. To dejavnost izvaja s pomočjo specialitično-poliklinične, dispanzerske, znanstveno raziskovalne in epidemiološke službe, pristojne za duševno zdravje.

Ena od programskih nalog zavoda je razvrščanje oseb z motnjami v duševnem razvoju. V zavodu vsak dan dela komisija — strokovni tim s strokovnjaki z različnih področij (pediatri, nevropsihiatri, psihologi, defektolog in socialni delavec). Vsi so v rednem delovnem razmerju in imajo dolgoletne delovne izkušnje. Po izmenjavi mnenj posameznikov strokovnjaki timsko obravnavajo vsak primer, dajo skupno mnenje in izvid o stopnji duševne prizadetosti kot tudi ustrezna priporočila. Komisija — strokovni tim — izvaja svojo dejavnost skladno z republiškim pravilnikom o razvrščanju oseb z motnjami v duševnem razvoju (Službeni vesnik SRM št. 8/81).

Za osebo z motnjami v duševnem razvoju primarnega ali sekundarnega porekla se šteje oseba, ki v znatni meri zaostaja v svojem splošnem zorenju in ima zmanjšane sposobnosti za učenje in prilagajanje za življenje in delo, tako da ji je potrebno zagotoviti varstvo, nego, specialno izobraževanje in usposabljanje za delo.

Glede na stopnjo prizadetosti se te osebe razvrščajo v štiri skupine (lažja, zmerna, težka in najtežja prizadetost v duševnem razvoju).

Izvid in mnenje oblikujemo na osnovi ocene splošnega duševnega razvoja, upoštevaje intelektualni, čustveni in socialni razvoj posameznika. Pri tem upoštevamo osebnost kot celoto, pa tudi razmere, v katerih se je posameznik razvijal in se izobraževal.

Otroke napotijo na razvrščanje običajno centri za socialno delo, zdravstvene delovne organizacije, šole — tako iz Skopja kot iz drugih krajev Makedonije.

V petletnem obdobju od leta 1981 do 1985 je bilo z območja celotne Makedonije napotenih na razvrščanje v zavod 3.389 oseb. Izvid in mnenje s priporočili smo izdali za 2.821 ali 83 % pregledanih oseb. Laže prizadetih je bilo 1539 (55 %) oseb, zmerno 534 (19 %), težko in najteže prizadetih pa 748 (26 %) oseb.

Podatki za leto 1986 pa so naslednji: na razvrščanje je bilo napotenih 446 oseb, od teh je bilo laže prizadetih 282 (63 %), zmerno 66 (15 %), težko in najteže prizadetih pa 98 (22 %). Iz samega Skopja je bilo razvrščenih 214 oseb, od katerih je bilo: 165 laže prizadetih (77 %), zmerno prizadetih 21 (10 %) in težko in najtežje prizadetih 28 (13 %).

Kakšna so bila priporočila za skopske otroke?

Za laže prizadete otroke (165) smo (glede na njihovo starost) priporočili nadaljnje izobraževanje v posebnih osnovnih šolah, tistim, ki so tako izobraževanje že zaključili, pa vključitev v center za izobraževanje in poklicno rehabilitacijo. Starost razvrščenih otrok je bila naslednja: 2 v starosti od 5 do 6 let, 72 od 7 do 8 let, 36 od 9 do 10 let, 55 nad 11 let; med njimi so bili 101 fant in 64 deklet. Iz ožjega mestnega območja jih je bilo 108, iz primestnih naselij pa 57.

Za zmerno duševno prizadete (21) smo glede na njihovo starost predlagali napotitev v zavod za rehabilitacijo otrok in mladine. Njihov starostni sestav je bil: 1 otrok od 5 do 6 let, 6 od 7 do 8 let in 14 nad 11 let.

Napotek za osebe s težko in najtežjo prizadetostjo (28) pa je, naj se zanje izvajajo ustrezne oblike socialnega varstva. Starost teh otrok pa je bila: 6 otrok do 5 let, 2 od 5 do 6 let, 3 od 7 do 8 let in 17 nad 11 let.

Iz podatkov je razvidno, da je največje število laže prizadetih otrok starih od 7 do 8 let, torej v dobi ob začetku šolanja, ko se je pri njih pokazal neuspeh pri obvladovanju učne snovi (pri razrednem pouku). Druga, prav tako velika skupina, so otroci, ki so končali 4. razred in so prestopili na predmetno stopnjo (nižje razrede so običajno končali z zadostnim uspehom).

Razvrščanje laže duševno prizadetih otrok bi bilo mogoče izvajati bolj zgodaj, če bi bili ti otroci vključeni v vrtce.

Od razvrščenih laže duševno prizadetih otrok jih polovica (51 %) živi na vasi. Nimamo natančnega pregleda, kolikšno število teh otrok je vključeno v posebne šole oziroma v njihove dislocirane oddelke. Imamo vtis, da veliko število otrok, ki živijo na vasi in so razvrščeni kot laže duševno prizadeti, ni zajeto v ustrezen pouk, saj je le malo dislociranih oddelkov, posebno še v samem mestu na levem bregu Vardarja.

Problemi nastajajo tudi pri otrocih z mejnimi umskimi sposobnostmi. Takih otrok smo v letu 1986 imeli 135. Zanje priporočamo dopolnilni pouk, veliko pomoč in individualno obravnavo pri šolskih pedagogih, pa tudi večjo pomoč s strani staršev. V praksi se dogaja, da taki učenci napredujejo v višji razred, ne da bi obvladali osnovno znanje prejšnjega razreda, in tako se krog njihovih težav sklene.

Ker je v takih primerih neuspeh pri obvladovanju zahtev učnega programa neizbežen, iščejo izhod tudi s pomočjo izvajanja »pritiska« na komisijo za razvrščanje, naj jih razvrsti skladno s pravilnikom za otroke z motnjami v duševnem razvoju oziroma da jih napoti v posebne osnovne šole.

Pri analizi podatkov za obdobje od 1981. do 1985. leta pridemo do ugotovitev, ki so še zdaj aktualne. Tako na primer se razvrščanje laže duševno prizadetih še vedno izvaja z zakasnitvijo. Pomanjkljivost je tudi, da velik del razvrščenih otrok z lažjo prizadetostjo, ki živijo na vasi, ni vključen v posebno šolo.

Prim. dr. Ratko Temelkovski
prevod in priredba:
Aljoša Vodnik

Pri učni uri Spoznavamo svoje telo tovarišica vpraša Igorja: »Igor, kakšne lase imaš?«

Igor nekaj časa premišljuje, nato pa odgovori: »Kosmate.«

PEDAGOŠKA IN TERAPEVTSKA OBRAVNAVA AVTISTIČNIH OTROK

Avtizem — večkratna prizadetost

Avtizem se izraža kot večkratna (multipla) prizadetost. Na vsak način je treba vztrajati pri definiciji, ki osvetljuje motnjo z različnih zornih kotov.

Prvič: Težave pri govornem in negovornem sporazumevanju so pri avtističnem otroku hujše kot pri ostalih govornih motnjah.

Drugič: Težave v socialnem razvoju so mnogo hujše kot pri pri vseh drugih oblikah »značajskih motenj« in pri vseh drugih prizadetostih. Težave v odnosih z drugimi ljudmi se odražajo predvsem v nesposobnosti (avtistične osebe), postaviti se v položaj nekoga drugega. Postalo je očitno, da je pri avtizmu globoko prizadeta kognitivna (spoznavna) osnova, ki ustvarja pogoje za navezovanje socialnih odnosov.

Tretjič: Približno 80 odstotkov avtističnih otrok je hkrati tudi duševno prizadetih; vendar vseh njihovih avtističnih značilnosti ni mogoče razložiti z nizko intelektualno ravnijo.

In končno: Avtizem je lahko povezan tudi z mnogimi motnjami, npr. z epilepsijo. Prav v takih primerih mora biti pri vzgojnem delu poudarek predvsem na problemih, ki jih poraja sam avtizem, ne pa dodatne motnje.

Kot vsi simptomi, se tudi avtizem v posameznih primerih izraža z različno močjo — od težkega do lažjega, pri katerem so zmožnosti otroka, vstopati v socialne odnose, le blago motene.

Posebni starši?

Nepojmljivo je, kako dolgo je veljalo prepričanje , naj bi bila ta večstranska prizadetost posledica psihološke oškodovanosti, slabih odnosov med starši in otroki, patološke osebnosti enega od staršev.

Še vedno mnogi starši avtističnih otrok trpijo zaradi teh preživetih razlag. Najsodobnejše težnje predstavlja ugotovitev, da starši niso izvor avtizma svojih otrok, da pa v veliki meri vplivajo na razvoj svojega otroka. Čeprav nič ne nasprotuje tej trditvi, je vendar potrebno dodati, da odnos strokovnjakov in prisotnost ali odsotnost specifičnih oblik obravnave vplivajo na razvoj avtističnega otroka. Škoda je, da na področju zavzemanja stališč še vedno preprosto velja načelo: mi, strokovnjaki, imamo vse znanje;- oni, starši, delajo napake.

S tega gledišča je razumljivo, da večina raziskav o medsebojnih odnosih na enak način obravnava vpliv staršev na njihove otroke, ne pa tudi nasprotnega vpliva. Le nekaj raziskav ugotavlja dejstvo, da nenormalno vedenje otrok lahko izzove nenormalne odzive pri njihovih starših, ki imajo avtističnega, duševno prizadetega ali otroka, ki je obolel za cerebralno paralizo. Glede na ozadje teh motenj se zdi precej neverjetno, da bi zadržanje staršev izzvalo prizadetost. Bolj verjetno je, da starši lahko izzovejo določeno odzivanje, misleč, da sta vztrajnost in podrobno načrtovanje (strukturiranost) nujna pri delu z otrokom.

Premalo pozornosti je namenjeno temu, kako močno se starši odzivajo pri pojavu neobičajnega vedenja njihovega otroka in ga strokovnjaki pogosto utemeljujejo s prvotnimi vzroki avtizma.

Avtistični otroci se ne odzivajo skladno z običajnimi normami čustvovanja in sporazumevanja. Zatorej se starši niso sposobni uspešno spoprijeti s težkimi spoznavnimi in socialnimi primanjkljaji svojega otroka. Na ta način postanejo posebni starši posebnih otrok.

Živeti z avtističnim otrokom — živeti pod stresom?

Pri starših otrok z avtizmom je dobro znan »sindrom izgorevanja« (burn-out). Tvegajo postati žrtve, saj živijo v izjemno obremenjujočih razmerah.

Izvor stresa so lahko različni dejavniki:

Na kratko je mogoče znake stresa pripisati vplivu »razvojnega zaostajanja« otroka.

Razen tega se zdi, da že samo dejstvo, da imajo avtističnega otroka, povzroča posebno vrsto stresa, ki ga povzročajo hude napetosti in težave. Gre predvsem za občutja nesprejemanja in vzemirjenosti zavoljo otrokovega vedenja. To vedenje je zelo moteče in nepredvidljivo v vseh dejavnostih družine, npr. pri počitku, počitnicah, izletih. Čutijo nemoč in nesposobnost, spoprijeti se z vedenjem, ki ga ne razumejo.

Kar pa je pri avtizmu najbolj obremenjujoče, je dvojnost (ambivaletnost) motnje: otroci se pogosto zdijo povsem normalni, njihovo vedenje pa je tako zelo nenormalno.

Tudi trajanje motnje nalaga staršem težko pezo. Za mnoge starše je predvidevanje, da bodo stalno odvisni od tega otrokovega stanja, zastrašujoče, še toliko bolj, ker še ni zagotovljena nepretrgana ustrezna obravnava za odrasle avtistične osebe.

Preden raziščemo najbolj obremenilne dejavnike za starše na njihovi življenjski poti z avtističnim otrokom, je pomembno postaviti razmerje med stresom in življenjskimi razvojnimi obdobji, ki jih poznajo vse družine, vštevši z onimi, ki imajo normalne otroke.

Raziskave kažejo, da vse družine poznajo različne vrste določenega zadovoljstva glede na otrokovo starost, s točkami zelo velikega zadovoljstva v predšolskih letih in ko se otrok ustali v samostojnem življenju.

Ugotovili so manjše zadovoljstvo v šolskem obdobju in v času adolescence.

Vrsta stresa, ki so mu podvrženi starši avtističnega otroka, je odvisna od življenjskega obdobja, v katerem se nahaja družina glede na otrokovo starost, torej ali je v predšolskem obdobju, v prvih letih šolanja, v adolescenci ali v obdobju odraslosti.

Predšolsko obdobje

Pri zelo mladih otrocih, ki še ne hodijo v šolo, ležijo bistveni problemi v iskanju diagnostične razjasnitve in ustrezne domače obravnave.

Diagnostična natančnost je zagotovo pomembna za vse vrste prizadetosti, toda dvojnost avtizma narekuje večjo nujnost diagnosticiranja zaradi staršev, ki jih prizadene otrokov avtizem. Problem se razkriva postopno, kar postavlja pred strokovnjake velike zahteve, saj diagnoze ni lahko postaviti, še posebej, ker so razlike med posameznimi avtističnimi otroki ogromne.

Jasna in točna diagnoza in pa ustrezna pomoč na domu lahko preprečita v družini pojav stresa, ki je posledica samokritičnosti in dvoma.

Stresna situacija, v kateri živijo starši, lahko izvira deloma iz postopkov strokovnjakov pri diagnosticiranju (ki lahko povzročijo hude posledice), ne le iz same otrokove motnje.

Matere avtističnih otrok v tem obdobju pripovedujejo o kronični utrujenosti zaradi stalne pozornosti, ki jo terjajo ti otroci, saj so venomer v gibanju, celo ponoči. Čutijo nemoč pri svojem otroku, ki ne more povedati, da je bolan ali da se slabo počuti.To stanje označuje razburljivost, agresivno vedenje in samopoškodbe.

Zunaj družinskega življenja starši zadevajo na nesoglasja z bližnjimi člani, sosedi in znanci. Ta nasprotovanja izvirajo iz kritik na račun svojih vzgojnih metod in iz neugodnega odzivanja zavoljo dvoličnosti motnje.

Za družino predstavlja prisotnost avtističnega otroka veliko oviro v družabnem življenju. Ovire postavlja predvsem njihova nezmožnost, pojasniti čudno vedenje otroka, saj svoja občutja mnogi starši prenašajo na vse svoje družabno življenje. Ne gredo več ven, redkeje sprejemajo prijatelje, pogosto tudi zato, ker le stežka najdejo primerne varuške za otroka.

Predvsem matere pogosto ne najdejo časa ali energije, da bi se posvetile lastnemu udejstvovanju , poklicni karieri.

Žal se problem ne zmanjšuje z otrokovim odraščanjem. Nasprotno — prevzame le druge oblike.

Šolsko obdobje

Ko otrok vstopi v šolo, se pojavijo nove skrbi; vendar mnogi starši doživljajo to obdobje kot olajšanje. Ob šestem letu otrokove starosti so problemi na splošno manj hudi. Otroci so si pridobili določene veščine v vsakdanjem življenju, čeprav še ostajajo nekatere težave v zvezi s spanjem, lastnino in čudnimi prehranskimi navadami.

Vendar pa morajo starši še vedno računati s težavnostjo socialne motenosti svojega otroka. Skrbi jih npr. določeno čudno vedenje otroka do obiskovalcev, ki je bilo povsem nedolžno, dokler je bil otrok še majhen, je pa vse manj sprejemljivo, ko otrok odrašča.

Stres se znatno zmanjša, ko gre otrok lahko v šolo za ves dan. Nekatere matere celo lahko prevzamejo določene dejavnosti za del časa. Poklicni problemi seveda še ostajajo, predvsem zaradi težav pri namestitvi otroka ob krizi ali med počitnicami.

Za avtistične otroke bi bilo potrebno šolsko leto podaljšati na 12 mesecev ali pa omogočiti druge oblike varstva med počitnicami.

Nekateri starši morajo sprejeti dejstvo, da je njihov otrok lahko sprejet v specializirano izobraževalno obliko le začasno. Šole pogosto ne morejo obvladati težav teh otrok zaradi primanjkljaja usposobljenih strokovnjakov. Večkrat je bilo ugotovljeno, da je šola ustvarila dodaten stres pri starših, če ni bila sposobna sprejeti skrbi za avtistične otroke.

Obdobje adolescence

Tretje odločilno obdobje v razvoju družine je adolescenca. Najbolj očitna razlika med starši starejših otrok in starši zelo mladih otrok se izraža v mnogo večjem realizmu, pa tudi v veliko večjem pesimizmu glede prihodnosti njihovih avtističnih otrok. Starši mlajših otrok se ukvarjajo predvsem s problemi sporazumevanja teh otrok in pogosto so prepričani, da bo vse v redu, ko se bo navezovanje stikov z okoljem izboljšalo. Med adolescenco pa spoznajo, da gre za doživljenjsko motnjo. To spoznanje o trajnosti motnje ob pomanjkanju ustreznih oblik za obravnavo avtističnih mladostnikov na splošno ustvarja glavne izvore stresa. Predvsem pa starše, ki iz izkušenj vedo, da njihov otrok more napredovati le v prilagojenem okolju in ob uporabi individualnih programov, prizadene, ko vidijo, da z adolescenco večina služb in specializiranih izobraževalnih oblik izgine.

V vseh teh dolgih letih dejstvo, da imajo avtističnega otroka, na razne načine vpliva na družinske in partnerske odnose. Na primer: v predšolskem obdobju oče le zelo težko sprejme diagnozo. Sreča se s stresom pri svoji družici. Zakopana v skrbi in z občutkom, da jo mož le prav malo podpira, se žena umakne iz njunega partnerskega življenja in avtističnega otroka postavi v središče svojega življenja, s tem pa njemu podredi vse druge potrebe.

Kako pomagati pri premagovanju stresa?

Ob koncu prikaza posledic avtizma v družinskem življenju se zagotovo postavlja vprašanje: Kako je mogoče čim bolje pomagati tem družinam, da se spopadejo s svojimi problemi?

Čeprav so nekatere družine manj dovzetne za posledice avtizma, temelji pojav na splošno na spletu naslednjih dejavnikov:

— Prvič, določeno vlogo igrajo značilnosti samega otroka, npr. stopnja njegove samostojnosti, pogostost in jakost avtističnega vedenja.

— Drugič, stres je zagotovo deloma subjektiven in določene družine imajo več možnosti, najti rešitve v stresnih situacijah. Čeprav se zdi nemogoče, da bi obvarovali družino pred kakršnimkoli stresom, igrajo »družinske rezerve« pomembno vlogo.

— Tretjič, staršem je laže, če najdejo razlago ali tolmačenje motnje. Upoštevati je treba mnenje staršev, četudi gredo zelo daleč v iskanju tolmačenja avtizma svojega otroka. Vse razumne akcije, ki spodbudijo dejavnost staršev, povečujejo interes za prizadetega otroka in ustvarjajo manj možnosti za razpad družine, ki trpi zaradi neznosnih napetosti.

— Četrtič, starši so manj ranljivi, če vedo, da obstajajo svetovalne službe, šole in druge ustanove, kjer resnično razumejo to motnjo.

Od trenutka, ko starši začno razumevati resnico o svojem otroku, potrebujejo pomoč. Za otroka in za njih same. Nekateri starši pričakujejo od strokovnjakov čudeže, drugi podporo ali še boljšo razlago težav svojega otroka.

Družina se lahko spoprime z vzgojo avtističnega otroka le pod pogojem, da obstajajo prilagojene oblike vzgoje in ustrezne službe. Taka oblika prilagoditve družinskega življenja zahteva dejansko mnogo pomoči in strokovne opore otroku in v bistvu celotni družini.

V specializiranem časopisu, ki obravnava avtizem in ga izdajajo starši (Sésame), sem našla zlata pravila, ki jih morajo strokovnjaki gledati z očmi staršev. Ta pravila se mi zdijo dobrodošla, da ustvarim povezavo med svojimi ugotovitvami o pojavu stresa pri starših avtističnih otrok in uresničevanjem predlaganih rešitev.

1. Priznavanje dejstva, da starši avtističnega otroka prestajajo kruto in trajno trpljenje.

2. Sprejemanje misli, da morajo imeti možnost izraziti se in da jim moramo prisluhniti.

3. Spoznanje, da je otrokova prizadetost sama po sebi nesprejemljiva, čeprav to ne pomeni, da otrok ni sprejet.

4. Pripravljenost, spoprijeti se z občutki kot so: jeza, upor, zaskrbljenost, pri nas samih in pri starših.

5. Upoštevanje združevanja družin, s katerimi delamo, ob posebni pozornosti do porekla in potreb vsakega člana skupine.

6. Deliti s starši spoznanje o otrokovih primanjkljajih, prizadetosti, o otrokovih potrebah in sposobnostih. Če jih še ne poznamo, jih bomo pa spoznali.

7. Dopuščanje staršem, da sami prevzemajo odločitve o tem, kaj je potrebno storiti, s pomočjo informacij, ki jim jih preskrbimo.

8. Sodelovanje z njimi pri poskusih oblikovanja odnosov, pomoči in podpore.

9. Sprejemanje dejstva, da starši lahko nudijo drugim staršem kakovostno pomoč, ki jim je mi ne moremo zagotoviti v enaki meri.

Sodelovanje s starši

Prav gotovo so starši in združenja staršev partnerji ljudi, ki nudijo strokovne usluge. Toda najbolj pogosto »ne-starši« gledajo nanje kot na pomožne sodelavce, podrejene, kot na podporne skupine, katerih vloga je v zbiranju sredstev, zagotavljanju opreme, oblikovanju različnih oblik vzgoje, posredovanje v javnih občilih v imenu tistih, ki izvajajo obravnavo. Vse te dejavnosti se odvijajo v okolju prizadete osebe in zanjo samo.

Dejansko so starši pozorni:

— na temeljne potrebe svojih avtističnih otrok,

— na njihove življenjske razmere ves čas življenja

— in kot srž teh prizadevanj, na etiko obravnavanja.

Zato na avtentičen (pristen) način izpolnjujejo svojo vlogo pri zahtevah za ustrezne ustanove, odpiranje specifičnih pristojnosti, pri združevanju za skupno sprejemanje odločitev in obveznosti. Resnično sodelovanje obstoja, dokler uspešno sovpadata povpraševanje in ponudba ustreznih oblik pomoči.

Starši, ki so predvsem odgovorni za svojega otroka, terjajo, da jih upoštevamo kot partnerje pri vzgoji otrok.

Zahtevajo tudi priložnosti za izmenjavo s strokovnjaki. Želijo si pogostih srečanj, da si obojestransko izmenjajo informacije (med družino in ustanovo), da je ta izmenjava podrobna in vsakodnevna, sprotna. Vsakdanja podrobnost, a slabo opažena, more biti pomembna za enega ali drugega (za starše ali za strokovnjake); z oblikovanjem dobre povezave med starši in strokovnjaki se je mogoče ogniti sporom, ki se porajajo s kopičenjem utemeljenih ali namišljenih zamer, ki jih morebiti »gojijo« ali v družini ali v skupini strokovnjakov.

Starši si želijo, da bi se vsaj enkrat letno zbrali vsi, ki so vključeni v vzgojo otroka, da bi se skupno pogovorili o problemih, ki se pojavljajo, in o napredku, ki ga je otrok dosegel.

Andrea Burgener
prevod in priredba Aljoša Vodnik

Članek smo povzeli iz glasila ženevskega društva staršev in prijateljev duševno prizadetih oseb; kot referat je bil predstavljen 23. februarja letos v valežanskem zdravstveno-pedagoškem uradu v Sionu.

NARAVOSLOVNI DAN O ZDRAVJU

Imeli smo naravoslovni dan o zdravju. Zjutraj smo šli v zdravstveni dom. Kmalu nam je sestra pokazala prostore v zdravstvenem domu. Ogledali smo si dežurno ambulanto, rentgen, laboratorij, pralnico in garažo. Z zanimanjem smo si ogledali rešilne avtomobile. V pralnici smo videli velik pralni stroj. Nato smo se pogovarjali z zdravnico in sestro. Spoznali smo njuno delo. Sestra nas je stehtala, zmerila in pregledala, če dobro vidimo. Nato nas je pregledala zdravnica. V laboratoriju smo dali vodo in kri. Sandi in jaz sva nato prinesla zdravila iz lekarne. V šoli smo nato vse to narisali in naslikali. Razkužili smo lončke za zobno ščetko. Izpolnili smo tudi anketo.

Naravoslovni dan mi je bil všeč.

Smiljan Vidmar
Osnovna šola Pohorski odred
Slovenske Konjice

iz prakse za prakso

DRUŽINSKO OZRAČJE IN OTROK V OSNOVNI ŠOLI S PRILAGOJENIM PROGRAMOM

Odnosi v družini od otrokovega rojstva dalje odločilno vplivajo na njegov intelektualni, čustveni in socialni razvoj.

Osnove sposobnosti ima otrok prirojene, te pa je potrebno v letih odraščanja razvijati. Otrok bo hitreje in uspešneje razvil tiste sposobnosti, katere bo več vadil. Ena od poglavitnih otrokovih lastnosti je redovednost. Na otrokova vprašanja je potrebno odgovarjati takoj, ne jih zavračati ali odgovore prelagati na kasnejši čas (šola, knjige). Najbolj škodljivo mišljenje za otrokov razvoj je, da se bo otrok že sam znašel.

V otroku se vtisne tudi način, s katerim ga starši obravnavajo. Po svoje razume tudi odnose med staršema, ki so osnova za njegove poznejše čustvene reakcije. V vzdušju medsebojnega spoštovanja, ne zapostavljanja; sporazumevanja, ne trmoglavljenja; reševanja, ne poglabljanja medsebojnih nesporazumov bo tudi otrokov čustveni razvoj uravnotežen.

Tudi otrokovo vedenje znotraj in zunaj družine je posledica družinskih odnosov. Ti lahko otroka naredijo ustrahovanega, negotovega, vase zaprtega, nemirnega, razdražljivega ali pa sproščenega in samozavestnega.

Zdravi družinski odnosi

Zdravi odnosi temeljijo na pravilni obliki sporazumevanja. Sporazumevanje ohranja zvezo in ustvarja prijetno ali neprijetno vzdušje, četudi se kdaj pojavijo tudi prepiri, ki medsebojno zvezo lahko celo okrepijo. Otrok naj v družini čuti sprejetost, čustveno toplino in razumevanje, da bo lahko oblikoval podoben odnos do svojih staršev. Pomembni so tudi odnosi med otroki.

Motnje v družinskem okolju

Odnos med staršema odločilno vpliva na otroka. V mnogih primerih ga spremlja prekomerno uživanje alkohola. V stanju omamljenosti odnos med starši ter odnos staršev do otrok ne more biti zadovoljiv. Otrok čuti posledice na svoji še ne oblikovani osebnosti. Tudi pretepanje, stalni prepiri, razdori in sumničenja, pa tudi prepuščenost samemu sebi terjajo svoj davek.

Tudi člani razširjene družine (stari starši, strici, tete) vplivajo na družino. Ta vpliv je seveda slabši kot vpliv staršev. Otrok se znajde med vzgojnimi zahtevami staršev in ostalih vzgojiteljev. Odloča se za tisto možnost, ki mu trenutno bolj ugaja. To pa zanj ni vedno najboljše.

Vloga družinskega vzdušja je še pomembnejša pri umsko manj ravitih otrocih.

Družinsko okolje vpliva na vse družinske člane, najbolj na otroke. Če je vzdušje nespodbudno, bo tudi vpliv na otroka negativen. Vidne bodo čustvene motnje: od pretirane občutljivosti do čustvene otopelosti. Otroci pogosto prevzamejo vedenje staršev, tudi negativno in vrednostni sistem. Razen tega je otrokova osebnost prizadeta tudi pri razvoju sposobnosti, verjetno je ta primanjkljaj največji.

Analiza družinskega vzdušja učencev osnovne šole s prilagojenim programom

Z navedeno analizo smo ugotavljali družinsko vzdušje, v katerem živijo učenci osnovne šole Stanka Vraza Ormož. Vključili smo vseh 54 učencev od 1. do 8. razreda v šolskem letu 1985/86. Zaradi praktičnosti smo se odločili za zbiranje podatkov neposredno od otrok.

Nekaj podatkov o starših in družini smo dobili iz socialne anamneze, ki jo socialna delavka posname za vsakega učenca, napotenega na komisijo za razvrščanje. Podatke smo dopolnili z informacijami učiteljev, predvsem razrednikov. Bistveni del pa je bil usmerjen v razgovor z otrokom. Ugotavljali smo lastnosti družine, v kateri otrok živi, hkrati pa smo opazovali tudi nekatere otrokove osebnostne lastnosti.

Ugotovitve

Iz zbranih podatkov smo ugotovili, da kaže družinsko vzdušje otrok osnovne šole s prilagojenim programom nekatere posebnosti.

V večini družin vlada čustvena hladnost: redki pogovori, malo spodbud. Do resnejših prepirov med družinskimi člani prihaja pri približno polovici družin. V nekaj družinah prihaja do hujšega zapostavljanja in do nasilnega vedenja.

Odločilen vpliv na družinsko vzdušje ima alkoholizem pri enem ali obeh starših, duševna bolezen ali duševna manj razvitost staršev, ločenost otrok od staršev in slabe materialne razmere. Pri večini otrok sta se pojavili vsaj dve od omenjenih okoliščin.

Ugodnejše družinsko ozračje vpliva pozitivno tudi na učni uspeh in priljubljenost v razredu. Nismo pa opazili nobenih razlik med spoloma, niti razlik med vplivom očeta in vplivom matere na vzdušje v družini.

Kaj storiti?

Delo šole naj bo usmerjeno predvsem v razvijanje čustvenih odnosov, za katere je otrok prikrajšan v domačem okolju. Otroka je potrebno učiti vključevanja v šolsko in izvenšolsko življenje, posredno pa je mogoče vplivati tudi na drugino. Razen poudarka na storilnostnem področju bo šola morala, predvsem proti koncu osnovnega šolanja, usmeriti svojo dejavnost v konkretne življenjske probleme, s katerimi se bodo otroci srečevali. Iznajdljivost in vztrajnost je potrebna tudi pri delu s starši. Velik delež prizadevanj šole lahko z aktivnostjo staršev uspe ali pa propade.

Marjan Škvorc

V NAŠEM RAZREDU

V šolo pridemo zelo radi, ker smo v šoli dobri prijatelji. Med seboj se radi pogovarjamo. Radi se učimo, radi se igramo. V šoli se radi učimo voziti s kolesom.

Tomaž ima dom najbolj daleč od šole. Vsak dan se pripelje iz Starega trga. Kristina se pripelje iz Pivke. Večkrat nam prinese rože za v vazo. Bojan se pripelje iz Orehka. On bi se samo igral. Naim se pripelje iz Planine. Ima lepe copate. Samo Siniša je doma iz Postojne. Vozi se s svojim kolesom. Andreja in Damjana se pripeljeta iz Šmihela. Sta drobceni. Vsak dan jima prigovarjamo, naj pojesta vso malico.

Učenci iz Postojne

KAKŠNA NAJ BI BILA ŠOLA

Če bi bila jaz ravnateljica, bi bila šola čisto drugačna. Bil bi takšen razpored:

V šoli ne bi tako dolgo sedeli. Domačih nalog ne bi bilo pri nobenem predmetu. Pri telesni vzgoji bi največ igrali odbojko in košarko. Pri gospodinjstvu bi morali veliko peči. Pri spoznavanju družbe bi se veliko pogovarjali o naši okolici. Pri slovenskem jeziku bi se učili samo o glagolu. Pri glasbeni vzgoji bi igrali na glasbila.

Drugi predmeti bi odpadli. Hrana pa bi bila takšna, da bi bila vsem všeč.

Andreja Razboršek
OŠ Dušan Poženel, Laško

PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA TEŽE IN TEŽKO PRIZADETIH

Ko premišljam o tej temi, se mi zdi, kot da so za nami tisti dobri stari časi, ko so se ljudje znali ob nedeljah, praznikih, zimskih večerih, sedeči pod lipo ali ob topli peči pogovarjati, zapeti, modrovati, se šaliti, ustvarjati in izdelovati kakšne lepe in hkrati uporabne stvari.

Danes pa kar naprej nekam hitimo, se drug pred drugim opravičujemo, da nimamo časa, takorekoč garamo za ljubi kruhek petek in svetek. Žal smo v ta ritem ujeli tudi otroke, ki iz šole hitijo na krožke, od krožkov k televizijskim nadaljevankam itd. Ni več časa za igro ne za srečanje s starši ne za neko osebno delo.

Kako pa je s prostim časom v domovih za teže in težko duševno prizadete? Če gledamo površno, imajo ti otroci štiriindvajset ur prostega časa, saj mnogim ni treba hoditi v šolo niti h krožkom niti jih ne bremeni televizija.

Vprašanje prostega časa bom skušal obravnavati z dveh vidikov: kot protiutež aktivnemu času in kot osebni čas.

Prosti čas je nujno protiutež aktivnemu času

Samo za človeka (odraslega in otroka, pametnega ali manj pametnega), ki je neposredno pred tem preživel aktivni ali ustvarjalni čas bodisi v svojo ali družbeno korist, bo prosti čas —čas sprostitve, čas počitka, čas svobode.

Prav tako bi lahko rekli za otroke, tudi za prizadete. Razlika je le v tem, da odrasli, bodisi starši ali vzgojitelji, krojimo otrokom aktivni in dostikrat tudi prosti čas, ker le-ti (še) ne znajo sami gospodariti z njim. Kaj hitro se lahko zgodi, da odrasli gledamo na otroški čas skozi svoja očala in preveč naložimo na otroška ramena. Morda se lahko zgodi, da ostanejo otroci projekcija — slika neuresničenih želja staršev iz mladosti; zato so pod velikim pritiskom staršev, da morajo končati to in to šolo, postati to in to, se obnašati tako in tako ...

Druga skrajnost pa je, da starši precenjujemo otroško zrelost in pod opravičilom moderne vzgoje dopuščamo otrokom, da počenjajo, kar želijo.

V prvem primeru so otroci preobremenjeni, zato so preutrujeni in nesposobni, da bi kaj imeli od prostega časa, ki so jim ga starši skopo odmerili.

V drugem primeru pa so otroci razpuščeni in zbegani, ker nimajo ob sebi opore staršev ali starejših, zato pa so premalo vztrajni in temeljiti, bodisi pri delu in učenju bodisi v prostem času, ki je lahko zanje le izgubljen čas.

Kako pa oblikujemo prosti čas teže in težko prizadetih?

V otroškem obdobju so prav gotovo zelo izpostavljeni veliki skrbi staršev, programom usposabljanja, ki hočejo iz njih narediti čim več. Dokler starši ali vzgojitelji vzporejajo ali primerjajo prizadetega otroka s povprečno umsko razvitim otrokom, ga preobremenjujejo. Hote ali nehote mu zastavljajo prevelike naloge ali si vsaj prizadevajo, da bi jih dosegel v nekem daljšem časovnem obdobju. Še kako starši teže in težko duševno prizadetih otrok potarnajo: »Da bi se vsaj naučil govoriti, brati, pisati, lepo vesti v družbi, lepo jesti, da bi znal kaj narediti ...« In koliko truda porabijo, da bi to dosegli! Koliko negativne energije, ker ni uspehov, lahko sprostijo na otroku, ki bi mnogo bolj potreboval njihovo toplino, pestovanje kot pa špartansko stroge vzgojne prijeme! Taki starši stalno bezajo v otroka, da mora to in to narediti, se tako ali tako vesti. Kar naprej ga primerjajo z nekom in počasi otrok dojame, da je najslabši — zadnji. Ker se ne more uveljaviti z znanjem, lepim vedenjem ..., ker so ga morda kaznovali, se tudi sam začne odzivati z nasilnostjo, zapiranjem vase, z nemirom ...

Če isto napako zagreši še zavod ali šola, bo tak otrok postajal vse bolj otopel, nepotešen, zbegan, jezen nase in na ves svet, zato pa bo tudi nesposoben doživljati prosti čas kot vrednoto ali nekaj lepega.

Zdravo ravnotežje med storilnostjo, ki se meri po človekovih zmožnostih in sposobnostih, in

prostim časom, ko človek počiva, obnavlja svoje moči ali se sprošča, vodi v osebno doživljanje le-tega.

Prosti čas — osebni čas

Velika je razlika med prostim časom, ki je postal človekov osebni čas in ga ta doživlja kot oazo — osvežitev v pusti dnevni pripeki vsepovsod, in prostim časom, ki nima osebnostne razsežnosti — tega lahko imenujem prazen čas, ker ne prinaša notranje osvežitve, ampak le navidezno spremembo, ki jo je potrebno okrepiti z neko zunanjo omamo.

Osebni čas bom osvetlil s tremi razsežnostmi, ki so morda bolj vidne pri odraslem človeku, pri otroku pa bi morali le-te starši ali vzgojitelji šele razviti.

Prva značilnost osebnega časa je **telesna in duševna obnovitev moči.** Ljudje na različne načine obnavljamo svoje moči: starejši morda v počivanju, sprehodih, mlajši v spremembi okolja in v neki posebni situaciji; otroci v živ-žavu in ob starševski ljubezni ... Važno je predvsem to, da zna človek izbrati take možnosti za obnovitev moči, ki so mu pisane na kožo, in jih omogočiti tudi svojemu bližnjemu.

Za teže in težko duševno prizadete so starši in vzgojitelji tista možnost, ki bi bila otrokom v prid. Pri tem smo še veliki začetniki, saj vstopamo dokaj čredniško in neosebno, le z majhno izvirnostjo, v svet prizadetih. Koliko vzorcev, koliko možnosti si najdemo odrasli, da bi obnovili svoje moči, kako malo pa nudimo prizadetemu zgolj za njegovo dobro počutje! Če ga nahranimo, oblečemo in nekam posadimo, še ne obnavlja svojih moči; telesno pa tako ni utrujen. Z našo pomočjo in z nami bo obnavljal svoje moči. Mi smo njegov akumulator. Mimo najbližjih se ne bo doživel v polnosti kot oseba, ampak le životaril ali taval.

Drugi pomen osebnega časa je **srečanje s svojim najbližjim.**

Mislim, da je danes to izredno šibka točka mnogih ljudi, ker živimo v času, ko smo drug pred drugega hote ali nehote postavili čvrste ovire ter se ogradili. Pregraje so rodile osamljenost, ki je ni moč pregnati z opravičevanjem, da nimamo časa za bližnjega, s tekanjem sem in tja, z materialnim ugodjem ...

Srečanje z drugimi je odpiranje kamrice svojega srca — bližnjemu. Dolga dolga je lahko pot do svojega srca, še težja je morda razkriti se bližnjemu, se nasloniti nanj, če nas teži breme, ali z njim deliti veselje.

Pa vendar je človekova veličina ravno v tem, da s pomočjo svoje duše naveže stik s tistimi, ki jih ima rad. Redke so take priložnosti, kot pravi Ivan Cankar v eni izmed črtic v Podobah iz sanj, toda njihova vrednost je neprecenljiva.

To zmoremo in znamo odrasli, pa tudi otroci in teže in težko duševno prizadeti ljudje. V tem smo si enaki, enako sposobni in nesposobni!

Vsak po svoje podira pregraje ali obnavlja mostove do tistih, s katerimi živi in dela.

Duševno prizadeti potrebujejo morda daljšo dobo, da se odprejo in nekomu zaupajo. Razveseljivo pa je dejstvo, da so se teže in težko prizadeti odrasli v našem domu v nekaj mesecih navezali na varuhinje kot na matere. Ključ do srca duševno prizadetih nosimo mi, ki z njimi živimo in delamo. Duševno prizadeti nas opazuje, čaka, opozarja nase s toplino ali pa z nasilnostjo. Vsak delavec doma bi moral razviti v sebi sposobnost, storiti prvi korak. Žalostno je gledati nekatere starše prizadetih, ki so te poti zatrpali z ovirami in se srečujejo s svojimi otroki le površno in topo. Še bolj žalostna slika bi bili mi, delavci v zavodih, če bi šli po tako iznakaženi poti.

Tretja razsežnost osebnega časa je **svobodno udejstvovanje in ustvarjanje** — konjički, dejavnosti, ki človeka plemenitijo; lahko so mu le v veselje ali pa tudi v korist.

Odrasel človek se lahko v svojem poklicu zelo enostransko razvija ali povsem privajeno opravlja svoje delo, otroke in mladostnike lahko šola preveč enostransko razvija ali jih napolnjuje s suhim znanjem. Kako pomemben je prosti čas, ko se odrasel ali otrok razživi in se v polnosti z dušo in telesom zavzame za neko stvar, ki ga napolni, mu vlije samozaupanje, da nekaj zna in zmore, ter mu prinese srečo in zadovoljstvo. Takorekoč na novo zaživi. Spomnimo se samo naših dedov in babic: kaj vse so znali ustvarjati v dolgih zimskih večerih — kakšne domače umetnine, ki so jih rabili v gospodinjstvu, kmetovanju ali so bile v okras hiši, posameznikom! Kakšne zgodbe so se porajale v njihovih glavah, kakšne melodije, kakšna glasba — še danes seže do srca!

Največja nevarnost za vsakega človeka, zdravega ali prizadetega, je, da konjičke, dejavnosti, ki so neko aktivno ustvarjanje, zamenja s pasivnim poslušanjem glasbe, gledanjem televizije, prisostvovanjem prireditvam. Tudi to je dobro, vendar premalo, da bi človek v celoti zaživel ali se razživel.

Za teže in težko duševno prizadete osebe je zelo važno, da ne zapadejo v to pasivnost ob glasbi, televiziji, temveč da storimo korak naprej in vsakemu pomagamo odkriti njegov svet, to je udejstvovanje na področjih, kjer je srečen in ki so del njega samega.

Imre Jerebic

TO SEM JAZ

Jaz sem fant v lepih letih,
ki užival je v pretepih,
ki šole nikdar ljubil ni
in vedno bil z barabami.

Ker mi pamet je rjavela,
me leva roka je srbela,
lumparije so bile
zame lahke pravljice.

Sem po gostilnah se potikal,
rekorde v pitju sem premikal,
ko pa mami zavrelo je,
me v Planino odpeljala je.

Tukaj zdaj se super mi godi,
zadovoljni tudi so tovariši,
saj sem opustil traparije
in pozabil svinjarije.

Zdaj v šoli so ocene že prav lepe,
proč obrnem se, če kdo se stepe.
Hvala vsem, ki se borite,
da pregnali bi bandite!

Boštjan
Vzgojni zavod
Planina pri Rakeku

KAKO NASTAJAJO MOJE PESMICE

Kadar sem potrta, žalostna, sama in se mi po glavi podi tisoč misli, pišem pesmice. Lansko leto je v našo skupino prišla tovarišica Martina. Zelo sem se navezala nanjo in zelo sva se razumeli.

Ko je odšla v drugo službo, sem ji za slovo sestavila pesmico. Pri tem sta mi pomagali prijateljici Nada in Besima. Vem, da ni umetnina, ampak njej je bila všeč:

Da nam slovo pretežko ne bo,
sezimo si v roko.
Nam bili sta kakor mati,
nas učili niste le pisati, brati,
temveč tudi kako v življenju
treba pravilno je ravnati.
Mnogo ste storili za nas vse,
nikoli ne pozabimo na vaše dobro srce.

Letos ima naša skupina novo tovarišico. Ampak z nami je bila malo časa — odšla je na porodniški dopust. Rada sem jo imela in tudi njej sem posvetila pesmico. Tokrat sem jo napisala čisto sama:

Naj vam bo v življenju
z rožicami postlano!
Vaš otrok naj hitro rase:
jesti kruh bo moral in klobase
in seveda dosti meda.
Ko pa velik bo postal,
z vami rad se bo igral.

Tudi ona je bila vesela.

S sestro Srečko, ki nas neguje in skrbi, da smo pravočasno v posteljah, lepo urejeni in umiti, pa sem napisala nekaj verzov ob njenem rojstnem dnevu. Razveselila se jih je, še bolj pa jaz.

Veliko berem in se učim in se razveselim vsake nove rime, ki se mi posreči.

Saša Rolih
literarno-novinarski krožek
Zavod za usposabljanje invalidnih otrok
»Janka Premrla-Vojka« Vipava

SPOŠTOVANI BRALCI

Po dolgem času se vam spet predstavljamo z novo številko revije Naš zbornik. Zahvaljujemo se vam za zaupanje in zvestobo, ker nameravate ostati naš naročnik kljub temu, da smo vam postavili drugačne pogoje, kot ste jih bili vajeni dolga leta.

Zanesljivo se še spominjate, da smo drugi letošnji številki revije priložili zelo črnogled dopis. V njem smo vam opisali tedanje težke finančne razmere in vam sporočili sklep o zaračunavanju naročnine vsem naročnikom. Prosili smo vas tudi, da nam pisno potrdite, ali še želite biti naš naročnik. Žal je bil odziv manjši, kot smo pričakovali, zato smo morali naklado občutno znižati. V tem dejstvu in pa v neprestanem draženju tiskarskih materialov in storitev tiči razlog, da je cena revije zdaj mnogo višja, kot smo načrtovali na začetku leta. Prav tako kot smo morali skrčiti program seminarjev, bomo zmanjšali tudi obseg založniške dejavnosti in bomo izdali letos samo štiri številke revije.

S tretjo številko revije ste prejeli položnico, na kateri je vpisan naš naslov in številka žiro računa, svoje podatke in znesek nakazila pa boste vpisali sami. Za 3. in 4. številko revije vplačate skupno 110.000 dinarjev. Če ste bili dolžni plačevati naročnino že po prejšnjih pogojih (velja za naročnike, ki niso starši ali skrbniki duševno prizadetih oseb), prištejte še 6.000 dinarjev za 1. in 2. letošnjo številko. Tisti redki naročniki, ki pa so letos že poravnali naročnino, kakršno smo predvideli na začetku leta, nam ne dolgujejo ničesar. Ustanovam bodo poslali račune; za njih velja trikratni znesek naročnine, torej 330.000 dinarjev.

Številke se resda zdijo visoke, če pa jih preračunate v kaj bolj oprijemljivega, ugotovite, da stane izvod revije približno toliko kot dve štruci kruha (po cenah z začetka meseca oktobra).

Ne verjamemo, da se bodo razmere v bližnji prihodnosti bistveno izboljšale. Zato vas prosimo, da naročnino poravnate takoj. Naš izračun temelji namreč na podmeni, da bomo s predplačilom lahko zagotovili nižjo ceno tiskarskih stroškov oziroma, da nam ne bo treba poseči v sklade, ki so namenjeni drugim dejavnostim Zveze.

Želimo, da dejavno posegate v oblikovanje vsebine Našega zbornika — s prispevki, ocenami in mnenji (ugodnimi in neugodnimi), s predlogi in vprašanji, tako da bi revija čim bolje izpolnjevala vaša pričakovanja.

Uredništvo

DRUŽABNO SREČANJE V LESKOVCU

V četrtek smo se odpeljali v Leskovec. Tam so bile športne igre. Tekmovali smo varovanci iz delavnic: Novo mesto, Sevnica, Trebnje, Črnomelj, Ljubljana in Leskovec. Tekmovali smo v ciljanju na gol, v igri med dvema ognjema, teku z ovirami in metu na koš. Diplomo smo dobili v metu na koš. Po tekmovanju je bilo družabno srečanje z vsemi varovanci. Po kosilu smo imeli zabavo s plesom. Domov smo se odpeljali ob štirih popoldan. Takšno tekmovanje bi si še želela. Jaz bi še tekmovala v igri med dvema ognjema.

Anka Strmec
Klub Trebnje

Andrej Forjančič

spominjali se jih bomo

NADI DOBRAVEC V SPOMIN

Le malo bralcev revije Naš zbornik ve, da je skoraj deset let skrbela za jezikovno plat vseh prispevkov profesorica slovenskega in ruskega jezika Nada Dobravec. Bila je skromna in ni želela, da bi bila kot lektor z imenom navedena na ovitku revije. Na seje uredniškega odbora in pogosto v uredništvo je prihajala vedno nasmejana, s svojo zgovornostjo in duhovitostjo je znala vedno ustvariti prijetno razpoloženje. Vsako delo je opravila z vso resnostjo in natančnostjo, ob vsakem času. Vedno je želela, da bi delo potekalo po programu. V uredništvo ne bo več prihajala, ker je konec julija za vedno zaprla oči.

Ob upokojitvi, ko je sprejela delo pri reviji Naš zbornik, se je zavedala, da mora spoznati problematiko duševne prizadetosti v vsem njenem obsegu, zato se je vključila v letovanja duševno prizadetih otrok in njihovih staršev v Kranjski Gori in v Planici. Zaradi njene dostopnosti so jo starši in otroci vzljubili. Posebno so jo imeli radi slabše pokretni otroci, saj jih je s svojim avtom večkrat popeljala v Vrata, na Vršič, najbolj pa so bili veseli, če jih je zapeljala čez mejo. To je bilo za otroke in starše veliko doživetje. Od blizu je tako spoznavala stiske in veselje staršev in otrok. Zaradi teh spoznanj je lahko bolje opravljala svoje delo, kar ji je prinašalo veliko zadovoljstva.

Nada Dobravec je bila po rodu Gorenjka, sicer pa je že od malega živela v Ljubljani, kjer je obiskovala gimnazijo in kasneje univerzo. Njeno prvo službeno mesto je bilo na VI. gimnaziji, današnji Šubičevi, toda kaj kmalu je morala v Novo mesto, ker so tako narekovale takratne potrebe. Po devetih letih službovanja v Novem mestu je bila sprejeta v delovno razmerje v osnovno šolo v Črnučah, kjer je ostala do svoje upokojitve. Bila je velika ljubiteljica slovenskega naroda in slovenskega jezika in v tem duhu je vzgajala mladino polnih petintrideset let.

Z upokojitvijo se ni zaprla v svoj dom, pač pa se je živo zanimala za vsa dogajanja, predvsem pa za gledališko umetnost.

Na zadnji seji uredniškega odbora smo bili brez nje in težko se bomo sprijaznili z mislijo, da je ne bo več med nas. Njeni prijatelji smo ji na grobu prižgali svečo tudi v imenu naših otrok in mladostnikov, ki jim je zadnja leta svojega življenja posvetila veliko svojih lepih misli.

Ante Kotar

klad za nagrajevanje inovacij na področju usposabljanja, življenja in dela invalidov pri Skupnosti socialnega varstva Slovenije objavlja na podlagi samoupravnega sporazuma o ustanovitvi in delu sklada

RAZPIS NAGRAD ZA INOVACIJE NA PODROČJU USPOSABLJANJA, ŽIVLJENJA IN DELA INVALIDOV

1.

V letu 1990 bo podeljenih pet enakovrednih nagrad. Nagrajeni bodo najuspešnejši izumi, tehnične in druge izboljšave na področju usposabljanja, življenja in dela invalidov, ki bodo v razpisanem roku predložene skladu.

2.

Sklad je bil ustanovljen z namenom, da bi spodbudil inovacijsko delo in podpiral prizadevanja posameznikov ali avtorskih skupin, da bi z izumi, tehničnimi in drugimi izboljšavami prilagajali invalidnim osebam delovne razmere, delovna orodja, bivalne razmere, predmete vsakdanje rabe oziroma uvajali inovacije na področju aktivnega varstva invalidov.

3.

V razpisu lahko sodeluje vsak državljan SFRJ, ki predloži skladu dokazila o svojem izumu, tehnični ali drugi izboljšavi in dokaže, da gre za izvirno novo napravo, za izboljšavo določene naprave, stroja, predmeta vsakdanje rabe oziroma prilagoditev le-teh posameznim vrstam invalidov ali za inovacije na področju izvirnih metod dela z invalidi.

Sodeluje lahko tudi skupina avtorjev.

4.

Predlogu za nagrado mora biti priložena tehnična dokumentacija, opis naprave, stroja, predmeta ali inovativne metode dela z invalidi, potrebne skice, fotografije ali modeli. Priložen mora biti tudi opis delovanja in obrazložitev, v čem je inovacija koristnejša in boljša od dosedanjih rešitev.

5.

O predlogih za nagrade sklada bodo odločale posebne strokovne komisije, ki jih bo imenoval odbor ustanoviteljev sklada izmed znanih strokovnjakov za posamezna področja, kamor sodijo predlogi.

Komisije bodo delovale in odločale v skladu s samoupravnim sporazumom o ustanovitvi in delu sklada (9. in 10. člen).

6.

Nagrade pomenijo družbeno priznanje. Avtorske pravice so v celoti pridržane avtorju. Sklad pa si bo prizadeval, da bi vse inovacije, ki bodo predložene, tudi resnično našle svoje mesto v življenju in delu invalidov.

Višina nagrade v letu 1990 bo najmanj dva poprečna osebna dohodka v letu 1989.

7.

Podelitev nagrad bo javna in slovesna ob 1. maju 1990. leta na seji odbora ustanoviteljev sklada.

8.

Predloge je treba poslati do vključno 30. novembra 1989 na naslov: Sklad za inovacije na področju usposabljanja, življenja in dela invalidov pri Skupnosti socialnega varstva Slovenije, Ljubljana, Kidričeva 5.

ODBOR USTANOVITELJEV SKLADA

NAŠ ZBORNIK

1989, leto 22, št. 4

YU ISSN 035-655 X

UDK 376.3

lavna tema: intimno življenje

Sklad za nagrajevanje inovacij
na področju usposabljanja,
življenja
in dela invalidov
pri skupnosti
socialnega varstva Slovenije

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE — LETO 22 — ŠT. 4 — DECEMBER 1989

VSEBINA

Prijatelja spoznaš v stiski — *Uredništvo* 2
POTA MOŽNOSTI
Intimno življenje razvojno motenih oseb — *Valerija Bužan* 3
Razmišljanje zdravnika o spolnosti pri duševno prizadeti osebi — *dr. Vojko Turk* 6
Intimno življenje naj ne bo prepovedana tema — *dr. Franc Vajd* 7
En teden življenja — precej drugače — *Marija Pustoslemšek, Damjana Štifter, Vlasta Vodeb* 9
Telefon zazvoni: Zdravo, mami, za konec tedna ne pridem domov! — *Mati* 13
Telefon — *Anica Štancar* 14
IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV 16
PREDSTAVLJAMO VAM
Center Dolfke Boštjančič — *Valerija Bužan, Zdenka Hitejc, Dušan Parazajda* 22
Demokracija za vsako ceno — *Aljoša Vodnik* 27
Stališča o dnevnih oddelkih za težko duševno prizadete
STARŠI PIŠEJO 34
IZ PRAKSE ZA PRAKSO 38
PO JUGOSLAVIJI IN SVETU 41
NAŠI OTROCI PIŠEJO IN RIŠEJO 47

SUMMARY

This journal is the periodical of Slovene Association f
Mentally Handicapped which is a voluntary organization
parents, professionals and other people concerned wi
problems of mentally handicapped persons.

Each issue features a main theme in adition to regul
columns. The present issue brings some new aspects
emotional and sexual life of mentally handicapped adul
We are presenting an institution for children and adults wi
profound mental retardation, in Draga near Ljubljana.
In our permanent rubrics you will find the articles bringi
news from the local organisations as well as contributions
parents and children.

Likovni prispevki za delo učencev oddelkov s prilagojeni programom iz Lenarta v Slovenskih goricah.

Naš zbornik bo izšel letos 4 krat. Izdaja ga Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova ul. 9, telefon 325-245

Izdajateljski svet: Anton Brejc, dr. Franc Hrastar, dr. Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Silva Škof, Zdravko Tomažin, Eva Tomc-Jekovec, Jan Ulaga

Uredniški odbor: Janja Cotič, Dora Jelenc, Stojana Kratochwill-Jerman, Anton Kotar, Tonči Koželj, Marija Mursa, Tanja Plemenitaš, Sandi Sitar, Milojka Srebrnič-Györfi, Jan Ulaga, Lidija Wagner

Glavna urednica: Aljoša Vodnik

Odgovorni urednik: Anton Kotar

Posamezna številka stane ..... 55.000 di

Za ustanove ..... 165.000 di

Številka žiro računa je 50102-678-50022, pošilja se n naslov: Naš zbornik, Ljubljana, Samova 9

Po mnenju republiškega komiteja za kulturo št. 421 190/88 av z dne 15. 3. 1988 je glasilo oproščeno davk od prometa proizvodov.

Tiskala Tiskarna Ljubljana v Ljubljani

Srečno novo leto voščimo vsem bralcem, sodelavcem in prijateljem

predsedstvo Zveze in uredništva

PRIJATELJA SPOZNAŠ V STISKI

Dobra stara navada med prijatelji, znanci in sodelavci je, da si ob koncu leta sežemo v roke in drug drugemu voščimo veliko zdravja, sreče in zadovoljstva. To vam seveda želimo tudi letos, čeprav nas — prav na osnovi letošnjih dogodkov — prihodnost skrbi.

Že letos je bila zelo negotova finančna osnova za delovanje Zveze pa tudi nekaterih naših društev; ob vseh spremembah zakonodaje in načina financiranja, ki so bile že sprejete ali pa so v pripravi, pa se ta negotovost še povečuje. Pa to morda še ni največji problem.

Zaskrbljeni smo predvsem zaradi širših družbenih sprememb v zadnjem času, ki so odraz splošne krize medčloveških odnosov in moralnih vrednot. Prav ta kriza vrednot utegne močno vplivati tudi na odnos do duševno prizadetih ljudi in njihovih družin. Zato je ta številka Našega zbornika namenjena predvsem odnosu do duševno prizadetih — tako naprednemu kot tudi skrajno nazadnjaškemu. Kako huda utegne biti moralna sprevrženost ljudi, ki si demokracijo predstavljajo le kot dosledno uveljavljanje svojih pravic, pravice drugih pa zanemarjajo!

Zato si moramo skupaj prizadevati, da bi ohranili ali pa pridobili razumevanje za obče in posebne potrebe duševno prizadetih, še naprej s pretehtanimi besedami osveščali druge občane, terjali uresničevanje osnovnih pravic duševno prizadetih in bedeli nad njihovo usodo. Če kdaj, bomo sedaj spoznali pravo vrednost vsega, kar smo dosegli v korist duševno prizadetih, pa tudi to, kdo so tisti, ki resnično želijo pomagati ljudem v stiski!

Uredništvo

Borut

pota možnosti

INTIMNO ŽIVLJENJE RAZVOJNO MOTENIH OSEB

Pravice, zagotovljene v Deklaraciji o pravicah duševno prizadetih, ki jo je sprejela Generalna skupščina Organizacije združenih narodov leta 1971, naj bi predstavljale osnovo za skupno akcijo pri urejanju življenjskega položaja duševno prizadetih ljudi na državni in medrepubliški ravni.

Najpomembnejše med njimi so za naše gojence: pravica do usposabljanja, pravica do dela in zaposlitve, pravica do sodelovanja v različnih oblikah družbenega življenja in pravica do osebnostne identitete in intimnega življenja, saj morajo v največji možni meri uživati temeljne človeške pravice na isti podlagi kot drugi ljudje. Eno je deklarirana pravica, sprejeta in zapisana na visoki ravni, drugo pa življenje in praksa.

O pravici do osebnostne identitete in intimnega življenja je bilo do sedaj povedanega zelo malo. Zato smo se odločili, da v okviru letošnjih športnih iger za naše gojence organiziramo tudi okroglo mizo o tej problematiki. Za takšno temo smo se odločili med drugim tudi zato, ker športne igre samoumevno vsebujejo tudi druženje, družabna srečanja, vse to pa je tudi del intimnega življenja vsakega človeka. Povabili smo strokovnjake iz različnih področij, ker mislimo, da tako občutljiva vprašanja nujno zahtevajo multidisciplinaren pristop, to je obravnavo z različnih strokovnih vidikov. Odziv na naše vabilo za razpravo je bil dober, med udeleženci so bili zdravniki različnih ožjih specialnosti (pedopsihiatri, psihiater, pediater, internist, ginekolog), psihologi, defektologi, sociolog, pravnik, socialni delavec, višja medicinska sestra, pa tudi nekaj staršev. Predstavljam vam kratek povzetek ustvarjalne in razgibane razprave.

Človek je čustveno in razumsko bitje; če je okrnjen na enem področju, še ne pomeni, da je tako na vseh področjih. Čeprav so intelektualne sposobnosti naših gojencev manjše, se anatomsko in fiziološko lahko razvijajo povsem normalno. Ko govorimo o intimnem življenju laže, zmerno, teže in težko duševno prizadetih, se moramo zavedati, da so med njimi razlike, če-

prav je čustvena odzivnost pri vseh velika. Laže duševno prizadeti se po končanem šolanju običajno zaposlijo, se poročijo in imajo otroke. Dostikrat so v osnovnih šolah s prilagojenim programom otroci, katerih starši so tudi obiskovali tako šolo.

Intimno in spolno življenje je seveda povezano s čustvi. Tudi najteže duševno prizadeti otroci kažejo čustvene reakcije z okoljem, se odzivajo na ugodje in neugodje. V strokovni literaturi najdemo stališča, da duševno prizadeti zaradi okvare centralnega živčnega sistema in prešibke fiziološke osnove ne morejo ustvariti čustvene povezave z okoljem, kar ne drži v celoti. Dostikrat pozabljamo, da je končni rezultat vključevanja posameznika v neko socialno okolje odvisen od njegove socializacije in obvladovanja nagonskih prvin osebnostne zgradbe.

Osnovna čustvena struktura se prične oblikovati zelo zgodaj, v prvih štirih letih življenja, mi pa v tem obdobju ne dajemo bistvenega poudarka vzgoji oziroma oblikovanju temeljev vrednostnega sistema. Otroci (zdravi in prizadeti) v svojem razvoju prehajajo skozi različne razvojne stopnje od pregenitalnega obdobja svoje spolne orientacije, odkrivanja svojega telesa in spolnih organov do pubertete, ko oblikujejo svojo spolno vlogo. Če je bil otrokov razvoj neokrnjen in normalno usmerjen v splošnem čustvenem razvoju, potem ni nevarnosti, da bi zelo odstopal na tem področju. Pri tem je pomembno, da je proces vodenja skladen z otrokovimi sposobnostmi in zmožnostmi. Če pa je bil otrok pod pritiskom, je integracija (vraščanje) v okolje problematična. Zato je dobra zgodnja vzgoja otrok izredno pomembna. Za pravilno čustveno razgibanost otroka je pomembno tudi družinsko ozračje. Ko mladi starši ugotovijo, da je njihov otrok drugačen, ne smejo izolirati sebe in svoje družine iz okolja.

Pomembno je vplivati na spremembo odnosa do duševno prizadetih ljudi. Ločiti je potrebno zasebnost kot celoto in seksualnost kot del te celote. Nepoznavalci se dostikrat sprašujejo, ali pri duševno prizadetih sploh obstaja potreba po intimnosti. Za nas, ki delamo z njimi, te dileme ni. Vemo, da naš gojenec želi včasih biti sam, želi povedati svoje mnenje, želi odločati o tem, kaj bo delal, oblekel, s kom bo skupaj v sobi, koga bo držal za roko. Nekateri želijo živeti tudi normalno spolno življenje.

V varstveno-delovnem centru v Ljubljani je bila narejena obširna raziskava, ki je vključevala tudi vprašanja o intimnosti in spolnosti. Rezultati kažejo več različnih načinov izražanja potreb po intimnosti in spolnosti. Četrtina gojencev nima interesa ali pa je ta prikrit, več je platonske ljubezni in domišljijskih želja (npr. delavci centra kot njihovi izvoljenci), nekateri izkazujejo pozornost do druge osebe s plahimi dotiki, izražajo močnejše pobude, iščejo spolne odnose s partnerji zunaj centra, kažejo interes do istega spola, še najmanj pa je tistih, ki imajo spolne odnose ali homoseksualne odnose.

Izkušnje v zvezi s spolnostjo prinesejo gojenci od doma. Če nimajo možnosti, da bi si našli partnerja, to povzroči konfliktne situacije. Razne motnje v vedenju so lahko tudi posledica pomanjkanja intimnosti v življenju. Pri duševno prizadetih skoraj ni pravih homoseksualnih oblik spolnega vedenja; če pa se pojavijo, je to »izhod« v sili. V svojem razvoju namreč vsi otroci prehajajo preko homoseksualnih v heteroseksualne odnose.

Raziskave kažejo, da so težave pri vključevanju (integraciji) pri integralnem načinu življenja večje kot pri zavodskem. Gojenci v zavodih so pod stalno kontrolo, osebje v glavnem preprečuje stike, kar pa ni dobro in povzroča pri gojencih napetosti, izbruhe agresije, pobege, ki se kasneje lahko sprostijo na neprimeren način. Okolica vse to opazi in neustrezno reagira. Zato je potrebno o teh vprašanjih osveščati tudi delavce v zavodih. Ker ni enotnega koncepta, delavci dostikrat ne vedo, kako naj se odzovejo in ukrepajo. Zato je vedno potrebno vzporedno govoriti o gojencih in delavcih, ker je njihovo ravnanje vzajemno pogojeno.

Iz pravnega vidika je položaj duševno prizadetih jasen. Vsi otroci in mladostniki, ki so na kakršenkoli način prizadeti, imajo iste pravice kot vsi drugi ljudje, in še posebne — zaradi urejanja posebne skrbi zanje. Iz tega dejstva izhaja tudi pravica do zasebnosti, ki jim brez dvoma pripada.

Praktični problemi pa imajo tudi druge razsežnosti. Razmere, ki bi omogočale razvijanje zasebnosti v zavodih, so v glavnem slabe in jih je potrebno spremeniti. Nujno je, da pri sprejemanju kadrovskih in prostorskih normativov za delo zavodov sodelujejo strokovnjaki, ki to področje poznajo.

Kako usmerjati spolne potrebe gojencev?

Tako kot usmerjamo njihove potrebe na drugih področjih usposabljanja. V času zorenja je potrebno gojence individualno usmerjati, voditi, oblikovati primeren odnos do nasprotnega spola. Vsi strokovnjaki morajo temeljito poznati otroka in mu pomagati. Pri tem je nujno usmerjati tudi vse druge delavce, ki se z otrokom srečujejo, in starše. Pri tem nas mora voditi želja, da gojenci negujejo partnerske odnose v širšem smislu, ne le seksualne. Pri seksualnih odnosih se vedno pojavlja vprašanje zaščite pred zanositvijo. Zaščita pri adolescentih je že na splošno vprašljiva, pri tej skupini mladostnikov pa še bolj. V sodobni medicini je veliko različnih možnosti zaščite, pri uporabi pa je vedno potreben nadzor okolja in individualen pristop.

Odnos do duševno prizadetih je odvisen od ravni družbenega razvoja in vrednotenja človekovega življenja nasploh. Razdrobljenost in strogo ločevanje samo na področje duševno prizadetih nista dobra. Obravnava njihove zasebnosti mora biti vpeta v celoten splet našega vrednotenja. Preskok — priznati pravico do drugačnosti, ne samo duševno prizadetim, tudi pri zdravih — je širši in zato je osveščanje splošne javnosti zelo pomembno, odvija pa naj se s pomočjo osveščanja strokovne javnosti.

Na koncu smo naše misli strnili še v naslednje zaključke:

— Duševno manj razviti ljudje imajo pravico do intimnega življenja. S tem določilom je potrebno dopolniti Deklaracijo o pravicah duševno prizadetih.

— Spremeniti je potrebno odnos do drugačnosti in prizadetosti nasploh kot izraz dosežene kulturne stopnje naše družbe. Zato je potrebno osveščanje strokovne in širše družbene javnosti, pri čemer je potrebno oblikovati in spoštovati enoten pristop in primeren način tega osveščanja.

— Potrebno je izdelati enoten strokoven pristop in ga nato uveljavljati v odnosu do gojencev, kar terja ustrezno usposabljanje delavcev, ki se ukvarjajo z duševno prizadetimi ljudmi.

— V programe dela je potrebno vnesti spolno vzgojo, programe pa v tem smislu dopolniti in popraviti.

— Pomembno je zgodnje osveščanje staršev tudi o intimnem življenju njihovih otrok.

— Ustvariti je potrebno primerne prostorske razmere, saj v večini zavodov zdaj niso ustrezne, ter izdelati strokovno utemeljene normative.

— Pri obravnavi tega strokovnega področja morajo sodelovati vse stroke, potrebno je tudi več znanstvenega in strokovnega dela ter raziskav.

Valerija Bužan

RAZMIŠLJANJE ZDRAVNIKA O SPOLNOSTI PRI DUŠEVNO PRIZADETI OSEBI

Obravnava problema spolnosti pri duševno prizadeti osebi je interdisciplinarna in vključuje strokovnjake različnih strok od pedagoške, socialne, pravne do medicinske. Vsi ti sodelujejo pri oblikovanju osebnosti, vključevanju le-te v okolje, zdravstveni zaščiti, normativni zaščiti itn.

Pomembno mesto pri izoblikovanju osebnosti ima družbena, moralna in spolna vzgoja. Ta naj bi dala v dobi dozorevanja duševno prizadeti osebi informacijo o spolnosti in njenem izražanju, o humanem in odgovornem odnosu med spoloma, o spoštovanju osebnosti in ljubezni ter odgovornosti za spočetje in rojstvo otroka.

Človek je družabno bitje. Odnose gradi na interesu in potrebi. Duševno prizadeta oseba ohranja kljub prizadetosti osnovne naravne potrebe. Ena od elementarnih človeških potreb je spolnost, ki jo lahko razlagamo s hrepenenjem in iskanjem ljubezni, sprejemanjem, doživljanjem in izražanjem ljubezni, intimnostjo. Spolnosti ne moremo enačiti z golim spolnim nagonom oziroma težnjo po ohranitvi vrste, ampak obsega sklop splošno človeških odnosov.

Etična in normativna načela kultivirane družbe ne morejo ločevati duševno prizadetega od zdravega pa tudi ne nasilno zatirati spolni nagon. Izoblikovana morajo biti tako, da poudarijo zaščito posameznika. Iz splošnih pravic izhaja tudi pravica do izražanja spolnega nagona.

Duševno prizadetega ne moremo izolirati ne izobčiti iz okolja, v katerem živi. Omogočiti mu moramo socializacijo, stike z drugim spolom, omogočiti intimnost v spolnosti. Pomagati mu moramo, da se spolnost ne omeji samo na fizični akt ali onanijo, ampak da dobi tudi vsebino.

Spolni nagon izraža duševno prizadeti različno — pasivno z opazovanjem drugega spola ali aktivno s stiskanjem, božanjem, poslušanjem pa tudi z erotično fantazijsko predstavo. Poudariti je potrebno, da je spolno izražanje odvisno od oblike in stopnje duševne prizadetosti in da je pri težje duševno prizadetih osebah izražanje zelo monotono.

Nikoli ne moremo pri duševno prizadeti osebi enačiti duševno prizadetost s spolno in čustveno prizadetostjo. Spolnost in čustvovanje sta normalno ohranjena, se pa glede na stopnjo duševne prizadetosti različno intenzivno izražata.

Če izhajamo iz dejstva, da ima duševno prizadeta oseba pravico do spolnega življenja, pravico, da sklepa zakonsko zvezo, imeti potomce, se takoj vsiljuje vrsta vprašanj medicinske, etične in pravne narave. Naj jih v množici nekaj naštejem. Znano je, da se v zakonih umsko prizadetih staršev rodi visok odstotek prizadetih otrok. Zato potomstvo v takih primerih odsvetujemo. Pomagamo si s predzakonskim svetovanjem, vključno z genetskim, ki naj opozori, kako visoko tveganje prizadetosti pričakujemo pri potomstvu. Ob tem se moramo vprašati, ali je poškodba, ki je povzročila duševno prizadetost staršev, eksogene (zaradi zunanjih vplivov) ali endogene narave. Pri eksogeni naravi poškodbe lahko pričakujemo manjše število prizadetih potomcev pa tudi zdrave, medtem ko je pri endogeni naravi poškodbe pričakovanje

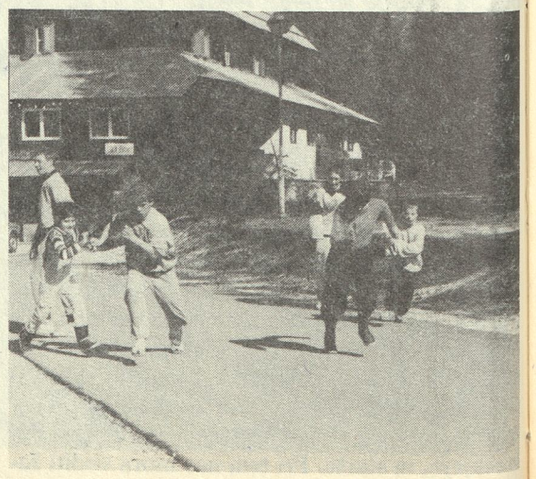

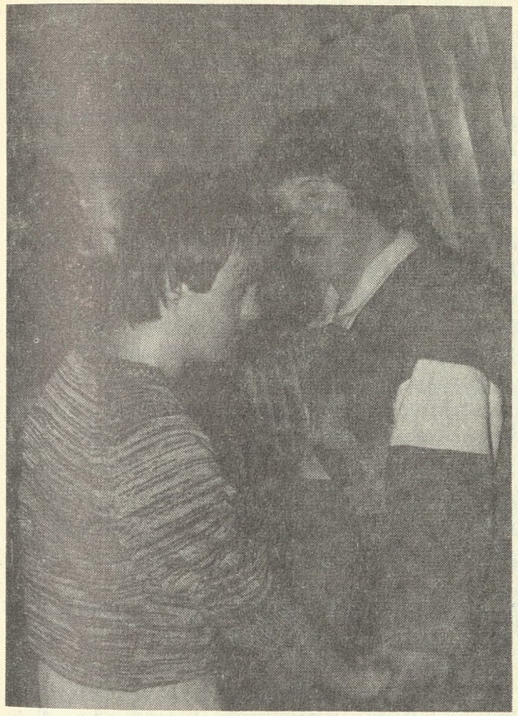

ravno obratno. Stopnja tveganja je odvisna tudi od tega, ali je duševno prizadet en partner ali sta oba.

Vprašanje odgovornosti za spočetje in rojstvo otroka je eno od pomembnejših vprašanj. Pričakovati je namreč, da duševno prizadeta oseba ni sposobna odgovorno sprejeti obveze, ki se pojavijo ob zanositvi in rojstvu otroka. Vsiljuje se tudi vprašanje, ali dovoliti ali pa prepovedati spolne odnose. Zavedati se namreč moramo, da so se vsa dosedanja medikamentozna in mehanična zaščitna sredstva za preprečitev oploditve izkazala kot nezanesljiva.

Poseben problem v spolnem življenju predstavlja odnos do onanije. Odnos do samozadovoljevanja kot oblike spolnega sproščanja naj ne bo odklonilen, razen če ni moteč in javen.

Etično in normativno vprašanje, ki se vedno vsiljuje in ostaja odprto, je tudi, kdo ima pravico in kdaj odločati pri duševno prizadeti osebi o prekinitvi nosečnosti in sterilizaciji.

dr. Vojko Turk

INTIMNO ŽIVLJENJE NAJ NE BO PREPOVEDANA TEMA

Detabuizacija spolnega (intimnega) življenja v Zavodu za duševno in živčno bolne Hrastovec-Trate Zakaj in kako?

Zavod za duševno in živčno bolne Hrastovec-Trate (v nadaljnjem besedilu: zavod) je posebna socialna ustanova, v kateri prebivajo oskrbovanci oziroma pacienti, ki so zaradi organskih okvar centralnega živčnega sistema duševno spremenjeni in moteni v takšni meri, da ne morejo več živeti v domačem okolju, ker tudi terapevtski posegi v raznih, predvsem zdravstvenih, ustanovah niso bili dovolj učinkoviti. Tako je v zavodu čez 400 pretežno mentalno zmerno in težko duševno prizadetih oseb, nadalje epileptiki, oskrbovanci, ki imajo oziroma bolehajo za organsko demenco različne etiologije, ob izpolnjenih posebnih pogojih pa tudi oskrbovanci, ki bolehajo za eno izmed shizofrenih psihoz. Zavod se s tako usmeritvijo vključuje v celotni sistem psihiatričnega varstva prebivalcev v slovenskem prostoru.

Pisati o seksualnem življenju v takih zavodih je zelo težko. Glede na dostopne podatke iz literature se zdi, kot da med tako populacijo v ustanovah tega tipa sploh ni spolnega življenja. Učbeniki psihiatrije in podobni akti so polni znanja in vsebujejo odgovore na mnoga vprašanja, na drugi strani pa ni niti vrstice o seksualnem življenju duševnih bolnikov v psihiatričnih bolnišnicah in ustanovah. Zato dobimo vtis, kot da o tej temi strokovnjaki rajši ne razpravljajo.

Že v letih 1967—1968 je švedski zdravnik Hans Hinhede izvedel obširno študijo o seksualnem življenju duševnih bolnikov v psihia-

tričnih ustanovah, vendar rezultatov teh raziskav ni smel objaviti, in to predvsem zaradi »preobčutljive« tematike. Prvič so bili ti rezultati objavljeni samo kot povzetki v neki britanski reviji. Tudi te navedbe dovolj zgovorno kažejo na odnos do tega vprašanja. Vsi vemo, da spolno življenje med oskrbovanci v zavodih obstaja, da pa je gledanje na to vprašanje zelo različno ne samo med raznimi ustanovami, temveč tudi znotraj ene ustanove.

Vemo, da je doživeta in izražena potreba po ljubezni znak zdravja in živosti v človeku. To je potreba po človeški bližini, potreba po intimnem odnosu, po pripadanju, po dajanju in prejemanju ljubezni, potreba storiti kaj za drugega. V ta skupek potreb je vključena tudi erotično seksualna sestavina, ki je ena izmed temeljnih potreb slehernega človeka z lastno duševnostjo, čeprav je ta lahko tudi bolna ali pa nerazvita. Iz tega tudi sledi, da takšno temeljno potrebo nosi v sebi vsak človek: zdrav, bolan, duševno zdrav, duševno bolan, otrok, odrasel, moški, ženska, duševno nerazvito bitje, shizofrenik ali padavični bolnik. Zaradi tega tudi nihče nima pravice in tudi ni poklican, da bi seksualne vzgibe pri ljudeh — torej tudi pri oskrbovancih — preprečeval ali prepovedoval. Mislim, da je bilo to poleg ostalega eno izmed osnovnih vodil pri snovanju deklaracije, ki zahteva zagotavljanje pravic do osebne identitete in intimnega življenja duševno motenih oseb.

Zaradi takšnega spoznanja in prepričanja tudi ni nobenega razloga, zaradi katerega bi za duševno motene ljudi veljala drugačna etična načela kot za normalno populacijo.

Mnogokrat pa samo govorimo o pripravljenosti, da bi tudi prikrajšanim osebam zagotovili omenjeno pravico do spolnega življenja, torej tisto, kar naj bi bilo navzoče v enaki meri pri obeh skupinah. Sama »privrženost« pa je premalo; za uresničevanje te pravice se je treba aktivno zavzemati in pomagati. Vsekakor se premalo zavedamo dejstva, da je seksualnost zelo važen del medčloveških odnosov in da je nerealistično in zlagano govoriti o rehabilitaciji in resocializaciji duševno motenih oseb, dokler ne bomo upoštevali tudi njihovih potreb po spolnih odnosih. Vsi namreč vemo, da spolni nagon ne izgine, ko človek pride v bolnišnico ali kako drugo ustanovo.

Prepričani smo o pravilnosti takih izkušenj in spoznanj, zato smo v preteklosti v našem zavodu začeli spreminjati mišljenje in predstave o tem področju oskrbovančeve osebnosti. Potrebno je bilo torej, da smo najprej dosegli spremembo v gledanju na ta vprašanja v nas samih, kar je povzročilo, da smo se začeli bolj sproščeno pogovarjati o teh zadevah z oskrbovanci. To se prej sploh ni dogajalo. O tej plati življenja oskrbovancev pa smo se začeli načrtno pogovarjati tudi z vsemi zaposlenimi in nakazovati rešitve in spoznanja na tem področju človekove duševne aktivnosti. Osebje v zavodu je kmalu začelo zavestno sprejemati takšna gledanja, zato je spremenilo nazore in ravnanje, kadar se je srečevalo s spolno problematiko pri naših oskrbovancih.

Oskrbovanci, ki so prej vztrajno prikrivali te svoje težnje in čustva, so začeli o tem tudi sproščeno govoriti. Začutili so, da spolnost v zavodu ni več tabu, da teh želja ni treba več prikrivati, da je postalo skrivanje v grmovju, kleteh in drugje nepotrebno. Občutek strahu pred morebitno kaznijo je povsem izginil. Oskrbovanci se zavedajo, da za njihova čustva vemo, prav tako pa tudi vedo, da ni nikake potrebe, da bi jih skrivali. Dveh, ki se držita za roke, že davno nihče ne razglaša več za človeka z »erotičnimi« nagibi. Mislimo, da bi ju ovirali pri njunem razvoju in življenju kot človeški bitji, če bi jima to poskušali preprečiti. Pri partnerjih, za katere vemo, da imajo spolne odnose, uvedemo strokovno vodeno kontracepcijo. Prav tako smo v zavodu našli prostor, ki je namenjen za medsebojna srečanja (seveda to nikakor ni prostor za eventualne seksualne odnose) in kjer oskrbovanci navezujejo medsebojne stike. V družinski oskrbi imamo tudi oskrbovance v parih. V novem oddelku imamo sobe, kjer živijo moški in ženske skupaj. V sobah zato niso ločeni po spolu, oddelki so torej mešani.

Vse to, kar smo navedli, pomeni v bistvu skupek organizacijskih prijemov in sprememb, ki bi naj duševno motenim ljudem zagotavljal njihovo pravico do intimnega življenja.

Našteli smo torej samo nekaj oblik detabuizacije spolnega življenja v našem zavodu. Z njimi dopuščamo stike znotraj »institucijskih norm«. Dejstvi, da spolno življenje v zavodu ni več prepovedano in da je celo svobodno, sta se naglo odrazili v obnašanju tistih oskrbovancev, ki so si tudi prej želeli seksualno življenje, pa so morali to prikrivati.

Zavod so večkrat obiskali predstavniki drugih organizacij ali strokovnjaki. Mnogokrat so postavili vprašanje o problemih, ki nastajajo v zvezi z opisanim gledanjem na spolnost oskrbovancev. Vedno smo lahko povedali, da problemi, ki nastajajo v zvezi s tako obravnavanim seksualnim življenjem oskrbovancev, niso nič hujši, pogostejši ali drugačni, kot jih sicer srečujemo v naši družbi nasploh oziroma med duševno prizadetimi, ki ne živijo v zavodih. Na drugi strani pa o pozitivnih učinkih take oblike življenja ne moremo dvomiti. Tu ne mislimo samo na opustitev raznih nezaželenih spolnih navad, na primer onanije ipd., ampak upoštevamo tudi pozitivne učinke glede na njihovo globalno duševno zdravje.

Pri opazovanju seksualnih problemov duševno motenih oseb pa smo se mnogokrat vprašali: ali ni velik del teh težav, ki nastajajo v zvezi s tem vprašanjem, odraz našega gledanja na probleme seksualnosti in na seksualnost sploh, oziroma da nastajajo mnogokrat problemi zaradi nas, ne pa zaradi potrebe po seksualnem življenju duševno motenih ljudi. Številni seksualni problemi naših oskrbovancev nastanejo namreč mnogokrat zaradi ljudi, ki so zaposleni v takih ustanovah in napačno gledajo na probleme spolnosti in na spolno (tudi normalno) življenje nasploh.

S takšnimi nazorskimi spremembami v nas samih in z opisanimi ukrepi smo dosegli tudi spremembe pri gledanju na spolnost oskrbovancev v zavodu, saj slednjič ni potrebno nič drugega kot spoštovanje moralnega načela oziroma pravila, da vsak človek sam odloča o svojem intimnem in spolnem življenju.

dr. Franc Vajd
nevropsihiater

EN TEDEN ŽIVLJENJA — PRECEJ DRUGAČE!

V drugi polovici septembra sta dve srednješolki iz Ljubljane izrazili željo, da si ogledata naš zavod. Želeli sta dobiti čim več informacij o naši ustanovi, o vsebini in metodah našega dela, o otrocih in mladostnikih, ki živijo za rumenimi zidovi, skratka, o vseh, ki bodo tu dočakali starost. Informacij vsekakor ne bi bilo težko posredovati, vendar smo se enkrat za spremembo vprašali: Pa je zavod res takšen, kot ga prikazujemo in doživljamo mi? Je vsem, ki živijo v njem, lepo? Kaj pa, če nas občutki varajo? Nenehno se sicer trudimo, da bi gojencem življenje čim bolj osmislili, popestrili, naredili zanimivo. Za njih namreč ne velja pravilo, da je življenje takšno, kot si ga naredimo, saj so premalo samoiniciativni. O tem priča vrsta aktivnosti, ki jih med letom izvajamo (filmske predstave, nastopi raznih ansamblov, plesi, obiski v vrtcih in osnovnih šolah, športni dnevi, medrepubliška in mednarodna športna srečanja, zimska rekreacija, olimpiada duševno prizadetih, krosi, šola v naravi na Debelem rtiču, gozdna šola v Topli, spomladanski in jesenski pikniki, obrambni dnevi, izleti na bližnje planine, na domove gojencev, praksa v podjetjih, nakupi v kraju ipd.).

Tistim, ki smo zaposleni v zavodu, se včasih dozdeva, da je vsega že preveč. Kako pa je v resnici? Zaprosili smo Vlasto in Damjano, da nam pomagata to ugotoviti. Da bi bile izkušnje čim bolj neposredne, smo se dogovorili, da bosta dekleti preživeli v zavodu teden dni kot gojenki. Sklenili smo, da ju našim otrokom predstavimo kot gojenki iz Ljubljane. Izmenjava v tedenskem bivanju gojencev med nami in Dornavo že obstaja in ni rečeno, da se ne bo kdaj razširila še na druge ustanove. Opozorili smo ju tudi, da se morata spustiti na raven naših gojencev, saj so njihove duševne in telesne sposobnosti zmanjšane. Ker jima to ni popolnoma uspelo, so nekateri gojenci iz delavnice pod posebnimi pogoji kmalu ugotovili, da dekleti nista ne tovarišici ne praktikantki, gojenki pa tudi ne. Zato so z njima ravnali obzirno, gostoljubno; gojenka Mojca jima je na primer prostovoljno ponudila sobo v prepričanju, da je prav, če imajo gostje posebno sobo. Mislim, da je to ustrezalo tudi dekletoma, ker bi jima nenaden in nenehen kontakt s tolikšnim številom duševno manj razvitih oseb predstavljal preveliko psihično obremenitev v njuni dobi odraščanja.

Ena od deklet je bila vključena v III. stopnjo delovnega usposabljanja, v skupino njej podobne starosti, kjer delo poteka po programu delovnega usposabljanja, ki vključuje tudi učenje v šiviljski delavnici. Sodelovala je pri vseh aktivnostih, ki jih je ta skupina izvajala: v učilnici, učni kuhinji, telovadnici, bazenu, glasbeni sobi, likovni sobi, frizerskem salonu, kopalnici, v bivalnih prostorih ter na prostem. Gojenke so hitro navezale stik z njo, bile so komunikativne. Kmalu so opazile, da zna več kot one in da fantje iščejo njeno družbo. Nekatere so ji to zavidale in jo zato skušale čim bolj posnemati (v vedenju in oblačenju). Razumela jih je in se zelo potrudila, da bi omilila njihove čustvene težave.

Druga je bila vključena v skupino deklet iz delavnice pod posebnimi pogoji, ki živi v novo pridobljenih prostorih v sklopu zavoda. To so dekleta, stara nad dvajset let, ki preživijo del dneva pri delu v delavnici, ostali čas pa posvečajo osebni higieni, pripravi obrokov, čiščenju bivalne enote, skrbi za obleko in obutev, razširjanju in ohranjanju pridobljenega znanja, spolni vzgoji, zdravi rekreaciji, stikom s starši in okolico, ipd. Trudila se je, da ne bi preveč odstopala od gojenk, tako pri delu v delavnici kot v vzgojni skupini. Vseeno ji dekleta niso povsem zaupala oziroma so ji zavidala njeno drugačnost. Veliko se je pogovarjala z njimi, precej opravka so ji dale s pisanjem, izmenjavo naslovov ipd. Fantom so želela dokazati, da jim je prava kolegica.

Teden je hitro minil in prišlo je slovo. Medsebojno so se obdarovali, obljubljali prijateljstvo, pisne stike, obiske. Le Mojca se je jezila, da nista dovolj dobro pospravili sobe, fantje iz delovnega usposabljanja pa so se odločili, da bodo raje odšli v zavod v Ljubljano, ker se tam učijo tudi angleščino in fiziko.

Ostali pa smo se pošteno oddahnili, da sta dekleti ušli obračunavanju ljubosumnih deklet in prevelikim ljubezenskim izpovedim fantov. Nekateri so se namreč tako močno zaljubili, da smo jim vso stvar morali kasneje na primeren način razložiti.

Njune izkušnje pa smo vzeli strokovno resno. Dale so nam nov pogled na življenje naših otrok. Lahko je pravilen, lahko nepravilen, vsekakor pa je drugačen in nam zato nekaj pove. Nobena stvar ni nikoli tako dobra, da ne bi mogla biti tudi boljša. Razmisliti bomo torej morali, kaj v resnici lahko še storimo za dobro naših otrok. Mogoče bomo morali odslej še bolj prisluhniti njihovim željam in potrebam po svobodi, individualnosti, drugačnosti in ne ravnati le tako, kot mi mislimo, da je dobro zanje. Nuditi jim bomo morali še več možnosti za izživetje notranjih napetosti, neizraženih čustev in res do največje možne mere razviti njihove sposobnosti (tudi na področju opismenjevanja). Poskusili pa bomo obogatiti tudi prosti čas gojencev delavnice pod posebnimi pogoji in z novimi vsebinami popestriti delo v delavnicah (minute za rekreacijo, raznolikost dela, glasba ipd.).

Nekaj nam bo gotovo uspelo. Vlastin in Damjanin pogum in radovednost nista bila zaman. Hvala jima!

Marija Pustoslemšek

Na svetu smo taki in drugačni ljudje. Vsi živimo v družbi. V njej delamo in od nje prejemamo. Nekateri si lahko sami izberemo način življenja, se odločamo o svoji usodi, skratka si ga sami urejamo. Vendar drugačni ljudje tega niso zmožni. Potisnjeni so na rob družbe, v ustanove, domove, kjer so odvisni od peščice ljudi; delavci v domovih mu dajo pečat. V zavodu — med štirimi stenami — se je izoblikoval drugačen svet, nam nepoznan. V tem svetu duševno manj razviti ljudje razmišljajo drugače. In to drugačnost sva hoteli spoznati. Zato sva se odpravili v Zavod za delovno usposabljanje mladine v Črni na Koroškem.

O teh otrocih sva se pozanimali pri nekaterih psihologih, prebrali sva nekaj literature. Zanimalo pa naju je, kako ti ljudje v resnici živijo. Ker sva že spotoma hoteli spoznati, kaj in koliko o tem ljudje vedo, sva se na Koroško odpravili z avtostopom. Večina jih za dom sploh ni vedela. Da obstoja tak dom v Črni, je vedel le gospod, ki je tja pošiljal ponošene obleke svojih otrok. Čim bliže zavodu sva bili, bolj se je v nama rojeval čuden občutek, ki si ga nisva znali pojasniti. Iz minute v minuto je tesnoba v nama naraščala. Šele na poti sva spoznali, da ne veva, v kaj se spuščava. Kljub temu, da sva te ljudi iz knjig in pripovedovanj poznali, se nama je vsiljevalo vprašanje, če je tako tudi v resnici.

Končno je bila naporna pot za nama. Prispeli sva v zavod. Mislili sva, da bova tam njihovo življenje le opazovali, da bova tam na primer kot vzgojiteljici ali kaj podobnega, izkazalo pa se je povsem drugače.

Že na začetku so naju gojenci pozdravljali, kot da se že dolgo poznamo. Bili sva zelo presenečeni in nisva vedeli, kako bi se obnašali. Tudi ko sva v zavodu čakali pred zbornico, so se zbrali okoli naju. Bili so prijazni, a vendar sva se jih bali, saj še nikoli doslej nisva bili v tako neposrednem stiku z ljudmi, ki so zelo drugačni od naju. Tudi oni so otroci, a njihovo življenje je nekaj posebnega, kar jih tudi dela drugačne.

Ravnatelj naju je poklical v pisarno, kamor so prišle tudi vzgojiteljice, ki naju naj bi uvedle v »novo življenje«. Razložil nama je, da bova teden dni živeli med gojenci — kot da bi bili tudi midve gojenki. Potem so naju odpeljali na kosilo. Dobili sva pribor in krožnike, ki jih gojenci ne uporabljajo. Sedli sva k prazni mizi in lačni kot sva bili, začeli jesti. Kmalu so prisedli gojenci in naju začeli spraševati vse mogoče. Neverjetno, kako hitro lahko izgubiš apetit: neka deklica mi je v mojo posodo za solato zlila svoj paradižnik, ker ni mogla več jesti, nekateri so, ko so govorili, malo pljuvali. Sprva so mislili, da sva novi tovarišici. Kajti po načinu oblačenja in vedenju sva se od njih le razlikovali in veliko gojencev je to opazilo. Ker pa sva bili tako drugačni, sva bili tudi bolj zanimivi. Kljub ravnateljevemu opozorilu, da naju bodo veliko spraševali, se naju dotikali, sva bili zadržani in nenaravni. Zelo pa nama je bilo všeč, da so naju sprejeli medse. Ena izmed gojenk je drugi dan prišla v sobo in rekla, da naju je že navajena. Tudi ostali so se naju hitro navadili, ampak vseeno sva ostali v središču pozornosti. Presenečeni sva bili nad njihovo radodarnostjo. Že prvi dan sva dobili kar nekaj spominkov. Tolikokrat so naju spraševali po imenu, da sva pomislili, da naju imajo za norca, a sva se le spomnili, da so to »drugačni« ljudje . . . Tako prijazni so se nama zdeli, ustrežljivi. Kasneje sva spoznali, da so tudi trmasti, kdaj neprijazni, da včasih jezikajo, se grdo obnašajo . . . Ampak kljub temu nikoli nisva imeli občutka, da so hudobni, nevarni, tudi če je kdo z roko razbil šipo, si z nožem zarezal po roki . . .

Vsaka je bila v svoji skupini, zato se skoraj ves dan nisva videli. Zato imava tudi nekoliko različne občutke in sam pogled na te ljudi. Ena je bila v delavnici pod posebnimi pogoji, druga pa v skupini »III. c«.

V delavniški skupini so gojenci stari več kot dvajset let. V vsaki sobi spijo tri ali štiri dekleta ali fantje (ločeno seveda). Vstajajo ob pol osmih. Po umivanju se sami oblečejo, nato pa skupaj z

vzgojiteljico pripravijo zajtrk. Ko pojedo, si pospravijo sobe. Potem pa do malice gledajo televizijo in če ne gredo na sprehod, še do kosila. Po kosilu smo šli v šivalnico. Seveda sem tudi jaz šla delat. Približno štiri ure smo šivali, sestavljali zamaške za tovarno, pletli.

Vsak je delal, kar je zmogel. Deklice so rade delale. Svojemu opravilu so posvečale vso pozornost. Vmes smo se pogovarjale, poslušale glasbo, se šalile . . . Tu je čas še najhitreje minil, kajti bilo je zelo sproščeno, prav prijetno. Ko smo končali, smo šli na večerjo v jedilnico. Včasih smo zvečer malo posedeli pred zavodom. Potem smo se šli umit. Preden pa smo zaspali, smo bili skupaj še kar nekaj časa.

V skupini »III. c« so bile gojenke, stare do dvajset let. Zjutraj smo vstale ob sedmih. Potem smo do malice pospravljale. Ko smo pojedle, smo šle v učilnice, kjer do enih pišejo pisma, oblikujejo izdelke iz gline . . . Tu spoznavajo tudi prometne znake, opisujejo družine, skratka: se učijo. Po kosilu smo vsi odšli ven. Pred zavodom smo se pogovarjali o zame povsem nezanimivih stvareh. Zabavljali so drug čez drugega, poslušali glasbo in se pogovarjali o njej, spominjali so se minulih dogodkov in podobno. Hodili smo tudi na sprehode ali pa šivali. Zanimivo je bilo, da tiste, ki ne znajo šivati, prebirajo gumbe. Zame tako nekoristno, dolgočasno delo so deklice vestno opravljale. Po večerji smo lahko bili zunaj do osmih.

Prvi dan so naju hodili v najini skupini gledat drugi gojenci. Bili sva »ta novi«, glavna tema pogovorov. Na začetku so dvomili, da prihajava iz zavoda. Veliko fantov se je v naju zaljubilo, dekleta pa so bila ljubosumna. Imeli sva občutek, da sva med otroki, starimi devet let, ne pa med najstniki oziroma že odraslimi ljudmi.

Dnevi so potekali zelo enolično. Včasih je bilo zelo dolgočasno, spet drugič pa je čas hitro minil.

Marsikdo nama je rekel, da si želi pisati, a ga tega v zavodu ne naučijo, ker je to zavod za delovno usposabljanje mladine. Gojenci se v njem učijo »živeti« in delati.

Večkrat smo šli na sprehode v mesto. Med občani so zelo dobro sprejeti, za njih so nekaj vsakdanjega. Hodili smo tudi na dolge sprehode po bližnjih gričih. Med potjo so vsi hoteli biti ob nama. Zdelo se je, kot da sploh niso opazili zelo lepe narave.

Dekleta so nama veliko zaupala. Zvedeli sva veliko stvari. Neka gojenka nama je povedala, kako so jo operirali, da ne more imeti otrok. Zelo naju je presenetilo, da o tem toliko ve. Iz tega sva sklepali, da imajo spolne odnose, kar je tudi normalno za ljudi med dvajsetim in tridesetim letom. Tovarišice so to tudi potrdile. Ko pa sva vprašali nekatere gojenke, so odločno zanikale, češ: fantje se samo hvalijo oziroma o takih »nespodobnih« stvareh samo govorijo.

Nekateri zelo skrbijo za svojo higieno. Vedno, ko sva odšli zvečer zadnji v kopalnico, je bilo že vse počiščeno. Enkrat na teden se gojenke tudi skopajo. Kopanje je zanje veliko doživetje. Po kopanju se tudi lepo oblečejo. Druga pred drugo se sploh ne sramujejo, pred fanti pa zelo. V zavodu ne smejo imeti dolgih las, čeprav si jih veliko to želi.

Vzgojiteljice gojencem zelo zaupajo. Pošljejo jih v trgovino, lekarno, v banko po denar . . . Enkrat na teden je skupina tudi dežurna. Takrat morajo pospraviti jedilnico in okolico zavoda.

Gojenci hodijo v kino, pa čeprav ne znajo brati podnapisov. V filmu najdejo svoje idole. Ko smo v kinu gledali film, me je eden od gojencev vprašal, če mi je glavni igralec všeč. In ko sem potrdila, mi je odgovoril, da je to on.

Najbolj naju je pretreslo, ko sva videli toliko gojencev povsem normalnega videza. Šele ko se začneš z njimi pogovarjati, vidiš, da so duševno manj razviti. Nekateri od njih se zavedajo, da je z njimi nekaj narobe. Ponavadi si taki ljudje želijo drugačnega življenja. Mnogo gojencev je dovolj bistrih, da sva se jim zdeli sumljivi in marsikdaj sva nehote dali kakšno »prepametno« pripombo. Velikokrat sva prišli v zadrego, kajti zelo sva se morali pretvarjati. To naju je zelo utrudilo. Bilo je skoraj naporno. Marsikdaj so naju spravili v zadrego, da nisva vedeli, kaj odgovoriti.

Nekega dne smo gledali filme o zavodu in o olimpiadi za duševno manj razvite. Gojenci so radi gledali sami sebe. Čeprav je bilo v filmu poudarjeno, da so duševno manj razviti, se oni tega sploh niso zavedali. Očitno je vsebina pretresla samo naju.

Pogovarjali smo se tudi o domu, družini. Povedali so, da doma nimajo prijateljev, zato so radi v domu. Nekateri se ne zavedajo, da so duševno manj razviti. Ko je prišla na obisk skupina srednješolcev, je bila neka gojenka prepričana, da se je fant iz skupine vanjo zagledal, nekako zaljubil, ker jo je tako gledal . . .

Že po dveh dneh so naju gojenci tako vzljubili, da so spregovorili o svojih osebnih težavah. Eden od gojencev mi je zaupal, kako je bil srečno zaljubljen, a ga je dekle zapustilo. Povedal mi je, da se je takrat napil in se hotel celo ubiti. Priznam, da si nikoli nisem mislila, da imajo duševno manj razviti otroci toliko občutkov in da so takšni. Tolažila sem ga, da se za dekletom ne splača jokati, češ da si bo že našel drugo. V zameno pa me je vprašal, če bi bila jaz njegovo dekle. Resnično me je spravil v zadrego, da nisem vedela, kaj odgovoriti, čeprav je bil meni odgovor sam po sebi razumljiv.

Ob večerih sva sedeli v sobi z gojenci. Pogovarjali smo se vse mogoče. Zraven smo poslušali glasbo, ki jo nekateri poslušajo po cele dneve, brali smo verze, se pogovarjali o filmih, pevcih, avtomobilih, motorjih, kajti po deveti uri zvečer so v najini sobi ostajali samo fantje. Velikokrat so nama rekli, da bodo imeli zvečer disko. Vendar iz tega ni bilo nič. Tisti, ki so to govorili, so zaspali prvi. Bilo je pravo olajšanje, ko so odšli v svoje sobe in sva ostali sami.

Nekatere stvari je težko opisati. En teden, ki sva ga preživeli v Zavodu za delovno usposabljanje mladine, je bil za naju velika preizkušnja. Dan je bil podoben dnevu, vse je bilo tako monotono. Z najinim prihodom se je spremenil običajni red. Otroci so bili razburjeni, mogoče so se celo obnašali drugače. Težko bi natančneje opisali utrip zavoda, a prepričani sva, da sva ga vsaj občutili. Dosegli sva svoj namen: spoznali sva, kako ti ljudje živijo.

Na začetku sva bili prepričani, da si želijo iz zavoda. Začudeni sva spoznali, da oni takih želja nimajo. Celo več: zadovoljni so s svojim delom, življenjem. Monotonosti se niti ne zavedajo. Za strokovnjaka, ki mnogo več ve, je to povsem normalno. A laika prizadene. Saj si vsako živo bitje želi svobode, da bi bilo prosto. In zato je težko razumeti, da si oni tega ne želijo.

Damjana Štifter
Vlasta Vodeb

TELEFON ZAZVONI: »ZDRAVO, MAMI, ZA KONEC TEDNA NE PRIDEM DOMOV!«

Moj sin živi v zavodu že več let, tokrat pa je prvič sam odpovedal svoj redni obisk domà za konec tedna. Ko je prešlo prvo presenečenje in ko sem se zavedla, kaj vse smo poprej storili zanj, sem začela upoštevati dejstvo, da smo prišli v novo obdobje njegovega življenja kot odraslega človeka, potem ko je s svojo odločitvijo pokazal neodvisnost od družine tako kot vsi mladi odrasli ljudje.

Pot do tega pa ni bila vselej lahka. Moj sin, ki ima trisomijo, je že v zgodnji mladosti spoznal internat. Zasebne okoliščine so terjale, da smo skrb za otroka od ponedeljka do petka morali preložiti na ramena ljudi zunaj družine. Hitro smo izbrali novo okolje, saj je bil prav takrat odprt nov internat, za katerega se mi je zdelo, da bo najbolj primeren glede na to, kaj morem pričakovati. Poslušala sem nasvet vzgojiteljev, tako da je sin najprej hodil tja le na kratke obiske, dokler ni spoznal vseh zaposlenih, svojih tovarišev in kraja ter bil pripravljen na daljše bivanje tam.

Morali smo »izpiti grenko kupo« ločitve. Čeprav sem čutila neko olajšanje, so me mučili občutki krivde in sem se spraševala: Se bo čutil zapuščenega? Se bodo dovolj ukvarjali z njim? Bodo upoštevali njegovo osebnost, njegove interese? Ta vprašanja so se mi postavljala z vso ostrino. Katera mati pa si jih ne zastavlja, če čuti obvezo, da vzgojo svojega otroka deli z neznanci? Redni stiki z vzgojnim osebjem so olajšali reševanje številnih problemov.

Nekaj časa je sin kazal odpor pri vračanju v internat, potem ko je z nami preživel konec tedna domà. Toda ko si je tam našel prijatelje, je bi-

la družina potisnjena v ozadje. Imel je dve družini — eno med tednom, drugo pa od petka do nedelje.

Zdaj je moj sin odrasel. Njegov zavod mu je pomenil »pri meni doma«. Sodeloval je pri izbiri pohištva za svojo sobo, se odločil, kako jo bo okrasil, našel si je prijatelje, s katerimi je preživljal prosti čas. Vezi z družino so ostale trdne —pogovarjali smo se po telefonu, med tednom smo skupaj hodili ven, konce tedna smo preživljali domà ali pa skupaj z drugimi na izletih, ki jih prireja organizacija staršev. Obiskovala sem ga lahko, kadar sem želela, ne da bi obisk prej napovedala. Odnosi so bili vedno topli.

Zdi se povsem samoumevno, da otrok, ko odraste, zapusti starše in živi po svoje. Za naše izjemne otroke je taka neodvisnost redkost. Ni je mogoče doseči brez truda strokovno usposobljenega osebja, ki upošteva osebnost vsakega posameznika in ki mu omogoča, da se v prostem času ukvarja z dejavnostmi, ki ga zanimajo.

Spoštujem življenje svojega sina v zavodu, skušam spremljati njegove dejavnosti, tako da mi o njih pripoveduje, in s pomočjo stikov z osebjem. Čutim, da mu je dobro tam, kjer zdaj živi, da se je njegovo bivanje doma ob koncu tedna spremenilo v obiske in da je našel svoj dom, svoj »pri meni doma«.

Mati

Prevod in priredba Aljoša Vodnik

(Iz glasila ženevskega društva staršev in prijateljev duševno prizadetih oseb Enfants Limités — Amour Illimité, št. 122, september 1989)

TELEFON . . .

Ta čudežna škatlica, ki nam včasih prinese prijetne besede, včasih pa nam pokvari dobro razpoloženje.

Da sem o tem razmišljala, me je spodbudilo pismo — izpoved matere iz glasila ženevskega društva staršev in prijateljev duševno prizadetih oseb.

Koliko vrst žalosti je mati prebrodila v odraščanju in prilagajanju sina v okolje, v svet, v katerem je bistril svoj tako ali drugače prizadeti um? Veliko časa, celo let mora miniti, preden starši sprejmejo dejstvo, da bodo morali življenje prilagoditi življenju svojega prizadetega otroka. Zelo različno tečejo reke življenja družin, v katerih se iz kakršnihkoli vzrokov rodijo duševno prizadeti otroci. Največji uspeh staršev je dosežen, če se z njihovim prizadevanjem, trpljenjem in nesebično ljubeznijo v drugačnem otroku ustvarijo mostovi prijateljstva do sebi enakih. Pa naj si bo to družina, v katero je vpleteno življenje zdravega in prizadetega otroka, v zavodu, kjer so samo takšni otroci, ali pa v domu starejših občanov, v katerem je najmanj primerno mesto za takšne otroke, pa tu mnogokdaj le najdejo dobrega človeka, ki jim je pripravljen postati prijatelj. Celo take ljudi poznam, ki so veseli, če lahko storijo za duševno prizadetega otroka kaj dobrega.

Ne pozabimo! Tudi duševno prizadeti so ljudje, ki imajo neko posebno dragoceno lastnost —čutijo! Prijateljstvo, tovarištvo dobro čutijo, če pa jih kdo odklanja, se hitro zaprejo vase.

Med duševno prizadetimi so tudi taki, ki so sposobni čutiti ljubezen. Tistim, ki se zavedajo, da ljubezen obstaja, je njihova prizadetost ocenjena z nekaj »odstotki« prizadetosti manj. Sreča v nesreči bi lahko rekli. Ob teh besedah mislim na starše. Noben medsebojni dotik, medsebojna simpatija duševno prizadetega fanta in dekleta, ne more biti povsem enaka kot pri zdravih. V iskrenosti pa že! Pri teh ljudeh ni nikakršne »igranosti«. Bela in črna barva sta vseh štiriindvajset ur dneva enaki.

In če se povrnem k pismu matere. Mama, ki je začutila prizadetost, skoraj bi dejala ljubosumnost, ko je po **telefonu** sprejela sporočilo srečnega sina — da ga za konec tedna ne bo domov, ni imela prav, ni bila upravičena, rekla bi, da je bila celo krivična do sina. In če je bilo to sporočilo prvo, je gotovo vredno razmisleka. Mama bi si morala vzeti čas in o tem razmisliti, da ima tudi pri duševno prizadetih ljubezen več poti in razsežnosti. S tem sporočilom ji sin ni dal vedeti, da je nima rad, s sporočilom ji je povedal, da je srečen, in mama bi morala to srečo z njim deliti. Ugotoviti bi morala sinov napredek, njegovo pravico do stikov s prijatelji, morala bi biti ponosna na sinovo zaupanje, saj če ne bi bilo tako, ji tega sploh sporočil ne bi.

Smo na splošno ljudje res tako togi in nerazumevajoči, da ne doumemo, da so tudi duševno prizadeti ljudje osebe, ki ne morejo imeti radi samo staršev; ti bi morali biti srečni, če spoznajo svoje otroke tudi v tej luči. To je zanje nekaj lepega, prav gotovo je njihov svet ljubezni veliko lepši kot med zdravimi. Vsaj v veliki večini primerov. Njihova ljubezen ima samo en obraz; če so srečni, to pokažejo, če so nesrečni, trpijo, medtem ko se pri zdravih največkrat pojavijo kruti obračuni.

Iz mnogih pripovedovanj pa tudi iz lastnih izkušenj smem trditi, da moramo pri otroku, ki je prizadet, doseči v prvi vrsti njegovo zaupanje. Le na ta način lahko budno spremljamo in rešujemo njihove stiske in jim lahko pomagamo, če je potrebno.

Ta izpoved matere me pravzaprav niti ne preseneča, saj je gotovo na začetku sinove drugačne življenjske poti, spodbudno pa je to, da je fant med prijatelji v zavodu našel in začutil takšno toplino, ki jo je lahko delil s toplino doma oziroma jo primerjal z njo.

K temu bi rada še dodala svoje prepričanje, da bi morali biti starši nekoliko bolj zaupljivi do svojih otrok in jih čimbolj spodbujati k samostojnosti, seveda pa je treba poudariti: primerno prizadetosti otroka.

Mimogrede bi omenila, da so starši nehote ali iz nevednosti mnogokrat do svojih otrok tudi krivični. Zaradi osebne prizadetosti, užaljenosti in prikrajšanosti za ljubezen v svojem zasebnem življenju vcepljajo otroku zgrešeno miselnost, da mora opustiti vse, kar čuti in kar ga osrečuje. V resnici pa je njihovo življenje vendarle lahko srečno, čeprav ne živijo pri starših.

Iz cele zgodbe veje ljubezen matere do sina, predvsem pa bojazen, da bi bila ob koncu tedna prikrajšana za njegov obisk. Morda pa je danes njeno razmišljanje že toliko zrelejše, da zna biti tudi v odsotnosti svojega sina srečna.

Anica Štancar

NAŠA DRUŽINA

Vsaka družina je svet zase, kajti ljudje smo si zelo različni. Nekatere družine so majhne, druge velike.

Našo družino sestavlja šest članov: mama, očim, trije bratje in jaz.

Stanujemo v bloku v Ljubljani. Živimo v trisobnem stanovanju in je včasih prav tesno.

Mama je v službi pri komunalnem podjetju in veliko dela, da nas preživlja. Vse nas ima rada.

Z očimom se dobro razumeva. Pomaga mami pri delu, ki ga ima z nami.

Najstarejši brat je pri vojakih. Ko bo prišel domov, bo šel spet v službo. Srednji brat hodi v šolo, najmlajši, Gregor, pa v vrtec. Včasih pride k nam nona. Tudi njo imam zelo rada.

Moja najstarejša brata sta prava pubertetnika. Obnašata se tako, kot da je ves svet njun. Včasih hočeta od mame prav nemogoče stvari. Zato pride do prepira. Meni je takrat hudo.

Vidimo se bolj poredko, ker sem med šolskim letom v zavodu, kljub temu pa se imamo radi.

Saša Rolih

Zavod za usposabljanje invalidnih otrok

Janka Premrla-Vojka

Vipava

iz naših društev in ustanov

IZ DORNAVE V PLANICO

Proti koncu septembra smo z gojenci Zavoda dr. Marijana Borštnarja preživeli lepe sončne dni v Planici. Z izredno prijaznostjo nas je sprejela družina Korošec, ki ima Dom v Planici v najemu. Dobra hrana, lepo vreme in prijetna okolica, vse je pripomoglo k temu, da so nam dnevi kar prehitro minili. Polno drobnih in srečnih trenutkov smo doživeli, pa jih je težko tako opisati, da bi sestavili podobo nekega prijetnega doživetja.

Vsako jutro nam je prineslo nekaj novega: ogled smučarskih skakalnic v Planici, doline Tamar in izvira reke Nadiže, ogled izvira reke Save, Kranjske Gore s smučarskimi progami in nazadnje še Bled s prelepim jezerom.

Ob vsakem sprehodu in ogledu je bilo toliko doživetij — ne dà se povedati, kaj nam je pomenilo ob tihem koraku po gozdu srečati veverico, žabo, ob poskakovanju po livadi občudovati čredo ovac, ki so tiho cingljale z zvončki . . .

Seveda je bilo doživetje toliko lepše, ker so bili ti kraji, živali, znamenitosti do tega dne našim gojencem dosegljivi le s pomočjo televizijskih oddaj, diapozitivov, aplikatov, slikanic pri učnovzgojnem procesu. Skoraj se ne da opisati pogleda, nasmeha, počutja našega gojenca, ko stoji na veliki skakalnici v Planici — prve besede, ki privro iz njega, so: Tovarišica, ali je stal tudi Ulaga na tej odbojni deski? Ali je to proga, po kateri je vozil Bojan Križaj? Ali je res to jezero, po katerem so tako hiteli naši veslači? Skoraj nemogoče se jim je zdelo!

Kljub vsem novim doživetjem in mnogim novim spoznanjem je bila vrnitev v zavod, v Dornavo neustavljiva želja: čim prej priti domov med svoje tovariše, jim povedati, kaj vse smo videli, doživeli . . . In res: ob vrnitvi so pogovori tekli pozno v noč, pa še marsikatera ura prostega časa bo minila v teh pogovorih.

Anica Zemljič

Pri učni uri Spoznavamo svoje telo tovarišica vpraša Igorja: »Igor, kakšne lase imaš?«

Igor nekaj časa premišljuje, nato pa odgovori: »Kosmate.«

TUDI NA VRHNIKI IMAMO ODDELKE ZA DELOVNO USPOSABLJANJE

Oddelek osnovne šole s prilagojenim programom je bil na Vrhniki ustanovljen že leta 1964. Najprej je bil osnovan en sam oddelek, ki je bil priključen Osnovni šoli Janez Mrak, vanj pa je bilo vključenih devet otrok. Potrebe so iz leta v leto rasle, vedno več je bilo razvrščenih otrok, ki so bili potrebni obravnave po prilagojenem učnem načrtu oziroma po programu delovnega usposabljanja. Oddelek se je širil in tako je v šolskem letu 1989/90 vključenih v usposabljanje 60 učencev, ki se usposabljajo v sedmih oddelkih: v šestih oddelkih osnovne šole s prilagojenim programom in enem oddelku za delovno usposabljanje zmerno prizadetih otrok.

Oddelek za delovno usposabljanje zmerno prizadetih otrok je začel z delom v marcu letošnjega leta. Kako je prišlo do odprtja tega oddelka?

Potrebe po tovrstnem usposabljanju so se kazale že prej, vendar so ga potrebovali le posamezni otroci. Ti posamezniki so nekaj časa životarili v šoli s prilagojenim programom, usposabljali smo jih skupaj z laže duševno prizadetimi otroki. Nekaj zmerno prizadetih je bilo v oskrbi v zavodih. V zadnjem času se je število teh otrok na šoli s prilagojenim programom povečalo že na pet, v razvojnem oddelku vzgojno varstvene organizacije na Vrhniki pa je končalo predšolsko usposabljanje še pet zmerno duševno prizadetih otrok. Ob takem številu pa je ustanovitev oddelka delovnega usposabljanja že prava nuja. Sami starši teh otrok so bili postavljeni pred kruto dejstvo, da bodo morali otroka, ki bo večno otrok, oddati v zavod. Druga rešitev bi bila seveda vključitev v oddelek za delovno usposabljanje v domačem kraju. Z vso zagnanostjo, ki je značilna prav za te starše, in s trdnim ciljem, da je oddelek potrebno ustanoviti, so se lotili dela. Gmotne razmere so bile vse prej kot ugodne, vendar se je pokazalo, da so ljudje pripravljeni pomagati, da razumejo stisko staršev teh otrok. Vrstili so se sestanki, iskali smo rešitve in ena od teh je bila adaptacija podružnične šole v Podlipi. Podlipa sama je sicer vas, ki je deset kilometrov oddaljena od Vrhnike, vendar je vse ostalo govorilo prav za ta kraj. Pod ostalim mislim okolje, ki je vaško, mislim naravo, mislim pa tudi ljudi, ki so pokazali veliko razumevanja ob obvestilu, kakšna dejavnost je namenjena njihovi šoli. Strinjali so se z odločitvijo in tudi sami predlagali, kako bi adaptacijo lahko čimprej izvedli. Z veliko mero razumevanja izobraževalne skupnosti, posebno njene tajnice Mire Šinkovec, ter ne nazadnje tudi ravnatelja Janeza Sodja, pa tudi ob pomoči delovnih organizacij so se pričela adaptacijska dela. Končana so bila v nekaj mesecih in marca je bil oddelek odprt. Začel je z delom v lepo preurejenih prostorih v okolju, ki je zmerno prizadete otroke vzelo za svoje. Da je res tako, potrjuje tudi misel krajana, ki jo je izrekel ob podaritvi knjig pravljic in pobarvank oddelku za delovno usposabljanje, ko je dejal, da šola, odkar stoji, prav sedaj opravlja najhumanejšo nalogo in da so tega veseli.

Nasmejani obrazi otrok in njihove sijoče oči so zagotovilo, da so srečni, mi pa se zavedamo pravilnosti misli, ki jih je izrekla že pisateljica Pearl S. Buck: Učiti se more samo srečen človek.

Sedaj je v oddelku deset otrok, zanje skrbita specialna pedagoginja in varuška. To pa je šele začetek. Upajmo, da bo ob prvem oddelku zaživel še drugi oziroma kasneje še delavnica pod posebnimi pogoji, kar bi bilo samoumevno nadaljevanje usposabljanja teh otrok. Želimo si, da noben otrok ne bi ostal brez strokovne obravnave.

Upamo tudi, da bomo skupaj s starši in krajani v Podlipi uspeli ustvariti prijeten oddelek za delovno usposabljanje zmerno prizadetih otrok in da bodo tako kot zdaj radi hodili v »šolo«.

Jana Vilfan

PRODAM: Imam polno omaro starih cunj in starih raztrganih čevljev. Če kdo kupi, poceni prodam.

OD SEKCIJE DO NOVEGA DRUŠTVA

Pred letom dni smo pisali o ustanovitvi sekcije celjskega društva za pomoč duševno prizadetim v Šentjurju. Natanko čez leto dni pa so prizadevni aktivisti iz Šentjurja uspeli pripraviti ustanovni občni zbor novega društva. Odločili so se, da bodo konec vsakega leta izdali tudi svoje lastno glasilo; iz prve številke povzemamo poročilo o njihovem dosedanjem delu.

Že nekaj dni po ustanovnem zboru sekcije smo se zbrali člani izvršnega odbora in se pogovorili o nadaljnjem delu. S pomočjo socialnega skrbstva Šentjur smo pričeli zbirati podatke o prizadetih v naši občini. Vse smo obiskali in jim podrobneje pojasnili vlogo sekcije, njen pomen in dejavnosti. Vse leto smo zbirali nove člane, tako da jih je zdaj že 120. Do sedaj je v sekcijo vključenih že čez 60 prizadetih iz občine Šentjur, nekaj pa tudi iz sosednje občine Šmarje pri Jelšah; tudi njim smo dali možnost, da se nam pridružijo, pa tudi naše sodelovanje z radiom Šmarje je uspešno.

Naša prva akcija je bila ob 8. marcu — dnevu žena, ko smo v gostilno Salobir povabili matere in skrbnice prizadetih ter zunanje strokovne sodelavce. Na našo željo je dr. Kovačeva iz Zdravstvenega doma Šentjur pripravila krajše predavanje o prizadetosti, nato pa so učenci osnovne šole Šentjur pod vodstvom tovarišice Podgajski pripravili zares prisrčen in zabaven program. Nastopili so tudi otroci doma Miha Pintar iz Dobrne. Po končanem programu smo se še nekaj časa zadržali ob zvokih domačega ansambla Franca Salobirja. Poleg narezka, ki sta ga na pol zastonj pripravila Greta in Franc Salobir, smo materam in skrbnicam podarili skromna darila, ki smo jih med drugim oblikovali s pomočjo ročnih del učencev šentjurske osnovne šole.

V maju je bil za starše in skrbnike organiziran izlet v Vipavo, kjer smo si ogledali prenovljen dom za prizadete. Izleta se je udeležilo 48 naših članov.

Za prizadete in njihove skrbnike je delovna organizacija ALPOS omogočila letovanje v raznih obmorskih letoviščih, vendar se zaradi neustreznih terminov letovanja niso mogli udeležiti. Istočasno je Zveza društev za pomoč duševno prizadetim organizirala — tako kot prejšnja leta —začetne in nadaljevalne seminarje ter letovanje v obmorskih krajih. Iz naše sekcije so se seminarjev udeležile tri družine, ena pa letovanja v Umagu.

Tudi naši načrti za nadaljnje delo so veliki, v bistvu pa podobni letošnjim. Eden teh je tudi ta, da želimo aktivno sodelovati pri izgradnji doma upokojencev v Šentjurju ter si tako — po potrebi — pridobiti tudi kakšen prostor za prizadete iz naše sekcije. S tovarišico Jagrovo iz socialnega skrbstva Šentjur smo se o tem že pogovarjali in menimo, da lahko glede tega postorimo še marsikaj.

Sedaj smo pred novo veliko nalogo. Mislimo, da smo člansko in finančno dovolj okrepljeni, da bi se lahko oblikovali v samostojno društvo. S tem so se strinjali tudi tisti, ki so za to pristojni, od njih smo dobili tudi moralno podporo za vnaprej. Društvo je bilo ustanovljeno 8. decembra 1989, to je na isti dan kot pred letom dni sekcija. Takrat smo sprejeli svoj pravilnik in uredili vse formalnosti, ki so glede tega potrebne.

To je bil kratek oris dela sekcije Šentjur, ki je bilo po mnenju članov — uspešno.

Ob koncu leta pa so v društvu pomislili seveda predvsem na otroke; tako bodo v sodelovanju z Društvom prijateljev mladine obdarovali 25 otrok, na domovih pa bodo obiskali in obdarovali še 20 prizadetih oseb, ki so samo v domači oskrbi.

Stara sem petnajst let in sem zelo lepa punca. Fantje pozor! Ponudbe pod »leksandra.«

Želim spoznati fanta od 18—22 let, ki mora imeti plave lase in modre oči in mora biti visok 175 cm. Sem nekadilka.
Ponudbe pod »Ne pijem žganih pijač.«

DRUŠTVO V LENARTU JE ZAŽIVELO

Po navadi se o društvu piše ob jubileju. Kljub temu, da je Društvo za pomoč duševno prizadetim v Lenartu še daleč od jubileja, bi želela opisati naše dosedanje delo.

Društvo je bilo ustanovljeno v maju leta 1987, da bi združilo želje staršev prizadetih otrok in prizadevanja različnih strokovnjakov v skupno družbeno pomembno delo. Pri vodenju društva sodelujejo specialni pedagogi, zdravnik, socialni delavci, vzgojiteljice in starši. Želimo, da bi starši postali jedro društva, saj je njihov interes za to dejavnost velik.

Predstavljam vam najpomembnejše naloge, ki jih je društvo izvedlo v dveh letih svojega obstoja:

— izobraževanje in osveščanje staršev, kar je pogoj za kakovostno življenje družine s prizadetim otrokom. Starši so se udeležili seminarja Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije;

— obveščanje delovnih ljudi in občanov o problemih duševne prizadetosti. Vsako leto pripravimo poučno predavanje z aktualno vsebino. Želimo, da bi bili ljudje v našem okolju pogosteje seznanjeni z našim delom in problemom prizadetosti;

— sestavljanje in vodenje evidence družin s prizadetimi osebami. Uredili smo seznam vseh naročnikov revije Naš zbornik;

— zbiranje podatkov za anketo o bivalnih razmerah duševno prizadetih oseb;

— s pomočjo centra za socialno delo in organizacije Rdečega križa smo omogočili petnajstim zmerno duševno prizadetim otrokom štirinajstdnevno letovanje v Punatu na otoku Krku. Večina otrok je bila prvič na morju. Njihovi vtisi so izjemni.

Šli smo tudi na izlet v Črno na Koroškem, kjer smo se seznanili z zavodsko obliko življenja prizadetih. Z nami je bil tudi bivši gojenec tega zavoda.

Naše naloge in želje so velike. Potrebovali bi razvojni oddelek za najmlajše, še kakšen oddelek delovnega usposabljanja, delavnice pod posebnimi pogoji.

V najtežjem položaju pa so v naši občini družine s težko prizadetimi otroki, ki bi nujno potrebovali dnevno varstvo.

Žal pa za vse te potrebe ni ne prostora ne denarja. Z drugačno miselnostjo in bolj humanim odnosom do prizadetih oseb in do prizadetosti nasploh bi se tudi za te probleme, ki so v bistvu problemi družine, lahko našla rešitev.

Morda pa smo se teh nalog lotili prepozno?

Diana Škofič

PRVIČ NA PECI

V petek smo se dogovorili, da bomo šli v soboto na Peco. Bili smo zelo veseli. Ko smo se z avtobusom pripeljali do Mežice, so nas že čakale tovarišice in trije planinski vodniki, ki so šli z nami. Hodili smo po strmini. Ko smo se utrudili, smo počivali. Pot je bila zares dolga in naporna. Vodnik Iztok je šel naprej in nam skuhal čaj. Komaj smo čakali, da bomo prispeli do koče. Na poti smo videli graničarje. Tovariš Boris nam je pokazal, kje je avstrijska meja. Videli smo tudi lovca, ki je ustrelil gamsa. Pot smo nadaljevali proti vrhu Pece. Vzpenjali smo se po skalah in klinih. Morali smo hoditi drug za drugim. Videli smo sneg in se kepali. Na vrhu Pece je bilo zelo mrzlo. Prestopili smo tudi avstrijsko mejo.

Ko smo se vračali s Pece, smo si šli ogledat votlino kralja Matjaža.

Ko se je že mračilo, smo se vračali proti Mežici. Tam smo počakali na avtobus. Poslovili smo se in dobre volje odšli domov.

Marija Krajnc
OŠ Lenčke Marzelove
Slovenj Gradec

NOVA SEKCIJA DRUŠTVA DEFEKTOLOGOV SLOVENIJE

Gradimo skupaj svet, v katerem bodo mladi lahko živeli!

Roberto Corti

To je moto mednarodne organizacije FICE, kar pomeni Federation Internationale des Communautes Educatives ali po naše mednarodna federacija za zunajdružinsko vzgojo. V začetku letošnjega septembra je bila ustanovljena slovenska sekcija te organizacije, ki je hkrati zadnja doslej ustanovljena sekcija slovenskega društva defektologov.

FICE je bila ustanovljena leta 1948 v Švici, v Trognu, kjer je delovala in še danes deluje znamenita otroška vas »Pestalozzi Dorf«. Organizacija je sprva vključevala predvsem zavode, domove, otroške vasi, ki so jih ustanavljali zlasti po drugi svetovni vojni, kasneje pa je svojo dejavnost razširila na celotno področje zunajdružinske vzgoje. Pobudnik ustanovitve FICE kot mednarodne organizacije je UNESCO, zato se ta federacija med drugim zavzema za pravice otrok ne glede na narodnost, raso in veroizpoved, predvsem pa za tiste otroke, ki zaradi različnih vzrokov, trajno ali del svojega otroštva, ne morejo odraščati v svoji družini, ker je v njej moten njihov telesni, duševni in socialni razvoj.

FICE združuje posameznike in ustanove, ki se ukvarjajo z zunajdružinsko vzgojo v najširšem pomenu besede: od rejništva, mladinskih domov, zavodov, internatov do drugih družbenih posegov v področje vzgoje otrok.

K nastanku te mednarodne organizacije sta v veliki meri prispevali zlasti dve dejstvi: da je bilo po drugi svetovni vojni veliko otrok vojnih sirot, za katere je družba morala prevzeti celovito odgovornost, ter da je pričela močno zoreti misel o negovanju mednarodnega prijateljstva, ki bi ga bilo mogoče uresničevati zlasti s primerno vzgojo otrok kot nosilcev prihodnosti našega sveta. Organizacija si ves čas prizadeva, da bi na svetu dosegli mir, da bi se otroci in odrasli vsega sveta medsebojno sporazumevali in sodelovali.

Prvo obdobje delovanja FICE po ustanovitvi pa vse do leta 1978 lahko označimo kot obdobje utrjevanja, razvoja in sprememb. S tem je mišljeno širjenje članstva v FICE, ustanavljanje nacionalnih sekcij FICE, ki so delale prilagojeno svojemu specifičnemu okolju, kljub temu pa povezovala svojo deželo s svetom. To je bilo tudi obdobje prvih težav, na katere so naleteli zanesenjaki pri tem delu, saj so se vplivi hladne vojne in večajoče se razlike med vzhodom in zahodom odražale tudi v tej mednarodni organizaciji.

Leto 1955 označuje prestop FICE iz ozkega kroga domske in zavodske vzgoje v širše področje zunajzavodske vzgoje, ali kakor bi morda tudi lahko rekli, družbene vzgoje v najširšem smislu. Članstvo in dejavnost organizacije se je s tem še bolj razmahnila in tudi Jugoslavija je leta 1962 postala članica te organizacije, žal le za nekaj let.

Posebne dejavnosti FICE v tem obdobju so bile: izobraževanje vzgojiteljev in iskanje novih vzgojnih poti, iskanje odgovorov na specifična vprašanja vzgojnega dela v spreminjajočem se svetu, v obdobju protizavodske kampanje pa tudi aktivno iskanje metod in oblik dela, ki bi presegle pomanjkljivosti družbene in institucionalne vzgoje.

Poskus vpliva na razvoj zavodske vzgoje tako izraža že manifest FICE iz leta 1971.

Prav to leto označuje tudi začetek posebne zavzetosti te organizacije za prizadete otroke in vprašanja razvojno-vzgojnih pogojev zanje.

Tretje razvojno obdobje omejujeta letnici 1979 in 1988; v tem času gre za pospešeno iskanje poti za nadaljevanje strokovnega razvoja na področju družbene vzgoje, kar se je odražalo pri izdajanju skupnih brošur in opravljanju mednarodnih analiz in skupnih raziskovalnih projektov. Tačas so se nekatere nacionalne sekcije zelo razmahnile in intezivno delale, predvsem pri izobraževanju svojih članov, razvijanju specifičnih oblik družbene vzgoje, izdajanju publikacij, revij in s tem veliko prispevale k dograjevanju pedagoške misli na tem področju.

Eno zadnjih skupnih poročil FICE je Malmöjska deklaracija (1986), ki predstavlja apel FICE za razvoj mreže različnih oblik zunajdružinske vzgoje kot posamezniku prilagojene družbene podpore.

Delo organizacij usklajuje sekretariat, ki ima sedež v Švici, in z dvema letnima srečanjema sveta zveze, ko se sestanejo predsedniki posameznih nacionalnih sekcij in načrtujejo skupne projekte in naloge. Izvršni komite zveze se sestaja še pogosteje, da bi bilo delo organizacije čim bolj usklajeno in resnično odraz skupnega hotenja vseh članov zveze. Zdaj je v organizaciji 23 aktivnih dežel članic in nekaj s statusom pridruženega članstva. Redna oblika dela so kongresi FICE; naslednji bo leta 1990 v Pragi.

In prihodnost? V njej ostaja še veliko nerešenih vprašanj, tako za mlade, s katerimi delamo in živimo, kot za nas odrasle. Morda je sodelovanje s FICE in s tem sodelovanje z drugimi mladimi in odraslimi tudi za nas pot, ki nas bo vodila do jasnejših odgovorov.

Alenka Kobolt

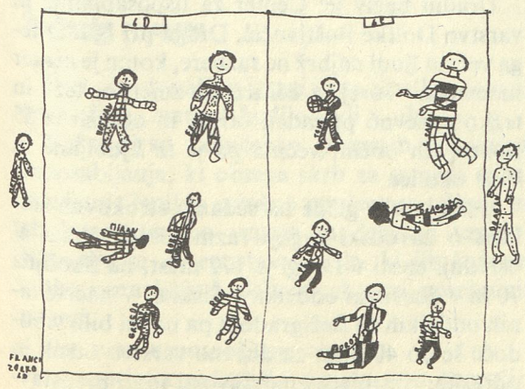

Franci Zorko

NAŠIH PETINDVAJSET LET

Naša šola se imenuje Osnovna šola Prekmurske brigade. Ustanovljena je bila pred petindvajsetimi leti.

Najprej so se učenci učili v prostorih osnovne šole Edvard Kardelj, kjer je bilo v začetku le nekaj oddelkov. Ker je bilo učencev vedno več, so se oddelki širili. Preselili so se v prostore prejšnje zdravstvene šole. Tudi tu je bilo prostorov premalo. Začeli so graditi novo šolo.

Moja šola je sedaj zelo lepa. V šoli imamo zelo lepo urejene učilnice. Imamo tudi lepo tehnično in šiviljsko delavnico.

Telovadimo v večnamenski dvorani. Imamo lepo učno kuhinjo, v kateri se učimo kuhanja in pečenja ter kulturnega uživanja hrane. Tudi naša jedilnica je lepa, a nekoliko premajhna. Ob obletnici smo učenci višjih razredov s tovarišicami pripravili recital. Naši lutkarji so zaigrali kratko igrico. Ritmična skupina je zaplesala nekaj narodnih plesov. Razvedrile so nas tudi mačke s svojim mačjim plesom. Tudi pevski zbor ni manjkal. Govor tovarišice ravnateljice je presunil mnogo obiskovalcev, da so imeli kar solzne oči. Tudi dr. Ludvik Horvat, minister za prosveto in kulturo iz Ljubljane, se je udeležil naše slovesnosti. Številni gostje so s svojim obiskom pokazali, da vedo, da tudi mi obstojamo in da nas imajo radi takšne kakršni smo.

Po proslavi so si gostje ogledali razstavo ročnih del, ki smo jo pripravili ob tej priložnosti. Ob družabnem srečanju pa so poklepetali z našimi tovarišicami in tovariši, ki se zelo trudijo in skrbijo za nas, da nam je lepše in da bomo v življenje stopili pripravljeni.

Melita Hašaj
OŠ Prekmurske brigade
Murska Sobota

Z bratom znava marsikaj skuhati. Jaz sem že pekel meso in jajčka. Tudi juho sem skuhal. V nedeljo pa sem za mamico in brata skuhal mlečni riž. Za seboj sem pomil in pospravil. Riž ni bil dober, ker je bil pregost. Mami me je vseeno pohvalila, ker sem za sabo vse pomil.

Boštjan Osek

predstavljamo vam

CENTER DOLFKE BOŠTJANČIČ

Center Dolfke Boštjančič je prehodil prvi del svoje poti — letos namreč mineva pet let, odkar je odprl vrata prvim varovancem. Za kakšne posebne slovesnosti ni bilo ne časa ne prave priložnosti, saj so se letošnjo jesen okrog najnovejše dejavnosti centra — dnevnih oddelkov v Ljubljani — dogajale prav neverjetne stvari. Zato je prav, da na kratko predstavimo osnovno dejavnost te ustanove, pa tudi vse zaplete, ki so nastali v Ljubljani ob ustanavljanju dnevnih oddelkov. Zgodovina se, žal, ponavlja, le da so ponovitve očitno vsakokrat bolj dramatične!

Uredništvo

Začetek

Center Dolfke Boštjančič v Dragi pri Igu je prišel v zavest strokovnih delavcev in staršev kot takoimenovani **tretji** zavod (prvi in drugi sta Dornava in Črna) že leta 1974. Zataknilo se je že pri lokaciji — dvakrat je bila že pripravljena tako rekoč vsa dokumentacija, pa je bilo potrebno začeti vse od kraja še tretjič. Tretja lokacija — na Igu — je bila načelno sprejeta decembra 1979, torej pred desetimi leti. Ravno tedaj pa so bile investicije v »negospodarske« naložbe na hitro in zelo grobo omejene, tako da se je zbiranje potrebnih sredstev zavleklo tja do leta 1982, ko se je z zamudo začela gradnja zavoda. Trajala je do leta 1985, vendar prvotni načrt ni bil ureničen v celoti, kljub temu da so zavod gradili v treh fazah. Prvi varovanci so prišli v zavod jeseni leta 1984, postopno smo jih sprejemali še celo naslednje leto, ko je zavod zaživel v sedanji podobi.

Leta 1980 smo oblikovali tudi zasnovo dela enote za odrasle zmerno, teže in težko duševno prizadete osebe, ki je bila pet let kasneje odprta v stavbi nekdanje psihiatrične bolnišnice na Škofljici.

Lansko jesen pa je začel z delom prvi dnevni oddelek v Ljubljani.

Komu je center namenjen

Uradni naziv je: Center za usposabljanje in varstvo Dolfke Boštjančič, Draga pri Igu. Iz tega večina ljudi najbrž ne razbere, komu je center namenjen. Torej: v centru so zmerno, teže in težko duševno prizadeti otroci in odrasli iz 55 slovenskih občin, večina pa je iz Ljubljane in širše okolice.

Ustanova je glede na sedanja strokovna stališča o zavodski vzgoji razmeroma velika. V osrednji enoti v Dragi je 172 mest, na Škofljici 70 in v dnevnem oddelku v Šiški 6. V načrtovanih oddelkih za Bežigradom pa naj bi bilo v bodoče še do 40 mest za dnevno varstvo otrok in odraslih; obstoječe zmogljivosti torej predstavlja 242 mest za stalno namestitev in 6 za dnevno varstvo. Dejanska zasedenost pa je 185 do 190 otrok v Dragi, 70 do 75 odraslih na Škofljici in 7 v Šiški, kar je skupaj 255 do 265 oseb. Razen tega je vključenih v kratkotrajne sprejeme še 25 do 35 oseb letno, od tega 5 odraslih.

Poudariti je potrebno, da je center v Dragi prvi namensko grajeni zavod za zmerno, teže in težko duševno prizadete otroke v Sloveniji, ki ima status organizacije za usposabljanje in status zdravstvene organizacije.

Temeljni pogoj za sprejem je duševna prizadetost zmerne, težje ali težke stopnje, ki pa je pogosto združena z drugimi motnjami, kot so cerebralna paraliza, epilepsija, slepota, gluhota, psihične in čustvene motnje ter degenerativna obolenja centralnega živčnega sistema. Ta raznolikost narave in teže prizadetosti med posameznimi otroki je narekovala že različno zasnovo gradnje posameznih enot centra, pa tudi različnih programov, ki jih izvajajo.

V Dragi je pet domov paviljonskega tipa; vsak dom je zaključena enota. V dveh domovih so otroci, ki se ne morejo sami gibati (nepokretni in polpokretni), v ostalih treh domovih pa so otroci, ki se samostojno gibljejo. V vsakem od teh treh domov so štiri družine; posamezna skupina razpolaga s teraso, garderobo ob vhodu, jedilnim kotom z igralnico, spalnicami (enodo tripostelje) in sanitarijami. Največje možno število otrok v takem domu je 40. Družine so po spolu, starosti in stopnji duševne prizadetosti različne. Za čim boljše počutje otrok skušamo doseči, da bi se v vsaki družini menjavalo čim manj delavcev.

Življenje v centru

Otroci niso našli v Dragi in na Škofljici le svoj drugi dom, marveč hodijo tudi v »šolo«.

Nekateri so vključeni v program delovnega usposabljanja, ki obsega skrb za samega sebe, razvijanje čutil in splošno poučenost, telesno in glasbeno-ritmično vzgojo in delovno vzgojo. Navajajo se na enostavna dela, ki jih kasneje lahko opravljajo v delavnicah pod posebnimi pogoji.

Osnovno usposabljanje obsega:

— specialnopedagoški program, s pomočjo katerega naj bi otrok osvojil ali vzdrževal elemente skrbi za samega sebe, razvijal sporazumevanje in orientacijo, socialne osnove in preprostih opravil,

— negovalno-zdravstveni program, v katerega sodijo osnovna nega, specialna nega, preventiva, zdravljenje, fizioterapija in korektivna gimnastika,

— psihosocialni program.

Večino programov uresničujemo v obliki dela s skupino, razen tega pa v centru posamezni strokovnjaki otroke obravnavamo tudi individualno po programu, ki je prirejen potrebam vsakega otroka posebej.

Le malokdo pa najbrž ve, da že tretje leto eno od rednih oblik dela centra predstavljajo tako imenovani kratkotrajni sprejemi. Otroke sprejemamo za krajši čas, od enega tedna do treh mesecev, predvsem zato, da bi razbremenili starše. Največ takih sprejemov je med poletnimi počitnicami (letos jih je bilo 26); nekateri otroci prihajajo k nam na krajše počitnice že tretje leto.

Teže in težko prizadeti odrasli so deležni nege in varstva; če zmorejo, pa se ukvarjajo tudi s preprostimi opravili.

Kdo skrbi za otroke

Za otroke je treba skrbeti vseh 24 ur vsak dan v letu, zato je tudi število delavcev v centru veliko. Vseh delavcev je 230, od teh jih 169 dela neposredno z gojenci in so zaposleni za poln delovni čas, osem do deset pa je še stalnih zunanjih sodelavcev, ki delajo v zavodu manj kot polovico delovnega časa.

Tako je v centru 28 defektologov, psiholog, dva socialna delavca, zdravnik pediater, logoped, pet višjih medicinskih sester, osem fizioterapevtov, pet delovnih terapevtov, 25 srednjih medicinskih sester in 93 varušk-negovalk. Zunanji sodelavci so zdravniki-specialisti: pediater, pedopsihiater, psihiater, nevrolog, ortoped, stomatolog, internist.

Strokovna skupina

Celovita skrb za duševno prizadete naj bi se začela že zelo zgodaj in zahteva sodelovanje različnih strokovnjakov, predvsem z medicinskega,

psihološkega, pedagoškega in socialnega področja. Proces diagnosticiranja duševno prizadetega otroka se razlikuje od ustaljenega načina postavljanja diagnoze. Zaradi kompleksnosti problematike se morajo od vsega začetka vključevati v ta proces različni strokovni delavci. Tudi pri nadaljnji diagnostični obravnavi v našem centru teče proces po načelih timskega ocenjevanja. Takšno delo je opredeljeno tudi v statutu centra.

Strokovna skupina odloča o sprejemih in odpustih otrok, ne glede na to, ali so sprejemi stalni, začasni ali kratkotrajni, razvršča otroke v domove oziroma družine, določa okvirni individualni program obravnave, oblikuje predloge strokovnega usposabljanja delavcev.

Potrebe posameznega otroka so narekovale ustanovitev strokovne skupine, ki je namenjena individualnemu načrtovanju in individualni obravnavi otroka. Zato smo ustanovili skupino, ki smo jo poimenovali habilitacijski tim. Ta tim obravnava izključno problematiko posameznega otroka. Skupinska odločitev temelji na strokovni oceni in programih vseh področij in je strokovno neodvisna, pri tem pa je zagotovljena enakopravnost vseh strokovnih delavcev ter obvezujoča za vse člane. Običajno je soglasna. Za izvedbo so odgovorni vodje enot in služb.

Člani tima so dolžni pripraviti pisno gradivo in rezultate prejšnjega dela pred sejo; zapisnik obsega sklepe tima in je sestavni del dokumentacije v otrokovi kartoteki. Vsak otrok mora biti enkrat letno predstavljen habilitacijskemu timu.

Delo strokovnih sodelavcev

Omenili smo že, da je vsak otrok deležen tudi individualne obravnave. Želimo vam podrobneje predstaviti delo posameznih strokovnjakov, ki jo uresničujejo.

Zdravnik-specialist pediater je osnovni nosilec zdravstvene dejavnosti, ki usmerja tudi specialistično dejavnost. Pomembno je, da ozko usmerjeni specialisti poznajo bivalne razmere in funkcioniranje otrok v centru. Opravljajo tudi redne — periodične — preglede otrok v kliničnih ustanovah, kjer imajo otroci svoje kartoteke še iz obdobja ugotavljanja njihovega stanja in vzrokov zanj (etiopatogenetska diagnostika).

Delo specialistov narekuje narava obolenj otrok oziroma patologija bolezni. Sem sodijo naslednja specialistična področja medicine: pediatrija, nevrologija, ortopedija, psihiatrija in stomatologija.

Pediatrija zajema področje preventive in kurative. Preventivno dejavnost razdelimo v dve smeri dela: osnovno, ki se nanaša na preprečevanje akutnih nalezljivih bolezni in kroničnih nenalezljivih bolezni, in specifično, ki predstavlja preprečevanje vpliva ogrožujočih dejavnikov pri nastanku razvojnih motenj in preprečevanje psihosocialnih travm družine in okolja.

Kurativna dejavnost obsega zdravljenje akutnih obolenj posameznikov, zdravljenje in kontrolo akutnih nalezljivih bolezni, zdravljenje kroničnih obolenj, kontrolo kroničnih nenalezljivih obolenj in stanj, dolgotrajno zdravljenje (long therm), laboratorijsko kontrolo negativnih učinkov zdravil.

Nevrologija obsega ugotavljanje nevrološkega stanja, razvojno nevrologijo in nevrologijo epilepsije; v centru je namreč 59 odstotkov otrok z epilepsijo, ki potrebujejo stalno kontrolo.

Ortopedija

Zdravnik ortoped ugotavlja ortopedsko stanje pri vseh otrocih enkrat letno, predlaga kirurško zdravljenje za otroke s cerebralno paralizo, sodeluje pri nabavi ortopedskih pripomočkov.

Psihiatrija

Tu gre predvsem za diagnosticiranje in zdravljenje morebitnih psihiatričnih komplikacij nadgradnje duševne prizadetosti (vedenjske, čustvene, psihotične motnje), izobraževalno delovanje in sodelovanje s starši.

Stomatologija je usmerjena v preprečevanje in zdravljenje.

Fizioterapevti se ukvarjajo z več področji dela: nevrofizioterapijo, hidroterapijo, respiratorno fizioterapijo in korektivno gimnastiko z rekreacijo.

Nevrofizioterapija je namenjena otrokom s cerebralno paralizo, temelji pa na naslednjih osnovnih postopkih:

— preprečevanje (inhibicija) nepravilne mišične napetosti in nepravilnih reakcij in gibov,

— vzpostavitev normalne napetosti, ki deluje proti težnosti in omogoča podporo in kontrolo gibov ter razvijanje normalnih posturalnih reakcij za vzravnavo in ravnotežje,

— olajšanje normalnih gibalnih vzorcev za najrazličnejše aktivnosti, ki jih otrok uporablja v življenju, pri dnevnih aktivnostih in delu oziroma za funkcionalne aktivnosti,

— preprečevanje kontraktur (skrčenosti) in deformacij (zmaličenosti).

Osnovno pravilo pri obravnavi otroka s cerebralno paralizo je podati otroku najbolj normalne senzomotorne vzorce, kar dosežemo s prebujanjem avtomatskih aktivnih reakcij, s specifičnimi tehnikami rokovanja in z zaviranjem nepravilnih reakcij. Tako pri otroku istočasno spodbujamo in razvijamo normalne reakcije.

Tudi hidroterapija je namenjena otrokom s cerebralno paralizo; izvaja se v Hubbardovi kadi. S to terapijo naj bi dosegli zmanjšanje spastičnosti (krčevitosti) in izboljšanje koordinacije gibov.

Operativno zdravljenje je samo ena of faz v celotnem programu. Zdravljenje po operaciji prav tako zajema gibanje v vodi, ki naj bi pripomoglo k zmehčanju struktur in povečanju obsega gibov. V vodi se otrok zaradi fizikalnih učinkov laže in hitreje nauči pravilnih gibov.

Delovni terapevti imajo široko delovno področje, ki zajema: funkcijo celega telesa, razvoj prijemanja in spuščanja, osamosvajanje otroka v dnevnih aktivnostih, usklajeno delovanje vida in gibanja (vizualno-motorična koordinacija), čutno-gibalno vzgojo (senzomotorna reedukacija), urjenje zaznavnih in spoznavnih funkcij, izbiro ortopedskih in ortotskih pripomočkov.

Omenjena področja dela izvaja delovni terapevt samostojno, z različnimi aktivnostmi funkcionalne delovne terapije, ki jo bogati s prvinami socializacije, rekreacije in zaposlitvenih tehnik, pri tem pa mora upoštevati psihološki vidik obravnave.

Medicinske sestre izvajajo osnovno in specialno nego, organizirajo dnevni ritem specifičnih skupin otrok, kot so epileptiki in otroci s cerebralno paralizo, izvajajo intenzivno nego težko duševno prizadetih in telesno invalidnih otrok, sodelujejo v drugih sestavinah programa usposabljanja.

Tudi **psiholog** ima široko področje dela: diagnostiko, terapijo, okupacijo in delovno terapijo; spremlja in nadzoruje stanje otrok in obravnava ter dela s starši.

V okviru *diagnostike* izvaja:

— diagnostiko osnovnih struktur, ki sestavljajo prehod med telesnimi in psihičnimi aktivnostmi,

— določanje ravni in kvalitete inteligence, razlikovanje miselnih procesov, določanje kvalitete in ravni zaznav kot tudi doživljanja prostora in časa, določanje kvalitete in smeri motivizacije, ugotavljanje teženj na socialnem področju, zaposlitveno usposobljenost ipd.

— diferencialno diagnostiko pri posameznih otrocih s problematično klinično sliko.

Terapija je usmerjena v razvijanje psihomotorike, v psihoterapijo psihičnih motenj ter psihoterapijo motenj vedenja in motenj v socialnih stikih.

Logoped usmerja svoje delo na spodbujanje govora in spontano govorno sporazumevanje. Pri delu upošteva vsa specialno pedagoška načela in metode dela, poseben poudarek pa daje nazornosti. Program spodbujanja govora vključuje govorico telesa in ritmiko, vaje za govorne organe, oblikovanje glasov in bogatenje besednjaka. Pri tem uporablja slušne, gibalne, vidne in vonjalne spodbude. Delo sloni na pristnem čustvenem odnosu, potem ko pridobi otroka za sodelovanje in ko ta začuti potrebo po izražanju. Ob tem si otrok širi število predstav iz neposredne bližine in bogati pasivno besedje. Logoped uporablja pri delu igrače in ilustracije, upošteva pa tudi oblike totalne komunikacije glede na sposobnost posameznika.

Vaje zahtevajo mnogo ponavljanja v različnih oblikah — pri gimnastiki, glasbeno ritmičnih vajah, igrah, spremljanih z govorom, kar privede do bolj zanesljive uporabe govornih organov (ustnic, jezika, ...) in do bogatenja besednjaka. Vsak naš gojenec se razlikuje od drugih po obsegu besed, načinu izražanja, sposobnosti vodenja misli ipd. Zato je potreben individualen pristop.

Specialni pedagog individualno obravnava otroke s specifičnimi motnjami, kot so: otroci z

otroškim avtizmom, otroci z motnjami vedenja in osebnosti, otroci s cerebralno paralizo, slepi in gluhi.

Socialni delavec vodi postopek ob sprejemu in odpustu otroka in pri tem sodeluje s centri za socialno delo in z drugimi ustanovami. Obsežno področje njegovega dela pa predstavlja delo s starši pred sprejemom otroka v zavod, med njegovim bivanjem v ustanovi in ob odpustu.

Delo strokovnih delavcev se nenehno prepleta. Poleg poglobljenega znanja lastne stroke je potrebno tudi poznavanje dela in znanja drugih strokovnih sodelavcev, zato organiziramo stalno strokovno spopolnjevanje delavcev:

— pedagoških delavcev z znanjem s področja medicine (pediatrija, psihologija, psihiatrija),

— medicinskega kadra z znanjem iz osnov pedagogike, razvojne nevrologije, nevrofiziologije,

— psihologa in socialnega delavca z znanjem medicine in pedagogike ter

— negovalnega kadra z znanjem osnov vseh treh področij.

Izobraževanje poteka v centru ter v vseh bližnjih izobraževalnih ustanovah prej omenjenih strokovnih področij.

Prosti čas in razvedrilo

Pri organizaciji prostega časa se skušamo čim bolj približati dejavnostim, ki so jih običajno otroci deležni v svojem domačem okolju. Naš program prostega časa obsega: letovanja na morju in v planinah, športne aktivnosti, ogled kulturnih prireditev, ogled kino predstav, izlete.

Veselo je tudi ob raznih praznovanjih. Veseli prazniki, kot je na primer novoletno rajanje, pa nudijo tudi priložnosti za prijetno in trdno povezovanje centra z okoljem — tako sta letošnji igrici, ki so ju pripravili delavci centra, razen naših domačih otrok razveseljevali tudi otroke v šoli in v vasi!

Sodelovanje s starši

Po odločitvi habilitacijskega tima o sprejemu otroka se takoj prične tudi poglobljeno delo vseh strokovnih sodelavcev s starši. Cilji tega dela so:

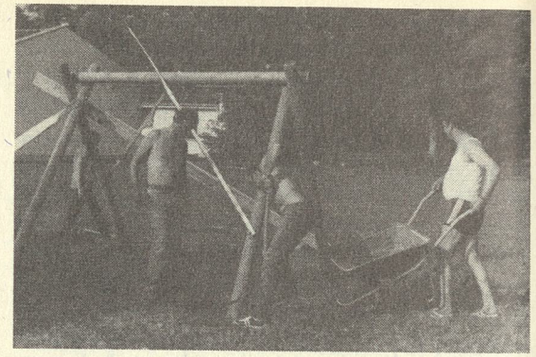

— ohranjevanje čim tesnejših stikov med družino in otrokom v centru,

— obravnavanje specifičnih problemov vsake družine hkrati s sprejemom otroka,

— spodbujanje in ohranjanje psihosocialnega zdravja vseh članov družine v njenem domačem okolju,

— osveščanje okolice družine zaradi ohranitve vezi oziroma ponovno zadovoljive vključitve družine v okolje,

— spodbujanje staršev za čim tesnejše sodelovanje s centrom.

Člani sveta staršev so izredno dejavni, organizirali so že nekaj dobrodelnih prireditev in sodelovali ob organizaciji zavodske olimpiade.

Načrti

Velik del naših načrtov je namenjen razvoju nekaterih novih oblik dela.

Načrtujemo odpiranje dnevnih oddelkov za usposabljanje in varstvo teže in težko prizadetih otrok v Ljubljani za otroke iz ljubljanskih občin. Računamo, da bo v obdobju petih do desetih let potrebno odpreti pet do šest oddelkov za otroke od 7. do 18. leta in štiri oddelke za odrasle.

Oblikovati in popularizirati nameravamo tudi službo za pomoč na domu, katere vsebina še ni natančno oblikovana.

Center je zajet v republiški program prenove organizacij za usposabljanje, tako da bo pridobil še telovadnico in nekaj kabinetov za individualno delo z otroki. Večanja kapacitet za domsko obravnavo ne načrtujemo.

Zdenka Hitejc, Valerija Bužan

DEMOKRACIJA ZA VSAKO CENO

Vedno se veselim naših seminarjev, kjer se zberejo družine z duševno prizadetimi otroki. Po začetnem nelagodju in tesnobi se počutje v skupini spremeni in preraste v iskreno prijateljstvo. Običajno se poslovimo z besedami: Bilo je lepo. Laže bomo prenašali vsakdanje skrbi in težave. Tako je bilo tudi konec oktobra, ko smo v Črni na Koroškem preživeli nekaj nepozabnih dni. Ko sem naslednji ponedeljek spet prišla v službo, še vsa pod vtisom uspelega seminarja, sem na mizi našla članek iz časopisa Delo. Ob pogledu na naslov sem otrpnila: PRAVICO IMAMO, DA PRIZADETIH LJUDI V NAŠO BLIŽINO NE MARAMO.

Neštetokrat sem prebrala članek o sestanku devetih stanovalcev iz ljubljanske soseske BS-3, ki so želeli novinarki Mojci Kaučič pojasniti svoja stališča o postopku, v katerem je bila odločena nadaljnja usoda enega od vrtcev v tem naselju. Zaradi premajhnega števila otrok v

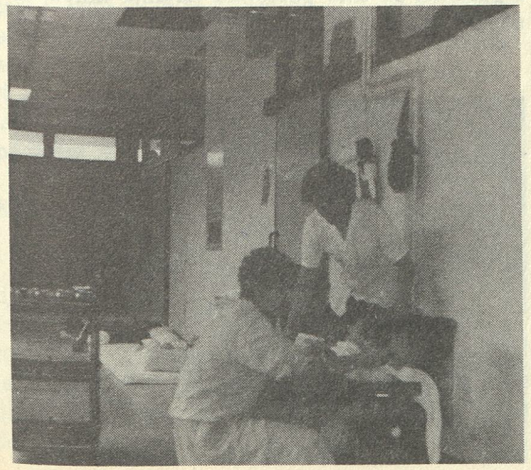

enoti VVO Ciciban na Hošiminhovi ulici številka 3 naj bi zgradbo prevzel Center Dolfke Boštjančič in v njej uredil dnevne oddelke za varstvo in usposabljanje težko duševno prizadetih otrok iz Ljubljane. Članek se končuje z besedami ene od udeleženk sestanka: »Ne mislite, da bi se mi teh otrok oziroma odraslih ljudi radi rešili in da smo brez srca. Mi bi jim samo radi pomagali, da bi dobili čim boljše. Res pa je, da ima vsak človek pravico izbirati, koga sprejme, zato imamo tudi mi pravico, da teh ljudi ne maramo. V času demokracije imamo krajani pravico odločati — če je to res demokracija.«

Po objavi tega članka se je usul plaz: telefonski klici v uredništvo Dela, članki v časopisju, sestanki, dopisi, neuraden referendum v naselju BS-3, oddaje na radiu, javna tribuna, pa spet pisanje, klici, obravnava na komisiji za vloge in pritožbe, oddaja na televiziji in na radiu, spet pisanje v časopisih ...

Zunaj Ljubljane o tem problemu ni veliko znanega, vendar želimo v naši reviji o njem širše razpravljati, saj na podobne težave še vedno naletimo tudi drugod. Predvsem pa mislimo, da je bistvo vseh zapletov ODNOS DO DUŠEVNO PRIZADETIH LJUDI.

Oddelki za dnevno varstvo in usposabljanje težko duševno prizadetih

Dnevno varstvo je pri nas nova oblika skrbi za težko duševno prizadete otroke in odrasle. Doslej so delovali le trije taki oddelki: pri osnovni šoli Helena Puhar v Kranju (prav zdaj urejajo nove prostore za ta oddelek v starem delu mesta), pri osnovni šoli XIV. divizije v Titovem Velenju in v VVO H. Ch. Andersen v Ljubljani (kot ena od enot Centra Dolfke Boštjančič); v kratkem naj bi v istem ljubljanskem vrtcu odprli še en tak oddelek, resno pa se pripravljajo na ustanovitev takih oddelkov še v nekaterih drugih mestih v Sloveniji.

V Ljubljani je, razumljivo glede na število vseh prebivalcev ljubljanskih občin, tudi število težko duševno prizadetih otrok tolikšno, da bi bilo smotrno v vsaki občini odpreti oddelek ali dva za te otroke, pa tudi kakšnega za odrasle. To pomeni, da bi v Ljubljani do leta 2000 morali postopno uvesti vsaj deset takih oddelkov.

Kako se je zapletlo za Bežigradom

Ljubljansko društvo za pomoč duševno prizadetim je skupaj z društvom za cerebralno paralizo že pred nekaj leti začelo s temeljito pripravljeno akcijo za ustanavljanje dnevnih oddelkov za težko duševno prizadete otroke, stare nad sedem let (do te starosti so v razvojnih oddelkih pri vrtcih). Lani spomladi so bili v okviru mestne konference SZDL, ki je bila nosilec te akcije, sprejeti sklepi, kako naj bi se pobuda uresničila, delovne skupine pa so pripravile potrebna gradiva — kakšen bo program, kakšni morajo biti prostori, koliko delavcev je potrebnih, koliko bo to stalo ipd. Prvi rezultat te akcije je bil oddelek v Šiški — o njem smo že poročali v Našem zborniku.

Ob iskanju prostora za oddelke se je izkazalo, da v občini Bežigrad v soseski BS-3 stalno upada število otrok v vrtcih. Eno od manjših enot VVO Ciciban, ki je bila zgrajena s sredstvi III. samoprispevka, delovala pa je le dve leti, so že preuredili v knjižnico. Podobna usoda, namreč znižanje števila vključenih otrok pod polovico razpoložljivih zmogljivosti, je doletela tudi enoto na Hošiminhovi ulici 3. Že leta 1987 so občani zahtevali temeljite analize o bodoči namembnosti te zgradbe in o razvoju varstva predšolskih otrok v soseski BS-3; terjali so tudi, da morajo biti vse odločitve sprejete skupaj z njimi in da mora biti v objektu še naprej ena od družbenih dejavnosti.

Letošnjo pomlad so v VVO Ciciban ugotovili, da jeseni ne bo več dovolj otrok za gospodarno uporabo te enote. Zato so sprožili običajen postopek za spremembo namembnosti. Ob iskanju novega upravljalca zgradbe so pomislili tudi na Center Dolfke Boštjančič, ki naj bi v Ljubljani prevzel dnevno usposabljanje težko duševno prizadetih otrok. Strokovnjaki so ocenili, da bi z manjšimi preureditvami bilo mogoče zgradbo usposobiti za to dejavnost.

Ob vsaki spremembi namembnosti vrtca ali podobne ustanove je seveda potrebno preskrbeti cel kup soglasij. Zato so povprašali za mnenje starše otrok, ki so bili dotlej vključeni v to enoto vrtca, in skupnosti stanovalcev. Odziv je bil bolj mlačen, vendar je svet krajevne skupnosti dal soglasje. V razširjenem svetu VVO Ciciban sta proti spremembi glasovala delegata iz te in sosednje enote vrtca, ostali pa so soglašali. Na tej osnovi so pristojni občinski organi sklenili, da lahko jeseni začnejo z delom oddelki dnevnega usposabljanja in varstva težko duševno prizadetih otrok kot enota Centra Dolfke Boštjančič.

Nato se je med občani začelo povečevati število tistih, ki so nasprotovali spremembi. Po ponovnih pogovorih predstavnikov vrtca in centra s skupnostjo stanovalcev na Hošiminhovi ulici 3 je bila postavljena zahteva občinskemu komiteju za družbene dejavnosti, naj vsi, ki so že dali svoje soglasje, ponovno preverijo te odločitve.

Sredi oktobra je bil v Delu objavljen članek o nasprotovanju stanovalcev; ker pa se del njih ni strinjal s trditvami v članku, so novinarko ponovno poklicali na razgovor, o katerem je seveda takoj poročala — tako je nastal članek, ki sem ga omenila v uvodu. Nanj so se odzvali stanovalci stolpnic v Hošiminhovi ulici, ki so novinarki očitali tendencioznost in neobjektivno obveščanje, ter zatrdili, da nikakor ne uveljavljajo pravice »da teh ljudi ne marajo v svojo bližino«. Oglasili pa so se tudi drugi bralci, ki so stanovalcem očitali nehumanost, čustveno pohabljenost in njihova razmišljanja primerjali z nacističnimi.

Skupina najbolj glasnih stanovalcev je nato začela navajati drugačne razloge za svoje nestrinjanje, predvsem neustreznost lokacije v tem pretirano gosto naseljenem delu mesta in da bodo njihovi otroci ostali brez edinega igrišča. Oporekali so tudi postopku dajanja mnenj in soglasij, pa tudi strokovnosti direktorja Centra

Dolfke Boštjančič, Dušana Parazajde. Ustanovili so ODBOR ZA ZAŠČITO KRAJANOV, zaprosili za razna strokovna mnenja, izvedli anketo med krajani in vložili pritožbo na komisijo za vloge in pritožbe pri skupščini SRS.

Ker je problem narasel do neverjetnih razsežnosti, so se v krajevni konferenci SZDL odločili prirediti javno tribuno o spremembi namembnosti sporne enote vrtca. Javna tribuna je bila 4. decembra v osnovni šoli v naselju BS-3; o njej je obširno poročala tudi ljubljanska televizija v oddaji Tednik.

Čemu oporekajo krajani

Na anketnem listu, s katerim je odbor za zaščito krajanov želel preveriti mnenja krajanov, so zapisani ugovori zaradi:

»— samovoljne odločitve krajevne skupnosti Ivan Kavčič-Nande o soglasju k spremembi namembnosti vrtca za potrebe teže in težko duševno prizadetih oseb,

— dokazanega števila otrok, ki so bili nasilno razkropljeni po okoliških enotah, in laži, da je vrtec prazen,

— laži o določeni dobi (10 let),

— laži, da je ta vrtec najbolj primeren,

— laži, da so nehumani, saj hočejo, da se prične s širšim družbenim pristopom«.

Na javni tribuni so člani tega odbora poudarjali, da je postopek odločanja sporen, ker so vsi namenoma obšli voljo krajanov, da je bilo delovanje vseh inštitucij forumsko in da so bili krajani preslabo informirani o dejavnosti, ki naj bi se po novem izvajala v njihovem vrtcu. Zavrnili so očitke, da so nehumani in ponovno predlagali, naj bodo oddelki v kateri od sosednjih enot vrtca, kjer so ugodnejše prostorske razmere in primernejše prometne povezave.

Kaj mislimo drugi

Že sami naslovi člankov, ki sta jih objavljala dnevnika Delo in Dnevnik, jasno izražajo stališča novinarjev do razprave na javni tribuni in do ravnanja skupine krajanov iz naselja BS-3: Vrtec za plotom predsodkov, Svet davno izgubljenih vrednot, Srhljivka v osnovni šoli, Maske dol!, Človek človeku volk...

Vsi, ki so doslej karkoli rekli ali ukrenili v tej zadevi, so bili pred navidez preprosto izbiro: ali so za novo dejavnost v opuščenem vrtcu ali pa so proti. Vendar pa odločitev le ni tako enostavna, saj je v ozadju vedno tudi odločitev o odnosu do duševno prizadetih ljudi — preskus moralnih vrednot in ob tem nihče ne more biti neprizadet.

Krajani so bili seveda izredno ogorčeni ob vseh člankih v časopisju, ker so se vsi novinarji in drugi dopisniki, ki ne stanujejo v BS-3 — javno mnenje torej — soglasno izrekli ZA novo dejavnost in proti volji teh krajanov. Enoglasne so bile tudi obsodbe ravnanja krajanov, češ da so nehumani in da je bistvo problema v nespoštovanju oziroma v razpadu temeljnih človeških vrednot. Tudi izvršni odbor ljubljanskega društva za pomoč duševno prizadetim je oblikoval svojo izjavo za javnost v tem smislu; objavljamo jo posebej.

Navajam nekaj odlomkov iz člankov in pisem bralcev ter z javne tribune:

V svetu in pri nas poznamo različne oblike vključevanja (integracije) otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Ena izmed oblik je tako imenovano prostorsko vključevanje (fizično-ekološka integracija). V tej obliki skušajo strokovnjaki čim pogosteje spravljati otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju v stik z »zdravimi« vrstniki, da odstranjujejo arhitektonske pregrade, da se oboji srečujejo v istih vzgojno-varstvenih ustanovah, šolah, istih zdravstvenih ustanovah, rekreacijskih in drugih prostorih, v odmorih, ob hranjenju, sprehodih, morda ob kulturnih, zabavnih ter športnih dejavnostih, v program pa so vključeni po zmožnostih. V tem primeru je socialno učenje »humaniziranje«: »zdravi« vrstniki naj se ob otroku z motnjo v telesnem in duševnem razvoju uče humanega ravnanja bolj neprisiljeno in ne v rivalitetnih situacijah. Zavedati se moramo, da je socialno prilagajanje (integracija) obojestranski proces, pri katerem se »zdravi« vrstniki in otroci z motnjami v telesnem in duševnem razvoju drug drugemu prilagajajo in sčasoma tudi drug na drugega navadijo. Seveda pa se ti stiki vedno bolj ožijo, čim težja je motnja. Kako uspešni bomo pri tem, je odvisno od mnogih de-

javnikov, med katerimi je zelo pomemben dejavnik stopnja kulturnega razvoja posameznika oziroma družbe.

* * *

Človek se sprašuje, čemu tak odpor? Tako lahko ugotoviš, dojameš, da gre za izpraznjen svet vrednot, tistega, čemur so nekoč rekli srčna kultura. Vse pa je posledica pričakovanega in razumljivega odpora do drugačnosti. Človek beži od tega. Vendar kruti usodi nekateri ne morejo ubežati. Rešitev tega problema je po mojem mišljenju na področju naših medsebojnih odnosov, ne pa stroke.

* * *

V naši časopisni hiši, kamor so prispela žolčna pisma (ki obtožujejo, da lažemo, da navajamo besede, ki jih ta ali oni sploh ni izrekel, da imamo očitne težave pri povzemanju dogodkov), pač nismo tako domišljavi, da bi si mislili, kako bo naše pisanje vendarle komu odprlo oči. Argumentov je veliko. Zapisanih je dovolj misli, da si lahko vsak sam ustvari svojo podobo, svoje mnenje. Vsi ČE-ji in KO-ji so tu odveč. Nihče se ne more postaviti v kožo staršev prizadetih otrok. Vsak pa lahko pomisli, da ga kaj takega lahko doleti danes ali jutri. Pri razmišljanju je treba imeti samo dobršno mero **poguma** *in brezkompromisno* **poštenje.**

* * *

V naprednem svetu in v naši družbi je sprejeto nedvoumno stališče do prizadetih oseb in jim zagotavlja polnovredno uveljavitev s pravico do usposabljanja in vključevanja v družbo. Otrokova pravica do usposabljanja je posebna, z ustavo zajamčena človekova pravica.

* * *

Veliko hujša od prizadetosti, za katero trpijo otroci, ki bodo prišli v vrtec v Hošiminhovi 3, je čustvena pohabljenost ljudi okrog njih.

* * *

To so naši otroci, ki smo jim v naši družbi tudi pravno dali položaj, da smejo biti vedno »naši«. Končno imajo tudi starši teh otrok ne samo pravico, ampak dolžnost, da zahtevajo zase in za svoje večne otroke kaj več kot sestanek na Hošiminhovi 3. Vsi, ki želimo, da bi Ljubljana končno dobila svoj dnevni center za varstvo in osnovno usposabljanje huje in hudo duševno prizadetih, smo storili že kaj več, kot samo prehodili trnovo pot po vseh samoupravnih in zakonitih stopničkah.

* * *

Vsekakor pa hočemo (in tudi upamo), da se ti dogodki v ljubljanskem naselju BS-3 razvijejo v smer, kjer ne bo zmagala (ne)človeška nedostojanstvenost in nehumanost, temveč razum, ki bo našim prizadetim osebam prinesel nov in lepši jutrišnji dan.

* * *

Pogrešam množico, ki bi podprla prizadevanja posameznikov, ki se v raznih strokovnih službah in odborih otroškega in socialnega varstva že leta osamljeni borijo za srečnejše otroštvo naših zdravih in bolnih otrok. Kot član zbora uporabnikov (in ne izvajalcev) v skupnosti otroškega varstva že leta gledam, kako se te iste skupine ljudi trudijo vsaj malo olajšati gorje staršem telesno in duševno prizadetih otrok, ki k sreči ne vedo, kaj se dogaja okrog njih.

* * *

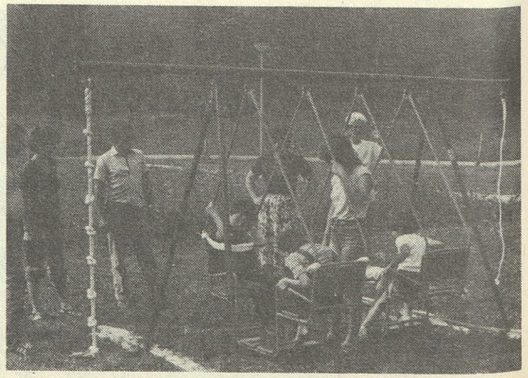

Skupina krajanov bi se ob tem morala zavedati, da je vrtec navsezadnje družbena last, narejen z denarjem iz tretjega samoprispevka in da je skupščina skupnosti otroškega varstva dala pristanek za spremembo namembnosti vrtca. Krajani o tem ne morejo odločati, lahko povedo le svoje mnenje.

* * *

Krajani, ki so prišli na današnji sestanek, hočejo »svoj« vrtec nazaj — in v njem svoje otroke. Saj ves čas niso hoteli nič drugega kot to, so dejali. Nič nimajo proti duševno prizadetim osebam, kot je ves čas ostrega nasprotovanja to jesen videti, ampak so samo proti takim birokratskim postopkom, s kakršnimi je bila dosežena sprememba namembnosti vrtca v Hošiminhovi.

* * *

Humanost je bila daleč najbolj zlorabljena beseda na tej javni tribuni. Ogorčeni krajani so namreč zatrjevali, da so jih za nehumane »naredili novinarji«, ki so jim v svojih poročanjih podtaknili fašistoiden odnos in hitlerjansko ravnanje. Obenem so v isti sapi pripovedovali, da ob pogledu na prizadetega otroka ne morejo jesti.

* * *

Svoje poštenje in odkritosrčnost, da o človečnosti sploh ne govorimo, so krajani dokazovali z besedami, da prizadetim otrokom privoščijo zares najlepše prostore (daleč stran od njih, da jih ne bo pobralo od nenehnega pomanjkanja apetita), da sploh nimajo nič proti njim, obenem pa so naštevali rezultate ankete, ki so jo pripravili in v kateri so se z vsemi silami uprli, da bi jih dobili v bližino. Sploh pa so potem povedali, da so »dovolj močni«.

Take grožnje bi bilo treba vzeti zares. Kajti danes prizadeti otroci, jutri pa kdo drug. Kdo ve, kaj vse se v razgretih glavah kuha, če se spravijo na najšibkejše, ki se niti braniti ne morejo sami?

* * *

Na vprašanje, ali bo pozitivno mnenje nove komisije ustavilo nasprotovanje skupine krajanov v BS-3, Janez Roškar pravzaprav ni odgovoril pritrdilno, torej tega zagotovila ni. Na današnji seji je namreč vsem prisotnim, ki si že toliko časa prizadevajo za ustanovitev oddelkov dnevnega varstva za duševno prizadete otroke in odrasle v vrtcu na Hošiminhovi, dobesedno zagrozil: »Kar dajte te ljudi noter, pa boste videli, kaj bo, kako so krajani močni!«

* * *

Kdo je v resnici zatiran? Veste kdo: mi krajani, ki ne pridemo do besede in živimo v razmerah, ki smo jih opisali, in ne vi in ne tov. Parazajda in ne otroci, ki smo jih pripravljeni vzeti v vsak vrtec v naši krajevni skupnosti, nismo pa za to, da se en vrtec vzame našim otrokom, ki imajo prav take pravice kot bolni otroci.

* * *

Ekonomski položaj je tak, da naši otroci ne bodo mogli kupiti stanovanja in se seliti — kam bomo pa takrat svoje vnuke dali, to se je treba vprašati.

* * *

Podpisani uporabniki vaše VVO smatramo, da nimate posluha za naše želje in potrebe. Celo tako nesramni ste, da se posmehujete našim dobronamernim in humanim ciljem urediti najprimernejši prostor za težko prizadete otroke v prostorih na Allendejevi ulici.

Zahtevamo, da našim otrokom vrnete vrtec in njihove tovarišice, ki niso krive, če je vodstvo vaše organizacije nehumano postopalo tako do naših otrok kot nas samih.

* * *

Nismo pripravljeni žrtvovati naših otrok v prid 20 ali več duševno prizadetih odraslih oseb ter eksperimentiranju pri vključevanju teh oseb v širšo družbo. To pomeni, da je nehumano zaščititi lastnega otroka pred stresi, ki jih lahko ob realizaciji

ideje tov. Parazajde popolnoma upravičeno pričakujemo. — Njegova zamisel, ki bazira tudi na privatnih interesih, je absolutno nehumana za obe strani in skregana z vsako zdravo pametjo.

* * *

Vsi ti »po sili« razlogi, vsi čustveni izbruhi, ki so spremljali dogajanje in ravnanje krajanov, pa so mi priklicali v spomin besede, ki jih je pred 150 leti zapisal angleški pisatelj Thackeray v romanu Semenj ničevosti: »Eden izmed velikih pogojev jeze in sovraštva je, da morate govoriti laži o osovraženem predmetu in jih sami verjeti, da bi tako bili dosledni.«

Kako naprej

Komisija za vloge in pritožbe pri Skupščini SR Slovenije je po obravnavi pritožbe skupine krajanov ugotovila, da so vsi dosedanji postopki v akciji za spremembo namembnosti VVE v Hošiminhovi 3 za potrebe teže in težko duševno prizadetih otrok in odraslih v zakonitih okvirih s pridobitvijo vseh potrebnih strokovnih mnenj in soglasij. Mestnemu komiteju za zdravstvo in socialno varstvo Ljubljana je predlagala, da imenuje neodvisno strokovno komisijo, ki bo preučila vse dosedanje postopke, zlasti vsestransko primernost predlagane lokacije; ne zaradi dvomov v korektnost poteka dosedanjih postopkov in ugotovitev, pač pa zaradi ugoditve zahtevi odbora za zaščito krajanov.

Komisija je že imenovana, vodstvu Centra Dolfke Boštjančič pa naročeno, da takoj začne s preurejanjem poslopja, da bi čimprej lahko začel z delom vsaj en oddelek.

Dejstvo, da so si nekateri ljudje iz BS-3 izbrali ravno duševno prizadete otroke za dokazovanje, kako so bile v tem naselju kršene pravice do demokratičnega odločanja in da tega v naši na novo prebujajoči se demokratičnosti in političnem pluralizmu ne bodo več prenašali, me še prav posebej vznemirja. Svoboda in demokracija, ki upošteva samo pravice in svobodo nekaterih posameznikov, pač trči ob svobodo in pravice vseh drugih. Bomo na tem gradili našo prihodnost?

Aljoša Vodnik

STALIŠČA O DNEVNIH ODDELKIH ZA TEŽKO DUŠEVNO PRIZADETE V LJUBLJANI

V zadnjem mesecu so se v sredstvih javnega obveščanja zvrstili številni članki o problematiki ustanavljanja dnevnih oddelkov za usposabljanje in varstvo težko duševno in telesno prizadetih otrok in mladostnikov v Ljubljani. Ker sta bili med pobudniki za ustanovitev takih oddelkov tudi ljubljanski društvi za pomoč duševno prizadetim in za cerebralno paralizo, se čutimo dolžne in poklicane pojasniti javnosti nekatera dejstva in naša stališča o tej zadevi.

Dolga leta so bili otroci z motnjami v telesnem in duševnem razvoju prepuščeni zgolj skrbi svojih staršev. V zadnjih desetih letih smo v Ljubljani uspeli postopoma v vseh občinah ustanoviti razvojne oddelke za predšolske otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju v okviru vzgojnovarstvenih organizacij. Po predšolskem obdobju pa družba žal še vedno prelaga skrb za težko duševno in telesno prizadete otroke na ramena staršev. Prostorske zmogljivosti slovenskih zavodov za usposabljanje in varstvo takih otrok so že zasedene, tako da staršem ostane le to, da eden od njiju prekine delovno razmerje in se povsem posveti skrbi za prizadetega otroka. S tem pa se prekine tudi usposabljanje otroka, ki ga je bil ta deležen v razvojnem oddelku.

Zato se je porodila zahteva, da v vsaki občini poiščemo možnost za dnevno varstvo in usposabljanje težko prizadetih otrok. Prvi oddelek je bil pred letom dni odprt v okviru VVO H. Ch. Andersen v Šiški — kmalu pa bo tu začel z delom še drugi. Žal se je pri odprtju podobnega oddelka v bežigrajski občini zapletlo. V soseski BS-3 je VVO Ciciban ponudil manjšo enoto, v kateri je število otrok močno upadlo in tako ta enota ni bila več ekonomsko rentabilna. Spremembi namembnosti te enote se je odločno uprlo nekaj krajanov krajevne skupnosti Ivan Kavčič-Nande, ki živijo v njeni neposredni soseščini. Ustanovili so »odbor za zaščito krajanov« in z različnimi akcijami skušajo preprečiti ustanovitev oddelkov za dnevno varstvo in usposabljanje težko duševno prizadetih otrok v svoji krajevni skupnosti. Na osnovi njihovih postopkov sklepamo, da niso pripravljeni na demokratičen dialog in da skušajo z vsemi mogočimi zavajanji in izsiljevanji pridobiti občane v soseski, da bi se izrekli proti ustanovitvi dnevnih oddelkov. Kako naj si sicer pojasnimo stavek iz ankete, ki so jo delili v poštne nabiralnike stanovalcev, da »... trenutno sklic zbora krajanov ni mogoč (vremenske razmere, prazen prostor), zato naj se stanovalci pisno izjasnijo o spremembi namembnosti vrtca«.

Ti dogodki nas resno vznemirjajo, saj jasno kažejo odklonilen odnos samozvanega »odbora za zaščito krajanov« do prizadetih oseb. Odbor s svojimi akcijami odkrito krati pravice duševno prizadetih oseb, ki so zapisane v deklaraciji Organizacije združenih narodov o pravicah duševno prizadetih oseb, razglašeni l. 1971, med drugimi pravico do izobraževanja, vzgoje in usposabljanja in pravico do življenja v krogu svoje družine oziroma v razmerah, ki so kolikor je le mogoče podobne razmeram normalnega življenja.

Medtem ko ves razvoj oblik družbene skrbi za duševno prizadete osebe pri nas in v razvitem svetu teži k temu, da se na vseh stopnjah osebnega razvoja ne glede na stopnjo prizadetosti vključijo v običajne življenjske razmere v svojem okolju, smo zdaj zgroženi ob spoznanju, da še vedno naletimo na miselnost, ki pozablja na temeljno človeško vrednoto — humanost.

Organiziranje pomoči osebam z razvojnimi motnjami v družbeni skupnosti je namreč test človeške osveščenosti, kulture in humanosti posameznikov in družbe.

Izvršni odbor društva
za pomoč duševno prizadetim
za mesto Ljubljana

Zveza društev
za pomoč duševno prizadetim Slovenije

MOJA BABICA

Moji babici je ime Julijana. Živi v Murskih Črncih. Stara je sedemdeset let. Živi skupaj z očetovim bratom. Tega mora vsak dan oblačiti in ga mora paziti, da ne odide v vas. Babica me pride vsako jutro budit, da ne zamudim v šolo. Vsak dan mi pripravi zajtrk. Če ji je treba kaj prinesti iz trgovine, grem in ji prinesem. Ko je bila bolna, sem ji v posteljo nosila hrano in zdravila. Če je babica na polju, ji grem pomagat. Moja babica je zelo slabotna. Ima me zelo rada. Če je ne ubogam, potem je jezna in me tudi krega. Ko sem bila še majhna, me je tepla. Če bi babica spet zbolela, bi bila jaz pri njej. Ko bo praznovala rojstni dan, ji bom kupila lepo ruto.

Daniela Kreft
OŠ Prekmurske brigade
Murska Sobota

DOMA SE POGOVARJAMO

Doma se veliko pogovarjamo. Ata me sprašuje, kako je v šoli in kdaj gremo na izlet. Jaz pa sem mu povedal, da smo dobili nagrado od Železnice. Peljali se bomo v Koper. Ata me je vprašal, kaj si želim. Ja pa sem mu rekel, da si želim kolo.

Jože Peharnik
OŠ s prilagojenim programom,
Muta

PRI TOVARIŠICI ZARJI

Rišemo, pišemo, računamo,
režemo, ribamo, mešamo, kuhamo,
ližemo, grizemo, žvečimo, jemo,
drobimo, mažemo, brišemo, pomivamo,
pojemo, čistimo, ropotamo,
peremo, sušimo, likamo
in pridno po omari stikamo...

Jernej Košir
Vzgojni zavod
Elvira Vatovec, Strunjan

starši pišejo

NAJ SEŽE DALEČ — REVIJA NAŠ ZBORNIK

Že več kot deset let prejemam to revijo. Hvaležna sem vsem, ki jo sprejemajo, še bolj pa, da jo tudi preberejo. V njej najdem vse, kar je še posebno zanimivo za nas, ki imamo prizadete otroke. Tako laže prenašamo vse današnje težave, na katere naletimo, ko se srečujemo z ljudmi in našimi otroki. Čeravno sem brez pokojnine, vseeno že najdem kak dohodek, da poravnam naročnino, ki je zdaj potrebna.

Nadalje moram sporočiti, da smo imeli tu v Novem mestu srečanje staršev in otrok naše delavnice in članov ljubljanskega društva. V soboto, 28. oktobra, smo se sešli v domu ljudske armade. Napolnili smo celo dvorano; postregli so nam z dobrim kosilom, nato pa se je začelo veselo rajanje z muziko in plesom. Spoznavali smo se in se počutili veseli ter zadovoljni.

Konec novembra sem po televiziji gledala film o prizadetih otrocih. Zelo je bil zanimiv in sem pomislila, če ga gledajo tudi zdravi otroci in njihovi starši pa če si predstavljajo, kakšne težave imamo mi starši, ki moramo to preživljati. Marsikdo mi očita, da nimam nobenih težav in živim brez skrbi, saj ima oče pokojnino, čeravno ne veliko. Zato bi bilo pametno, da bi še večkrat uvrstili take oddaje v televizijski spored. Tako bi nas ljudje bolje razumeli, posebno mladina.

Veseli me to, da imamo delavnico za naše otroke, v kateri dela tudi moja hčerka. Če morem, jih obiščem in razveselim. Srečanja in letovanja pa se letos nisem mogla udeležiti, saj so bili stroški za hčerko in zame ogromni. Tako se bo letošnje leto izteklo brez vsakega oddiha.

Moram pa tudi opisati veselje, ki smo ga imeli starši z otroki ob silvestrovanju v domu ostarelih v Novem mestu. Na torek, 12. decembra, smo imeli prvo srečanje družin z naše Dolenjske. Udeležilo se ga je 193 družin. Organiziralo ga je društvo za pomoč duševno prizadetim ob pomoči socialnega skrbstva. Program so pripravili učenci šole iz Šmihela in duet Šiška. Obdarjeni smo bili s koledarjem, ki so ga pripravili v naši delavnici. Da se bo glas o tem srečanju razlegal bolj daleč, so o njem pisali še v našem Dolenjskem listu. Prekrasni zvoki harmonike so nas tako razveselili, da smo se podali na ples in pozabili, da smo že starejši in da imamo težave na vseh koncih. Za nas je nadvse veselo in prijetno, da se srečamo in spoznamo. Naj to srečanje seže v deveto vas med prijatelje in dobre ljudi.

Na koncu želim društvom na vseh koncih Slovenije, da bi vztrajala pri svojem delu. S hčerko Helenco vas vse lepo pozdravljava!

Mamica iz Novega mesta

Naša tovarišica pride v šolo dobre volje.
Naša tovarišica ne nosi uhanov.
Naša tovarišica je dobra, ker mi vsak petek napiše še malo naloge za domov.

LETOVANJE V KRANJSKI GORI

Slovenska društva v sodelovanju z Zvezo društev za pomoč duševno prizadetim osebam si prizadevajo, da bi polepšali vsakdan naših nemočnih otrok, ki je prežet s trudom za njihov duševni razvoj, usposabljanje, delo v delavnici pod posebnimi pogoji ali samo varstvo, da bi bil tudi kakšen dan v letu še posebno lep zanje in za njihove starše. V ta sklop prizadevanj spadajo tudi začetni in nadaljevalni seminarji ter letovanja, ki jih društva že dolga leta vključujejo v svoje programe.

Enega takih letovanj bi rada opisala. S hčerko sva se ga udeležili v prvih dneh julija v Kranjski Gori.

Organizacija letovanja je bila dobro pripravljena, celoten potek pa je bil v rokah koordinatorja Milana Hafnarja iz kranjskega društva za pomoč duševno prizadetim, ki se je z veliko mero posluha in naklonjenosti vse dni prizadeval, da smo se tako otroci kot starši dobro počutili. Tudi osebje Porentovega doma v Kranjski Gori je s prijaznostjo, razumevanjem in dobro postrežbo doseglo svoj namen.

Vsakodnevni izleti ali sprehodi ter proste aktivnosti so bili namenjeni predvsem dobremu počutju otrok. Še prav posebno pa moram poudariti, da je svet duševno prizadetih tesno povezan z glasbo in plesom, zato tudi tega ni manjkalo.

Starše, ki so šli prvič na letovanje, je prav gotovo spremljala bojazen, kako bo njihov otrok sprejel novo okolje, vendar sem ugotovila, da so otroci hitreje kot starši navezali stike med seboj. Če otrok začuti, da je okolje »odprto« in ne čuti nevarnosti, ga zna hitro »izkoristiti« v obojestransko zadovoljstvo.

Starši smo spoznali, da nismo sami s svojo usodo in bolečino, da je veliko družin, ki imajo duševno motenega otroka, in da je njihovo življenje podobno, ne pa enako. Dovolj je bilo priložnosti, da smo se starši med seboj zbližali in se pogovorili o svoji usodi ter spoznali, da so izkušnje nekaterih zelo boleče. Vsako novo spoznanje pa staršem pomeni neko notranje olajšanje, da se ne počutijo osamljeni in da laže prenašajo otrokovo in svoje življenje.

Prepričana sem, da so tovrstne oblike druženja, lahko bi rekla celo izobraževalne oblike, zelo potrebne, predvsem mladim družinam, ki šele spoznavajo vse razsežnosti duševne prizadetosti svojega otroka.

Lahko smo zadovoljni, da kljub splošnim razmeram v naši družbi, ki so kar dosti kočljive, čutimo oporo v naših društvih in Zvezi društev, ki se prizadevno trudijo omiliti težave in življenje staršem s prizadetim otrokom.

Letovanje v Kranjski Gori nama bo s hčerko ostalo v lepem spominu. Dobro počutje otrok in staršev pripisujem tovarišu Milanu Hafnarju, zato se mu zahvaljujem v imenu naše skupine in v svojem imenu.

Anica Štancar

KAKO SO JEDLI VČASIH

Včasih je bila prehrana drugačna. Hrane je bilo tudi manj. Matere so morale veliko delati, da so zaslužile in lahko preživele svoje otroke in sebe. Včasih so veliko hrane pridelali doma, posebno krompirja in koruze. Včasih so večinoma jedli žgance in kisel krompir. To je bila vsakdanja hrana. Sami so spekli kruh. Mleko so imeli doma, ker so živeli na kmetijah in so imeli krave.

Moja mama peče kruh sama. Zmeša kvas, vodo, sol in belo moko. Ko ga speče, zadiši. Otroci smo tega veseli in ga vsi zelo radi jemo.

Današnjih časov ne moremo primerjati z nekdanjimi revnimi. Toda takrat in danes velja izrek: »Če pade kruhek ti na tla, poberi in poljubi ga!«

Suzana Jančšek
OŠ Lenčke Marzelove
Slovenj Gradec

GRENKO SPOZNANJE Z JAVNE TRIBUNE

Pred nekaj dnevi sem prebirala drobno knjižico z naslovom ČLOVEK. Vsebina, ki človeka nehote zavede v razmišljanje. Hkrati pa so se mi misli zgrnile nad oblake prahu, ki se zadnje čase dvigajo v naselju BS-3 za Bežigradom. Krajani tega dela mesta so močno pod vplivom polresnic o življenju duševno prizadetih otrok. Ta vpliv pa izhaja od »predsednika« odbora tov. Janeza Roškarja, ki si močno prizadeva onemogočiti dnevno varstvo huje in hudo prizadetih otrok, čeprav so možnosti za tako varstvo in čeprav bi s tem tako otrokom kot njihovim staršem omogočili nekoliko znosnejše življenje.

Ne spadam v bežigrajsko občino, pa sem se kljub temu udeležila javne tribune v BS-3 v ponedeljek. 5. decembra, zvečer, predvsem zato, ker sem začutila, koliko krivic so že do tega dne morali prestati duševno prizadeti otroci in njihovi starši. Hkrati pa pripisujem tudi visoko oceno direktorju zavoda Dolfke Boštjančič Dušanu Parazajdi, Zvezi društev za pomoč duševno prizadetim, Ljubljanskemu društvu za pomoč duševno prizadetim in vsem tistim, ki si s človekoljubnostjo prizadevajo varovati ljudi, ki so drugačni.

V dvorani sta se srečala dva tabora — krajani z zaščitnikom Roškarjem na čelu in drugi tabor, ki je želel razjasniti potrebo po spremembi namembnosti vrtca. Razprava je bila burna in podobna pranju umazanega perila. Nekateri krajani so prav gotovo nasedli Roškarjevemu opisu, kakšni so duševno prizadeti otroci, in smešnemu mnenju, da bi se morali krajani pred temi otroki zaščititi, ker so nevarni, napadalni itd. Pričakovala sem, da se bodo ljudje, ki imajo širše obzorje in zdrav razum, pogovorili med seboj kot ljudje. Žal je bilo nasprotno. Čudilo pa me je tudi to, da so bile marsikatere pikre in trdo zveneče besede izrečene iz ust ljudi, ki se ponašajo z naslovi pred svojimi priimki, a sta se njihov značaj in zrelost pokazala v slabi luči.

Mene osebno že zdavnaj ni več sram, da sem mati duševno prizadete osebe. Svoje življenje sem vpela v njen svet in tudi v svet drugih duševno prizadetih. Rada jih imam. Prav takšne, kakršni so. Ne znajo biti hudobni, so iskreni in znajo biti za vsako kapljico ljubezni bolj hvaležni kot marsikateri zdravi. V nočnih in drugih kronikah še nisem zasledila, da bi duševno prizadeti otrok lahko naredil toliko deliktov in toliko gorja, kot so ga zmožni zdravi.

Moja deklica živi med dobrimi ljudmi v Črni na Koroškem. Tudi tamkajšnjim krajanom ni bilo lahko, ko se je pred dvajsetimi leti njihova bolnišnica prelevila v zavod za delovno usposabljanje mladine. In danes? Črnjani so 250 gojencev sprejeli medse človeško, humano, s srcem in zdaj si težko predstavljajo življenje drugi brez drugih. Gojenci nikjer ne čutijo, da bi bili odrinjeni.

Javna tribuna za Bežigradom ni pripeljala stvari do pravih sklepov. Za sabo je pustila tudi grenko spoznanje, koliko si znamo biti blizu in človeški. Še sreča, da ti otroci, ki bodo v bližnji prihodnosti morda le lahko delili dopoldansko sonce z okoličani na Hošiminhovi 3, teh stvari ne razumejo. Vsekakor pa želim, da bi sonce posijalo tudi na tiste ljudi, ki bi morda prezirljivo spremljali korake teh nemočnih otrok in izmučene starše, ki bi si lahko oddahnili vsaj za nekaj ur na dan, če bi dobili varstvo za svoje otroke.

Anica Štancar

Prispevek je bil objavljen v dnevniku Delo 13. decembra 1989.

V reji sem pri Slavki Peterlin v Zgornjih Praprečah.

Moja rejnica je vesela, dobra, majhna in skrbna. Pri rejnici se imam lepo. Rada se igram, berem. V reji je tudi sestrica Danijela.

Mojca Repež
OŠ Olge Avbelj, Domžale

ČIMPREJ SE SKUŠAJ SPRIJAZNITI...

Sem mati težko prizadete deklice. Težko je spoznanje, da bo tvoj otrok drugačen, kot so ostali otroci. V družino se naenkrat vseli ta velik nemir in žalost. Bolečina je trajna. Eni se naučijo z njo živeti, drugi nikoli. Eni potrebujejo veliko časa, drugi še več. Težko se je sprijazniti s tem, da se sanje, ki smo jih sanjali pred rojstvom tega otroka, ne bodo nikoli uresničile. Čas, ki naj bi pomenil največjo srečo, se spremeni v najglobljo obup. Družina zaživi drugačno življenje. Vsem je naloženo veliko breme. Znajdeš se sredi boja, ki ni prihranjen nobenim staršem prizadetega otroka.

V iskanju pomoči prehodimo starši težavno pot. Duševna prizadetost je medicinsko neozdravljiva. To ni bolezen, ampak določeno stanje. Čimprej se je treba postaviti na realna tla. Otrok je tvoj, torej ga moraš sprejeti takšnega, kot je. Ne smeš več misliti toliko nase, bolj na otroka, toda kljub temu sebe ne smeš zanemarjati. Šele čez nekaj časa si sposoben poiskati pomoč na pravem mestu, to je pri strokovnjakih. Razvoj ne poteka sam od sebe, ampak s pravilno in vztrajno pomočjo. Če v rani mladosti zamudiš, lahko mnoge otrokove sposobnosti ostanejo neprebujene.

Tudi s svojo deklico sem begala od zdravnika k zdravniku, s terapije na terapijo z eno samo željo — pomagati otroku. Poslušala sem strokovne nasvete in se po njih ravnala. Povsod sem naletela na nesebično pomoč. Zavest, da se nekdo trudi za tvojega otroka, ti resnično veliko pomeni. Vesel si vsakega nasveta. Kot mati cenim delo teh ljudi in se čutim dolžna, da se skromno zahvalim.

Pri skrbi za duševno prizadete ima veliko zaslug tudi Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, ki starše usmerja na strokovne seminarje. Tudi jaz sem članica Društva za pomoč duševno prizadetim Celje, sekcija Šentjur. Ta sekcija je zelo delavna. Vodilni delajo prostovoljno in brezplačno. Naju s hčerko so lani napotili na začetni seminar v Črno na Koroškem, kjer smo si starši izmenjali izkušnje in dobili mnogo nasvetov strokovnih delavcev. Bili smo kot ena družina in ko smo se razhajali, smo si želeli, da se letos dobimo v enaki zasedbi na nadaljevalnem tečaju na Pohorju.

Ko je otrok dovolj star in šoloobvezen, ga je potrebno vključiti v ustrezen zavod ali oddelek delovnega usposabljanja. Tudi nam je bilo predlagano, da naj deklico vključimo v Zavod za delovno usposabljanje Miha Pintar v Dobrni. Odločitev je bila težka. Z bolečino in strahom smo se bali tistega dne, ko bomo otroka oddali v tujo oskrbo. Toda strah je bil odveč. Moja hčerka je v Dobrni našla svoj dom. Rada pride čez vikend domov, a se tudi rada vrača nazaj. Največja želja staršev je videti srečnega otroka.

Vsem, ki meni ali otroku naklonijo prijazno in spodbudno besedo, sem iz srca hvaležna. Moja hčerka počasi napreduje, zelo malo razume, vendar čuti, da jo imamo vsi radi. Vanjo ne bomo mogli kopičiti znanja, dajemo pa ji lahko ljubezen, ki nam jo v enaki meri tudi vrača.

Vida Centrih

MOJA SOŠOLKA

Moji sošolki je ime Albina. Oba sva v 7. a razredu.

Ima temno rjave lase. Je srednje postave. Sedi poleg mene. V šoli je zelo pridna. Med seboj si pomagava. Je zelo dobra športnica.

Rada posluša glasbo. Če ji kaj rečem in nagajam, me udari po hrbtu. Takrat se mi kar srce zatrese. Med učno uro se osvajava. Tudi jaz sem njej všeč.

Meni je Albina več kot samo sošolka.

Sebastjan Božič
Vzgojni zavod
Elvira Vatovec, Strunjan

iz prakse za prakso

SOŽITJE ZDRAVIH IN PRIZADETIH SOROJENCEV

Spoštovano uredništvo! Že šest let sem vaša naročnica, to je tako dolgo, kot imam svoje otroke. Tudi jaz vas prosim za nasvet:

Imam tri otroke od dveh do šestih let in pol. Starejša fantek in punčka sta zdrava, lepo razvita, najmlajša — dveinpolletna punčka pa je zmerno prizadeta — mongoloidna.

Zanjo imamo zelo lepo urejeno zdravniško oskrbo, rada pa bi kaj več vedela o sožitju zdravih in prizadetih sorojencev. Čeprav se trudim biti pravična, mi oba zdrava otroka očitata, da imam mongoloidno punčko raje.

Hvala za dragocen čas, ki si ga bo vaša svetovalka vzela za moj problem. Vsak drobcen nasvet mi bo zelo dobrodošel.

Mati in oče N. S.

Dragi starši,

povsem razumem vašo zaskrbljenost in rada bi vam v sporočilu povedala čim več, kar bo prispevalo k boljšemu počutju in sožitju vaših otrok.

V svojem poklicnem življenju sem pogosto delala z družinami, v katerih se je rodil prizadet otrok in od njih sem se veliko naučila. Najpomembneje pa je bilo, da je modrost le v tem, **da sprejemamo resničnost takšno, kot je.** Tudi današnji družini, ki ima prizadetega otroka, ni lahko! Mongoloidnost ni bolezen, ki bi jo bilo mogoče ozdraviti, temveč pomeni trajno moten, upočasnjen, zavrt duševni razvoj. Razvoj prizadetega otroka pa ni samo otežkočen, omejen, ne poteka sam od sebe, ampak je mogoč le z veliko in skrbno pomočjo vse družine. Tudi bratci in sestre prizadetega otroka so tako njegovi pomembni sovzgojitelji. Najpomembnejše pa je čustvo ljubezni, razumevanja in smisla življenja.

Strokovnjaki poleg zgodnjega usposabljanja prizadetega otroka — predvsem mongoloidnega — danes opozarjajo na otrokovo potrebo po OHRANITVI DUŠEVNEGA ZDRAVJA! DUŠEVNO PRIZADET OTROK JE LAHKO OB RAZUMEVAJOČI IN LJUBEČI VZGOJI V DRUŽINI TUDI DUŠEVNO ZDRAV OTROK. To pa dosežemo le s tem, da ga enakopravno sprejmemo v družinski krog, da smo do njega topli, razumevajoči. Pri učenju in igri ter drugih opravilih pa zahtevamo od njega samo toliko, kolikor telesno (predvsem pa duševno) zmore. Le tako bo srečen otrok in mi z njim. Če pa od duševno prizadetega otroka zahtevamo več, kot je ta za to sposoben, ga močno »znevrotiziramo«! In otrok ni srečen!

SREČA PA JE ODVISNA BOLJ OD TEGA, KAKO GLEDAMO NA ŽIVLJENJE, KOT PA OD TISTEGA, KAR NAM ŽIVLJENJE DAJE!

In za prizadetega otroka je nadvse pomembno, da je zadovoljen in srečen. Seveda to v svojem majhnem svetu doživlja na poseben način. Drugi pa tega ne razumejo! Že od otrokovega rojstva dalje moramo vedeti, da vanj ne bomo mogli vlagati in kopičiti znanja, lahko pa ga bogati in plemeniti naša ljubezen! Predvsem mongoloiden otrok nam jo bo vračal v enaki ali še večji meri, kot mu jo bomo dajali. Kot vidimo, sta življenje in sreča prizadetega otroka v veliki meri odvisna od nas, seveda pa je naše življenje odvisno tudi od njegovega. Opozorila bi vas tudi na revio »NAŠ ZBORNIK«, ki ga izdaja Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova 9. V njem je veliko koristnih napotkov, predvsem pa najdemo tu sporočila staršev, ki posredujejo svoja doživeta izkustva s prizadetim otrokom v družini. Zveza je izdala tudi posebno knjižico (v prevodu) z dragocenimi nasveti o negi, vzgoji in usposabljanju mongoloidnega otroka. Radi bodo prisluhnili tudi vašim željam.

Družina, v kateri se rodi prizadet otrok, preide razna obdobja duševne napetosti. Ni se lahko sprijazniti s tem da se je to dogodilo »prav meni«. Zato moramo pomagati staršem in vsaj družini, da razumsko (kolikor se največ da) sprejme otrokove prizadetosti in aktivno sodeluje pri njegovem razvoju. Starši, ki imajo prizadete otroke, si lahko prav tako močno pomagajo. Prav je, da ste tudi tako tesno povezani z zdravnikom.

Res pa je, da prizadet otrok potrebuje zase več časa staršev kot zdrav otrok. Danes si ni lahko načrtovati svojega časa, da bi lahko ustregli potrebam svojega otroka, ne da bi se pri tem odpovedali lastnim telesnim, duševnim in intelektualnim potrebam. Pri svojem večdesetletnem delu sem spoznala starše, ki ob prizadetem otroku nikoli niso zaživeli zase. Morda bi tem staršem vsaj malo koristil mentalnohigienski nasvet: **»Svojo skrb lahko zmanjšamo, če vemo, da se večina skrbi sploh ne uresniči.«**

Če bomo v družini prizadetemu otroku uresničili njegove potrebe po pripadnosti, varnosti, bližini, tolažbi, veselju, sigurnosti, učenju, zaupanju in solidarnosti, bo srečen! Potrebe sem razporejala po pomembnosti, kot jih razvrsti nizozemski psihiater in psiholog Riek.

Vse to, kar smo doslej povedali, pa je potrebno uskladiti, uresničiti tudi v vsej družini (med odraslimi in otroki)! Le na ta način bo sožitje zdravo! Čim starejši so otroci, tem lažje je, predšolski otroci pa težko razumejo, da sorojenec, ki se počasneje razvija, potrebuje več našega časa, naše pozornosti, naše ljubezni. Zato je razumljivo, da se odzivajo s čustvom ljubosumnosti.

Ljubosumje pa je močno neprijetno čustvo. Čustva so duševni procesi in stanja, s katerimi doživljamo značilen vrednostni odnos do stvari, oseb, dogodkov (ugodje in neugodje, prijetnost in neprijetnost, privlačnost in neprivlačnost ipd.). Starejšima otrokoma je v resnici hudo, ker se prekomerno posvečate mlajši prizadeti hčerki (ta tudi dalj časa rabi vašo naklonjenost). Poizkušajte pri obeh večjih — zdravih otrocih — razviti občutek, da ju ima prizadeta punčka zelo rada! Vsak dan pa jima nežno poudarite: »O ti, moj, moj.« Dr. Marija Egg, švicarska psihiatrinja, ki je vse svoje življenje posvetila preučevanju prizadetih otrok, je v svoji knjižici »Moj otrok je drugačen«, takole napisala o sožitju zdravih in prizadetih otrok:

Kakšen je odnos bratov in sester do prizadetega otroka — sorojenca: »To je v veliki meri odvisno od ravnanja staršev! Če ravnajo starši s prizadetim otrokom tako naravno kot to dopušča njegovo stanje, potem si bodo tudi njegovi sorojenci zaradi njega manj belili glavo, kot če se mati v stalni napetosti in razburjanju kar naprej ukvarja s prizadetim otrokom. Če so se starši zares spoprijaznili z otrokovo prizadetostjo in z vsemi njegovimi motnjami, bodo kaj kmalu to storili tudi bratje in sestre.«

Zato je potrebo, da starši že zelo zgodaj na razumljiv način pojasnjujejo zdravim sorojencem, zakaj je sestrica drugačna, predvsem pa, zakaj potrebuje več pozornosti.

Za zdravega otroka pa ni preprosto, da se nauči zdravo rasti ob prizadetem bratcu ali sestrici. **Zato prisluhnimo zopet modrim mislim dr. Eggove:** »Od zdravih otrok ne moremo odvrniti te usode. Morajo jo vzeti nase in ob tem bodo rasli in zoreli. Toda za to jim moramo pustiti časa; morda tudi več časa, kot ga za to potrebujete starši!

Bratje in sestre bodo ob določenem času prej pripravljeni sprejeti prizadetega sorojenca v svojo igro, če bodo vedeli, da starši skrbe za to, da

se lahko kdaj pa kdaj tudi brez njega predajo svojim otroškim zabavam.«

Starši sami se dolgo ne morejo spoprijazniti s tem, da je eden izmed otrok prizadet, še manj pa tega ne morejo razumeti zdravi predšolski otroci. Zato nastopi tudi ljubosumnost!

Spoštovana mamica, zato potrpite z otroki, če jih motijo določene posebnosti njihove sestrice! Bratje in sestre bodo prej pripravljeni sprejeti ob določenem času prizadetega sorojenca — vašo punčko — v svojo igro, če bodo vedeli, da so lahko kdaj pa kdaj tudi sami zase.

Še en pomemben mentalno-higienski nasvet: »Ne posvečajmo vsega svojega časa prizadetemu otroku! Tudi zdravi otroci nas v veliki meri potrebujejo, potrebujejo naš čas, našo ljubezen, naše zanimanje. Otrok naj ne dobi že zelo zgodaj občutek, da je njegova mati na svetu predvsem za prizadetega otroka! Drugače se v njih razraste mržnja, ki lahko traja vse življenje in ni v prid dobrim odnosom med brati in sestrami. PRIZADETI OTROK JE SAMO DEL DRUŽINE! Dobre odnose med otroki bolj pospešujemo s tem, če malega nebogljenca ob določenih priložnostih obzirno obdržimo v ozadju, ne da bi moral to občutiti kot zapostavljanje,« življenjsko modruje dr. Eggova!

Poizkušajte razmisliti o tem. Starševska ljubezen veliko zmore! Le tako boste pomagali zdravima otrokoma in prizadeti punčki. Še več, ob tej nalogi boste tudi rasli in v vas se bodo sprostile starševske moči, ki vas bodo utrdile, da boste vodili otroke v bogatejše življenje.

RES PA JE, DA NI ENOSTAVNO IN PRAVIČNO DELITI STARŠEVSKE LJUBEZNI. DELITI PA PO OTROKOVIH IZKUŠNJAH POMENI DOBITI MANJ!

Morda vam bodo zdravi otroci dali tudi odgovor na vaše razmišljanje. Za otroškimi vprašanji večkrat tiči skrit pomen!
Če boste v stiski, se še oglasite.

prof. Slavica Pogačnik-Toličič
(Iz revije Otrok in družina, št. 7/89)

ZAHVALA

Po nasvetih zdravnikov in defektologov smo našega sina Jožeta leta 1968, ko je bil star devet let, oddali v Zavod dr. Marijana Borštnarja v Dornavi. Tam je bil do konca letošnjega novembra, ko je odšel v Mengeš v delavnico pod posebnimi pogoji. V Dornavi so vseskozi zelo lepo skrbeli zanj, kar se vidi tudi po njegovem razvoju, njegovo zdravstveno stanje se je zelo zboljšalo.

Zato bi se oba z možem rada zahvalila vsem, ki so skrbeli zanj in so mu kakorkoli pomagali; naj jih sreča spremlja povsod. Želiva jim veliko uspeha pri nadaljnjem delu, saj imajo še veliko načrtov. Zdaj gradijo nov zavod, v katerem bo še veliko invalidov dobilo svoj drugi dom.

Milenku Rosiću, Ireni Lapornik, Nežki Osredkar, Dragu Sedmaku, Tonetu Tošu in vsem ostalim zaposlenim v zavodu dr. Marijana Borštnarja srečno, zadovoljno in uspehov polno novo leto.

oče Viktor, mama Milka
in tudi Jože

Jože in mi vsi pa pozdravljamo tudi vse gojence in gojenke na 6. in 7. oddelku, kjer je tudi sestrica Nadi!

V NAŠEM RAZREDU

Hodim v 7. a razred. Naša razredničarka je tovarišica Poldka.

V razredu je sedem dečkov. Včasih smo pridni, včasih poredni. Imamo tudi tri deklice. Vse po vrsti so zaljubljene. V odmorih hodijo po hodnikih in garderobah. V učilnici se lišpajo. Večrat se skregamo. Pravijo, da smo fantje ljubosumni. To pa ni res.

Vedno držimo skupaj. Pomagamo si med seboj. Tudi tožarimo ne več. To velja posebno za deklice.

Oliver Gorjup
OŠ Minka Namestnik-Sonja
Slovenska Bistrica

po Jugoslaviji in svetu

KITAJSKA JE SVOJE PRIZADETE ODKRILA POZNO

Po tradiciji so na Kitajskem doslej skrbele za prizadetega družinskega člana družinske skupnosti. Vendar je problem prizadetosti postal splošen problem in hkrati merilo za odprtost in strpnost prebivalstva in tudi oblasti pri uresničevanju »umske civilizacije«.

»Prvič po ustanovitvi ljudske republike so bili z vladnim uradnim sporočilom pozvani zastopniki na vseh upravnih ravneh in vsi sloji prebivalstva, naj problemu prizadetosti pripišejo največjo pozornost.« S temi besedami je Deng Pufeng, sin velikega kitajskega državnika Deng Xiaopinga, sprejel v času narodnega kongresa 1988 neko delegacijo iz province Liaoning. Onim, ki so že dolga leta poskušali javne institucije opozoriti na probleme prizadetih ljudi in spremeniti gledanje kitajske družbe na ta del življa, se zdi, da ta izjava pomeni prodor v njihovih prizadevanjih.

Po statističnih podatkih, ki jih je objavilo osrednje glasilo »Ljudski časnik« 8. decembra 1987, je notranji minister Cui Naifu navedel, da je v ljudski republiki Kitajski najmanj 40 milijonov prizadetih družin in s tem tudi 200 do 300 milijonov ljudi, ki se srečujejo s tem socialnim problemom, kar pomeni četrtino celotnega prebivalstva.

Dasiravno meje umske prizadetosti v ljudski republiki še niso jasno opredeljene, ocenjujejo, da jih je en odstotek celotnega prebivalstva, se pravi 10 milijonov.

Na Kitajskem se delo s prizadetimi začenja pravzaprav z Deng Pufengom. Kulturna revolucija je namreč življenje študenta Deng Pufenga odločilno spremenila. Po padcu iz višjega nadstropja pekinške univerze je namreč ostal obojestransko hrom. Leta 1980 pa se mu je zdravstveno stanje tako poslabšalo, da so ga morali daljši čas obravnavati v nekem rehabilitacijskem centru v Kanadi.

Po vrnitvi na Kitajsko se je začel aktivno zavzemati za prizadete in prav njegova zasluga je, da je bil 15. marca 1984 ustanovljen »kitajski sklad za prizadete«. Kot njegov predsednik je na vozičku prepotoval Kitajsko in inozemstvo in bil v tej misiji tudi v Avstriji. S pomočjo mednarodnih medijev skuša doma in od mednarodne družbe dobiti podporo in pomoč za svoje delo.

Sklad je medtem zastopan v 21 kitajskih provincah in so vanj darovala že večja domača podjetja, pa tudi mednarodne organizacie in posamezniki. V preteklih treh letih so 70 odstotkov denarnih sredstev iz sklada porabili za rehabilitacijo, izobraževanje in zaposlovanje.

Za pospeševanje rehabilitacije so že leta 1983 ustanovili raziskovalni center, ki danes nosi ime »Kitajski rehabilitacijski center« in mu je od leta 1987 priključena še bolnišnica s 100 posteljami. To je seveda le kaplja v morje, a vendar začetek, če primerjamo, da je za tisoč neprizadetih bolnikov v mestu na razpolago 6,1 postelje, na po-

deželju pa le 1,28. Pod vodstvom leta 1986 ustanovljenega društva pri Kitajskem skladu so po državi začele delati zdravniške skupine, ki opravljajo operacije obolelih za otroško paralizo. Doslej so jih uspeli obravnavati šele 1700, cilj pa je pomagati dvesto do tristotisočim ljudem.

Obstoječe državne varstvene ustanove — več kot 1000 jih je — ki v glavnem v mestih skrbijo za ostarele, otroke in prizadete, še zdaleč ne zadoščajo in predvsem jim manjka strokovnih delavcev (primerno šolanih zdravnikov in medicinskih sester); pogosto nudijo le hrano trikrat na dan in streho nad glavo. Zato si je 1986. leta ustanovljeni »Kitajski komite« za desetletje prizadetih pod okriljem OZN zadal nalogo, da s pomočjo državnih organov, Kitajskega fonda in Združenih narodov najprej ustanovi rehabilitacijske centre za otroke in izobraževalne ustanove za strokovne delavce.

V težkih časih so bili kmetje tisti, ki so običajno v mestih prosjačili za hrano, danes pa so to predvsem telesno in duševno prizadeti vseh starostnih skupin, ki so ali izgubili starše oziroma svojce ali pa so jih le-ti postavili na cesto.

Danes je v vsej deželi le približno 6000 psihiatrov in 350 bolnišnic ter podobnih institucij za duševno prizadete. Da bi se lahko lotili problema, bodo morali najprej zgraditi potrebno infrastrukturo. Prizadevanja, da bi se stvari hitreje razreševale, so botrovala odločitvi, da bodo v obeh SOS otroških vaseh (zgrajeni sta bili leta 1986 z avstrijsko pomočjo) v Tianjinu in Yantaiju v bodoče sprejemali tudi prizadete otroke.

Ministrstvu za javno varnost je bilo podrejenih doslej v srednje velikih mestih skupaj 16 bolnišnic, ki naj bi sprejemale tiste duševno prizadete, ki so zaradi kakršnihkoli deliktov, npr. piromanstva ali posilstva obtoženi, a zaradi svojega duševnega stanja ne morejo biti klicani pred sodišče. Le manj kot 20 odstotkov prizadetim je mogoče nuditi medicinsko pomoč.

Od februarja 1988 dalje imajo v Kantonu Center za preprečevanje samomorilstva, za katerega namestnik ministrstva za radio, film in televizijo meni, da je zelo pomemben za zgraditev socialistične civilizacije. Pravi: »Tudi v visoko razviti Kitajski bomo imeli socialne posebneže, ki bodo potrebovali pomoč.«

Center sestoji iz 12 članov; trije od njih so telesni invalidi, 7 jih dela v televizijskem studiu Kanton. S pomočjo telefonskih in osebnih pogovorov, izmenjave pisem in s tesnim sodelovanjem z delodajalci in družinskimi člani, pa tudi z objavljanjem udarnih člankov skuša center pomagati ljudem v stiski. Istočasno se trudi vplivati na njihovo najbližje okolje z osveščanjem o soodgovornosti pri usodi prizadetih.

Za zagotavljanje koordinacije med posameznimi projekti za prizadete in usklajenosti vzporednih pobud so 15. marca 1988, torej 4 leta po ustanovitvi Kitajskega sklada, ustanovili »Kitajsko zvezo za prizadete ljudi«. Le-ta kot institucionalna organizacija zastopa interese prizadetih. Kot vezni člen med državo, prizadetimi ljudmi in državnimi organi si prizadeva za enakopravno vključitev prizadetih v družbeno življenje.

Glavni cilj Kitajskega sklada za prizadete je, da bi pospešili izobraževanje prizadetih in vseh, ki z njimi delajo, in da bi se še bolj posvetili delu z javnostjo. Večino bolniških sester, ki delajo v ustanovah, predstavljajo absolventke srednjih šol, pripadnice armade ali sorodnice državnih uslužbencev. Njihov zaslužek je nizek, prav tako veljava v družbi. To velja tudi za zdravnike, katerih študij se vprašanj obravnavanja prizadetih komaj dotakne. Zaradi tega začetno navdušenje za to delo kmalu splahni. Tudi zakonske zveze s prizadetimi ostajajo nerazumljene, pa ne samo znotraj družine: slej ko prej pomenijo socialno nazadovanje.

Leta 1949 so imeli na vsem Kitajskem komaj 42 izobraževalnih ustanov za 2200 prizadetih ljudi. Po letu 1987 jih je 504. Imajo še 90 šol za duševno prizadete in tudi nekatere redne šole prirejajo posebne tečaje zanje.

Pri širjenju izobraževalnega sistema je med prvimi Tangshan, to je mesto, ki ga je leta 1976 prizadel hud potres. Ko ga je Deng Pufeng v začetku osemdesetih let obiskal, je opozoril na to, da je bilo za 26.000 prizadetih premalo storjeno. Nato je leta 1984 odprla svoja vrata prva poklicna šola. Poleg finančne podpore Združenih narodov sta prispevali svoj delež se Caritas in socialno skrbstvo katoliške škofije Hongkong.

Danes se tu lahko izobražuje 60 študentov s področij tradicionalne kitajske medicine ali pa za poklic popravljalca radijskih aparatov. Tradicionalni kitajski medicini in telesnim vajam, kot sta qigong in boksanje senc, dajejo pri terapevtski obravnavi telesno prizadetih oseb večjo veljavo, ker so z njimi dosegli lepe uspehe.

Kmalu bo zaključena gradnja še ene šole za kitajsko medicino, šiviljstvo in popravljanje gospodinjskih aparatov. S podobnimi napori so ustanovili tudi univerzo za prizadete v Jilinu in posebni šoli za slepe in slušno prizadete v Xianu in Urumqiju.

Prizadete osebe največkrat nimajo možnosti za sprejem na univerzah, četudi opravijo sprejemne izpite in predložijo potrdilo, da so sposobne same skrbeti zase in da jih njihova poškodba ne bo ovirala pri opravljanju poznejšega poklica, ker so predsodki organov oblasti še vedno največkrat močnejši. Tudi študentje, ki so uspeli svojo motnjo prikriti, so bili pozneje izključeni. Na začetku leta 1988 je bilo v terciarnih učnih delavnicah 2800 prizadetih študentov. Žal pa so možnosti za njihovo zaposlitev po končanem šolanju zelo majhne, čeprav je Kitajska leta 1987 podpisala mednarodno resolucijo 195, po kateri naj bi bila prizadetim zagotovljena pravica do dela, primerne zaposlitve, napredovanja na delovnem mestu in udeležba v družbenem življenju.

Danes približno 27.000 kitajskih podjetij zaposluje invalide. Vsa so finančno zelo uspešna. Tako tudi Kitajski sklad za prizadete ustanavlja lastno podjetje Kanghua Development Corporation, ki bo delovalo po podjetniških principih. Dobiček je namenjen socialnemu varstvu za prizadete. Nova je tudi pobuda za zmanjšanje davščin tistim podjetjem, ki zagotavljajo delovna mesta za prizadete. Posledica tega je bila tudi na primer taka, da so nekateri invalidi, ne da bi bili sploh vključeni v delovni proces, prejemali mesečne plače. To pa je na Kitajskem nedopustno in prav tako zaničevanja vredno kot moški, ki ga mora vzdrževati ženska. Ker pa tudi na podporo države gledajo s predsodki, je moč razumeti, kako važno je za prizadete, da dobijo delo, saj je s tem močno povezano njihovo uveljavljanje v družbi.

Kot mnogokje drugod manjkajo tudi Kitajski finančna sredstva za ureditev vseh potrebnih ustanov in služb, ki bi jih morali dobiti v bližnji prihodnosti. Kajti trenutno niti v glavnem mestu Pekingu ni mogoče na vozičku obiskati kinopredstave, jesti v restavraciji, nakupovati v trgovini ali obiskati knjižnice, bolnišnice in toaletnih prostorov. Trenutno so državne dotacije omejene; mednarodna pomoč sicer prihaja, kar pa ne more biti trajna rešitev.

Pri iskanju pomoči in novih virov so se spomnili loterij! To je bilo pred leti še nemogoče. Od julija 1987 delajo v različnih provincah in obalnih mestih posebni komiteji, ki so odgovorni za organizacijo loterij, sredstva pa so namenjena ureditvi socialno skrbstvenih ustanov, kot so sirotišnice in domovi za ostarele pa tudi institucije za prizadete. V večini primerov gre za stavne liste Kitajske industrijsko-komercialne banke, ki jih prodaja po ceni 0,50 ali 1,00 jena. Višina dobitkov je odvisna od števila prodanih srečk. Po pravilih razdelijo 35 odstotkov med dobitnike, 15 odstotkov za stroške upravljanja, 50 odstotkov pa gre za socialne ustanove. Še nedavno bi ta način financiranja imenovali »zaupanje v srečo za nepošten zaslužek«, danes pa krepi pripravljenost za nudenje pomoči. Loterije so uspešne. V Nankingu npr. so v kratkih petih dneh prodali milijon srečk po 1,00 jen in mnogi kupci srečk so se dobitkom odpovedali.

Diskriminacija je še stalno navzoča, zato je prosvetljevanje seveda nujno, kajti veljavni predpisi sami ne zagotavljajo socialne varnosti in vključitve prizadetih v življenjski prostor. Dnevi ali tedni, posvečeni invalidom pod geslom »človečnost v naših srcih«, kot so bili decembra 1986 v Šanghaju in aprila 1988 v Pekingu, naj ne bi opozarjali le na probleme prizadetih, temveč naj bi bili tudi prikaz njihovih sposobnosti s pomočjo gledaliških predstav, športnih iger, razstav in podobnih prireditev. V Pekingu so šolarji lahko obiskovali domove in delavnice prizadetih ter jim pomagali. Dan invalida 1. aprila naj bi bil v bodoče praznik na vsem Kitajskem.

Prevod: Anica Vivod,
priredba: Aljoša Vodnik

(Članek smo povzeli po časopisu Die Presse z dne 12. 11. 1988, avtorica je Ursula Wolte.)

CENTER ZA AVTIZEM V ZAGREBU

Nekajkrat smo že pisali o otroškem avtizmu, tako da se morda komu zdi celo prepogosto. Še pred kakimi petimi leti o tej motnji nismo kaj dosti govorili niti v ozkih strokovnih krogih, kot da avtističnih otrok pri nas ne bi bilo. Čeprav je teh otrok pravzaprav res malo, pa zato zaradi narave motnje same predstavljajo velik problem za starše in tudi za strokovnjake. Ker mnogi defektologi še nimajo veliko izkušenj pri delu z njimi, smo se v društvu defektologov Slovenije odločili obiskati Center za avtizem v Zagrebu.

Prvi oddelek za avtistične otroke v Jugoslaviji je bil pred približno desetimi leti ustanovljen pri osnovni šoli s prilagojenim programom dr. Antona Skale v Beogradu, leta 1981 pa še v Zagrebu. V Zagrebu se je dejavnost kmalu zelo razmahnila in so že čez dve leti ustanovili Center za avtizem. V njem je zdaj 120 otrok, prostore pa imajo na štirih koncih mesta. Ob našem obisku smo se ustavili le v dveh enotah centra, saj si kaj več nismo mogli ogledati zaradi velike medsebojne oddaljenosti posameznih enot.

Osrednja enota je na Dubravi v Ljubičićevi ulici v okviru osnovne šole dr. Zlatana Sremca. V tej šoli so tudi oddelki za zmerno in teže duševno prizadete otroke. Razen oddelkov za dnevno usposabljanje imajo v tej zgradbi še prostore za domsko varstvo za 50 otrok iz centra za avtizem.

Center je imel ob ustanovitvi prostore najprej v ulici Nad lipom v ožjem središču mesta. Prvi vključeni otroci so bili tedaj stari okrog 15 let. Zdaj so tu predšolski otroci. Mladostniki in odrasli pa so v prostorih v Dvorničićevi ulici, kjer skušajo njihovo življenje urejati v življenjski skupnosti in imajo zato tu prostor za bivanje devetih oseb in delavnico pod posebnimi pogoji.

Pri psihiatrični bolnišnici v Jankomiru je bil namensko zgrajen oddelek za diagnostiko in za sprejeme v kriznih situacijah. Na tem oddelku dela kot član strokovnega tima tudi defektolog iz centra za avtizem.

Čeprav je center pridobival te prostore postopno ob širitvi dejavnosti in večinoma niso bili namensko grajeni za tovrstno usposabljanje, je vendarle uspel zagotoviti zadovoljive razmere za sistematično in strokovno vodenje in spremljanje razvoja njim zaupanih otrok.

Izhodišča usposabljanja avtističnih otrok v Zagrebu

Z usposabljanjem je potrebno začeti čim bolj zgodaj. V specializirani ustanovi, to je v centru za avtizem, naj bi bil otrok čim krajši čas, najmanj pa dve leti. Nato naj bi bil vključen v eno od vzgojnih ali izobraževalnih ustanov v svojem domačem okolju. Zato še prav posebej skrbijo za usposabljanje vzgojiteljev in učiteljev v vzgojnovarstvenih organizacijah in v osnovnih šolah s prilagojenim programom, da bi ti sami lahko ustrezno poskrbeli za avtistične otroke, tako da vključitev v center za avtizem ne bi bila več nujno potrebna.

Sodelovanje z vzgojnovarstvenimi organizacijami poteka v glavnem v obliki neposrednih stikov z otrokovo vzgojiteljico ali pa defektologi iz centra odhajajo v vzgojnovarstvene organizacije, kjer vzgojiteljice lahko prisostvujejo obravnavi posameznih otrok.

V kriznih obdobjih lahko mlajše otroke, to je do petnajstega leta, namestijo v stacionarnih prostorih v Ljubičićevi ulici, saj imajo zagotovljeno ustrezno zdravstveno oskrbo. Če pa so otroci vendarle nameščeni v splošno zdravstveno ustanovo, je to le za kratek čas, ob otroku pa dežura delavec centra.

Dopolnilo tega sistema predstavlja tudi ambulantna obravnava v Zavodu za varstvo matere in otroka, kjer v Centru za svetovanje pri motnjah komunikacije dela defektolog iz Centra za avtizem. Ambulantno obravnavo izvajajo v sodelovanju z vzgojnovarstveno organizacijo, v katero je vključen posamezen otrok. Sedem

otrok pa je vključenih v tako imenovano delno obravnavo — v center prihajajo dvakrat ali trikrat na teden.

Osnovno vodilo pri vseh postopkih je spoštovanje temeljnih pedagoških načel in dosledna individualizacija.

Seveda pa ne gre brez problemov. Predvsem nastopajo pri vsakem prehodu iz določene oblike usposabljanja na naslednjo. Nekateri otroci, četudi so bili zajeti v usposabljanje že v predšolskem obdobju, se po večletni obravnavi v centru le s težavo vključujejo v druge oblike vzgoje in izobraževanja. Neredko naletijo tudi na odklanjanje otrok v njihovem domačem okolju, pa tudi vključevanje otrok iz oddaljenih krajev ni preprosta zadeva.

Program in organizacija dela

Osnovni program usposabljanja predšolskih otrok so izdelali strokovnjaki centra. Pri nadaljnjem usposabljanju jim kot osnova za oblikovanje individualnih programov usposabljanja posameznih otrok služijo programi za izobraževanje in usposabljanje laže oziroma zmerno duševno prizadetih otrok. V centru je namreč med avtističnimi otroki 80 do 85 odstotkov takih, ki so hkrati tudi duševno prizadeti. Predmetnike prav tako prilagajajo potrebam posamezne skupine otrok.

V centru deluje strokovna komisija za sprejeme in odpuste. Ta najprej prouči otrokovo dokumentacijo, nato pa odloči, v katero skupino bo sprejet posamezen otrok. Skupine oblikujejo glede na raven funkcioniranja otrok, skušajo upoštevati tudi njihovo kronološko starost, vendar mislijo, da so določene starostne razlike potrebne. V posamezni skupini je tri do pet otrok, prav tako pri interesnih dejavnostih. Nekateri pa so včlanjeni v pevski zbor na šoli skupaj z duševno prizadetimi otroki.

Pretežni del programa izvajajo defektologi. Razen njih so v centru zaposleni še vzgojitelji, medicinske sestre, logoped, likovni terapevt in kineziterapevt (strokovnjak za gibalno vzgojo). Šola je razmeroma dobro opremljena, imajo telovadnico in potrebne kabinete. Del terapevtskih obravnav izvajajo tudi v popoldanskem času. Delovna obveznost pri neposrednem delu z otroki je za defektologe 25 ur tedensko.

Delo usklajujejo v strokovnem timu, ki se sestaja enkrat mesečno v posamezni enoti, če je potrebno, pa tudi pogosteje. Vsaj dvakrat letno naj bi bil vsak otrok najmanj po dva tedna pri svojih starših.

Pomembna sestavina dela je sodelovanje s starši. Ob rednih stikih med tednom svetujejo staršem; občasno organizirajo predstavitve dela in pa roditeljske sestanke. Če je potrebno uskladiti postopke staršev in strokovnjakov, se v strokovnem timu dogovorijo še za posebne sestanke z nekaterimi starši. Razgovori so seveda mogoči tudi na pobudo staršev samih. Roditeljske sestanke sklicujejo ločeno za posamezne enote, ker so v njih otroci podobne starosti in zato obravnavajo tudi podobna vzgojna in druga strokovna vprašanja. Do letos so imeli tudi svetovalnico za starše, v kateri je psihiatrinja vodila skupinsko delo s starši, zdaj pa je to delo zamrlo.

Center je tesno povezan z društvom za pomoč avtističnim otrokom, katerega člani so predvsem starši. Pri delu društva se zgledujejo po izkušnjah razvitejših zahodnih dežel. Od prvih začetkov so zdaj že napredovali do te stopnje, da razpravljajo tudi o kakovosti programov, ki jih v centru izvajajo.

Kaj je še potrebno urediti

Položaj odraslih avtističnih oseb je, kot še marsikje drugod, nejasen. Zdaj skušajo odrasle čim dlje zadrževati v centru, kjer imajo v delavnici pod posebnimi pogoji možnost opravljati razne enostavne zaposlitve, po 35. letu starosti pa je edina možnost namestitev v domove starejših občanov. Za odrasle avtistične osebe, ki jih je sorazmerno malo, je potrebno zagotoviti veliko različnih aktivnosti. Zato bo pri urejanju njihovih življenjskih razmer potrebna izdatna pomoč društva za pomoč avtističnim otrokom. Dodatne težave nastajajo namreč pri starših samih, saj se mnogi ne morejo sprijazniti s skromnimi zmožnostmi svojih otrok za izobraževanje in zaposlitev in zato tudi ne pristanejo na to, da bi bili njihovi otroci vključeni v delov-

no usposabljanje ali v delavnico pod posebnimi pogoji.

V drugih delih republike, razen v Puli, oddelkov za avtistične otroke ni. Za primerjavo naj povem, da v Sloveniji deluje le en oddelek v Ljubljani. Drugi avtistični otroci so vključeni v običajne oddelke v vrtcih, šolah, zavodih za usposabljanje duševno prizadetih otrok. Pod okriljem društva defektologov Slovenije deluje od lani skupina za avtizem (na Hrvaškem je to že kar samostojna sekcija društva defektologov), ki skrbi tudi za skupinsko delo s starši. Kot veste, smo letos v Domžalah izvedli prvi seminar o otroškem avtizmu, poglobljeno strokovno usposabljanje defektologov in zagotovitev sistematičnega strokovnega dela z avtističnimi otroki pa sta nalogi, ki ju moramo še izpeljati.

Aljoša Vodnik

KAVKA

V petek smo imeli kulturni dan. Šli smo si ogledat film Kavka. To je mladinski film, ki govori o prijateljstvu med Kavko in Profijem. To sta bila revni in bogati deček. Drug na drugega sta se zelo navezala. Starši in okolje ju niso razumeli. V filmu nastopajo še: tovarišica, ravnatelj, psihologinja itd.

Film mi je bil zelo všeč. V njem so bili smešni in žalostni dogodki. Po končanem filmu smo imeli razgovor s filmskimi delavci: režiserjem, Mileno Dravić in malim Slobodanom. Ob koncu smo jih obdarili z našimi lutkami iz slame.

Mateja Čuk
Osnovna šola Ljuba Mikuš
Žalec

Dragan Fajfar

OBISKALI SMO TOVARNO SLADKORJA V ORMOŽU

V začetku meseca januarja je tovarišica Mira pošiljala vloge za pomoč našemu društvu, še posebej pa klubu.

Zelo smo se razveselili, ko nam je povedala, da nas vabijo na obisk v Tovarno sladkorja Ormož.

Odpravili smo se v sredo. Ker je tovarna kar precej oddaljena od centra mesta, smo se peljali z avtomobilom.

Pri vratarju smo se ustavili. Že od tam smo se čudili velikosti zgradb. V tovarni nas je sprejel direktor Vinko Štefančič. Povedal nam je nekaj o delovanju njihove organizacije. Postregli so nam s sokom in kavo.

Nato je prišel tovariš Bučanski, oče naše Judit, ki je v tej tovarni zaposlen. Ogledali smo si vse tovarniške prostore. Bili smo navdušeni.

V tovarni so nam ponudili pomoč: 50 kg sladkorja, odpadke lesa in odpadni papir. Material bomo koristno uporabili pri našem delu.

Zelo zadovoljni in nekoliko utrujeni smo se vrnili v šolo. Vsem delavcem Tovarne sladkorja se zahvaljujemo za gostoljubnost.

Judit, Franček in Marta
iz Ormoža

MAGNETI MED NAMI

V šoli večkrat poslušamo glasbo. Zelo radi poslušamo naš domači ansambel Magnet. Zato smo bili toliko bolj veseli, ko smo jih lahko poslušali v živo, ker so igrali za učence osnovnih šol iz Murske Sobote.

Jaz sem z njimi pel pesem Vojak. Za nagrado sem dobil njihovo sliko in priponko, poslušalci pa so nam navdušeno ploskali. Najbolj mi ugaja njihova pesem Potujem drugam. Želim jim veliko uspeha, jaz in moji sošolci pa jih sedaj še raje poslušamo.

Daniel Horvat
OŠ Prekmurske brigade
Murska Sobota

naši otroci pišejo in rišejo

KOLINE

V soboto smo imeli koline. Čunko smo zaklali in umili. Namazali smo jo s smolo, polili s kropom in očistili. Nato smo ji odrezali glavo in jo razkosali. Meso smo razrezali in dali v skrinjo. Delali smo tudi mesne in kašnate klobase. V nedeljo smo rezali kožo in jo cvrli. Napolnili smo dve kadi.

Dobro smo jedli, zato so mi koline zelo všeč.

Robi Mitnjek
Osnovna šola Pohorski odred
Slovenske Konjice

MOJ BRAT JE POSTAL VOJAK

Na zdravniškem pregledu so bratu rekli, da lahko gre k vojakom. Poslali so ga v Ljubljano. Tam je dobil vojaško uniformo. Že čez nekaj dni je šel na stražo. V nedeljo je hodil gledat kavbojske filme. Iz kasarne so hodili tudi na sprehode. S padali so skakali iz letal.

Zinka Recek
Osnovna šola Lenart
v Slovenskih goricah

Gregor

ZAMAN SEM PRIČAKOVAL DARILO

Moj oče večkrat potuje v Trst po kavo. Tedaj tudi meni in bratu nekaj kupi.

Nekoč sem ga vprašal, če bi mi kupil nogometne čevlje Adidas. Potreboval sem jih za nogometno tekmo, ki bi jo morali imeti v Kopru. Zvečer je oče prišel iz Trsta in dal na mizo, kar je kupil. Čevljev ni bilo. Rekel mi je, da mi jih bo kupil kdaj drugič, ker ni imel dovolj denarja.

Oče me je tako razočaral, ker sem svojim prijateljem govoril, da bom tekmoval z novimi čevlji Adidas.

Dalibor Kranjec
Vzgojni zavod
Elvira Vatovec, Strunjan

NAŠ PRVI NARAVOSLOVNI DAN

Na prvem naravoslovnem dnevu smo spoznavali in ugotavljali značilnosti in pomen vode. Odšli smo h gramoznici ob bakovski cesti. Razdeljeni smo bili v dve skupini in reševali opazovalne naloge. V učilnici smo naredili naravoslovni kotiček iz materiala, ki smo ga prinesli iz gramoznice.

Iz kamnov smo naredili lepe žabe, s katerimi smo vse še popestrili.

Bilo je zelo zanimivo in že komaj čakamo na naslednje naravoslovno raziskovanje.

Učenci 4. a razreda
OŠ Prekmurske brigade
Murska Sobota

OBISK V VINSKI KLETI

Naš razred si je ogledal vinsko klet v Vipavi. Tam sem videl: prevzemalno rampo, hidravlični most, sode, mline, stiskalnico.

Ogledali smo si tudi prečiščevalnico vina, pralnico steklenic, polnilnico vina, embalažnico in skladišče.

Aljoša Cerkvenik
Zavod za usposabljanje invalidnih otrok
Janka Premrla Vojka, Vipava

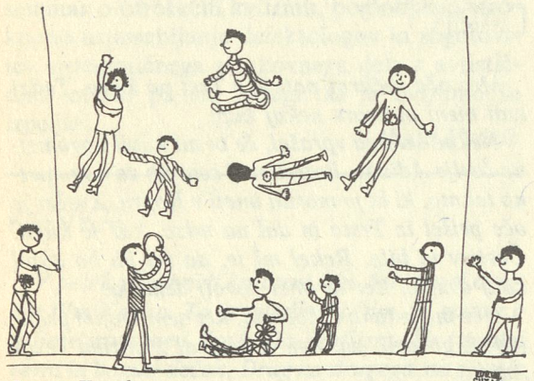

Suzana Kurnik

Zelo rad pijem pivo. Pijem ga vsako soboto. Včasih ga spijem več. Postanem pijan. Večkrat mi plačajo pivo prijatelji. Imajo me radi. Zakurim jim v peči. Pivo dobim, če sosedom pomagam pri delu. Pivo mi prija po kosilu, vendar ga nimam vedno.

Drago

Imeli smo koline. Jedli smo in peli. Pili smo vino. Vino sem pil tudi jaz.

Ivan

Naskrivaj sem poskušala piti vino. Bolela me je glava. Atka sem prosila za tabletko. Vendar mi je ni dal. Okregal me je. Dejal je, da me bo pretepel, če bom še kdaj pila.

Prvič sem bila pijana, ko sem hodila v 6. razred. Napila sem se pri sosedih. Zelo mi je bilo slabo. Skoraj bi bila tepena od mamice.

Jožica

Praznovali smo. Pili smo na zdravje. Zelo sem bila pijana. Klicali so zdravnika.

Odtlej se izogibam pijače.

Marjetka

Kadar se atek napije, pride domov in se spravi spat. Pri sosedovih se stric zelo napije, in ko pride domov, vse razžene. Janja in teta pribežita k nam, pri nas spita. Bojan se ne boji. Teta pa je od strahu vsa trda. Tudi sestra se napije in si doma pôje. Potem kozla. Mama pa pravi ateku: »Ti pa tvoja pijača!«

Naš sosed pride iz gostilne pijan. Ko dobi pijačo, se napije. Brez alkohola ne more živeti. Če vidi alkohol, bi vse spil. Kadar dobimo obiske, se radi napijejo. Kadar je pijan, se tudi pretepa. Včeraj je bil cel dan pijan. Jaz želim, da ne bi več pil.

Silvo

MOJ BRAT JE POSTAL VOJAK

Moj brat je šel na pregled. Tam so mu rekli, da je zdrav in da lahko gre k vojakom. Šel je v Novo Gorico.

Ko je prišel tja, se je umil in preoblekel v uniformo.

Tam je bil kuhar.

Andrej Anželj
Osnovna šola Lenart v Slovenskih goricah

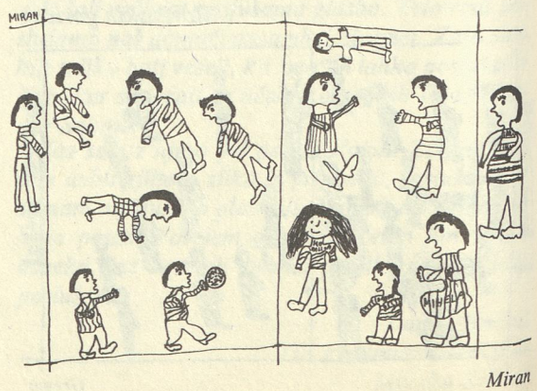

Miran

Marija Mavrič

STARŠI — STROKOVNI DELAVCI — PRIJATELJI DUŠEVNO PRIZADETIH

Obveščamo vas, da imamo na zalogi še nekatere publikacije, po katerih radi sežete starši in strokovnjaki. Ponudimo vam lahko še naslednje knjige in priročnike:

MOJ OTROK JE DRUGAČEN

dr. Marije Eggove, kažipot staršem, vzgojiteljem in prijateljem duševno prizadetih otrok.

MONGOLIZEM

dr. Andreasa Retta, ki predstavlja svoje izkušnje iz dela z mongoloidnimi otroki in odraslimi, zanimive tudi za razumevanje drugih duševno prizadetih.

MOJA PUNČKA NE BO NIKOLI ODRASLA

pisateljice Pearl S. Buckove, ki opisuje življenje s svojo duševno prizadeto hčerko.

PRIVAJANJE IN USPOSABLJANJE OTROKA DOMA

naših priznanih strokovnjakov Tonči Koželjeve in Antona Kotarja, ki vam v poljudni obliki in sistematično posredujeta napotke za delo z otrokom doma; priročnik je bogato ilustriran.

Letos smo izdali ponatis letaka **Duševno prizadeti v SR Sloveniji,** nov letak **Seminarji in letovanja za družine z duševno prizadetimi otroki,** v tisku pa je še **letak o Zvezi društev za pomoč duševno prizadetim.** Na voljo so vam brezplačno.

Vse knjižice lahko po zelo nizki ceni naročite pri upravi Našega zbornika, Samova 9, Ljubljana.